EGYETEMES REGÉNYTÁR

Ő.

REGÉNY

IRTA
RIDER HAGGARD

Az Angol eredetiből forditotta
CSEPREGHYNÉ-RÁKOSI IDA

BUDAPEST,
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5472-58-9 (online)
MEK-13429

TARTALOM

ELSŐ KÖTET.

I.
Látogatóm.

II.
Az évek tünnek.

III.
Amenartasz cserepe.

IV.
A szélroham.

V.
A négerfejü szikla.

VI.
Egy ősi keresztény szokás.

VII.
Ustane dala.

VIII.
Éji harcz.

IX.
Egy kis láb.

X.
Holly megmenti Billalit.

XI.
A kôri sikság.

XII.
Ő.

XIII.
Ayesha fátyolt bont.

XIV.
Egy elkárhozott lélek.

MÁSODIK KÖTET.

I.
Ayesha törvényt ül.

II.
A kôri sirok.

III.
Leó megmentése.

IV.
Eredj, asszony!

V.
A leopárd.

VI.
Diadal.

VII.
A halott és az élő találkoznak.

VIII.
Jób sejtelmei.

IX.
Az igazság temploma.

X.
A veszedelmes ut.

XI.
Az élet tüze.

XII.
Csoda.

XIII.
Az ugrás.

XIV.
A hegyeken keresztül.

ELSŐ KÖTET.

I.

Látogatóm.

Némely velünk történt dolognak minden részlete és a körülmények, a melyek között rajtunk megesett, oly mélyen vésődnek emlékünkbe, hogy nem tudjuk elfelejteni. Igy vagyok én egy jelenéssel, a melyet le akarok irni. Oly világosan merül fel előttem, mintha csak tegnap történt volna.

Husz éve épen most, hogy én Holly Lajos Horace, a cambridgei kollégium egyik kis szobájában ülve, valamely matematikai feladattal vesződtem. Egy hét mulva kellett utolsó vizsgámat letenni és ugy tanáraim, mint kollégáim elvárták tőlem, hogy fényes sikerrel tegyem le. Végre kimerülve, bevágtam a könyvemet, a kandallóról pipát vettem le, megtömtem és a mint rá akarok gyujtani, a tükörben látszó arczomra esik tekintetem; ez megállitott. A gyufa égett, mig meg nem perzselte az ujjam hegyét, eldobtam; de még folyton a tükörbe bámultam töprenkedve.

- Nos - szóltam végre hangosan - remélem, hogy a koponyám belsejével viszem valamire, mert hogy a külseje ugyan semmit sem ér, az bizonyos.

A ki ezt a megjegyzést homályosnak vélné, annak megmondhatom, hogy az külső fogyatkozásaimra vonatkozék. Mert minden huszonkét éves férfi legalább a fiatalság bajával rendelkezik, de tőlem ez is meg volt tagadva. Rövid, tagbaszakadt, a formátlanságig erős törzs, hosszu izmos karok, széles arcz, mélyen fekvő szürke szemek, alacsony homlok, félig benőve tüskés fekete hajjal: ilyen volt a külsőm egy ötöd század előtt, és kevés változással ilyen most is. Az anyatermészet, mint Kaint, megbélyegzett a rendkivüli rutsággal, de megáldott rendkivüli testi erővel és meglehetős szellemi tehetségekkel. Oly rut voltam, hogy kollégiumbeli társaim, bár csodálták testi erőmet és szivósságomat, még csak sétálni se szivesen jöttek velem. Nem csoda, hogy aztán kedvetlen és emberkerülő lettem, nem csoda, hogy magamba zárkózva buvárkodtam és dolgoztam s hogy nem volt barátom, - azaz hogy mégis volt egy.

A természet arra itélt, hogy magamban éljek és vigaszt csak benne keressek. Az asszonyok ki nem állhattak. Egyszer, az igaz, egy asszony elhitette velem, hogy »törődik velem« és erre az egyre rápazaroltam szeretetemnek összes kincseit; de a pénzt, a mi engem illetett volna, más örökölte és ő elfordult tőlem. Én könyörögtem neki, a hogy soha életemben nem könyörögtem senkinek sem; feleletül fölállt, a tükör elé vezetett és velem együtt belenézett.

- Nos? - mondá - ha én szépség vagyok, micsoda ön? Ekkor voltam husz éves.

Ugy álltam most is, mint akkor a tükör előtt és belebámultam.

Elhagyatottságomban a zord megelégedés egy nemével töltött el, mert nem volt sem apám, sem anyám, sem testvérem; és a mint igy álltam, kopogtatott valaki az ajtómon.

Nem nyitottam ki mindjárt, mert éjfélre járt az idő és nem voltam olyan hangulatban, hogy akárkit is bebocsássak. Csak egy barátom volt a kollégiumban, vagyis a világon, talán ő jött? Ekkor az ajtó előtt köhögést hallottam, siettem kinyitni, mert ismertem a köhögést.

Magas termetü, körülbelül 30 éves férfi, a rendkivüli szépség nyomaival arczán, sebesen lépett be, görnyedezve egy vas ládácska sulya alatt, melyet a jobb kezében czipelt. Az asztalra helyezte a ládácskát és borzasztóan el kezdett köhögni. Köhögött, mig az arcza biborszinü lett, végre egy székbe hanyatlott és elkezdett vért hányni. Gyorsan egy kis whiskyt itattam vele, a mire jobban lett.

- Mért várakoztatott oly sokáig az ajtó előtt a hidegben? kérdé boszusan; tudja, hogy a légvonat mennyire árt nekem.

- Nem tudtam, hogy ön az - feleltem - nem hittem, hogy ily későn meglátogasson.

- Igen, én vagyok és azt hiszem, hogy ez a kései látogatásom egyuttal az utolsó is - felelt kisérteties mosolylyal. - Végem van, barátom; végem van, nem hiszem, hogy megérjem a holnapot.

- Ostobaság - mondám - rögtön megyek orvosért.

Parancsolón intett kezével.

- Nem akarok doktort látni sem. Valamikor hallgattam orvostant s tudok annyit, hogy rajtam doktor már nem segithet. Ütött végső órám, mennem kell, már egy éve ugy is csoda, hogy még élek. Most figyeljen rám, de ugy, a hogy még soha sem figyelt senkire sem, mert nem lesz alkalmam ismételni, a mit mondtam. Két éve, hogy jó barátok vagyunk, nos, mondja meg, hogy mit tud rólam?

- Tudom, hogy gazdag és hogy merő szeszélyből jött a kollégiumra oly korban, mikor mások már rég elhagyják azt. Azt is tudom, hogy nős ember volt, hogy neje meghalt; és hogy ön volt a legjobb, jobban mondva egyedüli barátom.

- Azt nem tudta, hogy fiam is van?

- Nem.

- Van. Öt éves. Születése édes anyja életébe került és e miatt soha sem voltam képes még csak rátekinteni sem. Holly, ha elfogadja a megbizást önt akarom a fiu gyámjává megtenni.

Felugrottam.

- Engem? - kiáltottam.

- Igen, önt, önben megbizom Holly, mert mint a kérges fának, önnek is ép és egészséges a szive. Figyeljen; a fiu utolsó sarja a legrégibb családok egyikének a világon. Talán ki fog nevetni, ha mondom, de egykoron meg fog róla győződni, hogy hatvanötödik vagy hatvanhetedik férfi-ősöm Egyptomban pap volt, Izis szolgálatában. Görög eredetü volt, és Kallykratesnek hivták. Fia volt egy görög zsoldosnak, a ki Hak-Hort, a mendesiai Faraot követte Egyptomba és unokája ugyanama Kallykratesnek, a kit Herodotus is felemlit, mint csatában elesett hőst. 339. évben, Krisztus előtt, ez a bizonyos Kallykrates, a pap, megszegte a papi fogadalmát és megszökött Egyptomból egy királyi vérből származott herczegnővel, a ki szerette őt. Hajótörést szenvedtek valahol Afrika partjain, azt hiszem arra felé, a hol manap a Delagoa öböl van, vagyis Afrika északi részén.

Rajta és nején kivül minden társuk elveszett egy vagy más módon, ők maguk sok szenvedés és hányatás után eljutottak egy vad néptörzs közé, a melynek hatalmas királynéja, egy fehérbőrü, ugy látszik csodás szépségü asszony, magához fogadta őket és később, olyan körülmények közt, melyekre most nem térhetek át, de a melyeket egykoron meg fog tudni, megölette ősömet, Kallykratest. Ennek áldott állapotban levő neje azonban eltünt, hogyan, azt nem tudom, de sikerült neki eljutni Athénbe, a hol is fiut szült, nevezvén őt Tisisthenes-nek, vagyis a hatalmas boszuállónak.

Ötszáz évvel ezután a család kivándorolt Rómába, hogy miért, arról nem szól a hagyomány és itt talán azért, hogy fenntartsák a boszu gondolatát, a melyet nevük kifejezett, felvették a Vindex vagyis boszuálló nevet. Itt is öt századon keresztül éltek, körülbelül 770-ig, midőn Nagy Károly elfoglalta Lombardiát. Ekkor, ugy látszik, a család feje a nagy császárhoz csatlakozott, követve őt az Alpokon át. Nyolcz generáczióval később a fiágon leszármazott utódja

Angliába költözött. Edwárd, a gyóntató király uralkodása idejében, később hóditó Vilmos alatt nagy vagyon és hatalom birtokába jutott.

Ettől az időtől fogva megszakitás nélkül ismerem származásomat, nem mintha a »Vincey«-család (mert régen erre változott a család neve) rendkivül kitüntette volna magát; nem, soha sem igen beszéltettek magukról sokat. Néha katonák voltak, néha kereskedők, mindig igen tisztességes emberek, de mindig középszerüek is. Második Károly uralkodásától kezdve a mostani század kezdetéig kereskedők voltak.

Nagyatyám 1790 körül óriási vagyont szerzett mint serfőző; 1821-ben halt meg. Atyám elpazarolta az örökség javarészét, nem hagyva nekem egyebet, 20 ezer forint évi jövedelemnél. Ekkor oly vállalatba fogtam, mely ezzel a vasszekrénynyel volt összeköttetésben és a mely nyomorultan végződött. Visszatértemben Európa déli részeit jártam be, igy jutottam Athénéig. Itt ismertem meg szeretett nőmet, itt vettem el és egy év multán, fiam születésével, itt vesztettem el őt.

Elhallgatott, kezére hajtotta fejét pihenni, kis időre folytatta.

Házasságom elvont egy tervemtől, melyet most nem magyarázhatok meg jobban. Nem érek rá, Holly! nem érek rá! Ha elfogadja megbizásomat, egy napon mindet meg fog tudni. Feleségem halála után ujra kezdtem vele foglalkozni, de azt hittem, vagyis az volt a meggyőződésem, hogy kiviteléhez szükségem lesz a keleti nyelvek, de kiváltképpen az arabs nyelv ismeretére. Azért jöttem ide. De halálos betegségem gyorsan fejlődött és most itt vagyok a végénél.

S mintegy szavai bizonyitásául ujra iszonyu köhögő roham fogta el.

Inni adtam neki; kevés pihenés után igy folytatta:

- Soha sem láttam a fiamat, Leót, születése óta. Nem tudtam volna elviselni látását, de hallom, hogy szép és eszes gyermek. Ebben a »boritékban« - és egy nevemre czimzett levelet huzott ki a zsebéből - megleli feljegyezve, hogy mily irányt óhajtok követni fiam nevelésében. Egy kicsit különös irány, megvallom és semmi körülmények közt nem bizhatnám idegenre. Még egyszer kérdem, el akarja-e vállalni?

- Tudnom kell először is, hogy mire vállalkozom, - feleltem.

- Arra vállalkozik, hogy a fiamat felneveli és vele marad 25 éves koráig, nem szabad őt iskolára adni, ne felejtse. Huszonötödik születése napján gyámkodása véget ér és ön ekkor e kulcsokkal, a melyeket im átadok, (ezzel egy csomó kulcsot tett asztalomra) kinyitja a vasszekrénykét, elolvastatja vele a tartalmát és rábizza, hogy akar e vagy nem vállalkozni a dologra. Ha nem akar, semmi a világon nem kényszeriti őt arra, hogy tegye. Most térjünk át a feltételekre. Mostani jövedelmem 22 ezer forint évenkint. E jövedelem felét végrendeletileg önre ruháztam, az esetre, ha elvállalja a gyámságot és pedig 10.000 frt évenkint az ön fizetése, mert semmi más kereset után nem nézhet, ha azt elvállalja; 1000 frt pedig a fiu tartásdija. A jövedelem másik fele kamatozzék, hogy Leónak, mire 25 éves lesz, elég nagy összeg álljon rendelkezésére, arra az esetre, ha az emlitett vállalkozásba akar fogni.

- Hátha én időközben meghalnék? - kérdém.

- Akkor a fiuról a birodalmi törvényszék fog gondoskodni. De az ön gondja legyen, hogy a vasszekrény akkor is a kezeihez jusson. Hallgasson rám, Holly, ne utasitson el. Higyje el, hogy önnek is előnyére fog ez válni. Ön nem arra való, hogy a világgal küzködjék, ez csak elkeseritené önt. Néhány hét mulva ön tisztje lesz a kollégiumnak, ennek a jövedelme azzal együtt, amit én biztositottam önnek, lehetővé teszi, hogy elvonultan és csendesen éljen tudo-

mányának és e mellett marad ideje kedvencz időtöltésére, a vadászatra is, és ez éppen önnek való élet lesz.

Elhallgatott és könyörgő tekintettel nézett rám. Még mindig haboztam, a feladat oly különösnek tetszett.

- Az én kedvemért, Holly. Jó barátok voltunk, és már nem érek rá uj intézkedésre.

- Jól van, - szóltam végre, - megteszem, ha csak e levélben nincs olyas valami, mi miatt nem tehetném. S a boritékra mutattam, melyet a kulcsok mellé az asztalra tett.

- Köszönöm, Holly, köszönöm. Nincs abban semmi olyas. Esküdjék meg, az egy igaz Istenre, hogy atyja lesz fiamnak, és hogy betü szerint fogja követni utasitásaimat.

- Esküszöm, - feleltem ünnepélyesen.

- Jól van, vigyázzon mert valamikor tán számon fogom kérni esküjét, mert legyek bár halva és elfelejtve, de azért én élni fogok. Mert nincsen halál, csak átváltozás, a miről egykor ön is meg fog győződni; sőt azt hiszem, hogy e változást is, melyet mi életnek nevezünk, a végtelenig lehetne nyujtani, csakhogy... itt ismét félbeszakitotta kegyetlen köhögő rohama.

- Mennem kell, - szólt végre - itt hagyom a vasszekrényt, végrendeletemet meg fogják lelni papirjaim között és annak az erejénél fogva fiamat át fogják adni önnek. Jól meg lesz fizetve, Holly; tudom, hogy becsületes ember, de ha mégis megcsalná bizalmamat, Istenemre, halálom után kisérteni fogom önt.

Nem feleltem, tényleg ugy meg voltam zavarodva, hogy nem tudtam szólni.

Fölvette a gyertyát és a tükörbe tekintett. Valamikor gyönyörü arcza lehetett, de a betegség elpusztitotta. »A férgek tápláléka« - szólt - különös, hogy néhány óra mulva hideg és merev leszek, az ut elfogyott - vége a tréfának. Oh, jaj! Hollym, az élet nem éri meg az életet, csak addig, a mig szerelmes az ember, legalább az enyém nem érte meg; de tán a gyereké különb lesz, ha van bátorsága és hite. Isten veled, barátom. És hirtelen kitöréssel nyakamba borult és megcsókolt.

- Hallgass rám, Vincey. Ha olyan rosszul érzed magadat, engedd meg, hogy orvosért fussak.

- Nem! nem! - mondá komolyan, igérd meg, hogy nem teszed. Meg kell halnom és mint a megmérgezett patkány egyedül óhajtok meghalni.

Mosolygott és e szóval: «emlékezzél rám» eltünt.

Magamra maradva, szemeimet kezdtem dörzsölni, hogy nem álmodtam-e? Meggyőződve, hogy nem, azt gondoltam, hogy Vincey barátom tán többet ivott a kelleténél. Tudtam, hogy nagyon beteg, régóta az volt, de hogy oly bizonyosra vegye, hogy nem éri meg a reggelt, még is lehetetlennek látszott. Ha oly közel volna a vég, aligha lett volna képes ide jönni és a nehéz vasszekrényt is elhozni. Jól megfontolva, az egész história igen hihetetlennek látszott; még akkor nem voltam elég öreg arra, hogy tudjam, mennyi mindenféle történik ezen a földön, a mit, mivel valószinütlen, a köznapi ember lehetetlennek tart. Valószinü volt-e, hogy egy embernek legyen egy öt éves fiucskája, a kit nem látott a születése óta? Nem. Valószinü-e, hogy oly pontosan meg tudja előre határozni halála óráját? Nem. Valószinü-e, hogy származását fel tudja vinni 300 évvel Krisztus előttre és hogy egyetlen fiát és fele vagyonát egy kollégiumbeli barátjára bizza? Nem! és nem. Világos, Vincey vagy részeg, vagy bolond és ha igy volt, mire véljem mindazt, amit mondott és mi lehet a vasszekrényben?

A dolog megzavart és felizgatott. Végre is elhatároztam, hogy egyet alszom rá, mielőtt határoznék. Felugrottam tehát, a levelet és kulcsokat, melyeket Vincey ott hagyott, elzártam, a vasszekrénykét egy nagy ládába dobtam, lefeküdtem és nemsokára elaludtam.

Ugy tetszett, hogy alig aludtam valamicskét, midőn a nevemet kiáltotta valaki és én felébredtem. Felülve, szemeimet kezdtem dörzsölni; fényes nappal volt már, reggeli 9 óra.

- Nos, mi baj, John? kérdeztem a legénytől, a kit közösen tartottunk Vincey-vel. - Olyan vagy, mintha kisértetet láttál volna.

- Igenis kérem, hogy láttam, de még annál is rosszabbat, mert holttestet láttam. Bent voltam Vincey urat felkölteni és ott fekszik az ágyán, halva, hidegen és mereven.

II.

Az évek tünnek.

Természetes, hogy szegény Vincey halála erős mozgalmat inditott a kollégiumban, de minthogy régóta betegnek tudták és az orvosi bizonyitvány is kielégitően hangzott, nem tartottak vizsgálatot. Ilyen körülmények között s minthogy engem sem igen faggattak, nem tartottam szükségesnek egyebet mondani, mint hogy Vincey, halála éjjelén nálam járt, a hogy ezt azelőtt is meg szokta tenni. A temetésre eljött egy londoni ügyvéd és elkisérte szegény barátom koporsóját a temetőbe, azután magával vitte összes irományait és holmiját, természetesen a rám bizott szekrény kivételével. Egy hétig semmit sem hallottam a dologról, különben is annyira el voltam foglalva vizsgálataimmal, hogy nem is igen gondoltam rá. De végre ez is elmult és én azzal a boldog tudattal dültem hátra karosszékemben, hogy szép sikerrel estem át rajtuk.

S gondolataim most visszatértek amaz éj eseményeire, melyek szegény Vincey barátom halálát megelőzték s ujra elkezdtem töprengeni azon, hogy mit jelentsen az egész, hogy fogok-e még valamit hallani Vincey ügyeiről és ha nem, mittevő legyek a reám bizott különös vasszekrénynyel? Addig-addig törtem a fejemet rajta, mig egészen belezavarodtam a dologba.

Öngyilkos lett-e? Alighanem. És mi lehetett a rejtélyes feladat, a melyet emlegetett. Az egész igen különösnek tetszett, annyira, hogy bár sem ideges, sem ijedős nem vagyok, még természetfelettinek látszó dolgokkal szemben sem, félni kezdtem és őszintén óhajtottam, hogy bár semmi közöm se lenne az egészhez.

A mint igy töprenkedve ülök, kopogtak az ajtón és egy terjedelmes, kék boritékba zárt levelet hoztak be. Rögtön láttam, hogy hivatalos levél és ösztönszerüen éreztem, hogy az elhunyt által rám bizottakra vonatkozik. A levél, melyet máig is őrzök, igy szólt:

> «Uram! kliensünk, a megboldogult M. L. Vincey ur, a ki e hó 9-dikén hunyt el a cambridgei kollégiumban, végrendeletet hagyott hátra, melynek végrehajtói mi vagyunk, és a melynek hiteles másolatát, e levélhez csatolva, van szerencsénk önnek átküldeni.
>
> E végrendelet értelmében Vincey ur jövedelmének fele önt illeti, abban az esetben, ha egyetlen hátrahagyott 5 éves fiugyermekének a gyámságát elvállalja. Ha nem magunk fogalmaztuk volna az emlitett okmányokat, még pedig Vincey ur szóbeli és irott utasitásai szerint, oly szokatlannak találnók ez intézkedéseit, hogy szükségesnek láttuk volna a törvény figyelmét fölhivni rá, hogy esetleg az árva érdekeit megvédelmezze. De igy kliensünket intelligens és eszes embernek ismerve és tudva, hogy egyetlen élő rokona sincs, a kire gyermekét bizhatná, nem érezhettük magunkat hivatva, hogy egyébként a dologba avatkozzunk.
>
> Rendelkezését a gyermek átadására és az évi jövedelem kifizetésére vonatkozólag elvárva, maradtunk tisztelettel
>
> Geoffry és Jordan,
> ügyvédek.«

Letettem a levelet és átfutottam a végrendeletet, a mely, ugy látszik, a legszigorubb törvényes stilusban volt irva, mert semmit sem értettem belőle. Annyit valahogy mégis kieszeltem, hogy ugy volt minden, a hogy Vincey barátom halála éjjelén mondta. Tehát mégis igaz volt. El kell vállalnom a fiut. Hirtelen eszembe jutott a levél, melyet a szekrénynyel együtt nálam hagyott. Előkerestem és elolvastam. Ugyanazokat az utasitásokat tartalmazta, melyeket szóval adott a szekrény felnyitására vonatkozólag Leó 25-ik születése napján és megjelölte az irányt, a

melyben a fiu nevelését vezetnem kell, különös sulyt fektetve a görög és arab nyelvekre és a mathematikára. Egy utóirat is volt: ha a fiu életének 25-dik éve előtt halna meg, a mit azonban nem tartott valószinünek, én nyissam ki a szekrényt és vállalkozzam a feladatra, ha jónak látom, ha nem, semmisitsek meg mindent, a mit a vasszekrényben lelek; semmi szin alatt nem szabad idegen kézre juttatnom.

Nem maradt egyéb hátra, mint irni Geoffry és Jordan uraknak, hogy kész vagyok a gyámságot elvállalni és hogy tiz nap mulva átvehetem a gyermeket. Ezután felkerestem a kollégium előljáróit, elmondtam nekik a történtekből annyit, a mennyit jónak láttam, a mi nem igen sok volt és kértem őket, hogy tegyenek kivételt velem és engedjék meg, hogy bár a kollégium tagjává lettem, a kis fiut magamhoz vehessem. Sok kifogás után végre beleegyeztek, de csak azzal a kikötéssel, hogy a kollégiumon kívül, de a közelben fogok magánlakást tartani. Kerestem és kaptam kitünő lakást egészen közel. Most még csak cselédről kellett gondoskodnom. Nem akartam nőszemélyt fogadni, a ki rajtam és a gyermeken zsarnokoskodjék és szeretetét tőlem elforditsa. A fiu elég nagy volt ahhoz, hogy női ápolás nélkül ellehessen, igy hát férficseléd mellett döntöttem. Némi nehézséggel sikerült is fogadnom egy kellemes, kerekképü fiatal embert, a ki ugyan lovász-legény volt, de azt állitotta, hogy tizenhét testvér közül a legidősebb lévén, igen jól ért a gyermekekkel való bánásmódhoz és kész Leó urfi mellé beállni dajkának. Ezt elvégezve, Londonba indultam, a vasszekrényt átadtam bankáromnak megőrzés végett és egy csomó kézikönyvet vásároltam, melyek a gyermekápolásra és nevelésre tanitottak; elolvastam őket először magam, aztán felolvasásokat tartottam belőlük Jóbnak, igy hivták a kerekképü fiatal lovászt.

Végre megérkezett a gyermek, egy öreges asszony hozta, ki keserves könyek között bucsuzott el tőle. Gyönyörü gyermek volt. Sohase láttam ilyen tökéletes szépet. Szemei világosszürkék, homloka széles és arcza már ebben a zsenge korában is oly tökéletes metszésü, mint egy antik kamea, a nélkül, hogy azért sovány vagy éles lett volna. De legszebb volt rajta a haja, ragyogó aranyszinü és gyönyörüen göndörödött formás fején. Egy kicsit sirt, a mikor a dajkája végre elvált tőle és velünk hagyta. Soha sem fogom elfelejteni e jelenetet. Ott állt a szoba közepén, göndör haját megaranyozta az ablakon beömlő napfény, kis tenyerét egyik szemére szoritotta, a másikkal minket vizsgálgatott. Én egy széken ülve, feléje nyujtottam karjaimat és csalogattam, mig Jób a sarokban állt, csettengetett a nyelvével, tapsolt, lármázott, tán régi tapasztalataiból tudva, hogy az efféle el szokta csendesiteni az ifju kedélyeket. Ez igy ment egy kis ideig, végre a gyermek kinyujtotta kezecskéit és hozzám szaladt.

- Szeretlek - igy szólt - szeretlek; te csunya vagy, de jó vagy.

Tiz perczczel később vajaskenyérszeleteket pusztitott a lehető legmegelégedettebb képpel; Jób tejfelt is szeretett volna még a vaj fölé kenni, de én szigoru képpel figyelmeztettem őt az olvasott jeles könyvekre és nem engedtem meg.

Nemsokára kedvencze lett az egész kollégiumnak, a hol szabadon járt-kelt, mindenki által kényeztetve. Egyszer komoly vitám volt miatta egy öreg kollégámmal, kit az egész kollégium durva, kérges, hozzáférhetlen embernek és valóságos gyermekgyülölőnek tartott. Rásült, hogy ez a jellemtelen öreg kolléga a gyermeket a szobájába szokta csalogatni, a hol aztán agyon tömte süteménynyel és megigérgette vele, hogy nem mondja meg senkinek sem.

Jób rátámadt, hogy szégyelje magát ilyeneket tenni, olyan korban, a mikor már nagyapa lehetne, »ha megtette volna azt, a mi illik«, a mi alatt Jób valószinüleg a házasságot értette. Ebből származott a vitánk. De nem érek rá ez elmult kedves időkön elmerengeni, melyekre most is oly édesen emlékszem, és melyek alatt egyre jobban megszerettük egymást. Kevés fiut szerettek ugy, a hogy én Leót szerettem, és kevés apa részesült oly gyengéd és folytonos figyelemben, mint a milyennel Leó engem körülvett.

A gyermek fiuvá nőtt és a fiuból fiatal emberré, a mint a kedves évek egymásután tüntek és a hogy növekedett, ugy fejlődött testi és szellemi szépségben egyaránt. Tizenhat éves korában »szépségnek« hivták a kollégiumban, az én csufnevem pedig a »vad« volt. Igy szoktak utánunk kiabálni is, ha együtt sétáltunk, a mi majd minden nap megesett. Egyszer Leó neki esett egy óriás mészároslegénynek, ki kétszer akkora volt, mint ő, mivel ezt kiabálta utánunk, és jól elpáholta őt. Később Leót elkeresztelték Apollónak, engem pedig Cháronnak, a mire nézve nincs egyéb megjegyzésem, mint annak szerény kijelentése, hogy sohasem voltam szép és az idő mulása sem tett szebbé. Leóra tökéletesen illett az elnevezés. Huszonegy éves korában az ifju Apolló szobrához mintául állhatott volna. Sohasem láttam hozzá hasonló szépségü férfit, a ki e mellett oly kevéssé tudta volna, hogy szép. Eszes és rendkivül szellemes volt, a nélkül, hogy tudós lett volna. Nevelésében atyja utasitásait elég pontosan követtük és egészben véve az eredmény, különösen, a mi a görög és az arabs nyelvet illeti, kielégitő volt. Magam is megtanultam az utóbbit, csak azért, hogy őt tanulmányaiban támogathassam; de öt év leforgása alatt csak ugy tudta, mint jómagam, sőt mint a tanár, ki mindkettőnket tanitott. Igen szenvedélyes sportsman vagyok és minden őszszel elmentünk valahová Skócziába, néha Norvégiába, sőt egy izben Oroszországba is vadászni, halászni. Kitünő lövő vagyok, de Leó még ebben is tultett rajtam. Tizennyolcz éves korában visszaköltöztünk a kollégiumba és Leóval letétettem vizsgáit. Ez időben először beszéltem előtte saját történetéről és a titokzatosságról, mely boritotta.

Természetesen, kiváncsiságát igen felkeltettem de kénytelen volt belenyugodni abba, hogy egyelőre nem elégithetem ki. Ezután, hogy ideje könnyebben teljék, rávettem, hogy jogot hallgasson, a mit meg is tett. Egyetlenegy kellemetlenségem volt vele, s ez az, hogy minden fiatal leány vagy asszony, a kivel csak szóba állt, halálosan beleszeretett. Ebből temérdek alkalmatlanságom származott, de nem bocsátkozom bővebb magyarázatokba, elég annyit emlitenem, hogy Leó elég jól viselte magát.

Igy mult el az idő, mig végre elérte születése 25-ik évfordulóját, a mikor is ez a különös és némely részeiben borzalmas történet kezdetét veszi.

III.

Amenartasz cserepe.

Leó 25-dik születésnapja előtti napon mindaketten Londonba utaztunk, és átvettük bankáromtól a vasszekrényt, melyet 20 évvel ezelőtt letéteményeztem. Emlékszem, hogy ugyanaz a segéd hozta fel, a ki átvette volt tőlem. Jól emlékezett rá, mondá, hogy hová rejtette, e nélkül alig találta volna meg, ugy be volt pókhálósodva.

Este visszatértünk Cambridgebe. Pitymallatkor Leó már a szobámban volt hálóköntösben és azt akarta, hogy haladéktalanul lássunk a dologhoz. Én elvetettem az inditványt, mint hozzánk méltatlan kiváncsiság kitörését. A szekrény husz évig várt, hát várhat még addig is, mig megreggeliztünk.

Kilenczkor megreggeliztünk, de be kell vallanom, hogy annyira el voltam fogulva, hogy czukor helyett szalonnát tettem Leó teájába; Jóbra is elragadt izgatottságunk és sikerült neki eltörni sévresi teáskannám fülét, a mely pedig ritka jószág volt; állitólag ebből ivott Marat utoljára teát, mielőtt a fürdőjében ledöfték volna.

Végre is leszedtük a reggeliző asztalt. Jób behozta a vasszekrényt és elejbénk tette, ugy fogva, mintha attól félne, hogy elsül. Aztán ki akart menni.

- Megállj, Jób, - mondám. - Ha Leónak nincs ellene kifogása, szeretném, ha mint tanu szerepelnél a kinyitásnál, tudom, hogy megbizhatunk benned, hogy nem fogsz a dologról fecsegni.

- Nem bánom, Horace bátyám, - felelt Leó, a kit arra szoktattam, hogy bátyjának szólitson, bár néha megengedte magának azt is, hogy »vén gyereknek« hivjon.

Jób szalutált nem lévén kalap a fején.

- Zárd be az ajtót, Jób, - mondám, - és hozd ide irószekrénykémet. Szót fogadott, és a szekrénykéből kivettem a kulcsokat, melyeket Leó atyja halála éjjelén bizott rám. Három volt, a legnagyobbik egy közönséges ujabb fajta kulcs, a második egy igen régi formáju, a harmadik pedig olyan különös, a milyent még soha sem láttam. Ugy látszott, hogy egy darab szolid ezüstrudból állt, egyik végén egy másik keresztbefektetett ruddal, a mely fogantyu gyanánt szolgált, a másik végén pedig csak nehány rovás-féle volt látható. Ugy nézett ki, mint valami özönviz előtti vasuti kupé kulcsának a mintája.

- Nos, készen vagytok? kérdém oly hangon, mintha egy aknát akarnék felrobbantani. Nem feleltek, én fogtam a kulcsot, jól beolajoztam és remegő kézzel tett nehány sikertelen kisérlet után felpattant a zár. Leó nagy nehezen felemelte a láda fedelét, mert nagyon be volt rozsdásodva és nem akart engedni. Felemelte és hátra csapta. Egy valamivel kisebb láda tünt elénk, melyet kiemeltünk és a rajta felhalmozódott port egy ruhakefével letisztitottuk. Oly fekete volt, mintha ébenfából készült volna és keresztül-kasul meg volt pántolva vasszalagokkal. Nagyon régi lehetett, mert a fa keménysége daczára itt-ott porladozni kezdett.

- Na most rajta! mondám, a zárba illesztve a második kulcsot.

Jób és Leó lélekzet nélkül lesték. A kulcs fordult, én felrántottam a fedelet és elkiáltottam magamat meglepetésemben. Nem is csoda, mert a faládában volt egy gyönyörü kis ezüst szekrényke, körülbelül 12 hüvelyk hosszu és 8 hüvelyk magas. Egyiptomi munkának látszott, mert a négy lábát négy szfinx képezte és a domboru fedelet is egy szfinx diszitette. A szekrényke nagyon fénytelen és kopott volt a régiségtől.

Kiemeltem, az asztalra tettem, és aztán mély csendben bele illesztettem a különös ezüst kulcsot. Némi próbálgatás után sikerült kinyitnom. Szinültig tele volt valami rostos, barnás

szinü, száritott növényfajtával. Ezt gondosan leszedtem, mig körülbelül 3 hüvelyknyi mélységben levélre akadtam. Közönséges modern levélboriték volt, a czimen meghalt barátom kezeirásával:

Leó fiamnak, ha megéri,
hogy kinyithassa e
szekrényt.

Leónak nyujtottam a levelet, ki elolvasva a czimet, letette az asztalra és intett, hogy folytassam a szekrény kiüritését. Következett egy pergament-tekercs, kibontottam s igy kezdődött, szintén Vincey barátom kezeirásával: *Forditása a cserépen levő ó-görög irásnak.* Ezt is a levélhez tettem. Ezután következett egy másik, sárga és gyürődött pergament-tekercs; kibontva, láttuk, hogy ez is forditása az ó-görög irásnak, de latin nyelvre. Közelebbi megtekintés után ugy láttuk, hogy a XV-dik század elejéről származhatott. Közvetlen ez alatt valami kemény és sulyos tárgy volt, sárga vászonba takargatva és ez alatt ismét egy csomó finom, sásszerü lom. Lassan és gondosan legöngyölitettük a vásznat és szemünkbe tünt egy nagy, kétségenkivül igen régi, piszkos, sárgaszinü cserép. Ez a cserép egy középnagyságu amforának a darabja lehetett. Nagyságára nézve 10 hüvelyk hosszu, 7 hüvelyk széles és fél hüvelyk vastag volt, sürün elboritva ó-görög irásjegyekkel, itt-ott kissé eltörlődve, de mindenütt olvashatóan.

- Van még valami? kérdé Leó, izgatottan suttogva.

Keresgéltem és találtam egy kis kemény csomagot, apró vászonzacskóban. A zacskóból kivettük először is egy gyönyörü miniatürképet, elefántcsontra festve, továbbá egy kis csokoládészinü *scarabeust*, a következő jegygyel:

A mi, mint azóta megbizonyosodtunk róla, annyit tesz: „*Suten se Ra*”, forditásban: »Ra, vagyis a nap király fia«. A miniatürkép Leó görög anyját ábrázolta, egy gyönyörü, fekete szemü asszonyt. A kép hátára szegény Vincey kezeirásával volt irva: Imádott feleségem!

- Ez minden - szólék.

- Jól van, - felelt Leó, az asztalra helyezve a miniatürképet, melyet eddig szeretetteljesen nézegetett. És most olvassuk el a levelet.

Habozás nélkül feltörte a pecsétet és olvasta a következőket:

»Fiam Leó! Mikor ezt a levelemet olvasod, már elérted férfikorodat és én elég régen meg leszek halva, hogy elfelejtett légyen mindenki, a ki valaha ismert, de olvasva ezt, emlékezzél meg, hogy voltam. És emlékezzél meg, hogy talán még most is vagyok. És hogy ebben a pillanatban a toll és papir segitségével feléd nyujtom kezemet a megsemmisülésen keresztül, beszélek hozzád a sir megtörhetetlen némasága ellenére. Bár halva vagyok és kiestem emlékedből, veled vagyok ebben az órában, mig ezt a levelet olvasod. Születésed óta e mai napig nem láttam arczodat. Bocsáss meg érte! Életed annak az életébe került, a kit mindenekfelett szerettem e földön s e veszteség keserüségét most is érzem. Ha tovább éltem volna, tán legyőzhettem volna ez őrült bánatot: de meg kell halnom! Szenvedéseim, lelkiek és testiek, elviselhetetlenek s elhatároztam, hogy ha rendelkezéseimet, jövődről és jóllétedről befejeztem, véget vetek életemnek. Bocsássa

meg az Isten, ha rosszul cselekszem. Különben sem élhetnék egy évnél tovább.« - Igy hát öngyilkos lett! - kiáltottam - mindig is azt hittem.

- »És most, - folytatá az olvasást Leó, - elég magamról. A mit mondanom kell, az téged illet, a ki élsz, és nem engem, a ki halott vagyok, és elfeledett, mintha sohasem éltem volna. Holly barátom, - a kire bizni akarlak, ha elvállalja gondodat, - bizonyosan említette már származásod ősrégiségét. A szekrény tartalmában megleled ennek bizonyítékait. A különös legenda, melyet első ősanyád irt a cserépre, atyámról szállt reám, és tartalma eltörölhetetlen benyomást tett képzelődésemre. Alig voltam 19 éves, midőn elhatároztam, - a mint ezt szerencsétlenségére egy régebbi ősünk is tette, - hogy kikutatom az igazságot. Nem mondhatok el itt mindent, a mi utamba ért. De a következőket saját szemeimmel láttam: Afrika partvidékén, eddig át nem kutatott tájékon, kissé északra a Zambezi torkolatától, van egy földcsucs, melynek legkiállóbb végén egy óriás szikla mered az égnek, formára teljesen hasonló egy néger fejhez, mint a milyenről az irás is megemlékezik.

Ott partra szálltam és hallottam egy bujdosó benszülöttől, a kit népe, valamely elkövetett büne miatt kitaszitott, hogy messze bent a száraz földön vannak óriás katlanalaku hegyek, sziklaüregekkel tele és körülvéve beláthatatlan mocsarakkal.

Azt is beszélte, hogy az ő nemzete arabul beszél és egy szép fehér asszony uralkodik felette, a kit népe alig, vagy sohasem lát, de azt hiszi róla, hogy élők és halottak felett feltétlen hatalommal bir. Nemsokára, hogy ezt ki tudtam tőle, az ember mocsárlázba esett és meghalt. Rajtam is ekkor kezdtek először mutatkozni később kifejlődött betegségem előjelei, élelmiszereim is fogytán voltak s igy kénytelen valék visszatérni hajómra.

A bajokról, melyek ezután értek, nem akarok most megemlékezni; csak annyit mondok, hogy Madagaszkar partjain hajótörést szenvedtem, néhány hónappal később egy angol hajó felszedett és elvitt Adenbe, onnan indultam vissza Angliába, azzal az elhatározott szándékkal, hogy mihelyt kellőleg felszerelhetem magamat, folytatni fogom kutatásaimat.

Utközben meglátogattam Görögországot, ott láttam meg szeretett anyádat, elvettem és ott születtél te, és ... ott halt meg ő. Ekkor kitört rajtam eddig lappangó nyavalyám és én haza tértem meghalni.

De még mindig reméltem, reméltem a lehetetlent, elkezdtem arabul tanulni azzal a szándékkal, hogy ha bajom enyhül, visszatérek Afrikába és megoldom a rejtélyt, a melyről a hagyomány annyi századon át fentartotta magát. De nem gyógyultam meg és most a mi engem illet, vége a játéknak.

De rád nézve, fiam, nincs vége és én reád hagyom kutatásom eredményeit, az okokkal együtt a melyek arra inditottak. Szándékom gondoskodni róla, hogy csak akkor jussanak kezeid közé, a mikor elég idős léssz arra, hogy megitélhesd: vajjon utána járj-e annak, a mi, ha igaz, a legrejtelmesebb dolog a világon, vagy félre dobd, mint haszontalan mesét, mely először egy asszony beteg elméjéből eredt.

Én nem hiszem, hogy mese lenne. Azt hiszem, hogy van egy hely, csak föl kellene fedezni, a hol a világ éltető ereje láthatóan létezik.

Az élet tényleg meg van, mért ne létezhetnék az erő, a mely az életét a végtelenségig megnyujthassa. De nem akarom elmédet befolyásolni. Olvass és itélj magad. Ha hajlandó vagy a kutatásra vállalkozni, én gondoskodtam róla, hogy pénzed is legyen hozzá. De ha ellenkezőleg az volna a meggyőződésed, hogy az egész csak agyrém, akkor,

kérlek, pusztitsd el a cserepet és irományokat és ne engedd, hogy ez a dolog családunkat tovább is gyötörje. Talán ez lenne a legbölcsebb. Az ismeretlen rendesen félelmet keltő, mert többnyire félelmesnek bizonyul is. Az, a ki a titkos és hatalmas erőket kutatja, melyek a világot éltetik, könnyen áldozatul eshetik. És ha végre elérhető volna a czél, ha a megpróbáltatásból örök ifjan és örök szépen kerülhetnél ki, kérdés, hogy ez a csodálatos változás boldoggá tenne-e? Válaszsz, fiam, és engedje a titkos hatalom, a mely mindeneken uralkodik és a mely azt mondja, hogy »eddig és ne tovább«, hogy választásod a saját boldogságodra és a világ javára vezessen, a mely világ felett, ha kutatásod sikerre vezet, kétségkivül uralkodni fogsz egy napon, tapasztalataid erejénél fogva. Isten veled.«

Eddig a levél, a mely aláirás nélkül, hirtelen végződött.

- Mit szólsz ehhez, Holly bátyám, kérdé Leó szinte lihegve, - valami titokzatosra voltunk elkészülve, és ugy látszik, nem fogunk megcsalódni.

- Hogy mit szólok hozzá, csak azt, hogy szegény atyád megzavarodott - feleltem boszusan. - Akkor éjjel is ezt gondoltam, most husz éve, mikor a szobámba jött. Láthatod abból is, hogy véget vetett életének a szegény. Az egész óriási zagyvalék.

- Az, uram, az, - mondá Jób ünnepélyesen.

- Nos, lássuk legalább, hogy mit mond a cserép? - szólt Leó, felvéve a tekercset, mely az irás latin forditása volt, atyja kezeirásával, és a következőket olvasta.

»Én, Amenartas, az egyiptomi Faraók királyi véréből, neje Kallykratesnek, Isis papjának, a kit az Istenek szeretnek, és kinek a démonok engedelmeskednek, haldokolva irom ezt kicsi fiamnak, Tisisthenesnek (a hatalmas boszuállónak). Futottam atyáddal Egyiptomból Nectanebes napjaiban, mert szerelmünkért megszegte fogadalmát, a melyet az Isteneknek tett. Délnek menekültünk a nagy vizeken keresztül, és kétszer tizenkét hónapig bolyongtunk a vizeken, Libya partvidékén, a mely a kelő nap felé tekint, és a hol a nagy folyó mellett áll egy óriási szikla, olyanra faragva, mint egy ethiopiai ember feje. Négy napi járó földre a nagy folyó torkolatától hajótöröttek lettünk, elpusztult mindenki, vagy a vizben, vagy betegség által. De minket vad emberek elhurczoltak, vizeken és olyan dögletes mocsarakon keresztül, a hol a vad kacsák sokasága elfedte a napvilágot.

Tiz napig mentünk, mig elértünk egy nagy átfurt hegyhez, a hol egy nagy elpusztult város volt, és a hol a hegy gyomrában végtelen üregek vannak; és oda vittek bennünket a királyné elé, a ki uralkodik a nép fölött, mely tüzes fazekat huz az idegen fejére. A királyné nagy büvész volt, ismervén e természetfölöttieket és birtokában levén örök ifjuságnak és szépségnek. És ő a szerelem tekintetével nézett atyádra, és elpusztitott volna engem, hogy őt férjül vehesse, de atyád szeretett engem és vonakodott. Ekkor elvitt bennünket borzalmas utakon oda, a hol a nagy barlang van, melynek szájában az öreg filozófus halva feküdt, és mutatta nekünk az élet hömpölygő tüzoszlopát, a mely soha ki nem alszik, és a melynek mennydörgés a hangja; és ő beleállt a tüzbe és sértetlen maradt és szebb és ifjabb lett, mint azelőtt. Ekkor megesküdött, hogy atyádat is halhatatlanná teszi, mint önmagát, ha engem megsemmisit. Mert felettem nem volt hatalma, népem büvészete miatt, melynek birtokában voltam és a mely megvédett ellene. De atyád elfedte szemeit, hogy ne lássa az ő szépségét és nem engedett. Ekkor dühében lesujtotta őt büvészete erejével és atyád meghalt; de megölvén, siratta is őt és jajszóval hoztuk el onnan férjemet. Engem pedig, mert félt tőlem, elküldött a nagy folyó torkolatához, a hol a hajók járnak és elvittek a hajón, a hol téged szültelek. Sok keserves bolyongás után elértem Athént. És most mondom neked, fiam, keresd fel azt az

asszonyt, lesd el tőle az élet titkát és aztán sujtsd le őt atyád halálának miatta, és ha te félsz, vagy sikertelenül jársz, ezt mondom mindazoknak, a kik fajunkból utánad következnek, mig végre akad köztük egy bátor férfi, a ki megtisztulva az örök élet tüzében, a Faraók trónján fog uralkodni. A mit itt mondok, bár hihetetlennek látszik, igaz, mert én láttam és én nem hazudom.«

- Az ur isten bocsássa meg neki ezt - nyögött Jób, a ki tátott szájjal hallgatta e csodálatos történetet.

Én magam nem szóltam semmit sem. Első gondolatom az volt, hogy szegény barátom félőrültségben komponálta az egészet, bár alig hihető, hogy ilyen különös mesét szőhessen valaki. Roppant eredeti volt. Hogy kétségeimet eloszlassam, felvettem a cserepet és elkezdtem olvasni rajta a régi görög irást, a mely tekintve, hogy egyiptomi asszony tollából eredt, kitünő volt. Ekkor láttam, hogy a forditás a lehető leghivebb volt. Szinte megrettenve forditottam meg a cserepet. A másik fele, a felső szélétől egészen az alsóig tele volt névaláirásokkal, a legfelső Thisisthenes tollából eredt, a kihez az izenet intézve volt és igy hangzott: »Nem mehettem! Thisisthenes fiának Kallykratesnek! »Ez a Kallykrates, a ki görög szokás szerint nagyatyja nevét viselte, ugy látszik, megpróbálta a dolgot, mert az ő izenete igy szólt: »Vissza kellett fordulnom, az Istenek ellenem voltak. Fiamnak Kallykratesnek«.

A két régi felirat közt volt egy ujabbkoru aláirás is: Lionel Vincey; igy hivták Leó szépapját. Utána jött még egy egész sereg görög aláirás, majd mindenik névhez oda irva e lakonikus szó »fiamnak«, a mi bizonyitotta, hogy a monda századok óta lelkiismeretesen szállt hagyományképen apáról fiura.

A görög aláirások után következett egészen jól olvasható irással »Romae. A. V. C.« jelezve, hogy a család Rómába származott át, de átköltözésük ideje nem volt pontosan meghatározható, mert a cserép töredezett volt ama helyen és csak annyi látszott belőle: cvi. Ezután következett 12 latin aláirás, a melyek, három kivételével mind a »Vindex« vagyis »Boszuálló« névvel voltak jegyezve, a melyre ugy látszik, a görög »Tisisthenest«, a mely szintén boszuállót jelent, változtatták. Végül ez a latin név először de Vincey-re és még később az egyszerü modern Vincey-re változott. Különös, hogy a boszu eszméje, a melyet az egyiptomi asszony még Krisztus születése előtt ugyszólván a nevébe oltott, hogy változott át idők multával egyszerü angol családnévvé. Az utolsó római név után századokig nem jegyeztek semmit a cserépre, soha senki sem fogja megtudni, mi történt ez emlékkel e sötét századok alatt és hogyan őriztetett meg a családban. Szegény barátom ugyan beszélte ezt is, az átköltözést Lombardiába, majd Északra, végre Angliába.

De hogy honnan tudta ezt, nem is sejtem, mert az emléken nem volt ezekre semmi vonatkozás.

A következő jel az emléken, egy piros vér- vagy festékfoltot számba nem véve, valami piros anyaggal rajzolt két keresztből állt, hasonlón a keresztes vitézek kardjához és egy monogrammból (»DV«) piros és kék festékkel. Ettől balra halványkék irással A. V. betük és az 1800-dik évszám. Ezt követte egy idézés Shakspere-ből, Hamlet jól ismert mondása a természet feletti dolgokról:

Több dolgok vannak a földön és egen
Horatio, mintsem bölcselmetek
Álmodni képes.

- Nos, - mondám, miután gondosan megvizsgáltam az egész irást és elolvastam minden elolvasható részét, - ez az egész Leó és immár véleményt alkothatsz felőle, én a magaméval tisztában vagyok.

- És az? - kérdé szokott élénk modorával.

- Csak annyi, hogy az emlék eredeti és bármily csodálatosnak tessék is, családodban hagyományképpen őriztetett meg a Krisztus előtti 400-ik évtől kezdve. A feliratok bizonyitják és bármily valószinütlennek lássék is, el kell fogadni. De itt megállok. Hogy ősöd, az egyiptomi herczegleány, vagy valamely irástudó az ő meghagyásából irta azt, a mit e cserépen olvastunk, abban nem kételkedem, de abban sem, hogy szenvedései és férje elvesztése megbontották az eszét és hogy beteg elmével irta azt, amit irt.

- De hogy magyarázza azt, a mit atyám látott és hallott s a mit leir?

- Véletlen játékának tartom. Lehet, hogy Afrika partjain vannak kiálló sziklák, a melyek emberi főhöz hasonlitanak és emberek, a kik elnyomoritják az arabs nyelvet. Az is lehet, hogy mérhetetlen mocsarak vannak. De az is igaz, Leó hogy bár fáj kimondanom, de azt hiszem, szegény atyád nem volt egészen az eszén, mikor ezt a levelet irta. Sokat szenvedett és igen élénk képzelő tehetsége lévén, ez a történet, a melylyel többet foglalkozott, mint kellett volna, tulságosan hatott rá s rögeszméjévé lett. Az egész érthetetlen zagyvaléknak tartom. Tudom, hogy vannak különös jelenségek és titkos erők a természetben, melyeket ritkán észlelünk és ha észleljük is, nem értjük meg. De a mig saját szemeimmel nem látom, a mi aligha fog megesni rajtam, soha sem hiszem el, hogy van módja a halál kijátszásának, továbbá, hogy élt vagy él egy fehér büvésznő Afrika mocsárainak közepette. Puszta képzelődés az egész. Mit szólsz hozzá, Jób?

- Csak azt, uram, hogy hazugság az egész; de ha igaz is, remélem, Leó ur nem fog bele keveredni, mert hát ebből baj lesz.

- Meglehet, hogy igazatok van - felelt Leó nyugodtan. - Nem mondok véleményt. De azt fogadom, hogy elmegyek és végére járok a dolognak. És ha nem akartok velem jönni, hát elmegyek magam. Ránéztem a fiura és láttam, hogy el van szánva. Ha Leó komolyan akar valamit, egy különös kemény vonás támadt a szája körül, ismertem ezt rajta gyermekkorától fogva. Már pedig, hogy Leó maga menjen valamerre, azt nem engedhettem meg, nem is annyira iránta, mint magam iránt való tekintetből. Sokkal jobban ragaszkodtam hozzá. A szeretet kötelékei nem sokfelé vonzottak engem. Férfiak és nők visszariadtak tőlem, azt hivén talán, hogy visszataszitó külsőm lelkemnek a tükre. Hogy ettől megkiméljem magamat, elzárkóztam a világtól és megfosztottam magam az alkalmaktól, hogy viszonyt vagy barátságot kössek bárkivel is. Igy Leó volt az egész világom, testvérem, gyermekem, barátom és a mig rám nem un, követni fogom őt utjain. De persze nem illett elárulnom, hogy mennyire hozzá vagyok forrva; igy hát törtem a fejemet, hogyan ejtsem módját a dolognak.

- Igen, el fogok menni, bátyám és ha nem lelem is meg az élet »hömpölygő tüzoszlopát«, remélem, hogy pompás vadászat esik arrafelé.

- Vadászat? - felelém. Az igaz, az eszembe se jutott. Ugyancsak tele lehet nemes vaddal az a vidék. Mindig szerettem volna bivalyra vadászni életemben. Tudod, fiam, hogy nem hiszek csodákban, de imádom a jó vadászatot és ha csakugyan el vagy szánva, nem tudom, hogy miért ne csatlakoznám hozzád.

- Tudtam, felelt Leó, hogy nem fogsz elszalasztani egy ilyen pompás alkalmat. De hogy állunk pénz dolgában, jó csomóra lesz szükségünk.

- Arra ne legyen gondod. Megvan összes jövedelmed, a mely évek óta roppant összegre gyült fel. E mellett én az atyád által rám hagyott jövedelemnek kétharmadrészét megtakaritottam. Pénzünk van tenger.

- Pompás. Akkor hát rakjuk el ezt a holmit, induljunk a városba és lássunk fegyvereink után. Igaz, Jób, te is velünk tartasz, ideje már, hogy egy kissé körülnézz a világban.

- No, uram, - mondá Jób nagy bambán, én ugyan nem sokat törődöm külországokkal, de ha a gazdáim mind a ketten neki indulnak, én se maradhatok itthon magamba, mikor már éppen husz esztendeje eszem a kenyeröket.

- Okos a beszéd, Jób, - mondék - és most ide figyeljetek mind a ketten. Elvárom tőletek, hogy egy élő léleknek se fogtok erről az ostobaságról beszélni. (És a telefirkált cserépre mutattam). Mert ha megtudná valaki és valami bajom esnék az uton, rokonaim megtámadnák végrendeletemet féleszüség czimén és egész Cambridge rajtam nevetne.

Ettől a naptól számitva, három hónap mulva tengeren voltunk, utban Zanzibár felé.

IV.

A szélroham.

Mennyire más volt a régi szin, mint az, a melyen most járunk! Hol maradtak a csendes kollégiumbeli szobák? hol a szél ingatta angol szílfák, a károgó varjak és a szokott kedvencz könyvek a polczon. Helyettük a nagy nyugodt óczeán terül előttem, a mint Afrika telt holdja megezüstözi sugaraival. Gyenge szellő fujja föl hajónk nagy vitorláját és hajt bennünket a vizen előre, a melynek hullámai susogva törnek meg hajónk oldalain. A legénység jórészt alszik, mert éjfélre jár az idő, csak egy izmos termetü sötét bőrü, Mohamed nevü arab állt a kormányon, és csillagok járása szerint igazitotta nagy lustán a hajót. Három mértföldnyire tőlünk jobbról alacsony, elmosódó vonal látszott, Közép-Afrika keleti partja. Délnek tartunk, gyenge északkeleti széllel, a szárazföld és sziklagátak között, melyek száz és száz mértföldnyire követik e veszélyes partokat. Az éj csendes, oly csendes, hogy a suttogás a hajó elejétől végig hallható; oly csendes, hogy a távol szárazföldtől gyenge dörgésszerü hang száll felénk a vizeken át.

A kormányon álló arab ég felé nyujtja karjait és igy szól: »Simba!« oroszlán. Mind felülünk. És halljuk még egyszer a lassu, felséges dörgést, a mely megremegteti idegeinket.

- Holnap reggel tiz órakor, ha a kapitányunk nem tévedt, a mi megeshetnék, elérjük a titokzatos sziklát, a mely emberi főt ábrázol és megkezdjük a vadászatot. - És megkezdjük a kutatást az elpusztult város és az élet tüze után, - igazitott helyre Leó, letéve pipáját és nevetve egy kicsit.

- Ostobaság! - szólék. Láttam ma délután, hogy szellőzteted az arab tudományodat a kormányossal. Mit beszélt? Gonosz életének felét ezeken a vizeken ide-oda utazva töltötte el, bizonyosan mint rabszolgakereskedő. Egyszer éppen annál az emberfejü sziklánál kötött ki. Hallotta-e valaha hírét az elpusztult városnak vagy a sziklaüregeknek?

- Nem - felelt Leó - azt mondja, hogy az egész vidék csupa mocsár, tele kigyókkal, de különösen vaddal, és hogy ember nem él ottan. De hisz Kelet-Afrika egész partját mocsár övezi, igy hát ez nem bizonyit semmit sem.

- De igenis bizonyit, még pedig igen fontos dolgot, a maláriát tudniillik - szóltam én - látod, hogy milyen véleményük van ezeknek az uraknak a vidékről. Egyikük sem fog velünk jönni. Azt fogják hinni, hogy bolondok vagyunk és szavamra mondom, hogy nem tévednek. Nagyon elbámulnék, ha életemben még egyszer meglátnám jó Ó-Angliát. Különben én már elég vén vagyok, nem is magamért busulok, de érted, Leó és Jóbért. Bolondok utja ez, édes fiam!

- Meglehet, Horace bátyám. A mi engem illet, magamra veszem a következményeket. De nézze, miféle felhőtömeg az ott? és egy sötét foltra mutatott a csillagos égen, néhány mértföldnyire hajónk mögött.

- Eredj, kérdezd meg a kormányostól - mondám.

Felállt, egyet nyujtózkodott és odament. De mindjárt visszatért.

- Azt mondja, hogy szélroham, de hogy messze tőlünk, oldalt fog elvonulni.

Éppen akkor Jób lépett hozzánk, roppant tekintélyesen, igazi angol módra, barna flanell vadászruhában, de különben furcsa, zavaros, hülye kifejezéssel az arczán, mely állandó volt, mióta az idegen vizeket jártuk.

- Kérem, uram - szólt, napernyős kalapjának a szélit érintve - minthogy valamennyi puskát és egyebet, hogy a tenger elemózsiát ne is emlitsem, lehordtuk oda hátra a csónakba, azt tudnám,

jobb volna, ha magam is le mennék és ott hálnék. Nem tetszik (itt baljóslatu suttogásra halkitotta hangját) - nem tetszik nekem ezeknek a fekete uraknak a képe; olyan csodálatos alamuszi tolvaj pofájuk van. Hátha egy páran közülök leszöknének a csónakba éjjel, aztán elvágnák a kötelet és elfüstölögnének vele? Na iszen, szép kis izé volna, mondhatom.

A csónak, jobban mondva naszád, egy külön, ez alkalomra Skócziában épitett jármü volt. Magunkkal hoztuk, mert tudtuk, hogy ez a partvidék valóságos hálózata a szirteknek és kell egy alkalmas jármü, a melylyel behajózhassuk. Gyönyörü naszád volt, harmincz láb hosszu, középfedélzettel a vitorla számára, rézveretü fenékkel a férgek ellen és vizmentes fiókokkal. A kapitány figyelmeztetett bennünket, hogy ha elérjük a sziklafej irányát, a melyet ő is ismert és a mely azonosnak látszott azzal, a melyről az irás és Leó atyja szóltak; nem hiszi, hogy megközelithesse, mert igen sekély és sziklás ott a viz. Ezért napközben a reggeli szélcsend alatt minden holminkat átraktuk a naszádra, puskáinkat, töltényeinket és élelmi szereinket a vizmentes rejtekekbe zárva, ugy, hogy ha a sziklafejet megpillantjuk, ne legyen egyéb gondunk, mint beleugrani és partra evezni.

- Bizony, Jób, magam is azt hiszem, hogy jó lesz, - feleltem neki. - Van ott elég pokrócz, csak vigyázz, hogy a hold rád ne süssön, mert vagy megvakit vagy holdkórossá tesz.

Igy hát a kötélnél fogva közel huztuk a naszádot a hajóhoz és Jób beleugrott egy telt krumpliszsák könnyedségével. Aztán visszamentünk helyünkre a fedélzeten, füstöltünk és beszélgettünk tovább. Az ég oly szép volt és elménk oly izgatott, egy s más oknál fogva, hogy nem volt kedvünk lefeküdni. Körülbelül egy óráig ülhettünk igy, aztán, azt hiszem, elszunnyadtunk. Legalább csak homályosan hallottam még Leót, a mint álmosan magyarázott egyet s mást a bivalyvadászatról.

Aztán nem hallottam semmit: mig hirtelen - egy irtózatos szélroham, a legénység rémült orditása és arczunkon a viz ostorcsapáshoz hasonló vágása föl nem riasztott bennünket. Néhányan a legénység közül a kötélzetet igyekeztek megereszteni, hogy a vitorlát bevonják, de nem birtak vele. Én felugrottam és egy kötélbe kapaszkodtam. Mögöttünk az ég fekete volt, mint a szurok, de előttünk még mindig ragyogott a hold bevilágitotta a sötétséget. Világánál egy óriás hullámot láttam felénk rohanni. Épp habos koronáját ragyogta be a fény. Hirtelen, csak egy szempillantásig naszádunk fekete formáját láttam, a mint a ragyogó hullámtörés tetején megjelent. Aztán - egy zuhany, sistergő habok őrült rohanása és én életemért kapaszkodtam a vitorlák kötélzetébe, de ugy vitt vele együtt, mint vihar a zászlót.

A hullám elrohant. Ugy tetszett, mintha perczekig viz alatt lettem volna, pedig alig tartott egy másodperczig. Körülnéztem. A roham elvitte a nagy vitorlát és fönt a levegőben csapkodva repült mint egy óriás, megsebzett madár. Ezután egy pillanatig aránylagos csend lett és én Jób vadul sikoltó hangját hallottam: »Ide jöjjön a csónakba!«

Rémülten és félig megfulladva, mégis volt annyi erőm, hogy hátra rohanjak. Éreztem, hogy a hajó sülyed alattam, tele volt vizzel. Láttam, a mint a csónak őrülten tánczol a hullámokon és láttam Mohamedet, az arab kormányost, bele ugrani. Kétségbeesett erőfeszitéssel huztam meg a kötelet, melylyel a naszád a hajóhoz volt erősitve. Aztán ész nélkül vetettem magamat bele, Jób megkapott a karomnál fogva és én a csónak fenekébe gurultam.

A hajó egy pillanat alatt elsülyedt, Mohamed övében hordott késével elvágta a kötelet, mely bennünket hozzá füzött és a következő perczben a vihartól kergetve rohantunk azon a helyen keresztül, a hol azelőtt hajónk állott.

- Nagy Isten! - orditottam, - hol van Leó? Leó! Leó!

- Elveszett, uram, az Isten segitse meg! - kiáltott Jób a fülembe és oly őrült volt a szél zugása, hogy hangja suttogásként hallatszott.

Kétségbeesetten tördeltem kezeimet. Leó vizbe fult és én tuléltem őt.

- Vigyázzon! - sikoltott Jób, - itt jön a másik!

Megfordultam; egy második óriási hullám közelgett felénk. Szinte reméltem, hogy el fog pusztitani. Különös, mintegy odabüvölten figyeltem közeledését. A hold félig el volt takarva a rohanó viharfelhők által, de egy kevés fénye éppen a pusztitó viztömeg koronáját ezüstözte meg. Valami sötét uszott rajta, tán a törött hajó egy része. Most ránk rohant és csónakunk tele telt vizzel. De légmentesen záródó részekkel volt épitve, az ég áldja meg a feltalálóját! és mint a hattyu emelkedett a hullámok fölé. A forrongó habokban láttam, hogy a sötét tárgy éppen felém tart. Kinyujtottam a jobb karomat, hogy elháritsam magamtól és kezem egy emberi kar csuklóját érezte. A kezem rácsukódott, mint egy csavar. Igen erős ember vagyok és volt is mibe kapaszkodnom, de karomat majd kiszakitotta helyéből az uszó test sulya. Ha a rohanó ár egy másodperczczel tovább tart, vagy el kellett volna eresztenem, vagy vele vesznem. De elapadt, bennünket térdig érő vizben hagyva.

- Gyorsan kimerni a vizet - kiáltott Jób és rögtön hozzá is látott a dologhoz.

De én nem tehettem, mert a hold sugára épp akkor tévedt a férfi arczára, a kit megragadtam és a ki most félig uszott, félig feküdt a naszád fenekén.

Leó volt, Leó, a kit a hullám vissza hozott, halva vagy élve, de a halál torkából.

- Kimerni! kimerni! - orditott Jób - vagy el kell sülyednünk.

Megragadtam egy nagy czinkannát, mely az üléshez volt erősitve, és mind a hárman dolgoztunk drága életünkért. Az őrült vihar fölöttünk és körülöttünk dühöngött, ide-oda dobálva a naszádot, a szél és a viz versenyt ostorozta arczunkat, elvéve majdnem szemünk világát, de mi ennek daczára dolgoztunk, mint a démonok. Dolgoztunk a kétségbeesés vad gyönyörével, mert még a kétségbeesés is adhat bizonyos gyönyört. Egy percz, három percz! hat percz! A naszád megkönnyebbült és nem csapott ránk ujabb hullám. Még öt percz és jóformán kiüritettük. Ekkor hirtelen a vihar rémitő üvöltését tulharsogva, hangzott valami mély dörgés. Nagy ég! ez a szirteken megtörő hullámok hangja!

Ebben a pillanatban a hold teljesen kibujt, és most a szélroham mögött világitotta meg az utat. Sugarai elárasztották fénynyel a tenger vihartépte keblét és előttünk, alig fél mértföldnyire, fehér habkoronát láttunk emelkedni. Közbe sötét nyilást, aztán ismét habkoszorut. Sziklagátak voltak és dörgésük egyre erősebben hangzott, a mint fecskeként feléjük repültünk. Előttünk voltak, forrva és sisteregve csapott fel rájuk a fehér hab, csikorogva és csattogva, mintha a pokol ragyogó fogsora volna.

- A kormányra, Mahomed, - rikácsoltam arabul. - Meg kell kerülnünk őket.

Magam evezőt ragadtam és Jóbnak is intettem, hogy kövesse példámat.

Mahomed hátra mászott és belekapaszkodott a kormányrudba. Jób is nagy nehezen előhuzott egy evezőt. A naszád orrát sikerült a habtörő sziklák felé forditani, a melyek felé egy versenyló sebességével rohant. Éppen szemközt velünk a habkorona egy kissé alacsonyabbnak látszott, mint tőlünk jobbra vagy balra, ott egy kissé mélyebb viznek kell lenni. Visszafordulva rámutattam.

- Az életedért kormányzol, Mahomed! - kiáltottam.

Ügyes kormányos volt és jól ismerte e félelmes part összes veszélyeit. Láttam, a mint megragadta a kormányt és rádülve nehéz testével, a tajtékzó rémre meredt, mig szemei majd kiugrottak gödreikből. A hullám járása naszádunkat jobbra hajtotta. Ha a látott nyilástól ötven ölnyire elcsap bennünket, el kell sülyednünk. Mahomed nekivetette lábát az előtte levő ülésnek és láttam, a mint barna lábujjai szétterültek a rájuk nehezedő suly alatt, a mint a

kormányra dült. Egy kicsit engedett a naszád, de nem eleget. Rárivaltam Jóbra, hogy huzza a vizet, mig én teljes erőmből dolgoztam az evezőmmel. Végre fordult, éppen jókor.

Irgalmas ég! Köztük vagyunk! És most nehány perczre következett oly szivgyötrő izgalomnak, melyet lehetetlen leirni. Minden, a mire emlékezem, egy sivitó habtenger, a melyből hullámtornyok emelkedtek ki itt is, ott is, mint nedves sirjukból a kisértetek. Egy izben megforditott egy hullám, de véletlen szerencse-e, vagy Mahomed ügyes kormányzása, helyre igazitotta naszádunkat, mielőtt a hullám eltemetett volna bennünket. Még egy hullámcsapáson áttörtünk - és ekkor az arab vad örömrivalgása közt, berohantunk a habkoronázott csipkés szirtek közt az aránylag csendes vizbe. De hajónk ujra megtelt vizzel és alig félmértföldnyire tőlünk emelkedett a második hullámtörő szirtsor. Dühödten estünk a hajó kimerésének. Szerencsére a vihar elvonult és a hold fényesen világitott, beragyogva egy sziklás partot, a mely messze behuzódott a vizbe és a melynek a második sor hullámtörő ugy látszott, folytatását képezte, legalább körülötte forrt és hullámzott a viz legjobban. A parton, alig mértföldnyi távolságra tőlünk, különös formáju szikla meredt az égnek. Éppen a mint a naszádot a második akadályon is szerencsésen átvittük, roppant megkönnyebbülésemre Leó is kinyitotta szemeit, szólt is valami olyan félét, hogy a takarója lecsuszott, és hogy tán már föl is kellene kelni s reggeli imádságra a kápolnába menni. Rászóltam, hogy hunyja be a szemét és maradjon veszteg, a mit rögtön meg is tett, a nélkül, hogy helyzetével tisztába jött volna. A mi engem illet, a kápolna emlitése szinte beteges vágyódást keltett bennem cambridgei csendes szobáim után. Miért is voltam olyan bolond, hogy elhagytam őket?

Ez a visszaemlékezés még azután is sokszor bántott és mindig meg megujuló erővel lepett meg.

Most ujra hullámtorlódás állja utunkat, de már nem oly erős; még egy percz és tul vagyunk rajta. Mahomed Allaht kiált, én is egy jámbor fohászt küldök ég felé, mig Jób nem éppen ájtatosan emlékezik meg a hatalmakról. Ezután az egész jelenet még többször ismétlődik, végleges megmenekülésünkig. Mahomed ügyes kormányzása és a légmentes rekeszek megmentik életünket. Még öt percz és csendesen usztunk a kiszögelő part körül s csak annyi erőnk volt, hogy éppen helyes irányban tarthattuk csónakunkat. A dagály (később tudtuk meg, hogy a dagály volt) körülhajtott bennünket a parton, mignem a szélmentes oldalára értünk, itt lassubb lett haladásunk, mig végre egészen megálltunk, ugy látszik holt vizbe értünk.

A vihar teljesen elhuzódott, tisztára takaritott égboltozatot hagyva maga után. A kiálló szikla megvédelmezett bennünket a vihar által felkorbácsolt tengertől és csendesen himbálóztunk a vizen, a mely, mint később láttuk, egy folyó torkolata volt. Leó mélyen aludt és én jónak láttam fel nem kelteni. Igaz, hogy vizes ruháiban aludt, de az éj oly enyhe volt, hogy Jóbbal együtt ugy voltunk meggyőződve, hogy ez oly erős férfiunak, mint ő, meg nem árthat. Különben is nem is rendelkeztünk száraz ruhával.

A hold lement, és minket sötétben hagyott a vizen, mely most alig hullámzott erősebben, mint egy izgatott asszony keble, időt engedve nekünk, hogy elmélkedjünk a felett a min keresztül mentünk és a mitől megmenekültünk. Jób a hajó elejére húzódott, Mahomed a kormányon maradt, én pedig a középen ültem, közel az alvó Leóhoz.

A hold lassan nyugodott le; szüzi szépségében ugy távozott el, mint egy bájos menyasszony, és fátyolszerü felhők boritották utána az eget, a melyről, a csillagok félénken ragyogtak alá. De csakhamar ezek is elhalványultak a keleten feltünő fényár mellett. A hajnal fürge sugarai átsurrantak az ujszülött kék égboltozaton, lerázva a planétákat helyökről. Mind nyugodtabb lett a tenger is, nyugodt, mint a ködfátyol, a mely keblére hajolt, elfeledve hullámzását, mint az álom, mely a bánattól dult kedélyre borul, és feledteti a fájdalmakat. Keletről nyugatra siettek a kikelet angyalai, tengertől tengerig, hegycsucstól hegycsucsig szórva a világosságot mindkét kezükkel. A sötétségből siettek elő, tökéletesen, ragyogón, mint sirjukat feltörő szel-

lemek; el tovább a nyugodt tenger, az alacsony partok, a mocsarak és hegyek felett, el azok felett a kik békén aludtak és azok felett, a kik gyötrődve virrasztottak; a jó és rossz, az élő és halott, az egész nagy világ és minden felett, a mi rajta él, vagy valaha élt.

Csodálatosan elragadó látvány volt és mégis szomoru, tán éppen szépsége tulságában volt az. A kelő nap: a nyugvó nap. Ime, előttünk az emberiség jelképe és mindené, a mihez az emberiségnek köze van. A földi kezdet és a vég. Sohasem éreztem ezt oly erővel, mint ama reggelen. A nap, mely nekünk ma fölkelt, tegnap tizennyolcz társunknak örökre lenyugodott! A hajó elsülyedt velük; a habok és sziklák közt hányódott a testük: emberi roncs a halál nagy tengerén.

És mi négyen megmenekültünk. De majdan jön egy napkelte, a mikor mi leszünk az elveszettek között és akkor mások fognak gyönyörködni a kelő nap sugaraiban és gyönyörük teljességében elmerengeni és álmodozni a halálról és a kelő élet ragyogásáról. - Mert ez az emberek sorsa!

V.

A négerfejü szikla.

A királyi nap előfutárai és hirdetői megtéve kötelességüket, elüzték az árnyakat az égről. S végre felkelt a nap hullámágyából, elárasztva a földet meleggel és világossággal. Én a csónakban ültem, hallgatva a viz csendes locsogását és bámulva a napkeltét, mig a viz sodra a különös formáju sziklát, mely az előfokon emelkedett, és a melyet az éjjel annyi veszély közt kerültünk meg, közém és a felséges látvány közé állitotta, elfedve előlem a napot. Még mindig elmerülten a sziklára bámultam, de a mint körvonalai mind élesebben rajzolódtak a mögötte ragyogó fényre, felriadtam, a mi nem is csoda, mert a szikla felső csucsa, a mely lehetett 80 láb magas, tökéletesen hasonlitott egy négerfejhez, arczán pokoli, elrémitő kifejezéssel.

Lehetetlen volt fel nem ismerni; a vastag ajkak, kövér orczák és a lapos orr élesen rajzolódtak a ragyogó hátérre. A koponyát is évezredek viharai teljesen gömbölyüre mosták s hogy a hasonlat tökéletesebbé legyen, be volt nőve valami fű- vagy moha-félével, a mi a nap sugaraiban egészen olyannak tetszett, mint egy szerecsen ember göndör haja. Valóban különös volt. Olyan különös, hogy most azt hiszem, nem is a természet szeszélye, hanem hasonlóan az egyiptomi szfinxhez, emberi kezek által alkotott emlék volt, melyet egy rég elmult nép ellenségei elriasztására emelt e kikötőjüket védő sziklán. Sajnos, sohasem tudtunk ebben megbizonyosodni, mert a szikla a tenger és szárazföld felől egyaránt megközelithetlen volt.

Azokból itélve, a miket később tapasztaltunk, én erősen hiszem, hogy ember kéz munkája volt - de bármint legyen is - ott áll és komoran mered évezredek óta az örökké változó Oczeánra - ott állt két ezredév előtt, mikor Amenartas, az egyiptomi herczegleány, Leó ősanyja, Kallykrates neje; bámult ördögi arczába - és ott fog állni még akkor is, ha ugyanannyi század lesz ama nap után, mely minket halni lát, mint a hány az ő korától választotta el minket.

- Mit szólsz ehhez, Jób? kérdeztem mindenesünktől.

- Oh, uram, - nyögött Jób, aki csak most vette észre a fejet - amondó vagyok, hogy az eleven ördög maga ült mintának ehhez a szoborhoz.

Kaczagtam és erre felébredt Leó.

- Halló! kiáltott - mi lelt engem, egészen merev minden tagom. Hol a hajó? Adjatok egy kis brandyt, kérlek.

- Köszönd meg, hogy nem vagy még merevebb édes fiam, - feleltem. A hajó elsülyedt és négyünkön kivül minden embere a vizbe fult, csoda, hogy te is megmenekültél.

És a mig Jób előkereste a kért brandyt a zárkából, elmondtam Leónak éjjeli kalandunk történetét.

- Nagy Isten! - szólt bágyadtan - hogy éppen mi választattunk ki arra, hogy tuléljük a katasztrófát!

A brandy előkerült és valamennyien hálás szivvel jót huztunk belőle, a nap is kezdett meleget árasztani és dermedt csontjaink lassan-lassan kiengedtek, mert körülbelül öt órát töltöttünk vizes ruháinkban.

- De ime! - kiáltott Leó lihegve, a mint letette az üveget - itt a fej, a melyről az irás szól, a szikla, a mely néger fejhez hasonlóan van faragva.

- Igen, - feleltem - itt van.

- Nos, akkor hát az egész történet igaz! - felelte.

- Nem látom át, hogy miért volna igaz, - szóltam vissza. Tudtuk, hogy ez a fej itt áll, atyád is látta. De még nem valószinü, hogy ugyanaz a fej legyen, a melyről az irás szól és ha ugyanaz is, még az sem bizonyit semmit.

Leó fölényes mosolylyal nézett rám.

- Te egy hitetlen pogány vagy, Horace bátyám, - felelt - a ki megéri, meglátja.

- Ugy legyen, - mondám - és most, ha körülnézel, láthatod, hogy egy homokzátony mellett haladva, egy folyó torkolatába jutunk. Markold meg az eveződet, Jób és lássunk hozzá, hogy valahol kikötő helyet találjunk.

A folyó torkolata, a hova beeveztünk, nem látszott igen szélesnek, bár a partjain huzódó reggeli ködöktől nem lehetett pontosan meghatározni a szélességét. Lassan-lassan, a mint a nap felszivta a ködöt, láttuk, hogy a partok félmértföldnyi távolban feküsznek egymástól, hogy igen mocsarasak és tele vannak krokodilusokkal, a melyek kifeküdtek a napra sütkérezni. A folyón fölfelé, egy mértföldnyire előttünk, láttunk csak egy kis szárazföldet és arra irányoztuk járműnket. Egy negyedóra alatt elértük és kikötöttünk egy gyönyörü virágokkal terhelt magnolia fa árnyékában. Ezt elvégezve, megfürdöttünk, kiteregettük ruháinkat és a csónak egyéb tartalmát a napra száradni. Ezután jóllaktunk páczolt nyelvfélével, a melylyel hajónk bőségesen fel volt szerelve és dicsértük az eszünket, hogy mindent a csónakba rakattunk, mielőtt a vihar elpusztitotta hajónkat. Mire elvégeztük reggelinket, ruháink is, megszáradtak és mi nem csekély élvezettel öltöztünk fel. Igazán, bizonyos törődöttséget és néhány kék foltot leszámitva, egyikünknek sem esett nagyobb baja a hajótörésnél, a mely oly végzetes volt társainkra nézve. Igaz, hogy Leó félig vizbe fult, de azt egy hat láb magas fiatal athleta hamar kiheveri.

Reggeli után elindultunk körülnézni. A szárazföld, a melyen voltunk, egy körülbelül 200 öl széles és 500 hosszu sávot képezett, melyet egyik oldalán a folyó, a másikon végtelen mocsár határolt.

Majdnem 20 lábnyi magasságban emelkedett a körülfekvő mocsarak és a folyó felett; és ugy látszott, mintha emberi kezek épitették volna.

- Ez a hely rakpart volt, - szólt Leó tudálékos hangon.

- Ostobaság, - feleltem én - ki lenne olyan együgyü, hogy rakodópartot épitsen eme rettentő mocsarak közé, egy vadak által lakott országban, ha t. i. egyáltalán lakja valaki.

- Hátha nem volt mindig mocsár és hátha a nép sem volt mindig vad, - felelt szárazon, végig tekintve a meredek parton. - Ide nézz - folytatta, egy helyre mutatva, a hol a mult éjjeli vihar egy magnolia fát, mely egészen a viz szélén nőtt, kitépett; a kidőlt fa gyökerei egy halom földet ragadtak magukkal. - Ide nézz, ez nem kőépitkezés? Ha nem az is, de nagyon hasonlit hozzá.

- Ostobaság - mondám még egyszer, - ezzel lemásztunk a parton, a felfordult gyökerek és a part közé.

- Nos? - kérdé ő, de ezuttal nem feleltem, csak füttyentettem, mert csupaszon hagyva a leszakadt föld által, szilárd kőfalra akadtunk, melynek óriás koczkái barna czementtel voltak megépitve, oly keményen, hogy vadászkésemmel még karczolást sem voltam képest rajta ejteni. De ez nem volt még minden. Valami kiálló pontot látva a fal alján, kezeimmel eltisztitottam a földet s egy erős kőgyürüre akadtam, mely a falba volt eresztve. Ez komolyan meglepett.

- Majdnem hasonlit egy rakodóparthoz, a hol jó nagy hajókat kötöttek ki. Nos, mit szól hozzá, Horace bátyám? - kérdé Leó, izgatott nevetéssel.

Még egyszer szerettem volna mondani, hogy »ostobaság«, de a szó torkomon akadt. A gyürü elnémitott. Valamely rég elmult időben hajót kötöttek itt ki. E kőfal kétségtelenül egy szilárdan épült kikötő maradványa volt. Meglehet, hogy a várost, melyhez valaha tartozott, a mocsár nyelte el.

- Ugy tetszik, Horace bátyám, mintha mégis volna valami igaz abban a történetben, - mondá az izgatott Leó; és visszagondolva a titokzatos négerfőre, látva e még titokzatosabb falat, nem mertem határozottan felelni. Egy világrész, mint Afrika - mondám - nem nagy csuda, ha tele van a rég elmult és elfeledett czivilizációk maradványaival. Senki sem tudja az egyiptusi czivilizáczió korát s ennek valószinüleg voltak mellékágazatai is. Aztán ott voltak még a babyloniak, fenicziabeliek, persák, mint többé-kevésbbé czivilizáltak; hogy ne is emlitsem a zsidókat, a kik nélkül ma is alig lehetünk el. Meglehet, hogy ezek egyikének volt itt gyarmata, vagy kereskedelmi állomása. Emlékezzél az eltemetett persa városokra, melyeket konzulunk mutatott Kilwában.

- Igazad van - felelt Leó - de az imént még nem igy beszéltél.

- Nos, hát mittevők legyünk most - mondám én, forditva egyet a beszélgetésen. Miután nem kaptam feleletet, elmentünk a láp szélére és elnéztünk fölötte. Látszólag határnélküli volt. A különféle vizi madarak oly tömege repkedett fölötte, hogy alig láttuk tőlük az eget. Most, hogy a nap magasan járt, vékony, beteges, mérges ködöket szivott fel a mocsár álló vizéből.

- Két dolog világos előttem - mondám, társaimhoz fordulva, - kik kedvetlenül bámultak a látványra. Az első, hogy ezen keresztül nem hatolhatunk, - a lápokra mutattam, és másodszor, ha itt maradunk, a láz pusztit el bennünket.

- Ez világos, uram, mint a vakablak, - mondá Jób.

- Nos, hát akkor két alternativa áll előttünk. Az egyik, hogy hajóra szállunk, és megkiséreljük, nem érhetnénk-e el valamelyes kikötőt naszádunkkal; a mi elég koczkáztatott vállalat lenne. A másik, a folyón fölfelé vitorlázni vagy evezni, s a sorsra bizni hovajutásunkat.

- Nem tudom, mi tevők lesztek ti - mondá Leó - fogait összeszoritva, - de én fölfelé indulok a folyón.

Jób a szemeit égnek meresztve nyögött. Az arab Allah nevét mormogta és szintén nyögött. A mi engem illet, egész szeliden megjegyeztem, hogy miután csak vagy a pokol vagy a tenger közt választhatunk, teljesen mindegy rám nézve, hogy merre indulunk. De igazában épp oly türelmetlenül vártam az indulást mint Leó.

Az óriás négerfő és a kőpart oly mértékben felizgatta kiváncsiságomat, hogy szinte resteltem, de el voltam szánva, hogy kielégitem. Igy hát elrendezve csónakunkat és kézhez véve puskánkat, elindultunk. Szerencsére a szél a tenger felől fujt, igy felhuzhattuk a vitorlánkat és vigan repültünk fölfelé a folyón 3-4 óra hosszat. Egyszer egy csorda vizilóval találkoztunk, mely felemelkedett láttunkra és Jób nagy rémületére s megvallom, kicsit az enyémre is, borzasztóan orditott. Ezek voltak az első vizilovak, melyeket valaha láttunk és ha tolakodó kiváncsiságukról itélhetik, azt hiszem, mi voltunk az első fehér emberek, kiket ők láttak. Szavamra, néha azt hittem, hogy csónakunkba másznak. Leó szeretett volna közéjük lőni, de én nem engedtem meg, félve a következményektől. Krokodilokat százával láttunk sütkérezni az iszapos parton. Vad kacsákra s ludakra vadásztunk is és lőttünk egy különös faju vadlibát, a melyiknek sarkantyuszerü kinövése volt a csőre fölött. Jób elnevezte egyszarvu libának. Dél felé a nap türhetetlen hőséget lövelt és a felszálló párák oly utálatosak voltak, hogy jónak láttuk nehány adag kinint bevenni. Nemsokára ezután szélcsend lett és miután nehéz csóna-

kunkat viz ellen hajtani evezővel lehetetlen lett volna, örömmel kötöttünk ki egy csoport füzfa alatt és ott lihegve vártuk az estét, hogy véget vessen kinainknak. Nem nagy távolságra tőlünk láttunk egy tószerü viztömeget és elhatároztuk, hogy ott fogjuk tölteni az éjt. Már sötétedni kezdett, mikor e lagunaszerü vizet elértük, mely a folyó partjának elszakadásából támadt. Itt horgonyt vetettünk; nem mertük az éjet a parton tölteni, azt remélvén, hogy a vizen jobban mentek leszünk a posvány kigőzölgésétől. Lámpát gyujtottunk és egy páczolt nyelvet elvacsorálván, aludni próbáltunk. De csakhamar be kellett látnunk, hogy ez lehetetlen. Mert akár a lámpa világa vonzotta őket oda, akár a fehérbőrü emberek szaga, a melyre hiába áhitoztak vagy ezer éven keresztül, de tény az, hogy annyi, oly nagy és oly szemtelen szunyogcsapat esett nekünk, a milyenről eddig nem is álmodtam. Fölhőkben ereszkedtek reánk, csiptek és martak bennünket és zümmögtek körülöttünk, mig majd megőrültünk. Szivarfüst, ugy látszik, csak jobb kedvre deritette őket, mig végre arra fanyalodtunk hogy pokróczot teritsünk magunkra, igy kuczorogtunk aztán izzadva, vakarózva és káromkodva. A mint igy ülünk, hirtelen, mint a mennydörgés, szállt felénk egy oroszlán orditása, egy másiké felelt reá és alig hatvan ölnyire tőlünk láttuk őket a nádasban mozogni.

- A mondó vagyok, - szólt Leó, fejét kidugva a pokrócz alól - hogy jókor hagytuk oda a partot, mit öregem? - Szokása volt néha ezzel a tiszteletlen megszólitással illetni.

Nemsokára ezután a hold feljött, és bár folyton hallottuk az oroszlánok orditását, mégis biztosságban hive magunkat, lassan, lassan elszunyadtunk. Nem tudom, hogy kis idő mulva mi vitt rá, hogy a fejemet kidugjam a takaró alól, tán csak az, hogy a szunyogok ott is épp ugy megtaláltak. De a mint kidugtam, hallom Jóbot rémülten susogni.

- Jó Istenem, oda nézzenek!

Rögtön arra felé fordultunk és ime ezt láttuk a holdvilágnál: Közel a parthoz mindig szélesedő gyürükben hullámzott a viz, a kör közepén pedig két sötét tárgy mozgott.

- Mi az? kérdeztem én.

- Azok az istentől elrugaszkodott oroszlánok, uram, - felelt Jób olyan hangon, a mely megbotránkozást, tiszteletet és rettegést fejezett ki egyszerre, - ide jönnek uszva, hogy felfaljanak bennünket.

Csakugyan ugy volt. Oda tekintve, már láttam vadul szikrázó szemeiket. Vagy az elejtett vad husa vagy mi magunk vonzottuk oda őket, és az éhes bestiák készek voltak megrohanni bennünket.

Leó felkapta puskáját. Figyelmeztettem, hogy várjon, mig közelebb jönnek s én is megragadtam a magamét. Vagy tizenöt lábnyira tőlünk a viz csekélyebb volt egy homokzátony felett és az első oroszlán, a nőstény, a mint elérte a helyet, felállt, megrázkódott és orditott. Abban a pillanatban Leó lőtt és a golyó a vadállat nyitott torkán be és hátul a nyakán kijött; rögtön leesett halva. A párja, - egy óriási him - mögötte jött és épp akkor érte el a zátonyt. A mint két első lábát föltette rá, különös dolog történt. Az oroszlán egy rémült és rémitő orditással előre ugrott, egy fekete tömeget vonszolva maga után.

- Allah! - üvöltött Mahomed - egy krokodilus kapaszkodik a hátsó lábába!

És ugy is volt. Tisztán láttuk az óriás állkapcsot félelmes fogsoraival és a hüllő hosszan elnyuló testét. Ezután egy valóban rendkivüli jelenésnek voltunk szemtanui. Az oroszlánnak sikerült jól felkapaszkodni a zátonyra, de a krokodilus félig uszva, félig mászva, szorosan tartotta a lábát. Orditott, hogy a lég reszketett belé és aztán egy hirtelen mozdulattal megfordult és vad üvöltéssel a karmai közé ragadta a krokodilus fejét. Erre a szörny eleresztette a lábát és felfordult, mire az oroszlán rögtön torkon ragadta és egy darabig egymáson keresztül hemperegtek a zátonyon, utálatosan birkózva. Lehetetlen volt gyors mozdulataikat követni, de

pár pillanat alatt a krokodilus került felül, láttuk, a mint az oroszlánt éppen csipője felett derékon kapta, felragadva összeszoritotta és megrázta a levegőben. A szegény kinzott vad orditott fájdalmában, de neki fordulva ellenségének, belevágta körmeit lágy torkába és végig hasitotta, mint egy keztyüt.

Ezzel vége volt. Az oroszlán feje a krokodil hátára hanyatlott és egy végső borzalmas nyögéssel kiadta páráját A krokodilus pedig egy perczig mozdulatlanul állt, aztán lassan oldalra fordult, a holt oroszlán testét még mindig fogai közt szoritva. Másnap láttuk, hogy majdnem ketté harapta azt.

Ez a halálos párbaj félelmes és utálatos látvány volt s azt hiszem olyan, a milyet kevés ember látott életében. Midőn elmult, Mahomedet őrségen hagyva, oly nyugodtan töltöttük az éjt, a milyen nyugodtan a szunyogok csak engedték.

VI.

Egy ősi keresztény szokás.

Következő napon hajnalhasadtakor felkeltünk, s ugy a hogy megmosakodva és felöltözködve, készen voltunk az indulásra. A mint annyira világos volt, hogy egymás arczát láthattuk, én harsány kaczajra fakadtam. Jób kövér széles arcza kétszer akkorára volt dagadva és Leó nem járt sokkal jobban.

Még én jártam legjobban, hála érte jó szivós barna bőrömnek, sürü hajamnak és szakálamnak, a mely arczomat különben is majd egészen elfedte, és a melyet Angliából való elutazásunk óta a saját kénye-kedve szerint engedtem nőni. De a másik kettő símára volt borotválkozva, a mi persze igen megkönnyitette a szunyogok dolgát; a mi Mahomedet illeti, a szunyogok az igazhivő szagát érezve rajta, hozzá sem nyultak. Bizony a következő héten nem egyszer óhajtottuk, hogy bár olyan illatunk lenne, mint az arabusnak.

Mire jól kinevettük magunkat, világos nappal lett, a szél is feltámadt a tenger felől, igy hát felhuztuk vitorlánkat és miután a krokodilust és a két oroszlánt megbámultuk, utnak eredtünk. Délben, mikor a szél elcsendesült, elég szerencsések voltunk egy kimagasló pontot találni a parton, a hol kiszálltunk, tüzet raktunk és ugy a hogy, megsütöttünk két vadkacsát. Ott töltöttük el a nap hátralevő részét és az éjet is, még pedig a moszkitákat nem számitva, elég csendesen.

A következő pár nap is kevés különbséggel épp igy telt el.

Utazásunk ötödik napján, a mikor számitásunk szerint, 140-150 mértföldnyire lehettünk a tengertől nyugatra, akadt utunkba az első számbavehető akadály. Ezen a napon, 11 óra tájban, nyugodott el a szokott szél és egy kis evezés után kimerülten álltunk meg egy másik folyó torkolatánál, a mely körülbelül 50 láb szélességben ömlött abba, a melyiken eddig jöttünk. Néhány fa állt közelben a parton.

Ezek alatt pihentünk, s pihenés után száraz talajra akadva, elindultunk a folyam mentén körülnézni és kacsákat lőni vacsorára. Alig mentünk ötven ölnyire, láttuk, hogy lehetetlen a folyón tovább utaznunk, mert alig 200 ölnyire megállóhelyünktől, a viz oly sekély és homokzátonyos volt, hogy alig lehetett hat hüvelyknyi. Valóságos vizi zsák-utcza. Visszafordulva, elindultunk a másik folyó partján, de csakhamar rájöttünk, hogy ez nem is folyó hanem egy régi csatorna. Századok mulhattak el azóta, hogy valamely rég elpusztult nép kiásta a medrét, munkájuk nyomai most is látszottak az egyformán felépitett partokon, melyek ott, a hol még be nem dültek, egyforma távolságban voltak egymástól, s a viz mélysége is egyformának látszott. Sodra alig, vagy egyáltalán nem volt, és ennélfogva a viz szinét vizi növényzet lepte el csak itt-ott megszakitva, keskeny vizvonalakkal, melyeket a kacsák folytonos uszkálása okozott. Most már a milyen világos volt az, hogy a folyón nem folytathattuk utunkat, olyan világos volt az is, hogy vagy meg kell próbálnunk a csatornát, vagy visszatérni a tengerre. Ott nem maradhattunk, a hol voltunk, hogy a nap agyon süssön bennünket, vagy a moszkiták egyenek meg elevenen, vagy pedig a láznak essünk áldozatul e borzalmas posványok között.

- Nos, azt hiszem, meg kell kisérlenünk a csatornát - mondám - és a többiek mind belenyugodtak, kiki a maga módja szerint. Leó, mintha ez a legjobb tréfa volna a világon, Jób tiszteletteljes utálattal és Mahomed egy a prófétához intézett fohászszal és egy hallható átokkal minden hitetlenre és a bolond utazó kedvükre.

Igy hát mihelyt a nap kissé hanyatlani kezdett, dologhoz láttunk. Először evezni próbáltunk, de a vizi növények sokasága miatt ez lehetetlennek bizonyult és kénytelenek voltunk a

legkezdetlegesebb módszerhez, a vontatáshoz folyamodni. Két óra hosszat Mahomed, Jób és én, a ki voltam olyan erős, mint ők ketten együtt, huztuk a csónakot a parton, mig Leó a csónak elején ülve, Mahomed kardjával szétvagdosta a sürü növényzetet a hajó utjából.

A mint besötétedett, megálltunk pihenni és a szunyogokban gyönyörködni. Éjfélkor ujra elindultunk, fel akarván használni az éj aránylagos hűvösségét. Hajnalban ismét pihentünk három órát, aztán megint elindultunk és mentünk tiz óráig, a mikor égiháboru ért utól bennünket, oly szakadó eső kiséretében, hogy a következő hat órát teljesen vizben töltöttük.

A következő négy napról nem mondhatok egyebet, minthogy életem legnyomorultabb négy napja volt, tele sulyos munkával, nyomorusággal, hőséggel és szunyogokkal. Az egész ut végtelen mocsárokon vezetett bennünket keresztül és hogy bele nem haltunk, csak annak tulajdonitom, hogy rendes kininadagokat vettünk be minden nap. Utazásunk harmadik napján hegyet pillantottunk meg a mocsár ködén keresztül és ez időtől fogva negyedik napra este ugy látszott, hogy 20 mértföldnyire van még tőlünk. De ekkor már teljesen ki voltunk merülve s ugy éreztük, hogy dagadt kezeinkkel egy ölnyire sem tudnók vonni csónakunkat és hogy a legokosabb lenne, lefeküdni és meghalni ez iszonyu iszapsivatagban. Rémitő helyzet volt. Levetettem magam a csónak fenekére, hogy aludjam a végkimerültség álmát, átkozva őrültségemet, hogy részt vettem egy ilyen utban, a mely csak valamennyiünk nyomorult halálával végződhetik e kisérteties világban. Emlékszem, hogy azon törtem a fejemet félálomban, hogy milyen lesz kis hajónk szerencsétlen népsége három hónap mulva. Itt fogunk feküdni tátongó sebhelyekkel, félig telve rothadt vizzel, mely, a mint a ködös szél ide-oda ingatja testünket, locsogni fog korhadó csontjaink között és ez lesz a vége mindazoknak, a kik elindultak a természet titkait és a mult regéit kutatni. Már is ugy tetszett, hogy hallom a vizet locsogni szétszórodott csontjaink között s hogy hozzá ütöttem az én koponyámat Mahomedéhez, mig végre Mahomed felágaskodott a hátgerinczére és reám meredt üres szemgödreivel, átkozva engemet, hogy keresztény kutya létemre az ő igazhivő álmát megmerem zavarni. Felnyitottam a szemeimet, borzadva a rettenetes álomtól, de ekkor még jobban megborzadtam valamitől, a mi nem volt álom. Két nagy szem sugárzott reám a ködös homályon keresztül. Én felküzdöttem magamat és sikoltottam oly élesen hogy a többiek is felugrottak. Ekkor hirtelen aczél ragyogását láttam és egy lándzsa hegyét éreztem torkomon s ez egy mögött még sokkal több lándzsa ragyogott kegyetlenül.

- Csend! szólt egy hang arabul, vagy legalább olyan nyelven, mely tele volt arab szavakkal, - kik vagytok ti, a kik ide jöttök uszva a vizen? Beszélj vagy meghalsz! és az aczél keményen torkomra szegződött, hideg borzongást kergetve rajtam végig.

- Utasok vagyunk és véletlenül jutottunk ide - feleltem legszebb arab nyelvemen, a melyet, ugy látszik, meg is értettek, mert megtámadóm hátra fordult egy mögötte álló magas alakhoz és igy szólt:

- Atyám, megöljük?

- Milyen a bőrük szine? - kérdezte egy mély hang vissza.

- Fehér.

- Ne öljétek meg őket - volt a felelet, - négyszer fordult a nap, mióta az üzenetet küldte - Ő, a kit szolgálunk, - »fehér emberek érkezendenek és ha érkeznek, ne öld meg őket, de hozasd őket oda, a hol - Ő, a kit szolgálunk - él és uralkodik«. Hozzátok elő az embereket, és velök mindent, a mit magukkal hoztak.

- Jer, - szólt emberem, félig vezetve, félig vonszolva a csónakból, ugyanezt tették mások többi társaimmal.

A parton vagy ötven ember volt együtt. A mennyire láthattam a félhomályban, hosszu lándzsákkal voltak fölfegyverkezve, bőrük elég világos, termetük magas és erős, ruhájuk semmi, egy tigrisbőrt kivéve, a melyet csipőjük körül viseltek.

Ekkor lökték mellém Leót és Jóbot.

- Mi a tatár lelt bennünket? - kérdé Leó, szemeit dörzsölve.

- Oh, uram, Istenem! gazdám! ezek haramiák! - jajgatott Jób, éppen a mint Mahomed tántorgott közénk, követve egy sötét alaktól, a mely döfésre készen emelte lándzsáját.

- Allah! Allah! segits! - üvöltött szegény Mahomed, érezve, hogy az emberektől nem sokat várhat.

- Atyám, egy fekete ember is van köztük - szólt egy hang.

- Mit mondott Ő, a kit szolgálunk, a feketéről?

- Nem mondott semmit sem, de azért ne öld meg, jer ide, fiam.

Az ember odament és a magas, titokzatos alak hozzá hajolt és sugott neki valamit.

- Jó, jó - felelt amaz és vérfagyasztóan kaczagott.

- Itt van a három fehér férfiu? - kérdezte az alak.

- Igen, itt vannak.

- Akkor hozzátok elő, a mit számukra készen tartunk és az emberek hozzák el mind azt, a mit elbirnak abból a jószágból, a mely uszik.

Alig végezte el beszédét, az emberek sietve hoztak elő palankinokat. Minden palankinhoz volt 4 vivő és két kisegitő és intettek, hogy másszunk belé.

- Pompás - szólt Leó - valóságos áldás, hogy végre akad, a ki czipeljen bennünket, miután már éppen meguntuk saját édes terhünket. Leó minden dolognak megtalálta a mulatságos oldalát.

Nem lehetett a dolgon változtatni és miután láttam, hogy a többiek felszálltak, én is felkapaszkodtam gyaloghintómba és bizony igen kényelmesnek találtam! Növényrostból font alkotmány volt, a két végével két póznához erősitve és a test minden mozdulatának engedve: igen pompás pihenőhelyet adott. Alig helyezkedtünk el, a vivők hosszu, gyors lépésekkel elindultak, egyhangu halk énekkel kisérve járásukat. Egy darabig csendesen feküdve elmélkedtem csodálatos élményeink felett és töprenkedve, hogy vajh, mi lesz a vége, de csakhamar elnyomott az álom. Azt hiszem, hét vagy nyolcz órát aludtam, először pihenve alaposan, mióta hajónk elsülyedt.

A mikor felébredtem, a nap magasan járt az égen. Még folyton utaztunk, majdnem négy mértföldnyi sebességgel óránkint. Kitekintve felhőszerüen befüggönyözött gyaloghintómból, láttam, hogy már elhagytuk a mocsáros vidéket és dagadó réteken keresztül egy lapos tetejü hegy felé tartottunk. Hogy ugyanaz a hegy volt-e, a melyet a mocsárról láttunk, azt nem tudom és később sem tudtam meg, mert az itt lakó néptől semmi felvilágositást nem lehetett kapni. Azután az embereket vettem szemügyre, a kik vittek bennünket. Pompás termetük volt, alig akadt köztük, a ki a hat lábon alul lett volna, szinük sárgás. Hasonlitottak a kelet-afrikai szomálik-hoz, csak a hajuk nem volt rövid göndör, de hosszu fürtökben lógott vállaikra. Vonásaik rendesek, némelyiké gyönyörü, foguk különösen pompás és ragyogó. De szépségük daczára megdöbbentett, hogy soha oly rossz arczokat nem láttam életemben. Valami hideg, könyörtelen kegyetlenség bélyegét viselték, a mely felláziotott engem és mely néha kisérteties volt.

Még különösebb volt rajtuk, hogy soha sem mosolyogtak. Néha énekelték a szomoru, egyhangu nótát, mit emlitettem, de különben konokul hallgattak, soha egy kaczaj fel nem deritette sötét arczukat. Miféle fajhoz tartozhattak? Arabul beszéltek, de nem lehettek arabok, ebben bizonyos voltam, ehhez igen sárga volt a bőrük. Látásuk oly beteges félelemmel töltött el, hogy szinte szégyeltem. A mig igy töprenkedtem, egy másik gyaloghintó került mellém. Benne egy öreg ember ült, fehéres vászonruhába öltözve, a mely bőven fogta körül alakját, ő volt, a mint rögtön kitaláltam, a titokzatos alak, a kit a többi - atyának szólitott. Csodálatos külsejü öreg volt, hófehér és oly hosszu szakállal, hogy a gyaloghintó szélein lógott le, sas orral, a mely felett egy pár hideg, éles szem ragyogott, mig arczkifejezése oly bölcs és gunyoros kedélyre vallott, hogy szinte lehetetlen leirni a benyomást, melyet rám tett.

- Ébren vagy idegen? - kérdezte mély, lágy hangon.

- Ébren, atyám, - feleltem udvariasan, érezve, hogy jó lesz barátságos viszonyba lépni ezzel az eleven régiséggel.

Megsimogatta szép fehér szakálát és gyengén mosolygott.

- Bármely ország szülötte légy, látom, hogy tisztelettudásra tanitott hazád, idegen fiam. Minek jöttetek ez országba, a melynek földjét idegen lába emberemlékezet óta nem taposta. Meguntad tán az életedet, te és azok, a kik veled jöttek?

- Jöttünk, hogy uj dolgokat lássunk - feleltem bátran. - Meguntuk a régieket. Átkeltünk a tengereken, megismerni az ismeretlent. Bátor fajból származunk, a mely nem féli a halált, nagyon tisztelt atyám - kivált ha tudományát gyarapithatja élete árán.

- Ühm! - felelt az öreg - igaz lehet, nem illik hirtelen ellentmondani, különben azt mondanám, hogy hazudtál, fiam. Különben bármint legyen is - Ő, a kit szolgálunk - ebben kezetekre járhat.

- Kicsoda az az Ő? - kérdém kiváncsian.

Az öreg embereire nézett, aztán különös mosolylyal, mely véremet megfagyasztotta, igy szólt:

- Bizonyosan elég hamar meg fogod tudni, idegen fiam, ha kedve tartja téged földi mivoltodban látni.

- Földi mivoltomban? Mit ért ez alatt, jó atyám?

Az öreg csak vérfagylalón kaczagott és nem felelt.

- Hogy nevezik népedet, atyám? - kérdém.

- Népemet Amahagger-nek nevezik (a sziklák népe.)

- És ha fiad bátorkodnék kérdeni a te nevedet?

- Az én nevem Billali.

- És hova megyünk, atyám?

- Azt majd meglátod, - és egy intésére vivői előresiettek vele, mig elérték a gyaloghintót, melyben Jób pihent, az egyik lábát kilógatva; de aligha értették meg egymást Jóbbal, mert hamar ott hagyta és láttam, hogy Leó gyaloghintójához vitette magát. Ezután ujra elaludtam. Mikor felébredtem, egy szorosban haladtunk tova, meredek sziklafalakkal, a melyeken gyönyörü fák és virágzó bokrok nőttek.

Az ut hirtelen fordult, és ekkor gyönyörü látvány tárult elénk. Előttünk volt egy zöld, 5-6 mértföld tág katlan, a római amfiteátrumok alakjában. A katlan oldalai sziklásak voltak, bokrokkal benőve, de a közepét buja rétség fedte, itt-ott megszakitva remek növésü fákkal és

keresztül szelve kanyargó patakokkal. A réten szarvasmarhák és kecskék legeltek, de birkát nem láttam.

Eleinte nem tudtam, hogy miféle különös hely ez, de hirtelen eszembe jutott, hogy csak egy rég kialudt óriási tüzhányó hegynek a krátere lehet, a mely eleinte tó volt, később ismeretlen módon kiszárittatott. Legrejtélyesebb volt előttem, hogy bár embereket láttam járni-kelni a gulyák körül, emberi lakásnak semmi nyoma sem volt sehol. Hol lakhattak ezek mind? Kíváncsiságom csakhamar kielégittetett. Balra fordulva, még vagy egy félórai utat tettünk és aztán megálltunk. Látva, hogy az öreg ur, az én fogadott apám leszáll, mi is ugy tettünk. Első, a mit láttam, nyomorult arab utitársunk, Mahomed volt, a ki kimerülve feküdt a földön. Őt szegényt, ugy látszik, nem hozták gyaloghintón, hanem kényszeritették, hogy az egész távolságot gyalog fussa meg és fáradt lévén már induláskor is, most teljesen tönkre volt téve.

Körültekintve láttuk, hogy egy sziklasikon állapodtunk meg, mely egy szikla-üreg bejárata előtt terült el, és e sikon fel volt halmozva csónakunk összes tartalma, a vitorlát és evezőket is beleszámitva. Az üreg előtt álltak kisérőink és több hozzájuk hasonló magas termetü férfi, bőrük szine váltakozott, némelyik oly sötét szinü volt, akár Mahomed arab kisérőnké, némelyik pedig sárga, mint egy kinai, és mindegyiknél volt egy nagy lándzsa. Néhány asszony is volt közöttük, de ezek a tigrisbőr helyett valami puha kicserzett kecskebőrfélét viseltek csipőjük körül.

Az asszonyok általában igen szépek voltak, nagy sötét szemük, szép metszésü arczuk és sürü fürtös hajuk volt. Némelyik olyan sárgás vászonruhafélét, mint a minőt az öreg Billalin láttunk, viselt, de mint később megtudtuk, inkább csak rangbeli megkülönböztetésül, mintsem ruha-gyanánt viselték. Különben sem voltak olyan kedvetlenek, mint a férfiak, sőt néha mosolyogtak is. Alig szálltunk le, körülvettek és kiváncsian, de izgatottság nélkül szemléltek bennünket. Leó szép sugár termete és gyönyörü arcza rögtön magára vonta figyelmüket, és a mint udvariasan kalapot emelve köszönt nekik, aranyszinü göndör haja a csodálat moraját keltette köztük, sőt nem is maradt csak annyiban, mert egyikök, a legszebb közülök, egy szép nyulánk, aranybarna haju leány, a kin ruha is volt, miután tetőtől-talpig vizsga szemmel végig nézte volna Leót, nyugodtan közeledett hozzá és karjait olyan mozdulattal, mely bájos lett volna, ha nem lett volna oly határozott, szépen a nyaka körül fonta és megcsókolta az ajkait.

Én felijedtem, azt hivén, hogy Leót rögtön felnyársalják; Jób pedig igy kiáltott:

- No nézzed a szemtelent, no de soha ilyet. - A mi Leót illeti, ő egy kicsit meg volt lepve, de megjegyezve, hogy ugy látszik, olyan helyre kerültünk, a hol az ős keresztény szokás most is divik, visszaadta az ölelést és csókot.

Ujra megrémültem, hogy no most jaj lesz nekünk; de bámulatomra, bár a fiatalabb nők közül nehányan boszankodva sugtak össze, az idősebbek és a férfiak egy kissé elmosolyodtak. Később, mikor megértettük e különös nép szokásait, tudtuk csak meg, mire magyarázzuk e rejtélyt. Kiderült ugyanis, hogy az Amahaggereknél, ellenkezőleg minden más vad nép szokásaival, a nő nemcsak teljesen egyenlő a férfival, de nem tartozik neki még mint feleség sem engedelmeskedni. Leszármazásukat csak az anya után számitják és a mig épp oly büszkék anyai őseikre, mint mi európaiak családfánkra, az apát sem számba nem veszik, de még csak el sem ismerik. Csak egy czimzetes apja van minden törzsnek, vagy házastársnak, a hogy ők nevezik, az is választott feje és kormányzója a törzsnek - atya czimezéssel. Jelenleg az öreg Billali volt a törzsnek, mely hét ezer lelket számlált, az atyja és soha más férfit e néven nem szólitottak.

Ha egy asszonynak megtetszett egy férfi, ezt kijelentette az által, hogy nyilvánosan megölelte és megcsókolta, mint azt ama rendkivül elszánt fiatal hölgy, kit Ustane-nak hivtak, Leóval tette.

Ha a férfi viszonozta a csókot, a frigy meg volt kötve mind addigra, mig egyikök bele nem unt. Meg kell azonban vallanom, hogy a válás nem fordult elő oly sürün, mint az ember hinné, sem perpatvar nem támadt miatta, legalább a férfiak közt nem, a kik, ha nejeik elhagyták őket egy vetélytárs kedvéért, belenyugodtak mint afféle változhatlan dologba, a min nem lehet vitatkozni és a mi, bármily kellemetlen legyen is az egyénre nézve, a közjónak használt.

Különös megfigyelni, hogy az emberiség szokásai e dologban különböző világrészekben milyen eltérők, az erkölcsi fogalma szélességi fok szerint változik és a mi helyes és illő egy helyen, helytelen és bün másutt. Különben be kell ismernünk, hogy ha a szertartások megtartása az erkölcs próbaköve, mint azt a czivilizált népek hinni látszanak, az Amahaggereknek sem vethetünk erkölcstelenséget a szemükre, tekintve, hogy az ölelés és csók váltása felér a mi esküváltásunkkal, a mely, mint tudjuk, sok mindent jóvá tesz.

VII.

Ustane dala.

Mikor a csók szertartása véget ért - itt meg kell jegyeznem, hogy egy sem akadt az ifju hölgyek közt, a kinek kedve kerekedett volna engem hasonló módon kitüntetni, bár Jób-ot igen kerülgette egy, a tiszteletreméltó egyéniség nem csekély ijedelmére, - öreg Billali hozzánk jöve, a sziklaüregekbe hivott bennünket, mi követtük őt s Ustane is velünk jött, figyelemre sem méltatva czélzásaimat, hogy szivesen maradnánk egyedül. Alig léptünk be, feltünt, hogy az üreg, melyben jártunk, nem a természet munkája volt, hanem emberi kéz faragta. A mennyire megitélhettük lehetett száz láb hosszu és ötven széles, igen magas, templomszerü boltozattal. Ötven lábnyira a bejárattól, a hol már egy kissé sötétedni kezdett, nagy tüz lobogott. Billali itt megállt és leüléssel kinált bennünket, mondván, hogy mindjárt hoznak enni valót, igy hát letelepedtünk a szétteregetett állatbőrökre és vártunk.

Nemsokára fiatal leányok hozták az ennivalót, főtt kecskehust, friss tejet cserépkorsókban s gyenge főtt kukoriczát. Ki voltunk éhezve és nem emlékezem, hogy valaha életemben oly jóizüt ettem volna; elpusztitottunk mindent, a mit elejbénk tálaltak. Mikor jóllaktunk, kissé komor házigazdánk, a ki eddig hallgatagon figyelt bennünket, fölkelt és szólni kezdett. Azt mondta, hogy soha még fehérbőrü idegenek nem jöttek a sziklák népeinek országába. Néha, bár ritkán, egy-egy feketebőrü tévedt ugyan ide és attól hallották, hogy vannak fehérbőrüek is, a kik nagy hajókon járják a tengert, de itt soha senki ezelőtt olyat nem látott. Bevallotta, hogy láttak bennünket, a mint a csatornán vontattuk csónakunkat és hogy ő rögtön kiadta a rendeletet megöletésünkre, tekintve, hogy betolakodásunk törvényellenes volt. - De - folytatá - üzenetet küldött Ő, a kit szolgálunk, mondván, hogy élteteket kiméljük és hozzá vigyünk benneteket.

- Bocsánat, atyám, - szakitám félbe - ha jól értettem, Ő, a kit szolgálunk, még messzebb lakik innen, hogy tudhatott érkezésünkről?

Billali körülnézett és látva, hogy egyedül vagyunk, mert Ustane visszahuzódott, rövid kaczajjal igy szólt.

- Nincsenek hazátokban olyanok, a kik hallanak, bár nincsenek fülök és látnak, bár nincsen szemök? Ne kérdezz - Ő tudta.

Vállat vontam és ő folytatta, hogy miután semmi más ránk vonatkozó utasitás nem jött, kénytelen lesz elindulni, hogy meg tudja, mit parancsol - Ő? - Egyuttal értésünkre adta, hogy - Ő - az Amahaggerek királynéja. Kérdeztem, hogy meddig marad oda, azt felelte, hogy gyorsan járva, öt nap alatt megfordulhat, de sok mértföldnyi mocsarat kell még meggázolni, mielőtt elérné a helyet, a hol - Ő lakik. Megigérte különben, hogy rólunk gondoskodni fog, mig oda lesz, és hogy személy szerint kedvelvén bennünket, reméli, hogy az - Ő itélete is kedvező leszen, bár nem bizik benne, mert még eddig minden idegent, a ki nagyanyja, anyja és saját (Billali) életében ide vetődött, könyörület nélkül megölték, még pedig mindig Ő itélete folytán, s hozzá oly kegyetlen módon, hogy annak leirásától irántunk való tekintetből tartózkodni fog.

- Hogyan lett volna ez lehetséges? - kérdém, - én öreg ember és az idő óta, a melyről beszél, két emberöltőnek kellett elmulnia. Hogy rendelhette volna Ő bárkinek halálát az ön nagyanyja idejében, hisz akkor még a világon sem lehetett.

Megint mosolygott azzal a különös bágyadt mosolylyal, aztán meghajtotta magát és szó nélkül ott hagyott bennünket és nem is láttuk öt napig.

Távozása után megvitattuk helyzetünket, a mely igen nyugtalanitónak tetszett. Nem igen volt inyemre a mit arról a titokzatos királynéról hallottam, a kit többnyire ugy emlitettek - Ő, a kit szolgálunk - bár néha rövidség kedvéért csak ugy hitták Ő vagy Hiya és a ki oly kegyetlen halálra itélte a szerencsétlen idegeneket. Leót is leverte a dolog, de vigasztalódott azzal, hogy ez az Ő volt kétségkivül az az asszony, a kiről az irás a cserépen és atyja levele is emlitést teszen, bizonyitva ez állitást azzal, a mit Billali az Ő koráról és hatalmáról mondott. Én ekkor már oly keserves hangulatban voltam, hogy nem volt kedvem ilyen bolond állitással szembeszállani, csak azt ajánlottam, hogy próbáljunk valamerre megfürödni, mert bizony Isten nagyon ránk férne. Igy hát miután kivánságunkat megértettük egy idősebb egyénnel, a ki még e komor nép közt is kitünt rendkivüli komorságával, és a ki ugy látszott rólunk gondoskodni volt hivatva, a mig Billali oda járt, elindultunk együtt, előbb pipára gyujtva. A barlangon kivül nagy csoport nép leste megjelenésünket, de a mint megpillantottak bennünket pöfékelve, nagy riadalommal futottak szét, kiabálva, hogy büvészek vagyunk.

Valóban semmink sem lepte meg őket annyira, mint pipáink, még puskáink sem. Ezután nyugodtan megfürödtünk egy pompás kis folyóban, bár alig tudtuk az asszonyokat lerázni nyakunkról, a kik Ustánéval az élükön ide is követni akartak bennünket. Este lett, mire visszatértünk a barlangba, a melyekben most több helyen égett a tüz. Az amahaggerek a tüzek és felaggatott lámpáknak gyér világánál ették estelijüket. A lámpák durva égetett cserépmunkából készültek, különböző nagyságban, olvasztott zsiradékkal megtöltve és pálmarostokból sodort béllel ellátva, melyet folyton fel kellett piszkálni, mely czélból minden lámpára kis hegyes keményfapiszkáló volt akasztva. Egy darabig néztük e rideg népet, a mint épp oly rideg némaságban ette vacsoráját, mig végre beleuntunk és értésére adtam uj őrünknek, hogy szeretnék lefeküdni.

Szó nélkül felállt és kézenfogva bevezetett egyik keskeny folyosóra, a milyen több is nyilt a központi barlangból. Alig tettünk benne öt lépést, hirtelen egy piczi szobává bővült, mely alig lehetett nyolcz négyszögláb és a nyers sziklából volt kivájva. Egyik oldalán kőpad volt és kisérőm tudtul adta, hogy azon kell hálnom. Nem volt sem ablak, sem szelelőlyuk, sem semmiféle butorzat a szobában és jól szemügyre véve, arra a kellemetlen meggyőződésre jutottam, hogy eredetileg inkább temetkező helynek lehetett szánva, mint hálószobának. A gondolat akaratom ellenére megborzasztott; de legyőztem a kellemetlen érzést és visszatértem a barlangba pokróczaimért, a melyeket egyéb holmival együtt felhoztak a csónakból Ott találkoztam Jóbbal, a kit az enyémhez hasonló hálófülkébe vezettek, de a ki kereken kijelentette, hogy nem marad benne, mert a háta borsódzik tőle és tudatta azt az elhatározását, hogy nálam hál, ha megengedem.

Én természetesen kész örömmel engedtem meg. Az éjet egészben véve elég kényelmesen töltöttük. Azt mondom, egészben véve, mert a mi engem illet, iszonyu álmot álmodtam, mintha elevenen temettek volna el. Ezt valószinüleg szobám kisérteties kinézése okozta. Pitymallatkor erős trombitaszó keltett fel bennünket, mint később láttuk, egy fiatal amahagger fujt egy erre a czélra kifurt elefánt agyarba. Elértve a czélzást, felkeltünk és lementünk a folyóhoz mosakodni, aztán tálalták a reggelit. A reggelinél egy már nem egészen fiatal asszony felkelt és nyilvánosan megcsókolta Jóbot. Azt hiszem, a legmulatságosabb dolog volt, melyet valaha láttam. Soha sem fogom elfelejteni a tisztes Jób ijedelmét és utálatát. Jób, mint jómagam is, egy kissé nőgyülölő volt, és érzelmeinek hullámzása arczán, - a mint tudtára jött annak, hogy nemcsak nyilvánosan megcsókolták, az ő személyes megkérdezése nélkül, de még hozzá gazdái jelenlétében tették, - oly változatos és fájdalmas volt, hogy lehetetlen leirni.

Felugrott és ellökte magától az asszonyt, a ki körülbelül harmincz éves gömbölyded alak volt.

- Na de ilyet - lihegett, - mig az asszony azt hivé, hogy csak bátortalan, még egyszer megcsókolta.

- Eredj innen! takarodjál te hamis! - kiabált Jób, hadonászva fakanalával, melylyel reggelijét ette. - Bocsánatot kérek, uraim, de igazán mondom, én nem bátoritottam őt erre. Jaj, Istenkém, már megint nekem jön. Fogja meg, Holly ur! kérem, fogja meg, mert ki nem állom! bizony Isten, ki nem állom ezt. Soha ilyen még nem esett meg én rajtam, uraim, de soha! - itt hirtelen elhallgatva, kapta magát és szaladt, a hogy csak tudott, a barlang felé. Ez egyszer láttam az amahaggereket kaczagni. De bezzeg nem kaczagott az asszony. Sőt csak ugy fujt a haragtól, melyet a többi asszony gunyolódása csak még fokozott. Ott állt szinte remegve és sikoltozva a dühtől és ezt látva, óhajtottam, hogy bár Jób Kukutyinban hagyta volna skrupulusait, sejtve, hogy jeles magaviselete aligha veszélybe nem ejt bennünket. Nem is csalódtam, a hogy a következés megmutatta.

A hölgy visszavonulván, Jób ismét előkerült, igen izgatott kedélyállapotban szemmel tartva minden asszonyt, a ki közeledett feléje. Én alkalmilag megmagyaráztam gazdámnak, hogy Jób feleséges ember; és igen boldogtalan házasságban élvén, ez elől menekült ide, és ezért irtózik az asszonynak még csak a látásától is. Magyarázatomat komor hallgatással fogadták, látszott, hogy emberünk viseletét sértőnek találták a törzsre nézve, bár az asszonyok, mint akár czivilizált testvéreik, mulattak társuk felsülésén.

Reggeli után sétálni mentünk és szemügyre vettük a gulyákat és müvelés alatt levő mezőket. Két faj szarvasmarhát tenyésztettek, az egyik nagy szögletes termetü, rendkivül bő tejelő, a másik kicsi kövér fajta, kitünő hust adott, de nem volt jó teje. A kecskék hosszu szőrüek voltak és tisztán csak vágómarhának használtattak, legalább soha sem láttuk, hogy fejték volna. A mi a mezőgazdaságot illeti, a lehető legkezdetlegesebb volt, a földet csak ásóval müvelték, mert e nép vasat olvasztott és kovácsolt is. De ásójuk inkább hasonlitott egy széles lándzsához, mint akármi máshoz, és nem volt visszahajlása, a hova a lábat támasszák, a mi aztán rendkivül megnehezitette az ásást. Különben minden efféle munkát a férfiak végeznek, az asszonyok, ellentétben egyéb vad népek szokásaival, teljesen mentek lévén minden terhes munkától. De hisz emlitettem másutt, hogy az amahaggereknél a gyengébb nem immár megállapitotta jogait.

Eleinte sokat törtük a fejünket e rendkivüli népfaj eredetén és szokásain. Idő multával - mert a következő négy nap különösebb esemény nélkül mult el - tudtunk meg egymást Ustane-től, Leó barátnőjétől, a ki - mellesleg mondva - árnyéka gyanánt kisérte ezt a fiatal urat. Az eredetükről ő sem tudott bizonyosat. De hallotta, hogy közel oda, a hol Ő lakik, egész dombok vannak, rombadőlt kőfalakból és oszlopokból, hogy azt a helyet Kôr-nak hivják és a bölcsek beszéde szerint, ott valamikor emberlakta házak voltak és ők azoktól az emberektől származtak. De senki sem meri megközeliteni amaz óriás romokat, mert azokban kisértetek járnak, csak messziről nézi azokat. A barlangokat is, a melyeket most lakóhelyül használtak, emberek vésték, tán éppen ama nagy városok lakói. Ők maguk nem irott törvénynek engedelmeskedtek, csak a szokásnak, de a mely épp oly kötelező volt, mint bármely törvény. Ha bármely férfi vétett a bevett szokás ellen, kivégeztetett a törzs atyjának az itéletére.

Kérdésemre, hogy miként végezik ki, mosolygott és azt felelte, hogy majd meglátom magam is valamelyik napon. De azért volt egy királynéjuk. - Ő - volt a királyné, de igen ritkán látták, alig egyszer minden két vagy három esztendőben, a mikor megjelent, hogy itéletet mondjon valamelyik nagy bünös fölött, de ilyenkor is teljesen be volt burkolva egy nagy köpönyegbe ugy, hogy senki sem láthatta az arczát. Szolgái és szolgálói siketnémák, ennélfogva nem árulkodhatnak róla, de azért mégis hire jár, hogy oly szép, a milyen soha halandó asszony nem volt és nem is lesz. Azt is beszélik, hogy halhatatlan és hogy hatalma van mindenek felett, de ő, Ustane, semmi bizonyosat nem tud róla. Azt hiszi, hogy a királyné időről-időre férjet választ magának és mihelyt leánygyermeke születik, a férjét, a kit soha többé nem lát senki, megöleti. A leánygyermek aztán felnől és elfoglalja anyja helyét, ha az meghalt és eltemettetett a nagy barlangba.

De ezt senki sem tudhatja bizonyosan. Bizonyos, hogy - Ő - feltétlen engedelmességet követelt és nyert országszerte. Testőrei voltak, de rendes katonasága nem; neki nem engedelmeskedni annyit tett, mint meghalni.

Kérdeztem tőle, hogy mekkora az ország és mennyi a lakója. Azt felelte, hogy tudtával tiz háztartás vagy törzs van, beleszámitva azt is, a melynek körében a királyné él; minden törzs sziklaüregekben lakik és körül van véve mocsarakkal, melyeken csak titkos ösvények vezettek keresztül. A törzsek sokszor háboruskodtak egymással, mig - Ő - parancsot nem küldött, hogy hagyják abba mire rögtön megszünt a harcz. Ez a hadviselés és a mocsárláz pusztitotta a népet és nem engedte tulságosan elszaporodni.

Semmi más népfajt nem ismertek, hozzájuk soha el nem juthatott senki a lápok miatt. Valamikor a nagy folyó (talán a Zambezi) felül indult ellenök egy hadtest, de beletévedt a mocsarakba és elpusztultak mind nyomorultan, a nélkül, hogy harczoltak volna ellenük. A mocsarak, szerinte, járhatatlanok voltak azokra nézve, a kik nem ismerték a titkos utakat és mi sem jutottunk volna soha sem idáig, ha ide nem hoztak volna bennünket.

Ezt és sok egyebet tudtunk meg Ustanetől a négy nap alatt, mely viszontagságaink igazi kezdetét megelőzte és mindez elég okot szolgáltatott az aggodalomra. Az egész rendkivül különös volt, és legkülönösebb benne az, hogy többé kevésbbé egybehangzott a cserépen talált régi irással. Ugy látszott, hogy létezik egy titokzatos királyné, felruházva a monda által rettegett és csodálatos hatalommal és a kit csak az egyszerü, de szerintem szinte félelmet gerjesztő Ő czimen ismertek. Nem igen tudtam eligazodni a dolgon, sem én, sem Leó, bár roppant diadalmaskodott fölöttem, hogy én oly makacsul gunyolódtam az egész fölött. A mi Jóbot illeti, a szegény már arról is lemondott, hogy a józan eszét a sajátjának vallja s csak ugy uszott a véletlen árján, Mahomed, az arab, a kit, mint észrevettem, az amahaggerek, bár udvariasan bántak vele, roppant megvetettek, folytonos rettegésben volt, bár hogy mitől félt tulajdonképpen, azt nem tudtam. Képes volt egész nap összehuzódva a barlang egyik szögletében kuporogni, folyton Allah és a prófétához fohászkodva oltalomért.

Igy mult az idő, mig elértük a negyedik éjjelt Billali elmenetele után, a mikor a következő dolog történt:

Mi hárman és Ustane, éppen lefekvés előtt egy kis tüz körül ültünk, a midőn a leány, a ki egy idő óta csendesen mélázva ült, hirtelen felállt, kezét Leó fejére tette és beszélni kezdett hozzá. Még most is, ha szemeim lehunyom, előttem áll a leány büszke, fenséges formájában, hol árnyékba burkolva, hol pedig a tüz piros fényében felragyogva, a mint gondolatait és prófétasejtelmeit, egy különös dallamos beszédmodorban nyilatkoztatta ki, a mi körülbelől igy hangzott:

Te vagy az én választottam. - Téged vártalak az idők elejétől fogva.

Te vagy a szép. Kinek van haja a tiedhez hasonló vagy bőre oly fehér?

Kinek van karja oly erőteljes, ki volna olyan férfi, mint te vagy?

Te tökéletes vagy és boldogságot lehel az arczod; feléd fordul az én szivem.

És tekintetem reád tapadt és én birni óhajtottalak.

Azért vettelek férjül téged, én édes szerelmem.

És tartalak erősen, nehogy bu férhessen hozzád.

Hajam hullámait boritottam a te fejedre, hogy megvédjelek a nap sugaraitól.

És én egészen a tied voltam, és te egészen az enyém voltál.

És ez tartott egy kevés ideig, mig végre a sors egy gonosz napot küldött ránk.

És mi történt azon a napon. Oh jaj! szerelmem, azt én nem tudom.

De én, én nem láttalak téged többé. Én - én elvesztem a sötétségben.

És - Ő, a ki erősebb, elvett téged. Oh jaj! Ő, a ki szebb, mint Ustane.

Bár te visszafordultál utánam és hivtál engem és szemeiddel kutattad értem a sötétséget.

De azért Ő legyőzött szépségével és elvitt téged utlan-utakon.

És aztán, oh! és azután én szerelmem -

Itt ennek a különös lánynak hangja elhalt és szikrázó szemeit az előtte terülő mély árnyékra szögezte. Egy pillanat mulva szemei rémült kifejezéssel meredtek ki, mintha valamely irtóztató dolgot látott volna. Kezét fölemelte Leó fejéről és a sötétségre mutatott. Mind oda néztünk, de semmit sem láttunk. De ő látott, vagy legalább is oda képzelt valami olyan rémest, a mi még az ő aczélidegeit is megbontotta, mert hirtelen, hang nélkül esett össze. Leó, a ki nagyon megszerette e különös leányt, roppant megijedt. Én magam is valami babonás rettegést éreztem. De Ustane hirtelen magához tért és felült, görcsös remegéssel.

- Mit akartál mondani, Ustane? - kérdé Leó.

- Semmit sem, én szerelmem, felelt erőltetett nevetéssel. - Csak daloltam neked népem szokása szerint. Bizonyos, hogy semmit sem mondtam. Hogy is mondhatnék olyat, a mi még nincs.

- És mit láttál, Ustane? - kérdém én, élesen a szemébe nézve.

- Nem - felelt - semmit sem láttam. Ne kérdd, hogy mit láttam. Miért rémitenélek meg benneteket? - És Leóhoz fordulva, végtelen gyengédség kifejezésével kezei közé fogta fejét, és homlokon csókolta, mintha anyja volna. - Ha nem leszek többé, én drágám; ha éjjel hiába nyujtod ki karjaidat, és engem nem találhatsz többé, emlékezzél meg rólam néha, mert bizony, mondom néked, igazán szeretlek, bár nem vagyok méltó, hogy saruidat megoldjam. Szeressük egymást. Ez éjjel az élet még a mienk, ki tudja, a holnap kié leszen?

VIII.

Éji harcz.

E rendkivüli jelenet után való napon tudtunkra adták, hogy tiszteletünkre este ünnepet fognak rendezni. Eleget szabadkoztam, mondva, hogy szerény emberek lévén, nem igen sokat adunk az effélére, de szabadkozásomat kedvetlen képpel fogadták, igy hát jobbnak láttam elhallgatni.

Naplementekor jelentették, hogy minden készen van és én Jóbbal a barlangba mentem, a hol Leóval találkoztunk, a kit, szokás szerint, Ustane kisért. Ők ketten egész nap elcsavarogtak valamerre és semmit sem tudtak a tervezett ünnepről. A mint Ustane értesült felőle, szép arczán az irtózat kifejezését láttam feltünni. Elfordulva, karon ragadott egy éppen arra haladó férfit és parancsoló hangon kérdezett tőle valamit. Annak a felelete egy kissé megnyugtatni látszott őt, bár nem volt kielégitve. Ezután valami ellenvetést próbált tenni, de a férfi, a ki valami tisztséget viselt, haragosan felelt neki és lerázta őt magáról, de hirtelen megváltoztatta szándékát, karon fogta és elvonszolva, saját maga és egy másik férfi közé ültette le a tüz körül levő körben és láttam, hogy valamely oknál fogva Ustane legjobbnak látta engedelmeskedni.

A tüz a barlangban a rendesnél sokkal nagyobb volt és tág körben ült körülötte harminczöt férfi és két asszony. Ustane, és az a bizonyos, ki miatt Jób egy régi bibliai szerep eljátszására vetemedett. A férfiak szokás szerint komor csendben ültek, mindenik mögött ott állt erős dárdája egy erre a czélra a sziklába faragott talpba ütve. Alig egy kettőn volt vászonruha, a többin csak a rendes tigrisbőr.

- Mi lesz most, uram? - kérdé Jób bizalmatlanul. Minden jók legyenek velünk, mán meg az az asszony is itt van. Na de remélem, nem esik megint nekem, mikor én rá sem hederitettem soha sem. Akár mi legyek, ha a hátam nem borsódzik valamennyiüktől. Nézze csak, uram, Mahomedet is meghitták vacsorára, ott ül ni, és az én asszonykám olyan czukrosan beszélget vele. Na, csakhogy engem nem bánt, a többit nem bánom, nem biz én.

Feltekintettünk és csakugyan az emlitett asszony felkelt, és a nyomorult Mahomedet a sarokból, a hol rémitő előérzettel gyötörve, reszketve és Allah-t kiabálva meghuzódott, elővezette. Nem igen akart jönni szegény, talán megijesztette a nagy tisztesség, mert eddig csak ugy vetettek neki enni valót. Láttam, hogy annyira meg van rémülve, hogy roskadozó lábai alig birták el erős nagy testét, és azt hiszem, nem is annyira a hölgy édesgetéseinek engedett, mint egy óriás amahagger harczos szintoly óriás lándzsájának, a mely hátulról biztatgatta a nyomorultat.

- Nos mondhatom, nincs igen inyemre a mit látok, - szóltam társaimhoz fordulva, - de már csak ki kell várnunk. Nálatok vannak-e a revolverek, ha igen, jó lesz utána látni, hogy meg legyenek töltve.

- Az enyim nálam van, uram - szólt Jób, de Leó urnál csak a vadászkése van, bár az sem megvetendő fegyver, mondhatom.

Nem tartottuk tanácsosnak a hiányzó fegyverek után menni, bátran közeledtünk és a barlang egyik oldalához vetve meg hátunkat, leültünk egymás mellé sorba. Alig foglaltunk helyet, egy kőkorsóban valami erjesztett italfélét adtak kézről-kézre, mely nem volt kellemetlen izü, bár kissé émelyitő. Ezt, és a tüz élesztését kivéve egy álló óráig mi sem történt. Senki sem szólt egy szót sem. Igy ültünk tökéletes csendben, hol a ragyogó tüzbe, hol pedig a falakra bámulva, a hova a mécsesek és tüz lobogó lángja kisérteties árnyakat vetett. Az üres téren, köztünk és a tüz között, hevert egy fateknő, éppen olyan, mint a milyent a hentesek szoktak

használni, mellette feküdt 2 hosszunyelü csipővas, a tüz másik oldalán is épp ilyen kettő hevert. Valami nagyon nem tetszett a teknő és a körülheverő csipővasakon. Ott ültem és rájuk bámultam, aztán meg a hallgatag, vad, zord körre a tüz körül, és eszembe jutott, hogy tökéletesen a hatalmában vagyunk ez ijesztő népnek; annyival inkább ijesztő, mert igazi jellemük még mindig rejtély volt előttünk. Jobbak is lehettek, mint a minőknek hittem őket, de rosszabbak is. Attól tartottam, hogy rosszabbak és nem csalódtam.

Az bizonyos, hogy különös egy mulatság volt, ennünk abszolute semmit sem adtak.

Végre, mikor már olyanformán kezdtem érezni magamat, mintha delejezve volnék, mozdult a kép. Minden előleges figyelmeztetés nélkül, egy férfi a tüz tulsó oldalán elkiáltotta magát:

- Hol van a hus, a mit enni fogunk?

Mire mindannyian a körben egyszerre feleltek mély, vontatott hangon, jobb kezüket a tüz felé nyujtva.

- A hus majd előkerül.

- Kecske lesz? - kérdezte ugyanaz a hang.

- Kecske, szarvak nélkül és különb, mint a kecske és mi meg fogjuk ölni - feleltek mind és hátrafordulva, hirtelen megmarkolták lándzsájuk nyelét, de rögtön megint eleresztették.

- Ökör lesz? - kérdezte az ember ismét.

- Ökör, szarvak nélkül és különb, mint az ökör és mi meg fogjuk ölni - volt a felelet és ujra megmarkolták a lándzsákat és ujra eleresztették.

Ezután szünet következett és én rémülettel és égnek meredő hajjal láttam, hogy az az asszony Mahomed mellett elkezdett ennek hizelegni és kedveskedni, mig vad szemei éhesen méregették remegő testét. Nem tudom, hogy ez a jelenet miért rémitett meg bennünket annyira, de tény, hogy megrémitett, de különösen Leót. A hizelgés olyan kigyószerü volt és meglehetett belőle érteni, hogy csak valamely kegyetlen szertartás előjátékát képezte. Láttam, hogy Mahomed, barna bőre daczára, halálsápadt lett.

- Készen van a hus a sülésre? - kérdezte a hang gyorsabban.

- Készen van! készen van!

- Tüzes a fazék, a mely megsüti? - folytatta a hang, éles üvöltéssel, mely fájdalmasan hangzott vissza a boltozatról.

- Már tüzes! már tüzes!

- Irgalmas Isten - orditott Leó - emlékezzél az irás szavaira - a nép, a mely tüzes fazekat huz az idegen fejére.

A mint e szavakat mondta, még mielőtt mozdulhattunk volna, két nagy betyár felugrott és megragadva a hosszu csipővasakat, a tüz közepébe dugták őket, mig az asszony, a ki mindeddig hizelgett Mahomednek, hirtelen előrántott az övéből egy növényrostokból font hurkot, az arab vállán keresztül vetve, szorosra huzta a karjai felett, mig a mellette ülő két férfi a lábait fogta le. A két férfi a csipővassal szétütötte a tüzet a sziklás talajon és a közepéből kiemelt egy izzóra tüzesitett cserépfazekat. Egy pillanat alatt, szinte egyetlen mozdulattal, ott termettek vele, a hol Mahomed birkózott. Birkózott, mint a gonosz lélek, üvöltve kétségbeesésében és daczára a huroknak karjai körül és daczára a két lábába kapaszkodó férfinak; a nyomorultak nem voltak képesek szándékukat végrehajtani, mely - bármily hihetetlennek és borzalmasnak lássék is - abból állt, hogy a tüzes fazekat a fejére huzzák.

Én az irtózat kiáltásával ugrottam talpra, és revolvert rántva, ösztönszerüleg az asszonyra irányoztam, a ki Mahomedet befonta és még most is belé csimpaszkodott. Golyóm hátba találta és rögtön megölte. Még mai napig is örülök rajta, ha eszembe jut, mert később kisült, hogy ő erőszakolta ki e borzasztó szokás felujitását, hogy megboszulja a rajta Jób által ejtett sérelmet. Lehanyatlott halva, és a mint igy tett, rémülve és iszonyodva láttam, a mint Mahomed emberfeletti erőfeszitéssel lerázta kinzóit és felegyenesedett egy pillanatra - aztán haldokolva esett a halottra. Fegyverem súlyos golyója keresztülverte mindkettőjük testét, halállal sujtva a gyilkos nőt, és megszabaditva az áldozatot egy ezerszerte borzasztóbb haláltól. Szörnyü, de mégis könyörületes véletlen volt.

Egy perczig tartott a meglepetés csendje. Az amahaggerek sohasem hallották még egy puska dördülését és hatása megrémitette őket. De a legközelebb álló hamar magához tért, és felragadta dárdáját, hogy Leót ledöfje.

- Fuss! - kiáltottam, egyuttal példát mutatva rohantam oly gyorsan, a mint lábaim csak birtak, a barlang háttere felé. Kifelé futottam volna, de köztünk és a kijárat közt álltak az emberek és a barlang bejárata előtt is láttam csoportokat álldogálni. Befelé futottam hát és utánam a többiek és ezek után a kannibálok tömege, dühödten az asszony halála miatt. Egy szökéssel átugrottam Mahomed holttestét. Ugrás közben éreztem lábaimon a tüzes fazéknak, a mely mellette feküdt, hősugárzását és fényénél láttam az áldozat ujjait gyengén mozogni, - még nem volt egészen meghalva. A barlang végén volt egy kis szikla-kiugrás, körülbelül három láb magas és nyolcz láb széles, ezt elérve, mind a hárman felugrottunk rá, elszántan, hogy életünket drágán fogjuk eladni. A tömeg, a mely eddig nyomon követett bennünket, visszahökkent, a mint látta, hogy szembe fordulunk vele. Jób balról állt a szikla szélén. Leó közepén és én jobbra. Leó előre hajolva, végig mérte szemeivel a hosszu homályos üreget, az elején a tüzzel és itt-ott egy égő lámpával, a melynek gyenge világában üldözőink némán, árnyszerüen imbolyogtak ide-oda, mert még dühök is néma volt, mint a vérebeké. Csak a megtüzesitett fazék ragyogott haragosan a homályban. Különös fény szökött Leó szemébe és szép arcza szinte kővé vált. Jobb keze nehéz vadászkését markolta. Felém fordulva, szorosan átölelt.

- Isten veled, öregem - szólt, - legjobb barátom, a ki atyámnál több voltál. Lehetetlen, hogy birjunk ezekkel a gazokkal; legyürnek pár percz alatt, aztán valószinüleg megesznek bennünket. Isten veled, miattam jutottál ide, remélem, megbocsátasz. Isten veled, Jób.

- Legyen meg az ur akarata, - feleltem, fogaimat összeszoritva és a legrosszabbra elkészülve. Ebben a perczben Jób egy kiáltással tüzelt és leteritett egy embert - nem azt ugyan a kire czélzott - mert a kire Jób czélzott, az tökéletes biztosságban volt. Nekünk rohantak és én is tüzeltem oly gyorsan, a hogy csak tudtam és egy pillanatra vissza is riasztottam őket. Jób és én, az asszonyt nem számitva, öt embert lőttünk le, mielőtt revolvereink kiürültek volna. De nem volt időnk ujra tölteni, mert folyton támadtak nagyszerü bátorsággal. Egy óriás termetü legény felugrott az emelvényre. Leó hatalmas karjának egyetlen mozdulatával leteritette, kését a szivébe mártva. Én is igy tettem egy másikkal, de Jób elhibázta a döfést és láttam, a mint egy sötétbőrü amahagger derékon kapta és legurult vele a szikláról. Kése nem lévén szijjal a karjához erősitve, kiesett Jób kezéből, de szerencséjére esés közben a kés ugy esett a sziklára, hogy felálló hegyével keresztülütötte az épp alul forduló amahagger testét. Hogy mi történt ezután Jóbbal, nem tudnám megmondani, de ugy tetszett, hogy csendesen fekve maradt holt ellensége karjaiban, szinte halottnak tétetve magát. A mi engem illet, csakhamar kétségbeesett tusába elegyedtem két gazemberrel, a kik szerencsémre, rohanásukban elfelejtették a lándzsájukat felkapni és életemben először vettem komolyan hasznát a rendkivüli testi erőnek, melylyel a természet megáldott. Egynek a koponyáját hasitottam be vadászkésemmel, mely oly sulyos volt, mint egy középszerü kard. Az éles aczél a szemöldökig behatolt és oly erősen megállt, hogy a mint ellenségem hirtelen oldalt esett, kicsavarta kezemből a kést. Ekkor támadt rám a másik kettő. Derékon kaptam mindakettőt és együtt zuhantunk le mind a

hárman a barlang talajára. Erős férfi volt mindakettő, de én fél őrült voltam a dühtől és az öldöklés rettenetes gyönyörétől, a mely legcivilizáltabb férfi szivét is eltölti, ha harczba vegyül és élet-halál forog a koczkán. Karjaim körülfonták a két sötét démont és szoritottam őket, mig bordáik csikorgó ropogását nem hallottam. Vonaglottak és csavarogtak mint a kigyó, karmoltak és vertek ökleikkel, de én nem engedtem. A hátamon fekve, hogy testeikkel védjem magamat a lándzsaszurások ellen, lassan-lassan kiszoritottam belőlük a lelket. Támadóim nemsokára elgyengültek és abba hagyták a küzdelmet, lélekzetük szakadozott lett, haldoklottak, de azért nem mertem őket elereszteni, mert igen lassan haldoklottak. Tudtam, hogy még felélednének, ha most elereszteném őket. A többiek nyilván azt hitték, hogy meg is haltunk mind a hárman - mert árnyékban feküdtünk - legalább nem avatkoztak a mi kis tragédiánkba. Megforditottam a fejemet és a mint igy fuldokolva feküdtem, láttam, hogy Leó nem volt már a sziklán, de még mindig talpon állva küzdött a tömeg közepette, a mely igyekezett őt lehuzni, mint farkasok a szarvast. Fejük fölött ragyogott gyönyörü sápadt arcza, arany hajkoronájával, láttam, hogy oly kétségbeesett energiával harczol, a mely remek és irtóztató volt egyszerre. Kését keresztülverte az egyiken - oly közel voltak hozzá és oly szoros tömegben, hogy hosszu lándzsáiknak semmi hasznát sem vehették, késük pedig nem volt. Valahogy kicsavarták kezéből a kést és védtelenné tették, azt hittem, hogy vége van. De nem ugy volt! Kétségbeesett erőfeszitéssel lerázta őket magáról, megragadta az imént elesett ember holttestét és magasan a levegőbe fölemelve, ugy sujtotta vele a támadókat, hogy ötöthatot földre teritett egyszerre. Egy pillanat alatt felugrottak, egynek a kivételével, a kinek koponyája szétlocscsant, és ujra neki estek. Lassan, végtelen fáradsággal, a farkasok legyőzték a kimerült oroszlánt. Még egyszer összeszedte magát és leütött egy amahaggert az öklével, de lehetetlen volt, hogy egymaga megbirjon állni annyi ellen és végre lezuhant a sziklás földre, mint a tölgy, magával rántva mindazokat, a kik belékapaszkodtak. Lefogták és körülállták.

- Egy lándzsát! - kiáltott valaki, - egy lándzsát, hogy elvágjuk a torkát és egy tálat, hogy felfogjuk a vérét.

Lehunytam a szemeimet, mert láttam egy embert a lándzsával közeledni; nem birtam mozdulni, hogy Leó segitségére siessek, kezdtem gyengülni a két rajtam fekvő test sulya alatt, pedig még egyik sem volt egészen meghalva. Halálos ájulás környékezett.

Ekkor hirtelen mozgás támadt és én ujra kinyitottam szemeimet, hogy a gyilkosság helyére nézzek. A hű Ustane Leó vonagló testére vetette magát, saját testével védve azt és karjait a nyaka köré fonta. Le akarták tépni onnan, de a leány hozzá tapadt, mint egy veréb, vagyis inkább, mint a folyondár a fára és nem birtak vele. Akkor igyekeztek oldalba szurni Leót, hogy a leányt meg ne sértsék, de ez folytonosan védte és csak megsebesitették.

Végre kifogyott a türelmük.

- Verd a lándzsát mindkettőjükön keresztül, - szólt ugyanaz a hang, ki a kisérteties ünnep alatt a kérdéseket intézte a többihez, - igy legalább a halálban is házasfelek lesznek.

És láttam, a mint a fegyveres ember összeszedte minden erejét a döféshez, láttam a hideg aczélt magasan ragyogni és ujra lehunytam a szemeimet.

Akkor hallottam egy férfi hangját, a mint végig mennydörgött a barlangon.

- Megállj!

Elájultam, sötétülő elmével érezve, mint sülyedek le a halál végső megsemmisülésébe.

IX.

Egy kis láb.

Mikor ujra kinyitottam szemeimet, egy állatbőrön feküdtem közel a tüzhöz. Mellettem feküdt Leó, látszólag mély ájulásban és föléje hajolva láttam Ustanet, a mint hideg vizzel mosta mély oldalsebét, melyet egy lándzsával ejtettek rajta. Mögötte, remegve és összetörődve, bár látszólag sértetlenül, Jób támaszkodott a falnak. A tüz tulsó oldalán, széthányva, mintha kimerülten álomra dültek volna, hevertek azoknak a holttestei, a kiket rettenetes harczunkban megöltünk.

Megolvastam őket, tizenketten voltak, az asszonyt és Mahomedet nem számitva. Balra egy csoport férfi kötözte össze az életben maradt kannibálok kezeit és aztán párosával füzték össze őket. A gazok durczás egykedvüséggel türték sorsukat, bár dühtől lángoló szemük meghazudtolta komor közönyösségüket. Előttük, megkötözésükre felügyelve állt Billali barátunk, a ki fáradtnak látszott. Hirtelen megfordulva, észrevette, hogy felültem, odajött hozzám és a legudvariasabban adott abbeli reményének kifejezést, hogy jobban érzem-e már magamat. Azt feleltem neki, hogy most ezt sem tudnám neki megmondani; annyi bizonyos, hogy minden porczikám sajog. Lehajolva megvizsgálta Leó sebét.

- Csunya vágás - mondá - de a lándzsa nem érintette a belső részeket. Meg fog gyógyulni.

- Hála érte teneked atyám - felelém. - Még egy percz és tul lettünk volna valamennyien a meggyógyulás lehetőségén, mert ezek a te ördögeid megöltek volna bennünket is, mint a hogy meg akarták ölni szolgánkat, - Mahomedre mutattam.

Az aggastyán fogait csikorgatta és arcza különös kaján kifejezést öltött.

- Ne félj, fiam - mondá - olyan boszut állunk rajtuk, a melynek hallására a velő megremegne csontjaidban. - Ő elébe fognak vezettetni és az Ő boszuja méltó lesz Ő nagyságához. Az az ember - és Mahomedre mutatott - mondom neked, hogy az az ember enyhe halállal halt volna meg ahhoz képest, a milyet ezek a hiénák fognak elszenvedni. De mondd el, kérlek, hogy mint esett meg a dolog.

Rövid szavakkal ecseteltem a történteket.

- Ah, igen - felelt - látod, fiam, itt az a szokás, hogy ha idegen téved ide, megölik a tüzes fazékkal és megeszik.

- Megforditott vendégszeretet - feleltem gyengén. - A mi hazánkban a vendégnek adnak enni, itt meg a vendéget eszik meg.

- Szokás - felelt vállat vonva - igaz, hogy én a magam részéről rossz szokásnak tartom, - de folytatta egy kis gondolkozás után - az is igaz, hogy én nem is szeretem az idegen emberhusnak az izét, kivált ha sokáig kóborolt a mocsárok között és csak vadkacsán élt. A mikor Ő, a kit szolgálunk, izenetét küldte, hogy élteteket kiméljük, semmit sem izent a feketére vonatkozólag, ezért ezek a hiénák vágytak a husára és az az asszony, a kit joggal lőttél agyon, vette rá gonosz szivöket, hogy tüzes fazékkal öljék meg. Nos, megkapják érte a jutalmukat. Jobb lett volna meg se látniok a napvilágot. Boldogok azok, a kik kezed által estek el. Ah! - folytatá - bátor harcz volt ez a tietek. Tudod-e, hogy te, hosszu kezü pávián, összezuztad a bordáit annak a kettőnek, a ki amott fekszik. És az ifju oroszlán, hogy állt meg egyedül annyi ellenében, hármat halállal sujtott és ez az egy (s egy még kissé mozgó testre mutatott) nemsokára szintén meghal, mert a feje ketté van hasitva; a foglyok közül is sokan megsebesültek. Hősi harcz volt és ő és te szivemet nyertétek meg vele, mert jól esik egy vitéz verekedést látnom. De mondd meg, fiam, pávián, mert ha jól megnézlek, hát igazán még az arczod is

szőrös és hasonló a majoméhoz - hogyan ejtetted el azokat, a kiken lyukat láttam? Azt mondják, hogy egy nagyot csattantottál, aztán attól elestek és meghaltak?

Megmagyaráztam neki a puskapor hatását és ő rögtön ajánlotta, hogy könnyebb megérthetés okáért mutassam meg neki az egyik foglyon a dolgot.

- Egygyel több vagy kevesebb, - mondá - már ugy sem számit és nemcsak őt érdekelné a mutatvány rendkivüli módon, de nekem is egyuttal alkalmat nyujtana boszut állani.

Roppant elcsodálkozott mikor mondtam neki, hogy nem szoktunk hideg vérrel boszut állni. De hozzátettem, hogyha majd meggyógyulok, elviszem őt magammal vadászni és akkor ő maga is lőhet valami állatot, ennek aztán ugy megörült, mint a gyermek valamely uj játékszernek.

Éppen ekkor nyitotta ki Leó a szemeit egy kis brandy éltető hatásától, melyet Jób töltött a torkába és beszélgetésünk félbeszakadt.

Leót, a ki igen gyenge volt és alig ismert meg bennünket, lefektettük Jób és a derék Ustane segitségével, a kinek, ha nem féltem volna, hogy megharagszik érte, szivesen adtam volna egy csókot nagyszerü magaviseletéért, a melylyel drága fiam életét megmentette.

Aztán megzuzva, megtörve, de a biztosságnak rég nem élvezett érzetével keblemben, elsompolyogtam a magam kis kriptájába, elalvás előtt szivem legmélyéből hálát adva a gondviselésnek, hogy rám nézve csakugyan kriptává nem vált.

Álmaim ezen az éjjelen borzasztók voltak. A rettenetes kép, a mint Mahomed menekülni igyekszik a tüzes fazéktól, folyton kisértett és a háttérben folyton egy elfátyolozott alak lebegett, a mely, a mint fátyolát fellebbentette, hol egy remek szép női alakot, hol pedig egy vigyorgó csontvázat mutatott és a mely folyton eme titokzatos és látszólag értelmetlen szavakat mormolta:

- A z, a m i é l, i s m e r t e a h a l á l t é s a z a m i h a l o t t, m é g n e m v e s z e t t e l, m e r t a s z e l l e m k ö r f u t á s á b a n a z é l e t s e m m i é s a h a l á l i s s e m m i. U g y v a n, m i n d e n ö r ö k k é é l, b á r i d ő k ö z ö k b e n a l u s z i k é s e l f e l e j t e t i k.

Végre megvirradt, de éreztem, hogy oly merev és fájó minden tagom, hogy nem birok felkelni. Hét óra tájt jött Jób, iszonyuan sántitva és olyan arczczal, mint egy rothadt alma, és jelentette, hogy Leó jól aludt, de igen gyöngének érzi magát. Két órával később Billali (a kit Jób rendesen csak Billi kecskének hitt hosszu szakálla miatt) is bejött, lámpával a kezében, magas alakjával majdnem a szoba tetejéig érve. Alvást szinleltem, de szempilláim alól figyeltem meg szép öreg arczát. Sólyom szemeit rám szögezte és kezével simogatta remek fehér szakállát.

- Ah! - hallottam mormogni - mily rut - épp oly rut, mint a milyen szép a másik - valóságos pávián. De én szeretem ezt az embert. Különös, hogy most, az én koromban, még szeressek egy embert. Hogy is van a közmondás. Ne bizzál senkiben sem, és öld meg azt, a kire gyanakodol és kerüld az asszonyokat, mert ők az okai minden rossznak és elpusztitanak téged. Szeretem ezt a páviánt és szeretném tudni, hogy kiktől tanulta a fogásait. Remélem, hogy - Ő - nem fogja megbüvölni. Szegény pávián, fáradt lehet a tegnapi harcz után, megyek, mert még fel találom költeni.

Vártam, mig megfordult és majdnem a bejárathoz ért, ekkor megszólaltam.

- Atyám! te vagy az?

- Én vagyok, fiam, de nem akartalak zavarni. Csak megnézni jöttem, hogy vagy és megmondani, hogy támadóitok immáron utba vannak Ő-höz, ki azt rendelte, hogy ti is rögtön induljatok, de félek, hogy ez még lehetetlen.

- Bizony lehetetlen, - felelém - mig egy kicsit össze nem szedtük magunkat. De vitess ki, kérlek, a levegőre, atyám. Nem szeretem ezt a helyet.

- Nem csodálom, - felelt - bizony bus egy hely ez. Emlékezem, mikor még csak legényke voltam, egy szép nő holttestét találtam itt, éppen azon a helyen a hol most te fekszel. Oly szép volt, hogy megszoktam ide járni és a lámpa világánál arczát bámulni. Ha kezei nem lettek volna hidegek, azt hittem volna, hogy csak alszik, oly édes és nyugodt volt fehér leplében. Fehér volt az arcza is, a haja pedig arany és végig ömlött termetén egészen a lábáig. Ott, a hol Ő lakik, még most is vannak a sirokban ilyen tetemek, mert azok? a kik oda temették őket, tudták azt, a mit mi nem tudunk, hogy miképpen őrizzék meg kedveseik holttestét az enyészet rombolásától. Haj! nap nap után jártam én ide és bámultam, mig végre beleszerettem a halottba, a burokba, mely egykor életet takart. Ráborultam, csókolgattam márvány arczát és azon töprenkedtem, hogy hányan élhettek és halhattak meg ama napok óta, a mikor még ő is élt, és ki lehetett; ki ölelhette őt életében. Ah, fiam, pávián, azt hiszem, az a halott tanitott engem bölcseségre, mert tőle tanultam meg, hogy mily rövid az élet és mily hosszu a halál, és hogy minden, a mi a nap alatt él, egy uton nyugszik le, semmisül meg és merül örök feledésbe. Igy töprenkedtem mellette és éreztem, hogy a halott nyugalma reám száll, mig egy napon édesanyám, a ki okos asszony volt, de egy kissé hirtelen, látva, hogy megváltoztam, rám lesett, meglátta a szép halottat és megijedt, hogy meg vagyok babonázva, a mi talán igaz is volt. Ezért félig ijedten, félig haraggal fogta a lámpát és a halottat a falhoz támasztván, felgyujtotta a hajánál fogva, egyszerre lángba borult, mert az olyan módon eltett testek kitünően égnek. Nézd, fiam, ott a falon most is látszik a füst nyoma.

Felnéztem és csakugyan a kis kripta tetején egy füstös, kormos folt látszott.

- Elégett - folytatá Billali elgondolkozva, - egész a lába fejéig, de én visszajöttem és a lábait megmentettem, levágva őket az égő lábszárról, vászonba göngyölgettem és ide rejtettem a sziklapad alá. Ugy emlékszem rá most is, mintha tegnap történt volna. Talán még ez óráig is itt vannak, ha csak valaki meg nem találta őket. Én magam sohasem jöttem többet e fülkébe amaz óra óta. Várj, majd megnézem.

És letérdelve, hosszu kezeivel kutatott a pad alatt. Arcza hirtelen felderült, és egy kiáltással huzott ki egy porlepte csomagot. A poros rongyokat kibontotta és egy szép formás, majdnem hófehér női lábat tartott bámuló szemem elé, oly friss és ép volt, mintha csak tegnap tették volna oda.

- Látod, fiam, pávián - mondá bus hangon - hogy igazat beszéltem, itt van még most is az egyik láb, fogd és bámuld.

Kezembe fogtam a halandóság e töredékét, és leirhatatlan érzelmekkel bámultam rá a lámpa világánál. A félelem, csodálat és valami babonás hit fogott el. Könnyü volt, sokkal könnyebb, mint élő állapotban lehetett, de a hus most is hus volt rajta, tele különös illattal. Nem volt semmit sem összezsugorodva vagy megfonnyadva, nem fekete, mint az egyiptomi mumiáké, de formás és fehér, kivéve ott, a hol egy kissé megperzselődött, szóval tökéletes; valóságos diadala a bebalzsamozás tudományának.

Szegény kis láb! Letettem a kőpadra, a hol tán ezer évig feküdt és azon töprenkedtem, hogy ki lehetett a szépség, a kit hordott? Az élet milyen utain járt halk léptekkel és milyen bátor szivvel járta meg a halál homályos utját. Kihez lopódzott az éj csendjében, midőn a fekete rabszolga már aludt a márvány padlón és vajh, ki leste dobogó szivvel közeledését. Formás

kis láb! méltó arra, hogy a győzhetetlen vitéz büszke nyakán pihenjen, méltó arra, hogy a leghatalmasabb király csókjaival fürössze ragyogó fehérségét.

Betakargattam a mult ez emlékét az öreg vászonrongyokba. Aztán Billali segitségével elbiczegtem Leót megnézni. Borzasztóan össze volt zuzva, jobban mint én magam. Gyenge és szédülős volt a vérvesztéstől, melyet oldalsebe okozott, de mind a mellett vig és pajkos volt, mint egy tücsök és sürgette a reggelijét. Jób és Ustane belefektették egy póznáiról lefejtett gyaloghintóba és Billali és én is segitettünk őt kivinni az árnyékba a barlang elé, a honnan az előtte való éjjel esett mészárlásnak minden nyoma el volt takaritva - itt aztán reggeliztünk és ott is maradtunk majd egész nap, és az azt követő két napon is.

Harmadnapra Jób és én teljesen helyreálltunk, Leó is sokkal jobban volt, annyira, hogy engedtem Billali sürgetésének, hogy induljunk utnak Kôr felé, a hogy hivták a helyet, a hol a titokteljes - Ő - élt, bár még féltettem Leót attól, hogy a mozgás alig behegedt sebét ujra felszakitja. Ha Billali nem sürget, bizony nem is engedtem volna, hogy induljunk.

X.

Holly megmenti Billalit.

Alig egy óra mulva azután, hogy elhatároztuk az indulást, öt gyaloghintó állt a barlang előtt, mindenikhez négy vivő, két kisegitő, és vagy ötven felfegyverzett amahagger, a kik kisértek bennünket és a málháinkat hozták. Három a gyaloghintók közül nekünk volt szánva, egy Billalinak, a ki nagy megkönnyebbülésemre kijelentette, hogy velünk jön, az ötödik pedig ugy látszott Ustanénak.

- Velünk jön az urhölgy is, atyám? - kérdém Billalit, a ki az előkészületekre felügyelt.

- Ha akarja, hát velünk jöhet - felelt vállat vonva. - Itt az asszonyok azt teszik, a mi nekik tetszik. Mi imádjuk őket és engedünk nekik, mert náluk nélkül a világ puszta volna, ők az élet forrása. Mi imádjuk őket egy bizonyos határig, mig végre türhetetlenekké válnak, a mi körülbelül minden második emberöltőnél megesik rajtuk.

- És olyankor hogy segitenek a bajon? - kérdém kiváncsian.

- Olyankor - felelt gyönge mosolylyal - - fellázadunk és lemészároljuk a véneket, hogy példát vegyenek sorsukról a fiatalok és hogy megmutassuk nekik, hogy mi vagyunk az erősebbek. Azért is látsz mostanában oly kevés vénasszonyt közöttük. Hiába, maguk voltak az okai sorsuknak. A mi azt a leányt illeti - folytatá komolyabb hangon - nem tudom, mittévő legyek vele. Jó leány és szereti az oroszlánt; te is láttad, mit tett, hogy életét megmentse. Szokásaink szerint neje is, és joga van őt követni, bármerre menjen is, ha csak - Ő - meg nem tiltja neki, mert az - Ő - szava törvényt bont.

- És ha - Ő - azt rendelné, hogy hagyja el Leót és a leány megtagadná az engedelmességet?

- Ha a vihar követeli a fától, hogy hajoljon meg és az nem teszi, mi történik vele? - kérdé felelet helyett vállvonva. És feleletre sem várva, ott hagyott és gyaloghintójába szállt. Tiz percz mulva mind utban voltunk.

Egy órába került, mig áthaladtunk a völgyön és egy fél órába, mig megmásztuk a hegy másik oldalát. A mint felértünk, gyönyörü látvány terült elénk. Messze elnyuló meredek, füvel boritott lejtő tárult szemünk elé, itt-ott tűlevelü facsoportokkal; a meredek alján vagy 8-10 mértföldnyire tőlünk, kezdődött ujra a láptenger, mely fölött most is nehéz köd ült, mint füst valamely nagy város fölött. Hordozóink könnyen járták meg a lefelé vezető utakat és délfelé elértük az utálatos posványt. Itt megpihentünk ebédelni és azután tekervényes utakon belemélyedtünk a mocsarakba. Az ösvény majdnem láthatatlan volt, ugy, hogy máig sem értem, hogy kisérőink mikép tudtak rajta eligazodni.

Két ember hosszu csáklyákkal mindig előttünk járt, azzal kutatták itt-ott a talajt, mely szerintök ismeretlen okokból, de igen gyakran változott, ugy, hogy a ma járható ösvény egy hónap mulva teljesen elveszett. Soha sem láttam ennél fárasztóbb és unalmasabb utat. Mértföldnyire terjedő lápok, itt-ott egy-egy kis zöld szigettel szilárd földből, közbe sáskoszoruzott tavak, a melyekben örökké krákogtak a békák milliói. Óráról órára semmi változás, hacsak a ködöt nem mondom annak. Az egyedüli élet az óriás mocsárokban a vizi madarak és a rajtuk élő ragadozók. A szunyogok még sokkal borzasztóbbak voltak, mint a folyón és iszonyuan kinoztak bennünket. De a legrosszabb mégis csak a mocsár dögletes párája volt.

Mentünk, mentünk ez iszonyaton keresztül, mig végre a nap haragos pompával nyugodott le, éppen a mint egy kissé kimagasló szigetformára értünk, mely valóságos oázis volt. Itt Billali megállitott bennünket éjjeli pihenésre.

Egy kis tüz köré telepedtünk, a mit száraz füből és magunkkal hozott fából raktak és ettünk valamit, bár a mocsár gőze és a nyomasztó forróság nem igen ingerelte étvágyunkat. De bármily meleg volt is, szivesen tanyáztunk a tüz mellett, mert a szunyogok nem igen szerették a füstjét. Végre pokróczainkba burkolózva, aludni próbáltunk, de a mi engem illet, az iszonyu békakrákogás és a vizi madarak sikoltozása, hogy egyéb apró kellemetlenségeinket ne is emlitsem, lehetetlenné tették az elalvást. Megfordultam és Leó-t néztem meg, a ki mellettem feküdt. Aludt, de arcza tüzesnek látszott, a mit éppen nem szerettem és a lobogó tüznél láttam, hogy Ustane, a ki a tulsó oldalán pihent, minduntalan felkönyökölt és nyugtalan tekintettel figyelte álmát. De hát semmit sem tehettem érte, kinint már ugy is adtam be neki és egyéb óvó szerünk nem volt; igy hát csendesen feküdtem, a csillagos eget bámulva és elgondolva, hogy minden egyes ragyogó fénypont egy világot rejteget. Remek látvány volt, a mely élénken emlékeztette az embert saját csekély voltára. Csakhamar felhagytam azonban a töprengéssel, mert az emberi elme gyorsan kimerül, a mikor a végtelent igyekszik megérteni és a mindenható nyomdokait követni, a mint csillagról-csillagra száll, vagy pedig szándékát alkotásaiból akarja megitélni. Nem adatott nékünk ezt tudni.

Ezután vállalkozásunkon kezdtem töprenkedni. Hogy milyen bolond egy dolog és mégis milyen különösen vágott össze minden, a mit tapasztaltunk a cserépen irott történettel. Ki lehetett ez a különös asszony, királynéja egy épp oly különös népnek, a ki uralkodott egy elmult czivilizáczió romjain? És mi igaz lehetett az örök életet adó tüzről szóló regében? Lehetséges volna-e, hogy van valamely szer, a mely annyira megerősitené e gyenge földi bástyát, hogy idők idejéig ellent tudjon állni az enyészet rombolásának. Lehetséges, de nem valószinü.

Az életnek a végtelenig való meghosszabbitása semmivel sem csodálatosabb, mint keletkezése, és bizonyos ideig való tartása. És ha igaz a dolog, mi következik belőle? Az, a ki birtokába jutna a titoknak, kétségen kivül uralkodnék az egész világon. Megszerezne minden vagyont, minden hatalmat, és minden bölcseséget a világon. Egy-egy emberöltőt szentelhetne minden müvészet, vagy tudomány elsajátitásának. - Nos, ha ez igy áll, és ez az - Ő - igazán halhatatlan, - a mit egy perczig sem hittem, - hogy eshetett meg, hogy mind e dolognak birtokában, e kannibálok között a sziklaüregekben tartózkodott? Lehetetlen agyrém az egész régi história, méltó a babonás korhoz, melyben iratott.

Különben a magam részéről nem kivánkoztam életemnek a végtelenségig való megnyujtására. Annyi bánat és keserüség terhelte már szerencsésen leélt negyven évemet, hogy nem igen vágytam többre. Pedig az én életem aránylag meglehetősen boldog volt.

És azután eszembe jutott, hogy valószinüleg sokkal közelebb állunk ahhoz, hogy életünk hirtelen befejeztessék, mint ahhoz, hogy végtelenig megnyujtassék, erre azután megnyugodva, elaludtam; oly tény, a melyért mindenki, a ki e hosszu értekezést idáig olvasta, köszönetet fog szavazni.

Mikor fölébredtem, éppen pitymallott. Őreink és hordozóink ide-oda járkáltak a sürü ködben, az elinduláshoz készülődve. A tüz kialudt, én fölkeltem és minden tagomban remegve a nedves, hideg ködtől, jól kinyujtózkodtam. Aztán Leó után láttam. Fejét kezeibe rejtve ült és láttam, hogy arcza tüzes és szeme ragyogó, bár mély gyürük huzódtak körülte.

- Nos, Leó - kérdeztem - hogy érzed magadat?

- Ugy érzem, mintha meg kellene halnom - felelt rekedten. - A fejem széthasad, minden tagom reszket, szóval olyan beteg vagyok, mint egy macska.

Leó lázas volt. Jóbhoz mentem, hogy kinint kérjek tőle, a melyből még, szerencsénkre, jó adagunk volt és akkor láttam, hogy Jób is oda van. Hátfájásról és szédülésről panaszkodott. Nem tehettem egyebet, minthogy mindenkinek beadtam vagy tiz gramm kinint és magam is be-

vettem belőle elővigyázatból. Aztán Billalit kerestem fel, hogy megkérdezzem tőle, mit tévők legyünk. Velem jött, megnézte Leót és Jóbot (a kit kövérsége, kerek képe és apró szemei miatt csak koczának hitt).

- Ah - szólt, mikor a betegek nem hallottak bennünket - ez a láz! tudtam, hogy igy lesz. Az oroszlán igen rosszul van, de ifju és erős, tán megélhet. A mi a koczát illeti, az nincs olyan rosszul, a hátfájással kezdődő láz hamar el szokott mulni, csak a zsirja fog megcsappanni.

- Folytathatják-e utjokat, atyám? - kérdém.

- Muszáj folytatniok. Ha itt megállapodunk, haláluk bizonyos és jobb helyük is lesz a gyaloghintóban, mint a földön. Ma estére, ha jól haladunk kiérünk a posványok közül és jó levegőre jutunk. Jer, induljunk, nem jó ebben a ködben állongálni. Menésközben is megreggelizhetünk.

Igy is tettünk és én nehéz szivvel indultam különös utunkra. Az első három óra alatt minden a legjobb rendben ment, de ekkor oly baj esett, mely kis hijja, hogy meg nem fosztott bennünket nagyra becsült Billali barátunk társaságától, a kinek a gyaloghintója kis csapatunk élén járt. Igen veszélyes részét jártuk a mocsárnak, a hol vivőink néha térdig süppedtek a sárba. Igazán máig sem értem, hogy birták el ilyen uton nehéz terhüket.

Hirtelen, a mint igy baktatunk és bukdácsolunk, éles sikoltást, erre kiabálást hallok, mindezt befejezte egy iszonyu locscsanás és erre megállt az egész karaván.

Kiugrottam hintómból és előre szaladtam. Körülbelül husz ölnyire előttem volt egy piszkos, tőzeges tó, melynek partján vitt el sikos és meredek ösvényünk. Oda tekintve, rémülten láttam Billali gyaloghintóját uszni a vizen, de Billalit magát sehol sem láttam. Billali vivőinek egyike egy az uton sütkérező mérges kigyóra hágott, a mely rögtön neki fordulva, lábába harapott, a mire a szerencsétlen rémületében eleresztette a rudat, de egyensulyt vesztve és érezve, hogy a posványba csuszik, hirtelen megkapta a hintót és magával rántotta. A gyaloghintó lefordult a partról, a többiek is eleresztették és az egész, Billalival és a szerencsétlen megmart emberrel együtt, belecsuszott a nyálkás tóba. Mire én oda értem, egyiket sem lehetett látni és a szegény gyalogembert nem is láttuk többé soha sem. Eltünt örökre. De bár Billalit nem láttuk, hollétét sejthettük a gyaloghintó ingadozásából, melynek függönyébe belebonyolódott és nem tudott kiszabadulni.

- Ott van! A mi atyánk ott van! - kiabálták az emberek, de azért egyik sem mozdult, hogy segitsen rajta. Csak álltak és rámeredtek a vizre.

- Félre az utból, ti barmok - kiáltottam angolul, aztán ledobtam a ruhámat és neki szaladva, messze beugrottam a nyálkás vizbe. Néhány tempóval elértem a helyet, a hol Billali küzködött leplei alatt. Valahogy, magam sem tudom hogyan, sikerült kiszabaditanom őt és tisztes feje zöld nyálkával fedve, mint egy sáros Bachusé merült fel a vizből. A többi könnyen ment, mert Billali kiválóan gyakorlati egyéniség lévén, volt annyi józan esze, hogy belém ne csimpaszkodjék, mint a vizbefulók rendesen szoktak, igy karon ragadhattam és kiuszhattam vele a tó széléig, a hol aztán nagy keservesen felhuztak bennünket a sáros parton. Soha életemben nem láttam két olyan piszkos embert, mint a milyenek mi voltunk.

- Ti kutyák! - szólt embereihez, a mint szóhoz juthatott, - ott hagytatok volna veszni, engem az atyátokat. Ha ez az idegen, az én fiam, a pávián nincs, bizonyos, hogy a vizbe fultam volna. De meg fogok róla emlékezni. És olyan tekintettel szögezte rájuk szemeit, a melyet nem igen szerethettek, bár igyekeztek közömbös fel nem vevéssel fogadni azt.

- A mi pedig téged illet, fiam, - folytatá felém fordulva és kezeimet megszoritva, - bizzál benne, hogy jó és rosszban barátod leszek. Te megmentetted az életemet, jöhet idő, a mikor én fogom megmenteni a tiedet.

Ezután letisztogattuk magunkat, a mennyire lehetett, kihalásztuk a gyaloghintót és egy ember hijján folytattuk utunkat. Nem tudom, hogy azért-e, mert tán nem volt népszerü egyén köztük, vagy velük született önzés és közömbösség miatt, de tényleg fel sem vették a vizbefult szerencsétlen társuk elvesztését, legfeljebb az sajnálta, a kinek helyette a gyaloghintót vinni kellett.

XI.

A kôri sikság.

Napnyugta előtt egy órával végre kijutottunk a posványgyürüből, mely eddig körülfogott bennünket, és hullámosan emelkedő talajon utaztunk tovább. Az első domboldalon tul tanyát ütöttünk éjjelre. Első dolgom volt Leó után nézni, rosszabbul volt mint reggel és egy félelmes tünete a mocsárláznak, a hányás, tört ki rajta és hajnalig tartott. Cseppet sem aludtam az éjjel, folyton segitettem Ustanénak, a ki gyengéden és fáradhatatlanul ápolta Leót és Jóbot. A levegő szerencsénkre kellemes volt, nem tulságosan meleg és szunyognak se hire, se hamva. Hajnaltól kezdve Leó folytonosan félrebeszélt, rögeszméje volt, hogy kétfelé van vágva.

Kétségbe voltam esve. Billali odajött és siettette elindulásunkat, mondván, hogy ha Leót mentül hamarább oly helyre nem vihetjük, a hol nyugodtan lehet és jó ápolásban részesülhet, nem igen él tovább három-négy napnál. Be kellett látnom, hogy igaza van, igy hát ujra elindultunk. Ustane gyalog ment Leó mellett, hogy a legyeket elriaszsza róla és vigyázzon, hogy Leó lázában ki ne ugorjék a gyaloghintóból.

Egy félórával napkelte után elértük a hullámosan emelkedő talaj legmagasabb pontját, a honnan nagyszerü kilátásunk nyilt. Előttünk dús rétek terültek el, tarkitva fákkal és virágokkal. A háttérben, tőlünk valami tizennyolcz mértföldnyire, óriási hegy emelkedett a sikon. A roppant nagy hegynek az alja füvel volt benőve (a mint később láttam), de körülbelül ötszáz lábnyira a sik felületétől egy rengeteg és teljesen puszta meredek sziklafal meredt az égnek, legalább tizenkét vagy tizenötszáz lábnyi magasságban. A hegy formája kerek, valamikor kétségen kivül tüzhányó volt és miután körének csak az egyik oldalát láthattam, képtelen voltam nagyságát megbecsülni, de rendkivüli volt. Később rájöttem, hogy területe 50 négyszög mértföldet takart. Magányos volta is még emelni látszott nagyságát.

Felültem hordszékemben és rábámultam e fenséges és szinte félelmes látványra. Billali észrevette ezt és mellém hozatta magát.

- Csodáld a házat, a hol - Ő, a kit szolgálunk - lakik. Volt-e valaha királynőnek ehhez fogható trónja.

- Igazán csodálatos, atyám, de hogy fogunk oda bejutni? Megmászhatatlannak látszanak a sziklák.

- Majd meglátod, páviánom. De tekints lábaid elé, a sikra és mondd meg nekem te, a ki okos ember vagy, hogy mit látsz?

Lenéztem és valami utféle vonalat láttam, a mely a hegy lábához látszott vezetni, de teljesen födve volt tőzeggel.

Az uttól jobbra balra, itt ott töredezett, de mégis folytonos töltés vonult. Különösnek látszott, hogy az ut szélét töltésekkel védje meg.

- Nos atyám, - feleltem - azt hiszem, hogy ez az ut, különben azt is mondhatnám, hogy egy folyó kiszáradt ágya, vagy még valószinübb, tekintve a vonal rendkivül egyenes irányt, hogy egy csatorna medre.

- Igazad van fiam. Csatorna, melyet azok vágtak, a kik előttünk éltek itt, hogy vizet vezessenek le rajta. Abban bizonyos vagyok, hogy amaz óriás hegy sziklamedenczéje valamikor egy nagy tó volt. De azok, a kik előttünk éltek itt, csodálatos müvészettel, a melyről mi semmitsem tudunk, utat vágtak a sziklán keresztül, egészen a tó fenekéig. De még előbb e csatornát ásták ki, keresztül az egész sikon. Aztán, mikor a viz kitört, lerohant a számára vágott uton,

le, miglen el nem érte a mélyen fekvő talajt, a melyen keresztül jöttünk, és ott megállt, mocsarakat képezve. Mikor a tó kiszáradt, a nép, a melyet emlitettem, egy hatalmas várost épitett a helyébe, melynek csak a neve - Kôr - és romjai maradtak mi reánk, és időközökben vájták ki a szikla-üregeket és utakat, melyeket meg fogsz látni.

- Meglehet, hogy igy volt, - feleltem - de ha igaz, hogy van az, hogy a tó nem telik meg ujra az eső és patak vizeitől?

- Hja, fiam, az a nép okos egy nép volt és hagyott egy vizlevezető árkot. Látod azt a folyót itt jobbra? - és egy kanyargó folyóra mutatott, mintegy négy mértföldnyire tőlünk a sikon. - Az a levezető árok és ott jön ki a sziklás falon, a hol ez az ut bevezet. Eleinte a viz itt folyhatott le, de később, ugy látszik, elterelték, és a csatornát utnak használták.

- És sehol sem lehet máshol bejutni a nagy hegybe, csak az árkon keresztül? - kérdém.

- Van még egy utja, a melyet kecske vagy gyalog ember is megjárhat nagy fáradsággal, de azt titkon tartják és esztendeig kereshetnéd, még sem akadnál reája.

- És - Ő - mindig itt él, vagy elhagyja néha a hegyet?

- Nem fiam. - Ő ott él, a hol él.

Ekkorra jól fölértünk a nagy sikra, és én élvezettel fürkésztem félig tropikus növényzetének pompáját. A fák között bujkálva és a magas füben heverve, a vadnak mindenféle faját láttam, a rinoczerusztól kezdve lefelé. Annyi volt, hogy végre nem birtam ellentállni, fogtam a puskámat, kiugrottam a gyaloghintóból és látva egy kövér jávorszarvast, a mint egy fa derekához dörzsölődött, igyekeztem a közelébe jutni. Vagy nyolczvan rőfnyire lehettem tőle, a mikor a fejét megforditva meglátott, s egy pillanatig rám bámult. Én puskámmal rá céloztam, lőttem és a szarvas magasra szökött a levegőben, aztán holtan rogyott le. Soha életemben nem csináltam ennél tökéletesebb lövést. Kisérőim során a bámulat moraja futott át, a mi igen hizelgőn hangzott ez egykedvü néptől, a mely soha semmin sem látszott csudálkozni, és néhányan közülök oda siettek, hogy a szarvast lenyuzzák és felkonczolják. Én magam, bár szerettem volna közelről szemügyre venni, olyan képpel sétáltam vissza a gyaloghintómhoz, mintha mindennapos dolog lett volna előttem a jávorszarvas-vadászat, bár életemben ezuttal először láttam ilyen állatot vadon. De észrevettem, hogy roppant nőtt tekintélyem az amahaggerek előtt, a kik az egész dolgot boszorkányságnak tartották. Billali maga is egész lelkesedéssel fogadott.

- Ez igazán csuda! fiam, pávián - kiabált - és te bár csunya, de igazán nagy ember vagy. Ha szemeimmel nem láttam volna, soha sem hittem volna el. És azt állitod, hogy engem is megtanithatsz ilyen módon ölni?

- Hogyne, atyám, - mondám könnyedén - hisz az egész csak csekélység.

De azért feltettem magamban, hogy a mikor Billali atyámnak puskát adok a kezébe, magam vagy a földön lapulok meg, vagy egy fatörzs mögé huzódom.

E kis közbejött eset után mi sem történt, mig körülbelül másfél órával napnyugta előtt az óriás sziklahegység árnyába értünk, melyet már emlitettem. Lehetetlen fogalmat nyujtani e hegy vad nagyságáról, a mint előttem emelkedett, mig türelmes hordozóim fáradságosan mászták meg lejtőit, mindenütt a régi folyó medrét követve. Annyit mondhatok, hogy szinte félelmes benyomást tett rám magányos nagyszerüségében. Tovább-tovább haladtunk felfelé a napsütötte oldalokon, mig végre a sziklák elfogták tőlünk a napot, mély árnyba boritva utunkat és hirtelen egy a nyers sziklába vágott uton kezdtünk haladni, a mely mindig mélyebb és mélyebb lett. Ezer és ezer munkáskéznek hosszu évekig tartó munkája lehetett ez az ut, és hogy miként birták puskapor vagy dynamit vagy egyéb robbantó szerek nélkül egyáltalán

megcsinálni, azt ma sem értem. Ez is, mint sok egyéb e vad ország titka marad örök időkig. Nem gondolhatok mást, mint hogy ez utak és a sziklasirok épitése volt a régi Kôr lakosainak főfoglalkozása és tán, mint az egyiptomi emlékeket, ezeket is hadi foglyok ezrei épitették századokon keresztül. De melyik lehetett az a nép?

Végre elértük a meredek sziklafalat, melynek alján egy alagut nyilása tátongott felénk, formára egészen olyan, mint a mi tizenkilenczedik századbeli vasuti alagutaink.

Az alaguton egy jókora folyó ömlött kifelé. Az alagut fele képezte a folyó medrét, mig a másik fele, mely fél ölnyivel magasabban volt, ut gyanánt szolgált. Megálltunk, és mig a kiséret nehány cseréplámpást meggyujtott, Billali hozzám lépett és határozottan, bár udvariasan, kijelentette, hogy - Ő - ugy rendelte, hogy szemeinket bekössék, nehogy a hegy gyomrában az ut fordulóit kilessük.

Én szivesen beleegyeztem, de nem ugy Jób, a ki már ekkor sokkal jobban volt és azt állitotta hogy ez csak előzménye annak, hogy tüzes fazekat huzzanak a fejünkre. De megnyugodott, a mint megmagyaráztam neki, hogy nincs is körülöttünk sem fazék, sem tüz.

Szegény Leóm, a ki egész nap nyugtalanul hánykolódott, ekkor épen, hál' az égnek, mély álomba volt merülve, és igy nem volt rá szükség, hogy az ő szemeit is bekössék, de Ustaneét szintén szorosan bekötötték, valószinüleg attól tartottak, hogy esetleges menekülésünkkor ő elárulhatná nekünk az utat.

A mint elkészültek velünk, ujra elindultunk; különös érzés volt bekötött szemmel a hegy gyomrában vitetni, tudj' Isten hová, de már ekkor szinte belétörődtem a legkülönösebb dolgokba is és el voltam készülve mindenre. Igy hát csendesen feküdtem, kisérőim lábdobogására és a viz zugására figyelve. Elhitettem magammal, hogy igen jól érzem magamat. Kis idő mulva embereink rágyujtottak arra a szomoru, egyhangu nótára, a melyet akkor hallottam tőlük, mikor elfogtak bennünket a csónakunkon; leirhatatlan hatást tett rám ez az ének. A levegő mindig sürübb lett, mig végre szinte fulladoztam tőle, de ekkor hirtelen fordultunk, aztán ujra meg ujra fordultunk és végre a viz locsogását sem hallottam többé. Ezután a levegő frissebb lett, de még mennyit csavarogtunk, majd jobbra, majd balra, hogy szinte bele szédültem. Igyekeztem fordulóink számát és irányát emlékezetemben megtartani, hogy esetleges szökésünk alkalmával hasznát vehessem, de mind hiába. Még egy félórai ut, és ekkor éreztem, hogy kijutottunk a levegőre.

Még néhány percz, aztán a karaván megállt és hallottam Billalit, a mint azt mondta Ustanénak, hogy vegye le a kendőt szeméről és oldja le a miénket is. Nem vártam meg, a mig ő tette volna, de gyorsan leoldottam a magamét. A mint körülnéztem, láttam, hogy keresztül hatoltunk a sziklafalon és a tulsó oldalon, egészen a csucsok alatt, jöttünk ki, a melyek, innen tekintve, nem voltak oly magasak, mint kivülről, a mi azt bizonyitotta, hogy a tó feneke, vagyis jobban mondva a régi tüzhányó krátere jóval magasabban feküdt, mint a hegyet környező sik. Különben ép oly sziklákkal keritett, csakhogy tizszer nagyobb katlanban voltunk, mint az, a melyben ezelőtt tartózkodtunk az amahaggereknél.

Valóban alig tudtam kivenni a szemben levő sziklacsucsokat. E természettől befalazott térnek jórésze mivelés alatt állott, e mivelt részt alacsony kőből rakott fal védte a szerte legelésző csordáktól. Itt-ott füves dombok emelkedtek és körülbelől a sik közepe táján óriási romokat véltem látni. Nem értem rá tovább érdeklődni, mert egész csoportokban fogtak körül bennünket a sziklák fiai, minden izükben hasonlók azokhoz, a kiket eddig is ismertünk. Aztán hirtelen egy csoport fegyveres ember tisztek vezénylete alatt, a kik elefántcsont-fegyvert tartottak kezükben, jött futva felénk. Ezek az emberek, szintugy a tisztjeik is, mind hosszu fehér ruhát viseltek a rendes tigrisbőr alatt és, mint jól sejtettem, a rettegett Ő testőrségéhez tartoztak. Vezérük Billalihoz közeledett és fegyverével saját homlokát érintve, üdvözölte őt s néhány

kérdést intézett hozzá, melyet nem értettem meg. Miután Billali felelt neki, sarkon fordult és megindult a sziklás uton, katonái követték és utánuk vittek bennünket gyaloghintóinkon. Félórai gyaloglás után végre egy rettenetes sziklaüreg bejáratánál álltunk meg. Lehetett hatvan láb magas és nyolczvan láb széles. Itt Billali leszállt s nekem és Jóbnak is intett, kövessük példáját. Leó, szegény, sokkal rosszabbul volt, hogysem maga leszállhatott volna. Én leszálltam és beléptünk a barlangba, melynek elejét a nyugvó nap világitotta meg, a hová az nem ért, ott a lámpák végtelen sorát láttam, az egész ép olyan volt, mint egy néptelen londoni utcza éjjel. Az első, a mi szemembe ötlött, a falak diszitése volt, dombormüvekkel. Többnyire szerelmes jeleneteket ábrázoltak, de volt köztük olyan is, a mely vadászatról, és más, a mely bünösök büntetéséről regélt, többnyire a tüzes fazék alkalmazásával. Ebből kisült, hogy gazdáink honnan tanulták az épületes szokást. Igen kevés volt a harczot ábrázoló kép, több a párbajozó, a mi nyilván arra vall, hogy igen keveset szenvedtek külellenség támadásaitól. A képek között a fa irásjegyekkel volt fedve, a melyek leginkább a chinai betükhöz hasonlitottak. A bejárathoz közel a faragás és irásjegy egyaránt kopott volt, de beljebb oly ép, mint tán azon a napon, a mikor befejezték. A gárda csak a barlang bejáratáig kisért bennünket, itt sorfalat képezve, nézte bevonulásunkat. A bejáratnál azonban egy fehérruhás férfi fogadott, de egy szót sem szólt hozzánk, csak néma meghajlással üdvözölt; később tudtam meg, hogy siketnéma.

A főbejárattól jobbra, vagy husz lépésnyire, egy kisebb folyosó vagy galériaféle volt, balra szinte egy, de annak bejáratát két testőr állta el, a miből arra következtettem, hogy az az - Ő - lakosztályába vezet. A jobbra forduló folyosó őrizetlen volt és a néma intésére abba fordultunk be. Néhány lépésnyire haladva, egy a sziklába vájt szobaféléhez jutottunk, melynek bejáratát egy gyékényszerü növényrostokból font függöny takarta el. A néma ismét mély meghajlással vonta félre a függönyt és utat mutatott a tágas szobába, mely nagy örömemre nem lámpával volt világitva, de egy a sziklába vágott ablak által. Sziklapad szolgált ágy gyanánt, tele teregetve gyönyörüen kikészitett állatbőrökkel. Kancsók és mosdó-tálak álltak szerte a szobában, tele friss vizzel. Ide fektettük Leót, a ki még most is aludt, és vele hagytuk Ustanét. Láttam, hogy a néma élesen nézte végig a leányt, mintha kérdené, hogy - ki vagy te? és kinek az engedelmével jöttél ide? - Aztán elvezetett bennünket három ehhez hasonló szobába, melyeken Billalival és Jóbbal osztozkodtunk.

XII.
Ő.

Miután Leót elláttuk, első gondunk volt, Jóbbal megmosdani és friss ruhát váltani. Szerencsénkre ruháinkat mind megkaptuk és azt utánunk el is hozták, bár a sok csecsebecse, a mit ajándékul a vadak számára magunkkal hoztunk, mind eltünt. Sohasem fogom elfelejteni, mily jól esett ez a tisztára mosakodás, kefélkedés és friss ruha; egyetlen hiányzó czikkünk a szappan volt, azt sehol sem találtuk. Később láttam, hogy az amahaggerek, a kik igen tiszta nép voltak, bizonyos preparált homokot használtak a szappan helyett, a mi nem is volt kellemetlen, ha az ember egyszer megszokta. Mire felöltöztem és simára fésültem bozontos hajamat és szakállamat, a mely miatt Billali a pávián elnevezéssel tisztelt meg, igen megéheztem és éppen nem bántam, midőn minden kopogás nélkül egyszerre csak félre rántották ajtóm függönyét és értésemre adta ezuttal egy fiatal leány, de a siketnémák közül, hogy menjek enni. Könnyü volt megérteni, mert szájával és ujjával jelezte az evést. Követtem őt egy közeli szobába, a hol Jóbot találtam, a kit nagy meglepetésére szintén egy szép néma leány vezetett ide. Jób még nem birta elfelejteni ama bizonyos urhölgy előzékenységét iránta és gyanus szemmel vizsgált minden hozzá közelitő fehérszemélyt.

- Ezek a fiatal izék olyan furcsán nézik az ember fiát, uram - mondá bocsánatot kérő hangon - hogy soha nem lehet bennük bizni.

Ez a szoba kétszer akkora lehetett, mint a melyikben laktunk és látszott rajta, hogy vagy ebédlőnek, vagy pedig bebalzsamozó szobának szolgált hajdanában, mert akár mindjárt megmondjam, hogy eme sziklába vájt szobák nem voltak egyebek, mint a rég elpusztult nép temetkező helyei vagy katakombái. Eme különös szoba mindenik oldalán volt egy sziklából faragott asztal. Ha jól megnézte őket az ember, rögtön észrevette, hogy némi külömbség van a kettő között, a mely abból állt, hogy az egyiket nem étkezésre, hanem valószinüleg a holttestek bebalzsamozására használták. Ezt világosan bizonyította öt különböző, mély kivájt része a sziklának, mely olyan forma volt, hogy ötféle, különböző nagyságu emberi test jól belefért, külön helylyel a fejnek és a többi tagoknak és levezető lyukakkal valamely folyadék számára. A falon is a kőbe faragva oly frissen, mint keletkezéseik napján ott voltak egy öreg embernek, tán e nép valamely nagy királyának, halála, bebalzsamozása és temetése. Az első kép a haldoklót ábrázolta, egy négy oszlopu faragott ágyon fekve, körülvéve siró asszonyoktól és gyermekektől. A második a test bebalzsamozását, a mely meztelenül feküdt egy kivájt kőlapon, egészen hasonlón ahhoz, a mely előttünk volt. Három férfi vesződött vele, az egyik, ugy látszott, csak felügyelte az eljárást, a másik egy tölcsért tartva, melynek hegye a mellre, valószinüleg az ütőérbe volt illesztve, egy harmadik a halott felett állt és egy magasra tartott edényből valamely forró füstölgő folyadékot töltött a tölcsérbe. Igen különös volt a képen, hogy a halott körül állók egyik kezükkel az orrukat fogták be és még különösebb, hogy a szemüket kivéve, egész fejük és arczuk be volt kötözve, tán, hogy a balzsam erős gőzeitől meg legyenek védve. A harmadik kép a halottat eltemetve ábrázolta. Ott feküdt, mereven és hidegen, egy épp olyan kőpadon kinyujtóztatva, mint a milyenen én eddig háltam, fejénél és lábánál lámpák égtek és mellette jobbra-balra gyönyörü formás vázák álltak. A kis szoba tele volt gyászolókkal és muzsikusokkal, a kik egy liraszerü hangszeren játszottak, mig a halott lábainál egy ember állt lepellel a kezében, melylyel azt eltakarni készült.

Ezek a faragások, ha csak mint müemlékeket tekintjük is őket, elég érdekesek, de legérdekesebb bennük az, hogy egy rég elveszett nép vallásos szertartásait ábrázolták halottjuk körül, és még akkor is eszembe ötlött, hogy milyen irigységet fogok kelteni némely cambridge-i régész kollegám keblében, ha valamikor alkalmam lesz a látottakat neki elmesélni. Valószinü,

hogy azt fogják mondani, hogy tulozok, bár azt hiszem, e csodálatos történet minden sora annyira magán viseli az igazság bélyegét, hogy teljes lehetetlenség költött históriának gondolni. Alig vizsgáltam meg sebtiben e faragásokat, melyeket, mint tán már említém, dombormüvek voltak, leültünk és megebédeltünk. Kitünő főzött kecskehust, friss tejet és korpáslisztből készült pogácsafélét tálaltak szép, tiszta fatálakon. Ebéd után visszamentünk megnézni, hogy szegény Leó hogy van, Billali pedig elment hogy megtudja az - Ő - parancsait. Leó szobájába lépve, láttuk, hogy fölébredt álmából, de igen rosszul volt, félrebeszélt és erőszakoskodott, szegény Ustane alig birta őt ágyán lefogni. Szóltam hozzá és hangom egy kissé megnyugtatta őt; ugy, hogy képes voltam neki kinint is beadni.

Vagy egy óra hosszat ülhettem mellette, mikor Billali vissza jött és fontoskodó képpel adta tudtomra, hogy - Ő - kegyeskedik engem a szine elé bocsájtani, - oly szerencse, toldotta hozzá, - a melyben igen kevés halandó részesül. Meg is volt botránkozva, hogy egy kissé hidegen fogadtam a kitüntetés hirét; az igazat megvallva, nem igen voltam elragadtatva a kilátástól, hogy valamely vad, sötét bőrü czivilizálatlan királynénál tisztelegjek, bármilyen abszolut hatalmu és titokteljes legyen is az, kivált mikor elmém tele volt rettegéssel és bánattal Leó állapota miatt, a kinek életéért remegni kezdtem. De azért felkeltem, hogy kövessem Billalit, és ekkor szemembe ötlött valami ragyogó tárgy a földön, lehajoltam és felvettem. Az olvasó tán emlékezni fog a skarabeuszra, a melyet a különös szekrényben találtunk Leó atyjának iratai között; ezt Leó aranyba foglaltatta pecsétgyürü formában, ezt a gyürüt találtam meg a földön. Leó valószinüleg lázában lehuzta ujjáról és elhajitotta. Hogy el ne vesszen valamerre, ujjamra huztam és igy követtem Billalit; Jób és Ustane Leóval maradtak.

Végigmentünk a folyosón keresztül a nagy barlangon és be a másik balra vezető folyosóba, a melynek bejáratánál szoborszerü mozdulatlanságban állt a két őr. A mint előttük elhaladtunk, némán hajtották meg fejüket üdvözletül és lándzsáikkal homlokukat érintették, éppen mint tisztjeik az elefántcsontbottal. A folyosó, melybe léptünk, épp olyan volt, mint a melyikbe a mi szobáink nyiltak, csakhogy ragyogón ki volt világitva. Néhány lépésnyire a bejárattól négy néma állott, két leány és két férfi, ezek is meghajlással üdvözöltek bennünket; eztán megindultak velünk, ugy, hogy a két leány előttünk, a két férfi pedig mögöttünk haladt és igy folytattuk utunkat, elhagyva sok oly módon elfüggönyözött szobát, mint a milyen a magunké is volt, a melyekben, mint később hallottam, a királyné néma kisérői laktak. Végre elértünk a folyosó végére, a hol szintén egy elfüggönyözött nyilást találtunk, melynek bejáratát ismét két férfi őrizte, ezek is meghajolva üdvözöltek bennünket és a nehéz függönyt félrevonták előttünk. Beléptünk egy nagy előszobafélébe, melyben nyolcz vagy tiz nő, a legtöbbje szép és fiatal, hosszu sárgás hajjal, vánkosokon ülve, elefántcsonttükkel valami himzésfélén dolgoztak.

Ezek is mind siketnémák voltak. E fényesen világitott nagy szoba, egyik végén volt egy másik ajtónyilás, eltakarva nehéz, puha keleties pompáju függönyökkel, a melyek éppen nem hasonlitottak azokhoz, a melyek a mi ajtónk nyilását takarták; és e függönyök előtt állt két feltünő szépségü néma leány, lesütött fejjel, keblükön keresztbe font karokkal, legmélyebb alázat kifejezésével egész lényükön. A mint oda értünk, mindenik kinyujtotta az egyik karját és félre vonták előttünk a függönyt. Ekkor Billali különös dolgot csinált. A földre vetette magát, ez az öreg tisztes kinézésü uriember, - mert Billali uriember volt a szó teljes értelmében - és négykézláb kezdett a küszöbön keresztül a másik szobába bemászni, hosszu fehér szakállát a földön huzva. Én követtem őt, de persze talpon állva, mint rendesen, a mit ő, vállán keresztül rám nézve, észrevett.

- A földre fiam! a földre páviánom! kezeiden és térdeiden csuszva kell az Ő szine elé járulnod. Le veled! mert ott hervaszt meg leheletével, a hol állsz, ha nem közeledel a kellő alázattal feléje.

Megfélemlitve álltam meg egy pillanatra, térdeim önkénytelenül meghajoltak, de még jókor meggondoltam a dolgot.

Angol férfi létemre miért másznám én négykézláb valamely vad királyné elé, mintha csakugyan majom volnék. Ha egyszer megteszem, mindig meg kellene tennem, ez pedig alárendeltségem önkénytes beismerése volna. Igy megerősitve magamat, bátran indultam Billali után. Egy az előszobánál kisebb szobába jutottunk, melynek falai gazdagon tele voltak aggatva szebbnél-szebb függönyökkel. Szétszórva a szobában gyönyörü kipárnázott pamlagok voltak, ébenfából készitve, gazdag elefántcsont diszszel. A föld szintén tele volt teregetve szőnyegekkel és bőrökkel. A szoba másik végén valami kis benyilóféle látszott függönyökkel takarva, melynek nyilásán fénysugarak törtek át. Rajtunk kivül senki sem volt a szobában.

Lassan és fáradságosan mászott az öreg Billali a szobán végig, és én méltóságteljes léptekkel igyekeztem őt követni, de éreztem, hogy nem igen sikerül a dolog. Lehetetlen az embernek méltóságot kifejezni, mikor egy földön csuszó-mászó öreg ember mögött halad; hogy rá ne lépjek, a lábamat vagy minden lépésnél a levegőben kellett tartanom, vagy pedig minden lépés után meg kellett állapodnom, mint a szinpadi Stuart Máriák szokták, mikor a vérpadra indulnak. Billali igen keservesen mászott, persze öreg volt már szegény, én folyton nyomon követtem és bizony sokszor kisértetbe jöttem, hogy biztassam egy kicsit egy jó rugással. Bolond dolog ugy közeliteni egy vad királyné elé, mint valami szegény ember, ki disznót hajt maga előtt a vásárra. Alig birtam a kaczagást visszafojtani, a mint ez a hasonlat az eszembe ötlött, kénytelen voltam az orromat harsogva fujni, hogy a nevetés ingerét elfojthassam, a mire Billali rémülten nézett vissza rám a válla felett és hallottam a mint sápadozó képpel mormogta: - »Oh én szegény, szegény páviánom!«

Végre elértük az elfüggönyözött nyilást és itt Billali elhasalt kezét lábát elnyujtva, mintha meghalt volna és én nem tudván mihez fogjak, a körüllevő tárgyakat vettem szemügyre, de hirtelen éreztem, hogy valaki rám néz a függöny mögül. Nem láthattam senkit, de világosan éreztem a rajtam pihenő tekintetet és különös hatását idegeimre. Megrémitett, nem tudom, hogy miért. Igaz, hogy a hely különös volt és teljesen elhagyottnak látszott gazdag diszitése és a lámpák kellemes fénye daczára. Néma csend volt a szobában és ott feküdt Billali, mint egy halott a függöny előtt, melyen keresztül illatos levegő áradt felénk.

Percz percz után mult és mégis csendes volt minden és a függöny nem mozdult, de én folyton éreztem az idegen tekintetet reám tapadni, lelkembe mélyedni, miglen hideg verejték gyöngyözött homlokomon.

Végre a függöny mozdult. Ki lehetett mögötte? valamely meztelen vad királyné? vagy egy sóvár keleti szépség? vagy egy divatos uri hölgy, a ki teát fogyaszt? fogalmam sem volt róla. A függöny megmozdult egy kissé és redői közt megjelent egy gyönyörü hófehér kéz, hosszu, karcsu ujjakkal és rózsaszin körmökkel. A kéz megragadta a függönyt és egy kissé félre vonta. Ugyanekkor egy lágy ezüstcsengésü, az erdei patak édes szavára emlékeztető hang igy szólt tiszta klasszikus arab nyelven:

- Idegen, miért vagy olyan nagyon megrémülve?

Én azzal hizelegtem magamnak, hogy belső felindulásomat igen jól elrejtettem, igy hát ez a kérdés roppant meglepett. De még mielőtt felelhettem volna, a függöny félrehuzódott és egy magas alak állt előttünk. Azt mondtam, hogy alak, mert nemcsak a teste, de még az arcza is oly tökéletesen el volt takarva valami fehér felhőszerü fátyolszövettel, hogy halotti lepleibe burkolt alakhoz hasonlitott legjobban.

Még sem értem, hogyan gondolhattam látásánál először is halottra, hisz fátyola oly finom volt, hogy rózsás bőre keresztül ragyogott rajta. Bármint volt is, elrémitett e kisérteties megjelenés és hajam ég felé meredt e tulvilági lény látásától. De ennek daczára jól láttam,

hogy az előttem álló mumiaszerü alak, egy magas és remek termetü asszonyé volt, a ki szép minden izében és egy bizonyos kigyószerü bájjal bir. Ha kezét vagy lábát mozditotta, egész teste hullámzott és nyaka kecsesen hajlott meg.

- Miért vagy ugy megrémülve, idegen? - kérdezte az ezüst hang ujra, oly lágy zenével, mely szivemig hatolt. - Olyant látsz-e rajtam, a mi a férfit elrémiti? Akkor a férfiak nagyot változtak természetükben. És egy kedves, kaczér mozdulattal féloldalt fordulva, karját felemelte, hogy alakja tökélyét és csaknem földig érő, dusan hullámzó, fekete haját teljes pompájában bemutassa.

- A szépséged az, a mi megfélemlit, oh, királyné - szóltam alázatosan, nem találva okosabb feleletet, s a mint befejeztem mondókámat, hallom az öreg Billalit, a ki most is a földön feküdt, susogni: - Jól volt mondva, páviánom, nagyon jól.

- Látom, hogy a férfiak most is tudják, hogy ámitsanak el bennünket asszonyokat, hamis beszéddel. Ah, idegen - felelt ezüstcsengésü kaczagással - te megrémültél, mert szemeim a szived rejtekeit kutatták. De asszony vagyok, hát megbocsátok a hazugságért, a melyet udvariasságból mondtál. És most felelj, hogy jöttetek ide a barlangok lakóinak ez országába, a mocsárok, borzalmak és a holtak árnyainak e birodalmába? Mit kerestek itt? Oly kevésre becsülitek az életet, hogy Hiya kezébe adjátok magatokat? az - Ő kezébe, a kinek mindenek szolgálnak? Arra is felelj, hogy honnan ismered a nyelvet, melyet én szólok, ez ősi nyelvet, édes gyermekét a régi Szyriának. Beszélik-e még most is a világon?

Látod, itt élek ez üregben, a holtak között és mitsem tudok az élőkről és eddig nem is törődtem velük. Én emlékeimmel éltem - ah, idegen - és emlékeim oly sirba vannak temetve, melyet két kezem ásott, mert igaz e mondás, hogy az ember fia önönkezével hinti a tövist a fekhelyére; - gyönyörü lágy hangja remegett és elakadt, mint a siró vadgalambé, a földre tekintve szeme Billalin akadt meg és hirtelen összeszedte magát.

- Ah, itt vagy, vén ember?! Beszélj, hogy esett a rendetlenség háztartásodban? Ugy látszik, hogy ezeket az én vendégeimet megtámadták. De sőt az egyiket majd hogy meg nem ölték a tüzes fazékkal, azok a bestiák, a te gyermekeid, és ha ezek nem harczoltak volna vitézül, őket is a halálba kergették volna, és még én sem birtam volna visszahivni elszálló lelküket. Mit jelentsen ez, vén ember? mit mondhatsz mentségedül, hogy át ne szolgáltassalak azoknak, a kik boszum végrehajtói.

Hangja élessé vált haragjában és tisztán és hidegen visszhangzott a sziklaboltozatról. Szemeit szinte villogni láttam a fátyolon keresztül. Szegény Billali, a kit pedig igen bátor férfiunak hittem, csak ugy remegett a haragos hang hallatára.

- Oh, Hiya - felelt a nélkül, hogy fehér fejét föl merte volna emelni a földről. Oh, Ő! kegyelmed legyen méltó nagyságodhoz, mert én most is, mint örökké, engedelmes szolgád vagyok. Nem én voltam az oka vagy inditója a dolognak, csupán csak azok a gonoszok, a kiket gyermekeimnek csufolnak. Felbiztatva egy asszony által, a kit vendéged, a kocza megvetett, követni akarták az ősi szokást és megenni a kövér fekete idegent, a ki ezekkel a te vendégeiddel, a páviánnal és a beteg oroszlánnal jött közénk. De mikor a pávián és az oroszlán ezt látták, megölték a némbert és megölték szolgájukat is, hogy megmentsék a tüzes fazék gyötrelmétől. Ekkor azok a gonoszok, a rossz szellem gyermekei, megdühödtek a vérszomjtól és reá vetették magukat az oroszlánra, a páviánra és a koczára. De ezek vitézül harczoltak. Oh, Hiya, ők harczoltak mint férfiakhoz illik, sokat megöltek és erősen álltak a sokaság ellen. Ekkor jöttem én, megmentettem őket és a gonosztevőket ide küldtem elibéd Kôr-ba, hogy itélj fölöttük.

- Ezt tudom, vén ember és ne félj, fogok is itéletet tartani fölöttük holnap a nagy csarnokban. A mi téged illet, neked megbocsátok, bár nehéz szivvel. Rajta légy, hogy különb fegyelmet tarts házadban. Most mehetsz!

Billali térdre emelkedett és háromszor meghajtotta a fejét, aztán megfordult éppen oly keservesen mászott vissza a szobán végig, mint a hogy bemászott és végre eltünt a függöny mögött, engem, nem csekély ijedelmemre, egyedül hagyva e borzasztó, bár elbüvölő asszonynyal.

XIII.

Ayesha fátyolt bont.

- Valahára - mondá Ő - elment a fehérszakállu vén bolond! Ah, mily csekély tudásra tesz szert az ember életében. Nem igy van-e? De mi is a neved, idegen? Páviánnak hiv az öreg - és kaczagott - de ilyen e vadak szokása, a kik képzelő tehetség hijján az állatvilághoz fordulnak hasonlataikért. De hogy hivnak téged a saját hazádban, idegen?

- Holly a nevem, oh királyné, - feleltem.

- Holly - szólt lassan, de igen kedves kiejtéssel mondva a szót - és mit jelent e szó: Holly?

- Holly tüskés fát jelent.

- Ugy? Igaz, hogy tüskés és kemény a külsőd. Erős vagy és rut, de ha tudásom nem csal, talpig igaz, becsületes vagy, erős támasza a gyengébbnek, és gondolkozó elme. De ne állj itt, Holly, lépj be hozzám, és ülj le nálam. Nem szeretnélek előttem csuszva látni, mint ama rab-szolgákat. Belefáradtam imádásukba és rettegésükbe; néha, mikor megboszantanak, nem szánnám őket halállal sujtani, merő tréfából, csak hogy lássam az életben maradtak sápadt remegését. És félre vonta a függönyt hófehér kezével, hogy beereszszen.

Borzadva léptem be. Ez az asszony szörnyeteg volt. A függönyökön belül egy kis fülke volt, benne egy kerevet és egy asztal, melyen friss gyümölcs és friss viz állt. A fülke végén egy sziklába vájt medencze is tele volt kristálytiszta vizzel. A hely szépen meg volt világitva és a lég és szövetek kitünő illatot leheltek. Illat áradt az Ő hajából és simuló fehér fátyolából is. Beléptem a kis szobába és megálltam.

- Ülj le, - szólt Ő, a nyugvó helyre mutatva - még eddig nincs mit félned tőlem. Ha lesz nem fogsz sokáig remegni, mert én könyörtelenül és rögtön megöllek. Ezért nyugodt elmével lehetsz.

Leültem a pamlag egyik végére, közel a vizmedenczéhez és ő a másik végén foglalt helyet.

- Most mondd el, oh, Holly, hogyan, mint jutottál az arab nyelv birtokába? Az én édes anya-nyelvem; mert arab vagyok születésemnél fogva. Yárab atyánknak, Kâhtam fiának a törzséből származom, Ozel-ban, a régi és szép városban születtem, a boldog Jemen-tartományban. De nem egészen ugy beszéled az arabot, mint a hogy mi szoktuk beszélni. Beszéded hijjával van a Hamyar-törzs nyelve édes zenéjének, melyhez fülem szokva volt.

A szók közül is sok elváltozott, épp ugy, mint itt az amahaggerek között, a kik megfosztották a nyelvet simaságától és tisztaságától, hogy szinte idegen előttem, mikor beszélnek hozzám.

- Tanulással szereztem meg - feleltem - de még beszélik a nyelvet Egyiptomban és egyebütt is.

- Még beszélik? és Egyiptom még most is létezik. És melyik Faraó ül most a trónon? Még most is egy a perzsa Ochus családjából, vagy kiverték már az Aehaemeniak, mert sok idő mult el Ochus óta.

- A perzsák elhagyták Egyiptomot vagy kétezer év előtt, és azóta a rómaiak és sok más nép virult és uralkodott és pusztult el a Nilus partján - feleltem megdöbbenve. - Mit tudhatsz te a perzsa Artaxerxesről?

Kaczagott és nem felelt, és rajtam ismét borzongás futott végig.

- És Görögh on? kérdé - van-e még Görögh on? Én szerettem a görögöket.

- Igen, - feleltem - Görögh̃on most is megvan. De a mai görögök nem azok, a kik voltak régen, és Görögh̃on maga is csak torzképe a régi Görögh̃onnak.

- Ugy! És a zsidók most is birják Jeruzsálemet? És áll még a templom, a melyet a bölcs király épittetett, és ha áll, minő Istent imádnak most benne? Eljött a Megváltó a kiről annyit jósoltak, és a kit ugy vártak, és ha igen, uralkodik-e a világon?

- A zsidók szétszórattak és népük töredékei az egész világon el vannak osztva. Jeruzsálem nincs többé. A mi a templomot illeti, melyet Herodes épitett...

- Herodes? - kérdé - Herodesről mitsem tudok, de folytasd.

- A rómaiak felégették és a római sasok szálltak romjai fölé és Izrael sivataggá lett.

- Ugy! Ugy! Nagy nép voltak a rómaiak, de vesztükbe siettek. De hogy visszatérjünk a zsidókra, eljött-e a Messiásuk és uralkodik-e a világon?

- A Messiás eljött, - felelém áhitattal, - de szegényen és alázatosan közeledett hozzájuk és ők nem fogadták be. Megostorozták őt, keresztre feszitették, de tanitásai azért élnek és müvei fennmaradtak, mert ő valóban az Isten fia volt és most uralkodik is a világon, de nem földi hatalommal, mint a hogy ők akarták.

- Ah, a bősz szivü farkasok! - kiáltott. - Most is előttem van sötét tekintetük. Igy tehát ők keresztre feszitették Megváltójukat és most szét vannak szórva a földgolyón? Ha jól emlékszem, egy prófétájuk ezt meg is jövendölte róluk. Helyes, ugy legyen! Ők összezuzták az én szivemet, és ők, a zsidók, az okai, hogy keserüséggel tekintek a világra, és ők üztek engem e vadonba. Mikor bölcseségre akartam őket tanitani Jeruzsálemben, megköveztek. Nézd, most is itt viselem a nyomát! - és hirtelen felhajtotta patyolat ruháját a karján és fehér bőrén egy vérpiros sebhelyet mutatott.

Megrettenve huzódtam vissza.

- Bocsáss meg, ah, királyné, - szóltam - de közel kétezer esztendeje annak, hogy a Messiás a kereszten függött a Golgothán. Hogy oktathattad volna te a zsidókat bölcseségre ő előtte? Te asszony vagy és nem szellem. Hogy élhetne egy asszony kétezer évet? Miért tészsz bolonddá, ah királyné?

Visszahanyatlott a pamlagára és én ismét éreztem rejtett szemeinek tüzét, a melylyel velőmet égette.

- Oh, ember, - felelt végre lassan és gondolkodva - ugy látom, hogy mégis sok van még a nap alatt, a miről neked nincs tudomásod. Te is még azt hiszed, hogy mindeneknek meg kell halni? Mondom neked, hogy semmi sem hal meg igazán. A halál nem létezik, de igenis létezik a változás. Nézd! - és néhány domborműfaragást mutatott a sziklafalon - háromszor háromezer esztendeje, hogy a fajnak, a mely ezeket faragta, utolsó sarja elsöpretett a dögvész lehelletétől és még nincsenek meghalva. Most is élnek; szellemeik tán ez órában felénk lebegnek - és körültekintett - én legalább sokszor látni vélem őket.

- Lehet, de az élőkre nézve meghaltak.

- Egy kevés időre, igaz; de ujra és ujra születnek. Én, Ayesha, - mert ez a nevem - mondom neked, hogy én magam is várom egy embernek, a kit egykoron szerettem, ujraszületését és itt időzöm, mig rám talál, mert bizonyos vagyok benne, hogy ide fog jönni és itt, és csak itt fog rám találni. Mit gondolsz, hogy én, a ki oly hatalmas vagyok, én, a kinek szépsége különb, mint a görög Helenáé volt, a kit megénekeltek, én a ki bölcseségre bölcs Salamonnal vetélkedem, én, a ki ismerem a föld titkait és gazdagságát és mindezt hasznomra fordithatom, én, a ki egy időre még azt a változást is legyőztem, a melyet halálnak neveznek, - mit gondolsz, ah idegen, hogy én mért lakozom e vadak között, a kik alábbvalók a bestiáknál?

- Nem tudom - feleltem alázatosan.

- Mert őt várom, a kit szeretek. El kell következni a napnak, lehet, hogy ötezer év mulva, lehet, hogy holnap, a mikor az én szerelmem ujra születik és ekkor a vonzódás törvényénél fogva, mely legyőz minden emberi akadályt, ide fog jönni és itt fog engem találni, a hol egykoron ismert, és szive bizonyára meg fog lágyulni velem szemben, bár egykor vétkeztem ellene; de sőt ha nem ismerne is fel, szeretnie kell szépségemért.

Egy pillanatig nem birtam felelni, megnémultam. Sokkal meglepőbb volt, a mit hallottam, hogysem hamar megérthettem volna.

- De ha igaz is, oh, királyné, - szóltam végre - hogy mi férfiak ujra és ujra születünk, nem ugy van a dolog veled ha igazat szóltál. - Itt élesen rám nézett és én ujra éreztem elrejtett szemeinek éles sugarát. - Te veled - folytatám sebesen - a ki, mint állitod, soha sem haltál meg.

- Az ugy van - felelt - és azért igaz, mert félig véletlenségből és félig kutatás utján megfejtettem az élet egyik nagy titkát. Mondd meg nekem, idegen, élet létezik, ugy-e? miért ne lehetne hát az életet megnyujtani bizonyos időkig? Mi az ezer, kétezer, tizezer év az élet örökkévalóságában. Hisz tizezer év alatt az eső alig mos egy hegyet egy arasznyival alacsonyabbra. Az élet maga is csoda, de az élet meghoszabbitása már nem is csodálatos. A természetnek is van termékenyitő szelleme, mint az embernek, a ki a természet gyermeke és a ki felleli ezt a szellemet és leheletében fürdik, az osztozik örök életében. Azaz, hogy nem él örökké, mert a természet sem örök, annak is meg kell halni, mint a hogy a holdon a természet meghalt. De mikor fog meghalni? Azt hiszem, nem mostanában, és a mig ő él, élnek vele azok is, a kik titkait birják. Még én sem birom valamennyit, de mégis, azt hiszem, többet tudok róla, mint bárki más tudott ezelőtt. Neked ez igen hihetetlennek és csodálatosnak tetszhetik, azért nem is szólok róla most egyszerre többet. Majd tán máskor. Nem vagy kiváncsi megtudni, hogyan értesültem jöveteletekről és hogyan menthettelek meg a tüzes fazéktól?

- Nagyon is kiváncsi vagyok, királyné! - feleltem halkan.

- Akkor nézz e viztükörbe - és a márványmedenczére mutatott, és feléje hajolva, kezeit kiterjesztette fölötte.

Oda mentem s belenéztem, a viz hirtelen megzavarodott. Aztán lassan-lassan kitisztult megint, és én - oly bizonyosan, mint a hogy élek - láttam csónakunkat azon a rettenetes csatornán. Leó a csónak fenekén feküdt alva, egy köpenynyel volt letakarva a moszkiták ellen, még pedig ugy, hogy az arcza nem látszott. Mahomed, Jób és én a parton vontattuk a csónakot. Megrettenve ugrottam vissza, kiáltva, hogy ez boszorkányság, mert az egész látott jelenet csakugyan megtörtént velünk.

- Nem! Nem! Holly! - felelt Ő - nincs boszorkányság, csak a tudatlanok képzeletében. Boszorkányság nincs, de igenis létezik a természet titkainak megértése. Ez a viz az én tükröm, benne meglátom, a mi történik, ha elég kiváncsi vagyok fölidézni, a mi nem sokszor esik meg rajtam. Ebben megmutathatok neked a multból mindent, a mit látni óhajtasz, ha erre az országra vonatkozik vagy pedig én ismertem, vagy a mit te, a szemlélő, ismersz. Gondolj bárminő arczra, a melyet valaha láttál, és e viz hiven vissza fogja tükrözni gondolatod tárgyát.

De még én sem ismerem minden titkát. A jövőbe nem tudok látni, pedig ez régi tudomány, csakhogy én nem birom a nyitját. Egy napon véletlenül eszembe jutott ez a csatorna, melyen magam is vitorláztam vagy husz századdal ezelőtt, kiváncsi voltam látni, milyen lehet most. A mint igy néztem a csatornát, láttam a csónakot és három vontató férfit és egy negyediket, a kinek arczát nem láthattam, de termete deli volt és ő maga ifjunak látszott. Ekkor küldtem a parancsot, mely megmentett titeket. És most ég veled! De megállj! Beszélj valamit ez ifjuról,

az oroszlánról, a hogy a vén ember hivja őt. Megnézném, de azt mondják, beteg, láz gyötri és ezenfelül meg is van sebezve.

- Bizony, nagyon beteg, - felelém leverten. - Nem segithetnél-e rajta, oh királyné, te, a ki annyit tudsz?

- Bizonyos, hogy meggyógyithatom őt. De miért vagy oly levert? Szereted ezt az ifjut? Talán a fiad?

- Ő az én fogadott fiam, oh, királyné! Ide hozassam őt elibéd?

- Nem. Mióta gyötri a láz?

- Immár harmadnapja.

- Jól van, hadd szenvedjen még egy napig, akkor tán saját erejéből legyőzi a lázt és ez többet ér, mintha én gyógyitom meg, mert az én orvosságom a gyökerében megrenditi az élet fáját. De ha holnap este, az óráig, mikor a láz először tört ki rajta, jobban nem lesz, akkor el fogok hozzá menni és meggyógyitom. Megállj! Ki ápolja őt?

- Fehér szolgánk, ugyanaz, a kit Billali malacznak hi és - itt egy kissé haboztam - és egy nő, Ustane néven, igen szép asszony, ez ország leánya, a ki öleléssel és csókkal fogadta Leót, a mint meglátta, és azóta mindig mellette maradt.

- Ustane? Nem tudom, vajjon nem ő-e az az asszony, a kitől óvtak és a kit én is megintettem a magam részéről? Milyen - megállj - látni akarom. - És a medencze fölé hajolva, kezeivel a vizet elsimitotta és merőn belenézett. - Ide nézz, - szólt hozzám - ez az az asszony?

Belenéztem a vizbe és tükrén láttam Ustane nyulánk alakját. Végtelen gyöngédség és gond kifejezésével arczán hajolt valami fölé, arany-barna fürtei végig omlottak vállain.

- Ő az, - mondám halkan - mert megzavart e szokatlan látvány - Leó álmát virrasztja.

- Leó, - mondá Ayesha (mert felszólitott, hogy e néven nevezzem) szórakozottan - ez annyit jelent latinul, mint oroszlán. Ez egyszer jól eltalálta az öreg a nevet. Igen különös - mondotta tovább magában - igen különös. Olyan hasonló, de mégis lehetetlen! - Türelmetlen kézzel intett a viz felett. A kép eltünt és csak a lámpa világa remegett az élő tükörlapon.

- Nincs semmi óhajod, mielőtt elmennél, Holly? - kérdé némi gondolkozás után.

- De van egy, oh, Ayesha! - feleltem bátran. - Az arczodat óhajtanám látni. - Kaczagott ezüst csengésü hangján.

- Gondold meg a dolgot jobban, Holly - felelt. - Emlékezzél - te, a ki ismerni látszol a görög istenek regéit - emlékezzél Akteonra, akit nyomorulttá tett a nagy szépségnek látása. Ha megmutatom neked arczomat, a tehetetlen vágy nem fogja-e marczangolni szivedet, mert tudd meg, nem te érted vagyok e világon, semmiféle férfiért sem vagyok - azt az egyet kivéve, a ki volt és a ki még nincs.

- A mint akarod, Ayesha - feleltem. - Én nem félek a szépségedtől. Szivem rég elfordult az oly hiú dolgoktól, a minő az asszonyi szépség, a mely elhervad, mint a virág.

- Tévedsz, Holly - az enyém hervadhatatlan. Szépségem tart, a mig élek. Ha kivánod, legyen akaratod szerint. De magadra vess, ha vágyad eszedre veti magát - és oda tereli, a hová nem akarod. Sohasem felejtheti a férfi szépségemet, ha egyszer gyönyörködött benne, azért járok még e vadak előtt is örökösen fátyol alatt, nehogy rám vágyjanak és kénytelen legyek őket elpusztitani. Szólj, akarsz látni?

- Akarlak - feleltem, a kiváncsiság győzött bennem.

Felemelte gyönyörü fehér karjait - és lassan - igen lassan bontott ki valami szoritót a haja alatt. És ekkor hirtelen az egész hosszu kisérteties fátyol lebomlott, a földre hullott és szemeim végigfutottak termetén, a melyet most csak egy vékony fehér tapadó patyolat takart, a mely csak arra szolgált, hogy kiemelje formái tökéletességét. Piczi lábain aranygombos szandált viselt. Ezek fölött szobrásztól soha nem álmodott tökéletességü bokája látszott. Derekán egy kétfejü szinarany kigyó tartotta össze patyolat ruháját, mely hófehér kebléig ért, melyen karjait keresztbe kulcsolta. Arczára tekintettem - és nem tulozok mikor azt mondom, hogy megvakitva rettentem vissza. Sokszor hallottam égi lények szépségéről regélni, - most láttam egyet - csakhogy e szépség formáinak tökélye és káprázтató bája daczára gonosz volt, legalább akkor én reám a gonoszság benyomását tette. Hogyan magyarázzam meg? Nem lehet - nem birom! Nincs az az ember a világon, a kinek tolla képes volna leirni, a mit láttam. Szólhatnék a nagy, váltakozó kifejezésü, mélységes fekete szemekről, a liliomarczról széles és előkelő homlokról, a mely mélyen be volt nőve hajjal, a gyengéd vonásokról, de bármily szép volt is rajta mindez, bája nem ezekben rejlett. Soha ezelőtt nem sejtettem, hogy a szépség, a magasztosig fokozva, mivé lehet, pedig magasztosságában volt valami sötét, a ragyogás nem tisztán mennyei volt, de azért mégis elragadó. Az arcz, melyet szemeim bámultak, egy alig harmincz évesnek látszó ifju nő arcza volt, tökéletes egészség és az érett szépség első tüzében, de kimondhatatlan bánat és emésztő szenvedély bélyegével.

Még az édes mosoly a mely ajkain és gödröcskéiben játszott, sem rejthette el teljesen a bün és bánat ez árnyékát még dicső szemei világában is ott ragyogott és mondani látszott: »Tekints reám, bár szép vagyok, a minő soha asszony még nem volt, sem nem lesz, bár halhatatlan és félistennő vagyok, emlékeim üldöznek az idők elejétől fogva és szenvedélyem pórázán járok. Rosszat cselekedtem és bánat gyötör nagy időktől fogva, rosszat fogok cselekedni és bánatban fürödni az idők végéig, mig meg nem váltatom.«

Valamely láthatatlan erőtől vonzva, szemeimet az ő ragyogó szemeire függesztettem és sugarai villamos áramlatától elvakulva és remegve álltam előtte. Kaczagott, oh, mily zene volt kaczagása! és kicsi fejével oly kaczéran intett reám, hogy Venus Victrixnek is becsületére vált volna.

- Meggondolatlan halandó, - mondá - mint Akteon, megkaptad, a mit kértél; vigyázz, nehogy, mint Akteon, pusztult el nyomorultan, darabokra tépve, szenvedélyed vérebei által. Én is szüz istennő vagyok, oh, Holly, nem könyörülök férfiun, egyet kivéve és ez egy nem te vagy. Nos, szólj, eleget láttál?

- Szépségre tekintettem és elvakitott - mondám rekedten és elfedtem szemeimet.

- Nos? Mit mondtam neked előre? A szépség olyan, mint a villám; ragyog, de sujt, kiváltképen fákat. Holly pedig fenyőfát jelent angolban. És ismét biczczentett és kaczagott.

Hirtelen elhallgatott, és ujjaimon keresztül láttam, hogy arcza borzasztóan elváltozott. Nagy szemei különös kifejezéssel merevültek meg, mintha a rémület, egy lehetetlen őrült reménységgel, a mely sötét lelke mélyén támadt, küzködne bennünk. A szép arcz szigoru lett és tündéri alakja kiegyenesedett.

- Ember, - mondá félig susogva, félig sziszegve, fejét visszahajtva, mint a kigyó, mikor támadni akar - ember, honnan vetted a szkarabeuszt, a melyet ujjadon látok? Szólj! vagy az élet tüzére fogadom, hogy megsemmisitlek itt, állóhelyedben! - Egy lépést tett felém és szemeiből oly ijesztő ragyogás áramlott reám, hogy én ott rögtön földre rogytam előtte és zavartan dadogtam ijedtemben.

- Béke veled - mondá hirtelen változással modorában és előbbi lágy hangján folytatta: - Megijesztettelek! Bocsáss meg! de néha, oh, Holly, a végtelen szellem elveszti türelmét a nagyon is véges emberi észszel és kisértetbe jövök hatalmam használatára, merő boszuságból.

Kis hijja, hogy meg nem öltelek, de még jókor eszméltem. De a szkarabeusz, hogy jutottál a szkarabeuszhoz?

- Találtam, - mormogtam gyengén, a mint lábra iparkodtam állni, és tény, hogy elmém annyira meg volt abban a perczben zavarodva, hogy semmi egyébre nem emlékeztem, mint hogy a gyürüt Leó szobájában találtam.

- Igen különös, - mondá Ő, nőies izgatottsággal és remegéssel hangjában, a mi épen nem illett e borzasztó asszony egyéniségéhez - de valamikor láttam egy ilyen szkarabeuszt. Annak a nyakába volt füzve, a kit szerettem. - És mélyen sóhajtott és láttam, hogy végre ő is csak asszony volt, ha még olyan öreg is.

- Különben tán csak hasonlit ahhoz, a melyet én ismertem, bár eddig soha sem láttam ahhoz hasonlót. De az nem volt gyürübe foglalva. Eredj most, Holly! eredj és igyekezzél felejteni, hogy Ayesha szépségében gyönyörködtél - és elfordulva, a pamlagra vetette magát és arczát a vánkosokba temette.

A mi engem illett, eltámolyogtam és ma sem tudom hogyan jutottam el szobámba.

XIV.

Egy elkárhozott lélek.

Majdnem tiz óra volt éjjel, mikor ágyamra dőlve igyekeztem összeszedni eszemet, és gondolkozni a felett, a mit láttam és hallottam. De mentül tovább gondolkoztam, annál jobban megzavarodtam. Őrült vagy részeg voltam? álmodtam? vagy pedig csak egy nagyszerüen kifőzött és elkészitett tréfának a bolondja voltam-e? Hogy eshetett, hogy én egy józan és a tudományokban nem egészen járatlan férfi, a ki mindeddig határozott megvetője voltam a sok hókusz-pókusznak, a mit mostanában Európában is üznek a tulvilágiakkal, elhihettem, hogy az este egy kétezer és néhány éves asszonynyal beszélgettem? A dolog a teljes lehetetlenségek közé tartozott. Nem lehetett csak tréfa, és ha az, mire véljem? És mire véljem a jelenéseket a viz tükörén, és ez asszony rendkivüli jártasságát a régmult idők történetében, és teljes vagy tettetett tudatlanságát mindenre nézve, a mi azóta történt? Mit szóljak rendkivüli és ijesztő szépségéhez? Ez az egy legalább eltagadhatatlan tény volt; és szintén érthetetlen. Csupán földi lény nem ragyoghatott ily tündéri szépségben. Abban az egyben igaza volt, hogy nagy veszedelem volt bármely férfiura nézve az ő szépségét látni. Én kérges szivü ember vagyok, a ki a gyengébb nemet (meg nem foghatom, hogy miért gyengébb) egy keserves emléküt kivéve - teljesen kiküszöböltem életemből. De most benső rémülettel éreztem - tudtam - hogy soha sem fogom kiirtani ez asszony ragyogó fekete szemeinek és pokoli szépségének emlékét elméből. Igaz, hogy ha egyáltalán érdemes beleszeretni egy asszonyba, legérdemesebb volt ebbe az egybe, a kinek kétezer éves tapasztalatai, a halál legyőzésének titka és mérhetetlen hatalom álltak rendelkezésére. De haj! késő volt azon töprenkedni, hogy érdemes-e vagy sem; mert a mennyire megitélhettem magamat én, egy angol kollégium professzora, a kit társai mindig nőgyülölőnek csufoltak, egy tisztességes középkoru férfi, halálosan és reménytelenül beleszerettem e fehér büvésznőbe. Ostobaság! bizony nagy ostobaság! Ő megintett, de én nem figyeltem az intelemre. Átkozott a vészes kiváncsiság, mely a férfit az asszony megismerésére hajtja és átkozott az ösztön, e kiváncsiság szülője! Minden szerencsétlenségünknek ez az okozója. Miért nem lehetünk elégedettek és boldogok az asszonyok nélkül és ők nélkülünk? Gyönyörü helyzet! Az én koromban áldozatul esni egy ujkori Circének. Mit mondok, dehogy ujkori, saját állitása szerint volt legalább is annyi idős, mint az eredeti Circe.

Hajamat téptem és felugrottam ágyamról. Mit akart a szkarabeuszszal? A Leó szkarabeusza volt, melyet a Vincey barátom által rámbizott szekrényben találtunk; lehetséges-e, hogy a cserépre irt történet igaz legyen és nem valamely beteg agy rémszülötte? És ha igaz, Leó volt-e az az ember, a kinek az ujraszületését - Ő - várta? Lehetetlen! Az egész história badarság! Ki hallotta valaha, hogy egy ember ujra szülessék? De ha az lehető, hogy ez az asszony kétezer évet éljen, akkor semmi sem lehetetlen. Akkor én magam is - ki tudhatja - egy régen élt és elfelejtett énemnek a reprodukciója vagyok. Csakhogy nem tudok a régi énemre visszaemlékezni. A gondolat olyan képtelennek tetszett, hogy hangosan nevettem és egy a sziklába faragott zord vitézhez fordulva, igy kiáltottam - ki tudja, öregem! tán a te kortársad voltam. Jupiterre! tán te vagy én és én voltam te. Ujra kaczagtam, mig a boltozat szomoruan verte vissza kaczajom hangját, mintha a harczos szelleme kaczagott volna.

Végre eszembe jutott, hogy jó volna Leó után nézni; czipőmet lehuztam, az ágyam mellett égő lámpát felvettem és óvatosan mentem Leó szobájáig. A légvonat gyengén lengette ideoda a bejáratot fedő függönyt, mintha szellemkezek lebegtették volna, beléptem és körülnéztem. Az ágyon feküdt Leó, nyugtalanul forgolódva álmában. Mellette, félig a földön fekve, félig az ágyhoz támaszkodva volt Ustane. Egyik kezében Leó kezét tartotta, de ő is aludt és a kettő igy együtt igen kedves, megható képet nyujtott. Szegény Leó! Arcza égett, szemei be

voltak esve, lélekzete szakadozott volt. Nagyon, nagyon rosszul volt; és ismét meglepett a rettenetes félelem, hogy meghal és engem egyedül hágy a világon. És ha megél? Vetélytársam lesz Ayeshánál; még ha nem ő volna is a várt férfiu, milyen reményem lehetne nekem, rut és idős embernek, az ő szépsége és ifjusága ellen? Hála az égnek! az igaz érzéke még nem veszett ki belőlem; ezt még Ő sem tudta bennem elölni és a mint ott álltam, szivem mélyéből fohászkodtam a Mindenhatóhoz, hogy mentse meg az én drága gyermekemet, az én egyetlenemet, még akkor is, ha ő lenne a várt szerető.

Ezután oly halkan, a hogy jöttem, visszatértem szobámba, de nem tudtam elaludni, Leó rosszullétének látása csak olajat öntött izgatottságom tüzére.

Fáradt testem és tulcsigázott agyvelőm képzelő tehetségemet természetellenes élénkségre fokozták. Gondolatok, látományok szinte kézzelfogható élénkséggel lebegtek előttem.

Nyugtalanul fel- és lejártam kis barlangomban.

Hirtelen egy nyilás ötlött szemembe a sziklafalon, mely eddig teljesen kikerülte figyelmemet. Felvéve a lámpámat, megvizsgáltam. A nyilás egy kis átjáró folyosóba vezetett. Nem volt éppen kellemes érzés helyzetemben szobámnak egy oly kijárását fedezni föl, melyről nem tudtam, hogy hova vezet. Akárki is meglephetne ezen keresztül, a mikor alszom. Félig kiváncsiságból, hogy megtudjam, hova vezet, félig nyugtalan tettrevágyásból elindultam rajta. Kőlépcsőhöz vezetett, melyen lementem; a lépcső egy másik folyosóra vagy alagutba vitt, amely szintén a sziklába volt vágva és, nézetem szerint, egy irányban futott azzal, a melyikre a mi szobáink nyiltak és keresztül a nagy barlang alatt, a mely a főbejáratot képezte. Elindultam benne; oly csendes volt, mint a sir, de engem valami rejtélyes érzés hajtott előre, mentem hát, harisnyás lábaimmal zajtalanul lépkedve a sima sziklatalajon. Mikor ötven ölnyire érhettem, egy másik folyosó keresztbe metszette az eddig követettet és ide érve, a légvonat hirtelen eloltotta lámpámat és én vak sötétségben maradtam e titokzatos hegy méhében. Hirtelen pár lépéssel visszatértem az éppen elhagyott fordulóhoz, megrémülve, hogy a sötétségben el találom veszitenem a helyes irányt. Oda érve, megálltam gondolkozni, hogy mittevő legyek.

Nem volt gyufám, veszélyesnek tetszett a hosszu utat vissza sötétben megtenni és még sem maradhattam itt egész éjszaka és ha maradnék is, mi haszna, a hegy gyomra fényes délben is épp oly sötét lesz, mint éjjel. Visszanéztem, sem hang, sem világ sehol. Előre hajolva, végig néztem a keresztuton; messze távolban gyenge fényt pillantottam meg, mintha tüz fénye volna. Talán egy lakott barlang volt, a hol meggyujthatnám a tüzön a lámpámat, mindenesetre érdemes lesz megnézni. Lassan és keservesen másztam az alaguton előre, kezeimmel a falat tapogatva, lábammal a talajt kémlelve, nehogy valamely mélységbe zuhanjak. Harmincz lépés: fényesen lobogó lángot láttam, a mely a függönyön keresztül ragyogott; ötven lépés: egészen közel jártam hozzá! Hatvan lépés: oh, nagy Isten! A függönynél álltam, nem volt tökéletesen összehuzva és jól beláthattam a mögötte levő kis barlangba. Olyan volt, mint egy sir és a közepén, a földön fehér lánggal füst nélkül égő tüz világitotta be. Balra, a fal mellett, volt egy kőpad, melyen egy alak, a melyet holttestnek hittem - feküdt, fehér lepellel betakarva. Jobbra szintén egy ilyen fekhely volt, valami himzett takaróval fedve. A tüz fölé egy asszony alakja hajolt. Oldalt fordult felém és szemben volt a halottal; alakja tetőtől-talpig valami sötét köpenyfélébe volt burkolva. A tüzbe látszott bámulni. Hirtelen - a mig azon töprenkedtem, hogy mittevő legyek - felugrott és egy görcsös mozdulattal, a mely a kétségbeesés erélyének látszott, letépte a köpenyt magáról.

- Ő - volt!

A fehér ruha volt csak rajta - mint akkor, mikor fátyolát lebontotta - mélyen kivágva keble fölött, és az arany kigyóval, a mely derekára csavarodott, fekete haja hullámosan omlott végig termetén. De ezuttal csak az arcza kötötte le figyelmemet, nem a szépsége, de kifejezése

erejénél fogva, melylyel mintegy csavarba szoritotta rémült lelkemet. Most is szép volt, de a kétségbeesés, őrült szenvedély, és tehetetlen boszuvágy oly küzdelmet vivtak vonagló vonásain és tágra nyilt szemei gyötrelmes kifejezésében, a melyet lehetetlen leirni.

Egy pillanatig igy állt, kezeit fejére kulcsolva, ruhája e mozdulatnál lecsuszott kebléről az övig, felfedve vakitó szépségét. Ott állt, kezeit összeszoritva, a rosszakarat folyton sötétülő kifejezésével arczán.

Hirtelen eszembe jutott, hogy mi lesz velem, ha meglát, elszédültem ijedtemben. De ha bizonyosan tudtam volna, hogy halállal bünhődöm, azt hiszem, még akkor sem birtam volna elhagyni leső helyemet, teljesen meg voltam büvölve. Pedig ha meglát a függönyön keresztül vagy büvészete árulja el neki jelenlétemet, vagy véletlenül eltüsszentem magamat, tudhattam mi vár reám, nem soká késett volna büntetésemmel.

Leeresztette összekulcsolt kezeit és rögtön megint felemelte feje fölé és - oly igaz, mint a hogy tisztességes ember vagyok - a fehér láng fellobogott keze mozdulatára, majdnem a tetőig, vad és kisérteties fénynyel ragyogva be - Őt - a halottat, takarója alatt és minden zugát és göröngyét a sziklaüregnek. Ujra leeresztette karjait és a mint igy tett, arab nyelven mondott, vagyis sziszegett valamint oly kifejezéssel, hogy vérem megfagyott és szivem verése elállt egy pillanatra.

- Átkozott légy! örök időkig átkozott!

Karjai lehanyatlottak, a tüz összezsugorodott, ujra felemelte őket és a tüz ujra fellobogott.

- Átkozott legyen az emléked! Átkozott az egyiptomi asszony emléke.

Ujra lehanyatlott a márványkar és ujra felkapta.

- Átkozott legyen a Nilus szép leánya, szépségének miatta!

- Átkozott legyen, mert büvészete megkötötte erőmet.

- Átkozott! mert egyetlen szerelmemtől megfosztott.

És a tüz ujra összezsugorodott és ujra fellobogott. - Ő - kezeivel elfedve szemeit és a sziszegő hangot elhagyva, hangosan kiáltott:

- Mi haszna az átoknak? ő erőt vett rajtam és eltávozott!

És ekkor ujra kitörő szenvedéllyel kezdte:

- Átkozott legyen ott, a hol van. Átkaim érjék utól és zavarják meg nyugalmát.

- Átkozott legyen a csillagos ürben bolyongó árnya. Ott is érje utól átkom.

- Hatalmam ott is rátaláljon, hadd rejtőzzék a sötétségbe.

- Sülyedjen ő is a kétségbeesés örvényébe, mert ott bizonynyal rá fogok találni egy napon.

Ismét leszállt a tüz és Ő ismét tenyerébe rejtette arczát.

- Mi haszna! mi haszna! - nyögött - ki érheti el azokat, a kik alusznak? Még az én hatalmam sem érheti el őket.

És mégis ujra elkezdte rettentő átkozódását.

- Átkozott legyen, ha ujra születik. Átokkal szülessék erre a világra.

- Átok kisérje bölcsőjétől a sirig. És akkor fogja boszum őt elérni és porig sujtani.

És igy folytatta még sokáig. A tüz fel és leszállt.

Átkozódásának sziszegő hangja, a melynek borzalmasságát lehetetlen leirni, a barlang sziklafalairól verődött vissza és a vad, ragyogó fény és mély árny váltakozva borultak a sziklapadon kinyujtóztatott félelmes alakra.

De végre kifáradt és elhallgatott. A sziklás talajra guggolva, arczára és keblére boritotta gyönyörü haja hullámait és keservesen kezdett sirni, szivet tépő bánatában.

- Kétezer éve! - sóhajtott - kétezer éve, hogy várok és türök; de bár század század után mult és mulik most is, az emlékezet éle nem tompul, a remény napja nem világit. Oh! hogy kétezer évet kellett élnem, égő szenvedéllyel szivemben és bünöm örökös emlékével szemem előtt; Oh! hogy én nem birok felejteni. Oh! a végtelen esztendők, a melyek elmultak és még következnek végtelenül és örökké! Szerelmem! Szerelmem! Szerelmem! Miért idézte föl az az idegen emlékedet! Ötszáz éve, hogy nem szenvedtem ily keserüen. Ha vétkeztem ellened, nem törültem-e ki a vétek emlékét? Mikor térsz vissza hozzám, a ki birok mindent és mégis nálad nélkül koldus vagyok? Mit tehetnek érted? Mit? mit? mit? És talán ő, az egyiptomi ott van veled, a hol te időzöl és gunyolja emlékemet. Oh; miért nem halhattam meg veled együtt én, a ki megöltelek! Oh, jaj! hogy nem birok meghalni most sem, oh, jaj! oh, jaj nekem; és a földre vetette magát és sirt és zokogott, hogy azt hittem a szive szakad bele.

Hirtelen felállt, megigazitotta ruháját, haját türelmetlen mozdulattal hátra vetette és keresztül ment a barlangon a holttest mellé.

- Oh, Kallikratesz! kiáltott és én megremegtem e név hallatára. - Látnom kell arczodat, bármily gyötrelemmel bünhődjem is érte. Egy emberöltő óta nem láttalak téged, kit megöltem - megöltelek saját kezemmel. - És remegő kezekkel nyult az alakot boritó lepel széléhez és elhallgatott. Mikor ujra megszólalt, a rémült susogás egy nemével tette, mintha maga is félne attól a mit tenni óhajt.

- Felköltselek - szólt a halotthoz - hogy ugy állj előttem, mint hajdan? Megtehetem! - És kezeit kinyujtotta a letakart hulla fölött, mig egész alakja merev és rettenetesre vált és szemei sötéten meredtek ki. Rémülten álltam a függöny mögött, hajam égnek meredt és akár képzeltem, akár igazán ugy volt, ugy láttam, hogy a halott teste megremegett és a lepel hullámzott keblén, mintha egy alvó ember lélekzete mozgatná. - Ő hirtelen visszavonta kezeit és a halott mozgása megszünt.

- Mi haszna! mondá sötéten. Mi haszna; a testet feltámaszthatom, de a szellemét nem hivhatom vissza! Még ha elibém állitanálak is, nem ismernél, és csak azt tehetnéd, a mit én rendelek. Az élet benned nem a te életed volna, Kallikratesz, hanem az enyém.

Egy pillanatig töprenkedve állt, aztán térdre vetette magát a halott mellett, és lepleit csókolva keservesen sirt. Oly rettenetes volt e félelmes asszonyt látni, a mint szenvedélye kitöréseit a halottra pazarolta - annyival borzasztóbb, mint bármi, a mit eddig láttam, hogy nem birtam tovább elviselni és megfordulva remegő tagokkal kezdtem visszafelé mászni a koromsötét alagutban, azzal a meggyőződéssel fájó szivemben, hogy egy elkárhozott lelket láttam.

Odább botorkáltam, alig tudom hogyan. Kétszer elestem, egyszer rossz helyen fordultam be egy folyosón, de szerencsémre rögtön észrevettem tévedésemet. Husz perczig vagy tovább is mentem már, mikor eszembe ötlött, hogy rég el kellett hagynom a kis lépcsőt, melyen lejöttem. Kimerülve és halálosan megijedve végre lerogytam a kőtalajra, és elájultam.

Midőn magamhoz tértem, gyenge világosságot vettem észre hátam mögött. Odacsuszva, láttam, hogy ez a kis lépcső, melyet a hajnal hasadása világitott meg gyengén. Felmásztam rajta, megleltem szobámat, és az ágyra dőlve rögtön mély álomba merültem.

(Vége az első kötetnek.)

MÁSODIK KÖTET.

I.

Ayesha törvényt ül.

A mint ujra feleszméltem, Jóbot láttam, a ki már teljesen felgyógyult lázából. Ruháimat rázta ki, egyengette és szépen összehajtogatva tette ágyam lábához. Aztán elővette uti ládámat, kinyitotta és a tükröt igyekezett felállitani. Aztán a vizes kancsókat vizsgálta sorra.

- Oh, - hallottam mormogni - semmi forró vizet nem adtak, persze a nyomorultak abba csak egymást szokták megfőzni - és mélyen sóhajtott.

- Mi baj, Jób? - kérdém.

- Bocsánat, uram, - mondá szalutálva - azt hittem, alszik, bizony rá is férne egy kis alvás. A milyen a szine, azt hinné az ember, hogy rossz éjszakája lehetett.

Felelet helyett nyögtem, - ugyancsak igaz, hogy rossz éjszakám volt, olyan, a milyet nem kivánnék még egyszer átélni.

- Hogy van Leó? - kérdém.

- Egyformán rosszul, uram, bár mondhatom, hogy az a vad leány, Ustane, kitünően ápolja, akár csak egy igazi keresztény. Mindig körülötte van és utána néz és ha én bele akarok avatkozni, borzasztó nézni, hogy mit mivel. A haja szinte felborzolódik, aztán szid és átkoz a maga pogány nyelvén.

- Aztán mit csinálsz olyankor?

- Módosan meghajtom magam előtte, aztán igy szólok: Ifiasszonykám, a maga állása itt olyanforma, hogy én azt tartozom is, nem is, elismerni. Engedje megmagyaráznom, hogy nekem kötelességeim vannak a gazdám körül, a ki tehetetlen a betegségében, és szándékom is azokat hiven teljesiteni mindaddig, a mig csak mozogni tudok. De rám sem ügyel, csak még jobban kiabál és átkozódik. A mult éjjel is a keblébe nyul, az alá a hálóing-féle alá, a mit visel, és egy kést ránt elő; én kirántom a revolveremet, aztán egy ideig farkasszemet néztünk egymással, mig végre ő elnevette magát. Nem illő és helyes, hogy egy jóravaló keresztény lélek ilyet eltürjön egy vad pogánytól, ha az még olyan csinos is, de hát ugy kell az olyan bolondoknak (Jób különösen hangsulyozta a bolondokat), a kik ilyen helyre jönnek, hogy olyan dolgokat tudjanak meg, a melyeknek tudása nem embernek való. Átok van rajtunk, uram, csakhogy még nem teljesedett be egészen, még nincs vége mindennek, csakhogy akkor majd nekünk is végünk lesz, aztán itt maradhatunk örök időre ezekben az utálatos barlangokban, a kisértetekkel és halottakkal körülöttünk. Most pedig megyek, uram, és Leó ur levese után látok, ha az a vadmacska megengedi, és talán ön is szivesen felkelne már, mert hát kilenczre jár az idő.

Jób beszéde nem volt alkalmas arra, hogy megvigasztaljon vele valakit, a ki olyan éjszakát töltött, mint én, és a mi több, az igazság sulyával birt. Egybevetve az eddig tapasztaltakat, lehetetlen volt megszöknünk onnan, a hol voltunk. Feltéve, hogy Leó meggyógyul, és feltéve hogy, - Ő - eleresztene bennünket - a mi igen kétségesnek látszott - és hogy meg nem öl rossz szeszélye egy fellobbanásában, feltéve, hogy az amahaggerek megkimélik fejünket a tüzes fazéktól, még akkor is lehetetlen a szökés, mert a száz és száz mérföldekre terjedő mocsár oly hálóval vett körül, a mely minden erőditésnél jobban megvédte az amahaggerek lakóhelyeit. Csak egy mód állt előttünk: kivárni a dolog végét és engem az egész különös história annyira kezdett érdekelni, hogy nem is kivántam egyebet, még ha életem lesz is kiváncsiságom ára. Mely férfi ne tanulmányozta volna szivesen egy olyan nő jellemét, a milyen Ayesha volt?

Félelmes volta csak még jobban izgatta kiváncsiságomat és kénytelen voltam bevallani, még most, a napvilág kijózanitó befolyása alatt is, hogy az Ő személye legyőzhetetlen vonzóerővel birt rám nézve. Még a rémes jelenet, a melynek az éjjel tanuja voltam, sem irtotta ki elméből az őrültséget; és haj! be kell vallanom, hogy még mind a mai napig sem sikerült kiirtanom.

Öltözködésemet befejezve, átmentem az ebédlő- vagyis bebalzsamozó szobába és megreggeliztem. Ismét a néma leányok szolgáltak fel. Ezután szegény Leót néztem meg, a ki eszméletét teljesen elvesztette és már meg sem ismert. Kérdeztem Ustanet, hogy mit gondol, mi lesz vele, de ő nem felelt, csak fejét csóválta és sirni kezdett. Ugy látszik, nem bizott hozzá és ekkor feltettem magamban, hogy valamiképen ráveszem Ő-t, hogy jöjjön ide és nézze meg Leót. Bizonyos, hogy meg tudja gyógyitani, ha akarja, legalább azt állitotta, hogy tudja. A mint igy töprenkedve álltam, Billali jött a szobába és fejét csóválva mondá:

- Meg fog halni ez éjjel.

- Isten mentsen, hogy ugy legyen, atyám - feleltem nehéz szivvel.

- Ő, a kit szolgálunk, szine elé rendelt téged páviánom, - mondá az öreg, a mint a függönyön tul voltunk - de ah, édes fiam, légy óvatosabb. Tegnap a fejemet tettem volna rá, hogy Ő el fog téged pusztitani, mert nem térdeiden közelitettél hozzá. Most itéletet akar mondani azok felett, a kik megtámadtak benneteket, jer gyorsan fiam, jer.

Követtem az öreget a folyosón végig és a mint a nagy barlangba értünk, láttam az amahaggerek közül is sokat, felfelé sietni rajta. Nehányan közülök fel voltak öltözve, de a legtöbbje most is csak a tigrisbőrben szerénykedett. A sietők közé vegyültünk és velük együtt a barlang hosszu, majdnem végtelen utján haladtunk felfelé.

Az egész uton a falak mindenütt dombormüvü faragásokkal voltak diszitve és minden husz lépésnyire jobbra-balra folyosók ágaztak szét belőle, mint Billali mondta, az előttük itt élt nép sirjaiba vezetve. Végre elértük a barlang végét, a hol ép olyanforma sziklaerkélyt találtunk, mint a milyenen védtük magunkat, a mi azt látszott bizonyitani, hogy e sziklalapokat oltárnak szokták használni. E sziklaoltár mindkét oldalán is folyosók vezettek a hegy gyomrába, Billali szerint szintén csupa sirokhoz, melyek még mind tele voltak teljesen ép holttestekkel. Az oltár előtt már sokan voltak összegyülekezve, ugy nők, mint férfiak, olyan komor pofákkal tátogatva, hogy Bolond Istókot is megrikathatták volna öt percz alatt. Az oltáron állt egy fekete fából durván faragott szék elefántcsonttal diszitve, egy ép olyanforma zsámolylyal.

Hirtelen egy hang elkiáltotta: Hiya! Hiya! Erre az egész gyülekezet a földre borult, mintha hirtelen halál sujtotta volna őket, csak én maradtam állva, mint a csapás egyetlen tulélője. Erre a testőröknek hosszu sora közeledett és az emelvény két oldalán felállt, aztán jött tizenkét siketnéma férfi, ezeket követte tizenkét leány, lámpákkal a kezükben, aztán jött egy magas elburkolt fehér alak, a melyet rögtön felismertem. - Ő - volt. Fellépett az emelvényre és a székbe ülve, engem görögül szólitott meg, valószinüleg nem akarta, hogy a körülöttünk levők megértsék a mit mondott.

- Jer ide Holly, ülj a lábaim elé és figyelj az itéletre, melylyel támadóitokat sujtom. - Meghajtottam magamat, felléptem a sziklaemelvényre és lábaihoz ültem.

- Hogy aludtál, Holly? - kérdezte.

- Nem jól, oh, Ayesha - feleltem, megrettenve, hogy tán Ő tudja, mint töltöttem az éjszakát.

- Ugy? - felelt halk nevetéssel, én sem aludtam jól, rossz álmaim voltak és azt hiszem, te voltál az okozójuk.

- Miről álmodtál, Ayesha? - kérdém közönyösen.

- Álmodtam - felelt - valakiről, a kit szeretek, és valakiről a kit gyülölök, - aztán, mintha nem akarna többet mondani, a gárda tisztjéhez szólt arabul. - Hozzátok elém azokat az embereket.

A kapitány mélyen meghajolt - mert ő és a királynő többi kisérői nem vetették magukat a földre - azután néhány katonájával eltávozott. Csend következett. Ő - fejét tenyerébe hajtva, gondolatokba merült, a sokaság előtte még folyton a földön hevert, csak a fejüket emelgették egy kicsit vagy forditották félre, hogy egy kicsit ránk nézzenek. Oly ritkán jelent meg a királyné közöttük, hogy, ugy látszik, szivesen türték kényelmetlen helyzetüket, csakhogy egy pillantást vethessenek rá, vagyis inkább ruhájára, mert engem kivéve, nem volt itt élő férfi, a ki arczát valaha látta volna. Végre lábdobogást hallottunk és a lámpasor fényénél a testőröket láttuk közeledni, velük a mi ellenségeink vagy huszan, a kiknek vonásain a szokott komorság küzdött a rémülettel, mely vad szivöket eltöltötte. Az emelvény előtt sorba állitották őket, szintén le akartak borulni, mint a többiek, de Ő megakadályozta szándékukat.

- Fölösleges - mondá legédesebb hangján - fölösleges. - Ugy is nagyon hamar elérkezik az idő, a mikor unni fogjátok a fekvést. - És édesen kaczagott.

A rémület remegése futotta végig a nyomorultak sorait, és bár gonoszok és gazok voltak, mégis megsajnáltam őket. Nehány percz mult azután mély csendben, mialatt Ő, a mint feje mozdulatából itélhettem, mert szemei nem látszottak, ugy látszott egyenkint szemügyre veszi a bünösöket. Végre megszólalt, hozzám intézve nyugodt beszédét.

- Felismerted-e, oh, én vendégem, a kit a saját hazájában a tüskés fáról neveznek, ez embereket?

- Ugy van, királyné, felismerem majdnem valamennyit - szóltam, és láttam őket rám meredni tüzes tekintetükkel.

- Mondd el nekem és ez egész nagy gyülekezetnek, hogy mint esett az egész dolog, melyről már hallottam.

Igy felszólitva, elmondtam oly röviden, a mint csak birtam, a borzalmas estét és szegény szolgáink megtámadását. A vádlottak és a hallgatók, de még Ő is, mély csendben figyeltek elbeszélésemre. Mikor elvégeztem, Ayesha Billalit hivta fel tanunak. Az öreg, a nélkül, hogy felkelt volna a földről, csak fejét emelte fel és helybenhagyta, a mit mondtam. Több tanut fel sem hivtak.

- Mindent megértettünk - szólt Ő - hideg, tiszta hangon, mely szörnyen különbözött rendes hangjától. - Mit hozhattok fel mentségül, ti lázadó gyermekek, a mi enyhithetné a reátok váró büntetést?

Egy kis ideig csend volt, de végre a vádlottak egyike, egy szép, szélesvállu, magas termetü, nem egészen fiatal férfi, a kinek élesen metszett vonásai és sólyomszemei voltak, megszólalt, mondván, hogy a parancs, melyet kaptak, ugy szólt, hogy a fehérbőrü embereket kiméljék, egy szóval sem tett említést a feketéről, de különösen, mert egy asszony, a ki most már nem él, biztatta őket reá, meg akarták őt ölni, ősi és bevett szokás szerint, tüzes fazekat huzván a fejére, hogy aztán meg is egyék. A mi azt illeti, hogy minket is megtámadtak, azt hirtelen dühökben tették és már nagyon megbánták. Azzal végezte beszédét, hogy kegyelemért esdett, legalább csak annyiért, hogy ne öljék meg őket, hanem számüzzék a mocsarak közé, élni vagy halni, a hogy sorsuk akarná. De arczáról láttam, hogy igen keveset remélt az Ő kegyelmétől.

Ezután csend következett; átható, mélységes csend borult az egész jelenésre, melyet a lámpák lobogó fénye csodálatosan világitott meg. A sziklás földön, az emelvény előtt hosszu sorokban hevertek halotti mozdulatlanságban a nézők. Előttük álltak a vádlottak, igyekezve közönyös képet mutatni a borzalom daczára, a mely bátor szivöket remegtette. Jobbra és balra a fehérruhás gárda, nagy lándzsákkal és tőrökkel felfegyverkezve, azután a néma férfiak és

leányok, a kik kemény kiváncsi szemekkel figyelték a történendőket. Aztán mindezek felett, faragott székében ülve, az a fehér fátyolos asszony, a kinek szépsége és a hatalma mint egy gloria lebegett körülötte. Soha sem tett rám elfátyolozott alakja olyan félelmes benyomást, mint akkor, midőn a bosszuállás villámait gyüjtötte össze. Végre kitört.

- Kutyák és kigyók! - kezdte halk hangon, a mely folyton erősbült és végre szinte harsogott a boltozaton végig. - Emberhusevők! kettős a vétketek. Először megtámadtátok ezeket az idegeneket, a kik fehér emberek, és meg akartátok ölni a szolgájukat, és ezért már halált érdemelnétek. De ez nem minden. Meg mertétek szegni tilalmamat. Nem izentem-e reátok Billalival, a ki az én szolgám és a ti atyátok? Nem rendeltem-e, hogy szivesen lássátok ez idegeneket, a kiket ti megtámadtatok és ha nem védték volna magukat vitézül, emberfeletti erővel, hát meg is öltétek volna őket kegyetlenül. Nem tanitottak-e titeket gyermekkorotok óta arra, hogy az - Ő - törvénye örök és sérthetetlen, és a ki csak egy hajszálnyira is eltér tőle, az halál fia. És az én legcsekélyebb szóm is törvény. Nem erre tanitott benneteket atyátok, mikor még csak apró gyermekek voltatok?

Nem tudjátok azt, hogy ép ugy mondhatnátok a barlangnak, hogy düljön be és temessen el benneteket, vagy a napnak, hogy álljon meg utján, mint mondjátok nekem, hogy legyek könyörületes és változtassam meg a szándékomat a ti óhajotokhoz képest? Jól tudom, hogy tudjátok, ti gonosztevők. De ti mind rosszak, rosszak vagytok, a szivetek gyökeréig, a gonoszság ugy bugyog fel bennetek, mint a forrás tavaszi időben. Ha én nem volnék, rég elpusztultatok volna, mert egymást faltátok volna fel, éhes farkasok. És most, mivel hogy ezt elkövettétek, mivel meg akartátok ölni ezeket a férfiakat, a kik az én vendégeim, de még inkább azért, mert a nekem tartozó engedelmességet megszegtétek, ez legyen itéletem: Vigyétek el őket a kinzó kamarákba és adjátok át a kinzók kezeibe és a ki közülük mégis megéri a holnapi esthajnalt, oly módon jusson a halálhoz, mint a hogy ők akarták megölni vendégem szolgáját.

Elhallgatott és a rémület susogása hangzott körül a barlangban. Az elitélteket, mihelyt megértették sorsuk iszonyatát, elhagyta eddig mutatott hidegvérük, a földre vetették magukat, sirva és orditva könyörögtek kegyelemért; rettenetes látomány volt. Én is Ayeshához fordulva, könyörögtem, hogy legyen irgalmas irántuk és legalább enyhitse meg borzasztó itéletét. De kemény volt, mint a gyémánt.

- Lehetetlen, a mit kérsz, oh, Hollym, - szólt ismét görögül - ha könyörülnék ezeken a farkasokon, a ti életetek egy napig sem volna biztonságban közöttük. Te nem ismered őket. Mint a tigrisek, szomjasak a vérre és még most is éheznek a husotokra. Mit gondolsz, mivel tartom féken e népet? Testőrségem alig egy ezred, tehát nem az erővel. De igen a félelemmel. Az én hatalmam az ő rettegésükön alapult. Egy-egy emberöltőben egyszer büntetek igy, hogy néhány tuczatot közülök kinzással öletek meg. Ne hidd, hogy kegyetlen vagyok vagy hogy boszut akarnék állni ily nyomorultakon. Mi hasznom volna a boszuállásból? A kik sokáig élnek, Hollym, azok nem szenvedélyesek, ha csak önérdekük nem kivánja. Ha ugy látszik is, mintha haragomba sujtanék, azért az nincs ugy. Láthattad az égen sokszor, hogy az apró felhők ide-oda usznak látszólag czéltalanul, de a vihar, a mely hajtja, egyenesen a czélja felé fujja őket. Igy van az velem is, oh, Hollym. Szeszélyem és rossz kedvem az apró felhők, de akaratom a szél, a mely örökké egy czél felé viszi őket. Ugy van, ezeknek az embereknek meg kell halniok, és pedig ugy, a hogy kimondtam.

Aztán hirtelen a gárdatiszthez fordulva:

- A hogy megmondtam, ugy legyen.

II.

A kôri sirok.

Mihelyt az elitélteket elvezették, Ayesha intett, erre a nézők mind megfordultak és kezdtek kifelé mászni a barlangból, mint egy szétrebbentett birkanyáj. De a mint jó messzire értek az emelvénytől, felálltak és ugy siettek el, egyedül hagyva engem a királynéval és a néma szolgákkal és szolgálókkal és néhány testőrrel; ez utóbbiak közül sokan a foglyokkal távoztak el. Megragadva az alkalmat, kértem Ő-t, hogy jőjjön velem és nézze meg Leót, mert nagyon rosszul van, de Ő nem akart, mondván, hogy semmi esetre sem fog meghalni napnyugta előtt, mert az effajta betegségben sinlők csak napnyugtakor vagy napkeletkor szoktak meghalni.

Azt is hozzá tette, hogy jobb, ha a nyavalya kidühöngte magát az Ő beavatkozása előtt. Erre felálltam, hogy eltávozzam, de ő visszatartott, mondván, hogy magával akar vinni, hogy a barlang csodáit megmutogassa. Felállt a székéről és jelt adva a némáknak, leszállt az emelvényről. Erre a leányok közül négy lámpát vett a kezébe és kettő előttünk, kettő mögöttünk foglalt állást, a többi a testőrökkel együtt eltávozott.

- Nos, Hollym, - szólt - nem vagy kiváncsi e hely csudáira? Nézd ez óriási barlangot, láttad-e valaha mását? Pedig ezt is, mint sok mást, azon nép fiai faragták, kik hajdan a sikot lakták. Nagy és csodálatos nép kellett, hogy legyen Kôr népe, de hasonlóan az egyiptomiakhoz, több gondot forditottak a halottakra, mint az élőkre. Mit gondolsz, hány emberkéz és hány évszázad kellett e barlangok elkészitéséhez?

- Tizezer esztendő, - feleltem.

- Igazad lehet, Holly. Ez a nép régi volt, még az egyiptomiak előtt élt. Egy kissé ki tudom betüzni a feliratait, megtalálván a kulcsát - és tekints ide, ez a barlang egyike volt a legutolsóknak, melyet furtak - és a némákhoz fordulva, intett nekik, mire ezek a lámpákat magasra tartották. Az emelvény felett a sziklába egy öreg ember képe volt faragva, széken ült és kormánypálczát tartott a kezében. Rögtön feltünt, hogy ugyanaz az ember, a kit az ebédlő falán is láttam bebalzsamozva. A szék alatt, a mely különben éppen olyan volt formára, mint a melyiken Ayesha ült az imént, rövid felirat volt, azokkal a különös betükkel irva, a melyeket már emlitettem. Ezt az irást Ayesha lassan és egy kissé akadozva olvasta el és forditotta le igy:

> »Négyezerkétszáz és ötvenkilenczedik esztendőben a királyi Kôr alapitása után fejeztetett be eme barlang vagy temetkező hely épitése, Tisno-Kôr királyának uralkodása alatt, a nép és rabszolgák három emberöltőn keresztül dolgozván rajta, hogy méltó temetkező helye legyen előkelő polgáraik számára. Az egek áldása legyen munkájukon és tegye édessé a nagy király, Tisno álmát; a kinek a képe az irás fölé van vésve.«

- Látod, Holly, - szólt Ayesha - ez a nép azt a várost, a melynek romjait a sikon láttad, négyezer évvel alapitotta e barlangok épitése előtt. A mikor én kétezer évvel ezelőtt ide származtam, e barlang éppen olyan volt, mint a milyen ma, ebből megitélheted, hogy milyen régi lehetett a város. És most kövess, megmutatom neked, hogy e nagy nép miként pusztult el, midőn pusztulásának ideje elérkezett. És mentünk a barlang közepéig, a hol egy kerek szikladarab volt a talajba eresztve olyanformán, mint a hogy Londonban a szenes pinczéket szokták elzárni.

- Látod? - kérdé - szólj, mi ez?

- Nem tudom, mi lehet - feleltem - erre átvezetett a barlang baloldali falához és intett a némáknak, hogy világitsanak. A falat vörös festékkel irt felirat boritotta, a mely Ayesha forditása szerint igy szólt:

»Én Junis, a kôr-i nagy templom papja, irom ezt a temető sziklafalára, négyezernyolcz-száz és háromban Kôr alapitása után: Puszta lett Kôr! - Nagyjai nem fognak vigadni többé csarnokaiban, nem fog többé uralkodni a világon és hajói nem járják többé a vizeket. Puszta lett Kôr! - hatalmas épületei és városai, nagyszerü kikötői és csatornái, a farkasok és baglyok tanyája lettek és a barbároké, a kik utánunk fognak következni. Huszonnyolcz hónapja felhő ereszkedett Kôr és száz városa fölé, dögvészt lehelve lakossága közé, melynek ifja és véne egyaránt áldozatul esett. Egyik a másik után megfeketedett és meghalt, az ifju és öreg, a gazdag és szegény, a férfi és asszony, a király és rabszolga. A pestis pusztitott éjjel és nappal és nem szünt meg többé. Kôr gyermekeinek tetemeit nem lehetett többé az ősi szokásokhoz hiven eltemetni, sokaságuknak miatta, azért beleszórták őket a mély üregbe, mely a barlang közepén nyilik.

Néhányan, a kiket a dögvész és éhinség megkimélt, végre egy nagy hajóra gyültek és észak felé hajózva elhagyták e dicső helyet, a világ csillagát; és igy maradtam én, Junis, a pap, a ki ezt irom, az utolsó élő embere e nagy városnak. Ezt halálom óráján irom, szivem keserüségében, mert Kôr, a királyi Kôr, puszta lett és nincs, a ki templomaiban áldozzék, nincs a ki palotáit lakja és királyai, papjai, katonái és szép asszonyai örökre elmultak a föld szinéről«.

Mélyet sóhajtottam a bámulatomban. A végső kétségbeesés, mely e durván irt sorokból szólt, lesujtó volt. Rettenetes volt egy nagy nép utolsó élő fiának sorsát elgondolni, mikor népét siratva száll sirjába. Mit érezhetett az az ember, midőn e kisérteties, rémitő magányban, egy lámpa gyenge világánál, e néhány sorban népe pusztulásának történetét örökitette meg.

- Nem jut-e eszedbe, Holly, hogy azok a kevesek, a kik északra menekültek a hajón, az első egyiptomiak ősei lehettek?

- Nem tudom, mit gondoljak - feleltem - ugy látszik, hogy a világ szörnyü régi.

- Régi? bizony régi. Nemzet, nemzet után veszett el az idő méhében, hogy még emléke sem maradt fenn; mert az idő megőrli az ember alkotta dolgokat, ha csak sziklába nem vési emlékét, mint Kôr népe és akkor is elnyelheti a tenger, vagy halomra dönti a földrengés. Ki tudná, hogy mi volt már a földön és mi lesz még? Semmi sem uj a nap alatt, a hogy azt egykor a bölcs zsidó megirta. De nem hiszem, hogy e nép mind kipusztult volna. Maradhatott belőle egy pár ember a többi városokban, mert sok városuk volt. De a barbárok délről, vagy tán az én népem, az arab, jött reájuk, elvették leányaikat feleségül és a mostani amahaggerek, a tőlük származott korcs nép, a ki ősei csontjai között lakozik. De kövess, megmutatom az üreget, a melyről ez az irás szól, soha szemeid ahhoz hasonlót nem láttak.

Egy oldalfolyosóhoz vezetet és temérdek lépcsőn le, egy másik alaguthoz, a mely legalább is hatvan lábnyira volt az előbbi alatt és különös furások szolgáltak légvezetőül benne. Az alagut hirtelen véget ért, - Ő megállt és intett a némáknak, hogy magasra tartsák lámpáikat és a mint mondta, olyant láttam, a mit soha sem fogok többé látni. Egy óriás kutban álltunk, jobban mondva a szélén, mert még alattunk is folytatódott, nem tudom milyen mélyre. A mennyire megitélhettem, a kut nagyságára a londoni szent Pál templomának kupolájával vetekedett és a mint megvilágitották, láttam hogy az egész nem volt egyéb egy óriási hullaháznál, tele ezer és ezer emberi csontvázzal, melyek óriási piramisként voltak egymásra halmozva, a mint a mindig frissen ledobott hullák a régiek fölött felhalmozódtak. Ennél irtóztatóbb látványt képzelni sem lehet és a mi a legszörnyübb volt rajta, hogy a száraz levegőben a holttestek némelyike ugy maradt, bőrével a csontjaira száradva és most a legkülönbözőbb és képzelhetetlen állások-

ban szorulva egymásra, vigyorogtak ránk a csonthalmaz közül, iszonyatot gerjesztő torzképei az emberiségnek. Felkiáltottam rémületemben, a mint hangom a boltozatban visszaverődött, megingatta egy, az óriás halom élén - tán ezer évek óta - heverő koponya egyensulyát és az lezuhanva vidám ugrásokkal gurult felénk, természetesen egy egész halom csontot magával rántott utközben, mig végre az egész kut zörgött és ropogott, mintha a csontvázak üdvözölni akartak volna bennünket.

- Jer, - kiáltottam - eleget láttam, ezek azoknak a tetemei, a kiket a dögvész pusztitott el, ugy van-e?

- Ugy van. Kôr népe épp ugy be szokta balzsamozni halottait, mint a régi egyptomiak, de nagyobb müvészettel, mint az utóbbiak, mert mig az egyptomiak kivették a velőt és a beleket, ezek valamely folyadékot fecskendeztek az erekbe és igy az egész testet megmentették. De majd meglátod. És megállt egy kis benyiló előtt, a milyen számtalan volt a sziklákban, a merre jártunk és intett a némáknak, hogy világitsanak be. Egy olyanforma kis üregbe léptünk, mint a milyenben először háltam, csakhogy egy helyett két kőpad volt benne és mindeniken egy sárgás vászonnal letakart alak hevert. A takarón finom porréteg feküdt, de nem annyi mint az ember várta volna annyi század óta, mert e száraz sziklasirokban nem volt anyag, a mi porrá váljék. A holtak mellett mindenféle czifra edény és kancsó hevert, de fegyvernemüt sehol sem láttam.

- Hajtsd fel a leplet, Holly - szólt Ayesha - és én kinyujtottam a kezemet, hogy megtegyem, de visszahuztam ismét; szentségtörésnek tünt fel, a mit tenni akartam. Ekkor halk kaczajjal Ő maga emelte fel a leplet, de még egy másik, az elsőnél sokkal finomabb is takarta az alakot, ezt is felemelte és ekkor, először ezred évek óta látták élők szemei e hideg halott arczát. Asszony volt, vagy harmincz évesnek látszott és valamikor igen szép lehetett. Még most is az volt, nyugodt, tiszta vonásaival, finom rajzolt szemöldeivel és hosszu szempilláival, melyek finom árnyékot vetettek a lámpa világánál fehér arczára.

Itt aludta örök álmát fehér ruhába burkolva, melyen hosszu fekete haja végig omlott és karjaiba zárva, arczával a kebelén pihent egy kis baba. Oly édes volt e látvány, bár oly bánatteli, hogy nem szégyenlem bevallani, alig birtam könyeimet visszatartani. Visszavitt képzeletem a rég elmult időkön keresztül az elpusztult királyi Kôrnak egy boldog otthonába, a hol e bájos nő, szépsége teljében élt és meghalt, halálába magával vivén utolsószülött gyermekét. Itt voltak előttünk anya és gyermeke, emlékei egy régmult emberi történetnek, érzékenyebben hatva sziveinkre, mint bármely róluk irott történet tenné. Áhitattal fedtem be őket a takaróval és egy fohászszal fordultam a másik alakhoz és gyengéden feltakartam. Idős, ősz szakállu férfi teteme volt, valószinü az asszony férjeé, a ki jóval tulélve őt, végre megtért hozzá, hogy örök álmát mellette aludja. Elhagytuk a kriptát és másokat látogattunk sorba. Mindenikben voltak halottak. Majdnem valamennyi tetem olyan volt, mint temetése napján, oly müvészettel voltak bebalzsamozva. Semmi sem háborgatta örök álmukat e szikla-sirokban, sem hőség, sem hidegség, sem nedvesség és az illatos folyadék, a melylyel szaturálva voltak, igazán örökké tartó lehetett hatásaiban.

Az utolsó sirról, a melyet felkerestünk, irnom kell még nehány szót, mert tartalma szivrehatóbb volt, mint az elsőé. Két lakója volt, de együtt feküdtek egy padon. A leplet felemelve, egy fiatal férfiut és egy gyönyörü hajadont találtam alatta, a mint egymást átölelve tartották. A leány feje az ifju karján pihent és ennek ajkai homlokára voltak szoritva. Feltártam az ifju fehér leplét és ime mellén, a szive fölött, egy tőrszurás sebe látszott és ugyanilyen kegyetlen szurás volt az ifju leány bal melle alatt is, mutatva, hogy életük mily uton szállt el. Fölöttük a falon ez a felirat volt - «Egyesültek a halálban».

Mi lehetett e kettő életének a története, a kik oly szépek voltak az életben és oly hivek a halálban? Szemeimet lehunytam és képzeletem visszaszállt évezredek homályán keresztül és oly élénken rajzolta elém történetüket minden részletében, mintha lelkem a multat legyőzve, az idők titkait fürkészte volna.

Láttam az ifju leányt arany hajával, a mint végig omlott fehér ruháján, melyet keble hófehérsége tulragyogott. A nagy barlang megtelt harczosokkal és a megvilágitott oltáron állt a pap, méltóságának jelvényei közt. És jött egy biborba öltözött ember, előtte és mögötte énekesek és szép leányok lakodalmi nótát dalolva. Fehéren állt a leány az oltár mellett, tisztábban, mint a legtisztább liliom és hidegen, mint a harmat, a mely a virág kelyhében ragyog. De a mint a hős közeledett hozzá, megremegett. Ekkor a nézők tömegéből kivált egy sötéthaju ifju, a leányhoz ugrott és karjaiba zárva megcsókolta halavány arczát, a melyet erre a szerelem pirja boritott el. De harag és zaj keletkezett, a kardok kirepültek hüvelyükből, az ifjut letépték kedvese kebléről és tőrt ütöttek szivébe, de a leány egy sikoltással rávetette magát, a tőrt kirántotta véres hüvelyéből és saját hófehér keblébe mártotta, le a szivéig és elhanyatlott. A kép elhuzódott szemeim elől és a mult becsapta könyvét.

Az egész vizió csak egy pillanatig tartott azután az Ő hangja szólitott meg:

- Ime, az ember sorsa, - szólt rezgő hangon a mint ujra letakarta a szeretők tetemeit - mindnyájan a sirba sülyedünk és feledésbe merülünk. Mindnyájan! Még én is, a ki oly sokáig éltem. Az én órám is el fog érkezni, oh, Hollym, tán ezer és ezer évvel azután, hogy te már átlépted a halál küszöbét és elvesztél a ködben; el fog jönni az én halálom napja is, és én sem leszek egyéb, mint te, vagy ezek itt. És akkor mi hasznát veszem annak, hogy oly soká éltem. Ime, az ember sorsa! Bizonyos, hogy minket is el fog érni és ekkor mi is aludni térünk. De fel is ébredünk ujra és ujra élünk, és ujra aludni térünk és igy tovább, tovább időkön és korszakokon keresztül, mig végre a föld is meghal és a földön kivül levő világok is elpusztulnak és semmi sem marad életben, csak az örök élet szelleme. De hogy a mi életünk vége örök halál vagy örök élet lesz-e? ki tudná ezt megmondani? Még én sem látok oly messze a jövőbe.

Aztán hirtelen változással hangjában kérdezte:

- Eleget láttál, idegen vendégem, vagy még többet is mutogassak neked e sirok titkaiból, a melyek az én palotám diszei? Ha akarod, elvezethetlek Tisno a legvitézebb és leghatalmasabb király sirjához, a kinek az uralkodása alatt fejezték be e sirok épitését. Oly pompától környezetten fekszik, a mely gunyolni látszik a megsemmisülést és hódolást követel a mult árnyaitól.

- Eleget láttam, ah, királyné, - feleltem. - Szivem elszorul a halál hatalmának látásától. Vigy el engem innen, oh, Ayesha.

III.

Leó megmentése.

Nehány percz mulva lépcsőhöz értünk, mely az Ő előszobájába vezetett, ugyanabba, a melyiken előtte való nap Billali oly keservesen mászott végig. Itt bucsuzni akartam a királynétól, de Ő nem eresztett.

- Lépj be hozzám, Holly, mert igazán mondom, beszéded tetszik nekem. Gondold meg, hogy kétezer évig senkim sem volt, a kivel társalogjak, rabszolgáimat és saját gondolataimat kivéve. És bár a sok gondolkozás sokra megtanitott és sok titkot felfejtett előttem, mégis oda jutottam, hogy átkozzam a saját társaságomat, mert keserü a táplálék ize, a mit emlékezetem nyujtott és csak a reménység fogával birtam megőrölni. Már most, bár a te gondolataid éretlenek és gyengék, a mi természetes az ily ifju korban, mégis gondolkodó agyvelőről tanuskodnak és visszaidézik emlékembe a régi athenei és arábiai bölcseket, a kikkel hajdan vitatkoztam. Külsőd is oly fanyar és fakó, mintha életed a régi rossz görög irások betüfejtésében telt volna el és valamennyinek a pora rajtad maradt volna. Igy, huzd össze a függönyt és ülj mellém, megosztom veled gyümölcseimet és beszélgethetünk. Nézd, fátyolomat is lebontom előtted, magad akartad igy, oh, Holly - bár intettelek; most te fogsz szépnek nevezni, mint hajdan azok az öreg tudósok is tették. Szégyen reájuk, hogy megfelejtkeztek tudós voltukról.

Minden további szó nélkül lerázta fátyolát és ragyogva bontakozott ki belőle, mint valamely fényes kigyó, mikor a bőrét elveti és rám szögezte csodálatos szemeit. Szivem mélyéig hatolt fényes tekintete, a mig ezüstcsengésü kaczaja fölkeltette a szoba visszhangját. Uj szeszély bántotta és befolyása alatt kedélye ugyszólván szint változtatott. Nem volt többé gyötrelmes és gyülölködő, mint a milyennek láttam, a mikor halott vetélytársát átkozta, sem fagyos és kegyetlen, mint mikor törvényt ült, sem oly gazdag, sötét és pompás szinezetü, mint egy keleti szőnyeg, a midőn a halottakat látogattuk. Kedve most a győzelmes Aphrodite-é volt. Élet - ragyogó, izgatott, csodálatos élet pezsgett benne és vette körül. Halkan kaczagott és sóhajtott, szétbontotta hullámos haját és illata betöltötte a levegőt, kicsi lábát tánczlépésekben mozgatta és valamely régi görög dalt dudolt hozzá. Elvetette magától fönségét, rémességét és hidegségét, elvetette magától, mint fátyolát és előttem állt a kisértés megtestesüléseképen, a legtökéletesebb szép asszony, a ki valaha élt.

- Ide, Hollym, ide ülj, a honnan jól láthatsz. És ismétlem, ne feledd, hogy magad akartad ezt. Ne engem okolj, ha életed hátralevő részét fájó gonddal töltöd és azt kivánod, hogy bár sohasem látták volna kiváncsi szemeid szépségemet. Igy, ülj mellém és mondd - mert szeszélyem hódolásra vágyik - nem vagyok-e igazán szép? Nem! Ne felelj hirtelen; nézz meg jól, itélj vonásról-vonásra, nézd kezeim, apró lábaim, hajamat, bőröm fehérségét és mondd, ismertél-e valaha asszonyt, a kinek szépsége méltó lett volna arra, hogy az enyémnek a saruit megoldja? Most a derekamat. Azt hiszed tán, hogy nem elég karcsu, csak az övem tág, szinte lecsuszik róla. Add ide kezeid - igy - ha egy kissé szoritod, ujjaid körülérik derekamat, igaz-e, Hollym.

Nem birtam tovább. Én csak férfi voltam, Ő pedig több volt mint asszony. De hogy mi, azt nem tudom, az ég tudhatja tán. Térdre borultam előtte és zavaros beszéddel mondtam neki, hogy imádom, a hogy asszonyt még nem imádtak soha, és hogy szivesen lemondok halhatatlan lelkem üdvéről, hogy őt nőül birhassam, a mit akkor kétségen kivül meg is tettem volna, de nem csak én, hanem bármely más férfi, vagyis a férfiak összes nemzetsége egybegyurva. Ő egy perczig meglepetten nézett rám, aztán kaczagott és örvendezve tapsolt.

- Ilyen hamar, Hollym! - kiáltott - kiváncsi voltam tudni, hogy mennyi időbe telik, hogy térdeiden lássalak magam előtt. Rég ideje, hogy férfit láttam lábaimnál térdelni, pedig ez édes látvány az asszonyi szemnek. Mit is akarsz? Mit kivánsz tőlem? Nem tudod, hogy mit mivelsz. Nem mondtam-e neked, hogy nem te érted vagyok? Csak egyet szeretek és az az egy nem te vagy. Ah, Holly, minden bölcseséged daczára csak bolond vagy, a ki bolondságaid után rohansz. Szemembe akarsz nézni! Ajkamat akarod csókolni! Jó, hát nézz bele - és felém hajolt, rám szögezve fekete ragyogó szeme csillagait - meg is csókolhatsz, ha tetszik, a csók nem hagy nyomot, csak a szivem. De ha megcsókolsz - mondom neked, s ez oly bizonyos, mint a hogy előtted látsz - az irántam való szerelem megőrli szivedet és meghalsz!

És még közelebb hajolt hozzám, mig illatos haja arczomat érintette és lehelete félőrültté tett. De akkor hirtelen, a mint karjaimat kitártam, hogy magamhoz szoritsam Ő-t - felegyenesedett és hirtelen eltávozott. Kezeit kinyujtva, fejem fölé tartotta őket és ugy éreztem, hogy valamely belőlük kisugárzó áramlat rögtön lehütött és kijózanitott és az illem és az erény tudatára ébresztett.

- Elég a haszontalan játékból - szólt szigoruan. - Figyelj reám, Holly, te jó és becsületes férfiu vagy és én szivesen kiméltelek volna, de oly nehéz az asszonynak kiméletesnek lenni. Mondtam neked, hogy nem te érted vagyok, ezért gondolataid, mint a nyári szellő, repüljenek el fölöttem és vágyaid pora szálljon a kétségbeesés mélyébe, ha ugy akarod. Nem ismersz engem, ah, Holly, ha tiz órával ezelőtt láttál volna, szenvedélyem kitörésében, remegve huzódnál el tőlem. Szeszélyes asszony vagyok és mint e medencze vize, váltakozó tükre szeszélyeimnek, de ezek elmulnak, Holly, elmulnak és elfelejtem őket. De azért a viz viz marad és én én maradok. A ki a vizet teremtette, alkotott engem is, és lényegemben változhatlan maradok. Azért ne törődj azzal, a minek látszom, mert nem tudhatod, mi vagyok. Ha még egyszer zaklatsz, fölveszem fátyolomat és soha többé nem fogod látni arczomat.

Fölkeltem és minden idegemben remegve az izgatottságtól, dőltem a pamlagra, bár őrült szenvedélyem lecsillapult, remegtem, mint remeg a fa levele is még sokáig azután, hogy a vihar keresztül zudult rajta. Nem mertem neki megvallani, hogy láttam ott az éjjel, a mint a tüz mellett átkozódott.

- Igy, - folytatta kis vártatra - egyél némi gyümölcsöt és hidd el, hogy ez az egyetlen, emberekhez méltó táplálék. És beszélj nekem most a zsidók megváltójáról, a ki az én időm után jelent meg és a kiről azt állitod, hogy most majdnem az egész világ követi tanait. Különös tanok lehetnek, hogy oly erővel hatottak, mert az én időmben az emberek csak a kéjt, dobzódást és harczi kürtök riadását szerették és követték.

Egy kissé magamhoz térve esztelenségemből és szörnyen szégyelve gyengeségemet, igyekeztem Ő előtte fölfejteni a kereszténység tanait, de a melyek, ugy látszik, a pokol és mennyország létezésének tanát kivéve, nem igen érdekelték. Azt is elmondtam neki, hogy saját népe, az arabok között is támadt egy próféta, Mohamed nevén, a kinek követői szintén milliókat számlálnak.

- Ah, igen, tehát két uj vallás. Sokat ismertem már magam is, és valószinü, még több azoknak a száma, a melyeket nem ismerek. Az emberiség mindig az eget kutatja elméjével. A haláltól való félelem és attól, a mi utána következik, szülik a vallást. Ezért a vallások is támadnak és elmulnak, mint a czivilizácziók, és semmi sem tartós, csak a világ és az emberi természet.

Sokkal fáradtabb voltam, hogysem folytassam a vitát, a mit Ő észrevéve, elhallgatott és néhány percznyi csend után fölkelt és kijelentette, hogy eljön velem Leót megnézni.

- A láz - folytatta - eddig elvégezte rombolását és ha haldoklik, én megmentem őt. Ne félj, Holly, nem fogok boszorkánymesterséget üzni. Mondtam már, hogy az nincs, de ismerem a természet erőit és képes vagyok őket felhasználni. Eredj előre, elkészitem rögtön az orvosságot és követlek.

Jóbot és Ustanet kétségbeesetten találtam, azt mondták, hogy mindenütt kerestek, mert Leó haldoklik. Az ágyhoz rohantam és láttam, hogy igazat szóltak. Érzéketlenül feküdt, nehezen szedve a lélekzetet, ajkai remegtek és testén néha borzongás futott végig. Értettem annyit az orvosi tudományhoz, hogy lássam, hogy egy óra, de tán öt percz mulva késő lesz minden földi segély. Hogy átkoztam önzésemet és őrültségemet, mely Ayesha mellett tartott fogva, mig szegény fiam a halállal küzdött. Mily szivtelen nyomorult voltam! Az elmult órában alig gondoltam Leóra, fiamra, a ki husz éve legdrágább társa volt életemnek! És most tán már késő volt minden. Kezeimet tördelve, tekintettem körül, Ustane az ágy lábánál ült, szemeiben a kétségbeesés sötét tüze égett. Jób hangosan zokogott egy sarokban. Látva, hogy ránézek, kiment a folyosóra sirni. Utolsó reményem Ayesha volt. Ő, csakis Ő menthette meg, ha igazat mondott, a miben nem akartam kételkedni. Indultam, hogy siettessem Ő-t, könyörgésemmel, a mikor Jób rohant a szobába, rémülten susogva:

- Minden jók legyenek velünk, uram! Egy kisértet jön a folyosón végig.

Egy pillanatra megdöbbentem, de rögtön eszembe jutott, hogy csak Ayesha lehet, a kit fehér fátyolai és lebegő járása miatt, Jób egy feléje tartó kisértetnek nézett. Igazam is volt, mert a következő perczben Ő maga lépett a szobába. Jób meglátva elburkolt alakját, egy görcsös kiáltással, hogy - itt van - egy szögletbe menekült és a falhoz lapult, mig Ustane kitalálva, hogy kit takarnak a fátyolok, arczczal borult a földre.

- Jókor jösz, Ayesha, - mondám - fiam haldoklik.

- Igazán? - szólt lágyan - ne félj, Hollym, még nincs egészen meghalva, visszahivhatom őt az életre.

- Szolgád ez a férfi? És igy szokták hazádban az idegeneket üdvözölni?

- Megijedt a ruhádtól, kisértetnek nézett, - feleltem.

Nevetett.

- És ez a leány? Ah, igen, ez az, a kiről beszéltél velem. Küldd el mind a kettőt, aztán lássunk a beteg oroszlánhoz. Nem szeretem, ha alattvalók figyelik tudásomat.

Erre Ustanénak arabul, Jóbnak pedig angolul mondtam, hogy hagyják el a szobát, az utóbbi készségesen és rögtön engedett, nem birván legyőzni babonás félelmét. De nem ugy Ustane.

- Mit akarhat Ő? - susogta, ingadozva a rettegett királynétól való félelme és a vágy közt, hogy Leóval maradhasson. - Nincs-e egy asszonynak joga az ura mellett maradni végső órájában? Nem! nem akarok elmenni, pávián ur!

- Miért nem megy el az az asszony, Hollym? - kérdezte Ayesha, gondatlanul nézegetve a dombormüveket a szoba tulsó falán.

- Nem hajlandó elhagyni Leót - szóltam, nem tudva, mit gondoljak. Erre Ő hirtelen megfordult és Ustane felé nyujtva kezét, csak egy szót mondott neki, de ez egyet is sulyossá tette a hang, a melyen mondta.

- Eredj!

És erre Ustane térdein és kezein mászva, hagyta el a szobát.

- Látod, Hollym, - szólt rövid kaczajjal - nagy ideje volt, hogy leczkét adjak e vadaknak. Ez a leány kis hijja, hogy meg nem tagadta az engedelmességet; de talán nem tudja, hogy mint büntettem ma reggel az engedetlenséget. Nos végre elment, lássuk az ifjut. - És az ágyhoz közeledett, melyen Leó falnak forditott arczczal hevert.

- Alakja nagyuri - szólt és fölé hajolt, hogy arczába lásson.

A következő pillanatban visszatántorodott, vissza, mintha szivén döfték volna, mig csak a szoba falához nem ütődött és iszonyu földöntuli sikoltás hasitotta végig a levegőt.

- Mi az, Ayesha? Meghalt?!

Megfordult és reám vetette magát, mint egy tigris.

- Te kutya, - szólt borzasztó hangon, mely a kigyó sziszegéséhez hasonlitott, - miért rejtetted őt előlem? És karját felemelte, mintha le akarna sujtani.

- Kit? - kérdeztem rémülve. - Kit?

- Ah! Talán te nem is tudtad? - szólt. - Ide nézz, Holly, itt fekszik, itt az én elvesztett kedvesem, Kallykratesz, a ki végre visszatért hozzám; tudtam, hogy igy lesz, tudtam, hogy eljő! - és sirt és kaczagott, folyton mondogatva: Oh, Kallykratesz! oh, én mindenem.

- Ostobaság, - gondoltam magamban, de nem mertem hangosan mondani; csak Leó életére gondoltam e pillanatban, megfelejtkezve minden egyébről borzasztó félelemben. Attól féltem, hogy meghal, mire Ő magához tér.

- Ha nem segitesz rajta rögtön, oh, Ayesha, - szóltam, hogy figyelmét felkeltsem, - Kallykratesz soha sem fogja hallani hangodat, mert ime, haldoklik.

- Igaz, - szólt felrezzenve - ah! miért is nem jöttem hamarább! Zsibbadt minden tagom - pedig oly könnyü a dolog, - de kezem reszket. Fogd ez italt, Holly, - egy kis cserépkorsócskát huzott elő ruhája redőzetéből - és öntsd a torkába. Meg fogja gyógyitani, ha még van benne egy csepp élet. Gyorsan! siess, siess! mert meghal!

Oda siettem, szegény Leóm csakugyan a halállal vivódott. Szép arcza szürkére vált és lélekzete hörgött. Az edény fadugóval volt bedugva, a fogammal huztam ki és a folyadék egy cseppje nyelvemre ömlött. Ize édes volt és kellemes, de erős és egy pillanatra elszéditett, de szerencsére rögtön magamhoz tértem. Mikor Leóra hajoltam, azt hittem, már vége, feje lassan elfordult, szája egy kissé nyitva maradt. Kiáltottam Ayeshára, hogy fogja a fejét, a mit meg is tett, bár remegett tetőtől-talpig, mint a nyárfalevél. Az edény tartalmát torkába öntöttem. Finom pára szállt felém belőle és a hörgés azonnal megszünt. Eleinte azt hittem, hogy meghalt. Az arcza halotthalványra vált és szivverése, a mely eddig is gyenge volt, teljesen elállt, csak szemhéjjai remegtek egy kissé. Ayeshára néztem, a kinek izgatottságában a fátyol lecsuszott a fejéről és a ki még mindig Leó fejét tartotta kezeiben, a halálos félelem oly kifejezésével figyelve sápadt arczára, a melyet gyötrelem volt nézni. Bizonyos, hogy nem tudta, él-e vagy meghalt. Öt percz mult - láttam, hogy reménye ingadozik. Szép arcza beesett, lelki kinjainak hatása alatt, a mely sötét gyürüt vont szemei körül. A korallszin elhagyta ajkát és végre oly sápadt lett, mint Leó maga és gyötrelmesen remegett.

Szánalom volt rá nézni és fájdalmam daczára is sajnáltam őt.

- Későn volt! - szóltam fuldokolva.

Ő kezeibe temette arczát és nem felelt; én is elfordultam. De ekkor egy mély lélekzetet hallottam és visszanézve, láttam, a mint a szin lassan-lassan visszatér Leó arczába és végre, ah! csodák csodája, az az ember, a kit már halottnak hittem, megfordult fekvőhelyén.

- Láttad? szóltam susogva.

- Láttam - szólt rekedten. - Meg van mentve. Már azt hittem, hogy késő, még egy percz és vége lett volna, - ezt mondva, keserves sirásra fakadt, zokogott, hogy a szive majd meghasadt belé, de azért szebb volt, mint valaha. Végre elcsendesült.

- Bocsásd meg, ah, gyengeségemet, Hollym, - mondá - látod, végre is csak asszony vagyok. Gondold meg, épen ma reggel beszéltél nekem a kinok tanyájáról, a melyet a te vallásod tanit. Pokolnak nevezted, a hol a lélek él és megőrzi egyéni emlékezetét és a hol minden büne és tévedése kielégitetlen szenvedélye testének és lelkének, életében elkövetett minden bünei, gyötrik, csufolják és csavarják szivét, örökkön-örökké a kárhozat reménytelenségével. Igy és ilyen pokolban éltem én kétezer évig, hatvanhat emberöltőn keresztül, a hogy ti számitjátok az időt. Pokolban, kinozva bünöm emléke által, ostorozva éjjel-nappal kielégithetetlen vágyam által, társ nélkül, a halál vigasztalása nélkül, támogatva reményem bolygó tüzeitől, a melyek majd kialudtak, majd ismét fellobogtak, kecsegtetve, hogy szabaditóm egy napon el fog érkezni.

És végre - gondold meg, oh, Hollym - és végre a szabaditó megérkezett, az, a kit századok óta vártam, mert tudtam, hogy jönnie kell, csakhogy azt nem tudtam, hogyan és mikor. És ah, mily tudatlan voltam! Itt feküdt halálos betegen és én nem éreztem meg, én, a ki kétezer éve várom - nem is tudtam, hogy itt van. És végre, mikor megtudom, a halál küszöbén találom, és ha meghal, ujból várnom és várnom kellett volna századokig. Ekkor te neki adtad az orvosságot és azután öt perczig nem tudtam, hogy él-e avagy meghal, és mondom neked, hogy ez az öt percz hosszabb volt, mint az elmult századok. De végre elmultak, ő sóhajtott és én tudtam, hogy élni fog. Gondold meg mindezt, Hollym! Elmélkedjél e csodákon! Most tizenkét órát fog aludni és ezzel a láz meg lesz törve.

Elhallgatott és kezét Leó aranyhaján pihentette, aztán ráhajolt és homlokát oly szüzies tartózkodással és gyengédséggel csókolta meg, melyet gyönyör lett volna látni, ha gyötrelem nem lett volna - mert féltékeny voltam reá.

IV.

Eredj, asszony!

Néhány percznyi csend következett, mely alatt az Ő arczának angyali kifejezéséből itélve, a boldogság gyönyörét élvezte. De hirtelen valami jutott eszébe és az angyali kifejezés az ellenkezőjévé változott.

- Majdnem elfelejtettem, - szólt - az az asszony, Ustane, mije is Leónak? szolgálója? vagy - és szünetet tartott, hangja remegett.

Vállat vonva feleltem. - Ugy értettem, hogy az amahaggerek szokásai szerint a neje. De nem tudom.

Arcza elsötétült, mint a viharfelhő; bármily öreg lett légyen is Ő, a féltékenység bántotta.

- Ennek vége legyen, - szólt - meg kell halnia, még pedig rögtön.

- Mit vétett? - kérdém megbotránkozva - büne ugyanaz, a mi a tied is, oh, Ayesha. Szerette ezt a férfiut, és az elfogadta szerelmét. Mit vétett ezzel?

- Igazán azt kell hinnem, Hollym, hogy megbolondultál - szólt Ayesha élénken. - Mit vétett? Azt, hogy közém és szerelmem közé tolakodott. Jól tudom ugyan, hogy elvettem őt tőle, mert van-e férfi e földön, a ki nekem ellenállhatna? A férfiak csak addig hivek, mig a kisértés kikerüli őket. A férfit mindig meg lehet venni az asszonyi szépséggel, ha elég szép az asszony.

De elég erről. Most nincs időnk a disputálásra és nyelvünk köszörülésére. Miért is mondasz mindig ellent. A mi azt az asszonyt illeti, meg kell halnia, mert bár igy is elvehetném tőle kedvesét, de ki tudja, ha életben hinné, tán gyengédséggel gondolna reá néha és ezt nem türhetném. Más asszony ne foglalja el az én uram elméjét, ott csak én magam akarok uralkodni. Élvezte szerelmét, érje be vele, mert többet ér a szerelem egy órája, mint a magány egy százada; most tünjék le az éjbe.

- Ne! Ne! - kiáltottam - ez gonosz tett volna, a melyből csak rossz származhatnék. A magad jóvoltáért, ah, Ayesha, ne tedd.

- Hát bün az, bolondos Hollym, ha az ember félrelöki azt, a ki közte és kedvese között áll? Akkor életünk a gonosz cselekedetek hosszu sorozata, mert mindennap ölünk, hogy éljünk, mivel e földön csak az erős boldogulhat. A gyengék elpusztulnak, mert a föld és gyümölcsei az erőseket illetik. Azt mondod, hogy a rossz rosszat szül, de ebben csalódol. Mert sokszor a rossz jót eredményez és a jó pedig rosszat. Jó és rossz, szerelem és gyülölség, nap és éj, édes és keserü, férfi és asszony, az ég fölöttünk és a föld lábaink alatt, mindegyiknek szüksége van a másikra, és ki tudja, hogy mire jók? Azért nem illik hozzánk, hogy itéljünk, hogy ez jó, emez pedig rossz, mert a mi jó az egyiknek, az rossz lehet a másiknak. Értesz engem, Hollym?

Éreztem, hogy reménytelenül érvelek az ilyen felfogás ellen, de beszéde csak növelte rettegésemet, mert mire nem képes egy lény, a kit semmi emberi törvény nem fékez cselekedeteiben, de sőt a jó és rossz erkölcsi érzéke is teljesen hiányzik belőle. De keményen el voltam tökélve, hogy elháritom Ustane fejéről a fenyegető vészt, mert szerettem és becsültem őt, ezért még egy kisérletet tettem.

- Ayesha, - szóltam - nem merek veled vitatkozni, de te magad mondtad egyszer, hogy minden lény a szive törvényeit kövesse. A te szivedben nincsen könyörület az iránt, a kinek a helyét el akarod foglalni? Gondolkozzál; az, a kit annyi ideig vártál, végre megtért hozzád. Azzal akarod megünnepelni érkezését, hogy feláldozol valakit, a ki őt szerette? a ki megmen-

tette az életét, a mikor rabszolgáid lándzsái fenyegették? Azt mondod, hogy egykor a multban kegyetlenül megbántottad ez embert, hogy sajátkezüleg ölted meg az egyiptomi Amenartasz miatt, a kit szeretett.

- Honnan tudod ezt, idegen? Honnan ismered azt a nevet? Én nem beszéltem neked róla! - kiáltott, karon ragadva.

- Talán megálmodtam, - felelék - különös álmok lebegnek Kôr kriptái fölött. Mi haszna volt akkori vétkednek? Kétezer évi várakozás, ugy-e? És mégis ujra vétkezni akarsz? Mondj, a mit tetszik, én azt mondom neked, hogy rossz következései lesznek. Ha megölöd ezt az ártatlan asszonyt, azt mondom neked, hogy utólér vétked átka és nem fogod régi szerelmed fájának gyümölcseit élvezni. És mit gondolsz, szivesen fogadja-e majd ez az ember véreskezü gyilkosát annak, a ki őt szerette és ápolta?

- A mi ezt illeti, - szólt - erre már megfeleltem. Még ha téged is megölnélek, ah, Hollym, vele együtt, ő mégis szeretne engem, mert nem tudna ellentállni szerelmemnek, mint a hogy te nem birnál ellentállni hatalmamnak, ha meg akarnálak ölni. De mégis lehet valami igaz abban, a mit mondtál, mert valamelyes benyomást tett elmémre. Ha lehet, kimélni fogom ezt az asszonyt, mert mondtam már neked, hogy nem vagyok kegyetlen, csupa kedvtelésből. Nem szeretek szenvedést látni vagy okozni. Hivd őt elém, most mindjárt, mielőtt szeszélyem változnék. - És gyorsan beburkolta magát fátyolaiba.

Megörülve e csekély engedménynek is, kimentem, hogy behivjam Ustanet, a ki nem nagy távolságra az ajtótól a földön guggolt. Felugrott és hozzám szaladt.

- Meghalt az én uram? Oh ne mondd, hogy meghalt! - kiáltott szép arczát felém forditva és könyboritott szemeivel ugy nézett rám, hogy szivem elfacsarodott belé.

- Nem halt meg - feleltem - Ő megmentette az életét. Lépj be.

Mélyen sóhajtva lépett be és arczra borult az amahaggerek rendes szokása szerint a rettegett királyné előtt.

- Kelj fel - szólt Ayesha, leghidegebb hangján - és jer ide.

Ustane engedelmeskedett, lehajtott fejjel állt meg a királyné előtt.

Ezután csend következett, a melyet Ayesha szakitott meg.

- Kicsoda ez az ember? - kérdé, Leóra mutatva.

- Ez az ember az én férjem - felelt a leány halk hangon.

- És ki adta őt neked férjül?

- Magam választottam őt, népem szokása szerint, ah királyné.

- Rosszul tetted asszony, hogy ezt választottad férjül, a ki idegen. Ő nem a te fajodból való és igy nem volt jogod hozzá. Figyelj: talán tudatlanságból cselekedtél igy és ezért kimélni akarlak, különben meghaltál volna. Figyelj tovább: Eredj innen vissza saját hazádba és soha többé ne merj e férfiuval beszélni, vagy rá is tekinteni. Ő nem tehozzád való. Figyelj harmadszor is. Ha valaha megszeged ezt a parancsomat, meghalsz. Eredj!

De Ustane nem mozdult.

- Eredj, asszony!

Ekkor felemelte fejét és én láttam, hogy szenvedély marczangolja vonásait.

- Nem, ah Hiya, nem akarok távozni - felelt fojtott hangon - ez az ember az én férjem és én szeretem őt - szeretem és nem akarom elhagyni. Mi jogon követeled tőlem, hogy elhagyjam férjemet?

Láttam, hogy Ayesha alakja megrázkódik, megrettenve szólítottam őt meg latinul.

- Légy könyörületes! szeretete szól belőle.

- Könyörületes vagyok, - felelt hidegen - mert ha nem volnék, már halva volna. Aztán Ustanéhoz fordult. - Asszony, távozz! azt mondom neked, távozz! mielőtt lesujtalak álló helyedben!

- Nem akarok menni! Nem akarok. Ő az enyém! - kiáltott kétségbeesetten. - Én mentettem meg az életét! Sujts! ha van hatalmad reá! Nem akarom neked adni a férjemet, nem, soha! soha!

Ayesha megmozdult, oly hirtelen, hogy alig birtam követni mozdulatát, de ugy tetszett, mintha könnyedén fejbe ütötte volna a szegény leányt. Ustanera néztem és visszatántorodtam rémületemben, mert gyönyörü bronzszinü haja három ujjnyi szélességben hófehérré változott. A lány fejéhez kapott a kezével és szédülni látszott.

- Jóságos ég! - kiáltottam elrémülve az emberfeletti erő eme nyilvánulásán. De Ő kaczagott.

- Azt hiszed, szegény tudatlan bolond - szólt a megrettent asszonyhoz, - hogy nincs hatalmamban a halál. Megállj, ide nézz! - és Leó tükrére mutatott - add ezt annak az asszonynak a kezébe, Hollym, hadd lássa, mivé lett a haja és aztán kételkedjék hatalmamban.

Felkaptam a tükröt és Ustane elé tartottam. Belenézett, aztán haját simitotta végig, ismét belenézett és erre elfojtott zokogással rogyott a földre.

- Nos, elmégy-e most, vagy másodszor is sujtsalak? - kérdé Ő gunyosan. - Nézd, rád ütöttem a bélyeget, hogy megismerjelek róla mindaddig, a mig a többi hajad is hófehér nem lesz. Ha még egyszer szemeim elé kerülsz itt, bizonyos lehetsz benne, hogy csontjaid is nemsokára oly fehérek lesznek, mint a bélyeg, melyet hajadon viselsz.

Végkép megfélemlitve és összezuzva, a szegény teremtés felállt és a borzasztó jellel a fején, keservesen zokogva elhagyta a szobát.

- Ne nézz oly rémülten rám, Hollym - szólt Ayesha, mikor amaz eltávozott - mondtam már, hogy nem foglalkozom büvészettel. Ez is a természetnek egy titka, mely előtted ismeretlen. Megbélyegeztem őt, hogy félelemmel töltsem el szivét, különben kénytelen lettem volna megölni. És most elvitetem az én uramat, Kallikrateszt, cselédeimmel ennél különb szobába, az enyém mellé, hogy őrködhessem felette, és üdvözöljem ébredésekor. Te is követni fogod őt oda, Hollym, és fehér szolgád is. De egyről megemlékezzél saját érdekedben. Nem szabad elmondanod Kallikratesznek, hogy ez az asszony hova ment, és hogyan ment el, sem rólam nem szabad sokat beszélned. Ne mondd, hogy nem figyelmeztettelek.

És ezzel eltávozott, hogy rendeletet adjon Leó elszállitására. Oly kimerült és zavart voltam a sokféle izgalomtól, a melyen ezen a napon keresztül mentem, hogy azt hittem, az eszem hágy el. Szerencsémre nem sok időm maradt a töprengésre, mert jöttek a némák, hogy Leót és holminkat elvigyék. Uj szobánk Ayesha szobája mögött volt. Hogy Ő hol hált, azt nem tudom, de a közelben lehetett valahol. Ez éjet Leó szobájában töltöttem, de ugy aludt egész éjjel, mint a halott, egyszer sem mozdult. Magam is aludtam egy keveset, de igen jól, a mi bizony nagyon rám fért. Rendkivüli álmok gyötörtek. Legtöbbet bántott az a jelenés, mikor Ayesha gyors, kigyószerü mozdulatával Ustane fejét érintve, azt a rendkivüli bélyeget hagyta rajta. Még most is sokszor látom álmaimban e rémitő jelenést, és látom, a mint a siró leány egy végső, keserves tekintettel kedvesére, kimegy a szobából.

Egy másik, ennél is borzasztóbb álmomban a csontváz-piramis kisértett. Azt álmodtam, hogy mind felkeltek és hosszu sorokban vonultak a sikon végig régi otthonuk felé. A nap keresztül sütött bordáikon; a felvonó hidak leereszkedtek előttük és én hallottam csontjaikat zörögni, a mint a vaskapu alatt keresztül haladtak. Mentek, mentek az utczákon, piaczokon, palotákon végig, de senki sem jött eléjük, senki sem üdvözölte őket, csak egy hang, mely test nélkül haladt előttük, kiáltotta folyton bánatos hangon: Puszta lett Kôr, a királyi Kôr! Puszta! puszta! puszta!

És igy haladtak végig és körül a városon, mig ismét el nem érték a hidat. Aztán a nap nyugvóra szállván, visszaindultak sirjuk felé; sötéten ragyogott a nyugvó nap végső sugara üres szemgödreiken keresztül, elnyuló árnyékkal rajzolva a csontvázakat a földre.

Végre elérkeztek a barlanghoz és ujra egyenkint bele vetették magukat végtelen sorban a mély kutba. Borzadva ébredtem fel és láttam, hogy Ő éppen ekkor ment ki a szobából. Erre ujra elaludtam és ezuttal álom nélkül nyugodtan aludtam reggelig, a mikor felüdülve keltem fel.

Közeledett az óra, a mikor Leónak fel kellett ébredni az Ő jövendölése szerint és közelgett Ő maga is, szokás szerint elburkoltan.

- Meglásd, Hollym, hogy rögtön fel fog ébredni és pedig tiszta öntudattól, teljesen láz nélkül.

Alig mondta ki e szókat, Leó megfordult, nyujtózkodott, ásitott és kinyitotta szemeit és ekkor egy női alakot látva maga fölé hajolni, karjait nyaka köré fonta és megcsókolta. Bizonyosan azt hitte, hogy Ustane. Legalább igy szólt: - Hallo, Ustane! miért burkoltad igy be fejedet, talán a fogad fáj? - Aztán angolul folytatta. - Szörnyen éhes vagyok. Mi az, Jób, te rozsdás puska, hol a manóban vagyunk mi itten.

- Azt biz én magam is szeretném tudni, Leó urfi - szólt Jób, fél szemmel mindig Ayeshát vigyázva, a kitől még mindig félt; nem tudta elhinni róla, hogy nem kisértet. - De nem szabad beszélgetni, urfi, mert igen beteg volt és ugyancsak ránk ijesztett és ha ez az asszonyság elmenne az utból - itt Ayeshára nézett - hát mindjárt behoznám a levesét.

Ez Leó figyelmét az - asszonyságra terelte, a ki csendesen állt ott.

- Hallo! - szólt - ez nem Ustane! Hova lett Ustane?

Erre megszólalt Ayesha és első szava is hazugság volt.

- Ustane elment látogatóba - mondá - és ime, én vagyok itt helyette a te szolgálód.

Ayesha ezüst hangja feltünt Leónak, szintugy különös ruhája is, de nem szólt mindjárt, hanem falánkan neki esett levesének, megitta, aztán a fal felé fordulva ujra elaludt és estéig aludt. Mikor másodszor felébredt, csodálatos módon jobban volt és egyedül látva engem, kérdezősködni kezdett a történtek felől, de én elcsititottam másnapra. Másnap aztán elmondtam neki egyet-mást a viselt dolgainkról és betegségéről, de Ayesha jelen lévén, nem mondhattam ekkor sem igen egyebet, minthogy ez az ország királynéja volt és mindig ilyen elfátyolozottan járt, mert bár angolul beszéltem, mégis tartottam tőle, hogy arczunk kifejezéséből megérti, miről van szó és figyelmeztetés is élénken eszemben volt.

Következő napon Leó majdnem teljesen meggyógyulva kelt fel. Oldalsebe behegedt és különben is erős alkata gyorsan legyőzte a borzasztó láz okozta kimerültséget. Alighanem Ayesha orvosságának is nagyrésze volt benne. Visszatérő ereje emlékező tehetségét is támogatta és lassan-lassan eszébe jutott minden, a mi vele történt, egész addig, hogy eszméletét elvesztette és igy természetesen Ustane is, a kihez, ugy láttam, komolyan ragaszkodott. Elhalmozott kérdésekkel, hogy a szegény leány hova lett, a melyekre nem mertem felelni, mert Leó első ébredése után - Ő ismét maga elé hivatott és ujra komolyan megintett, hogy semmit sem szabad a történtekből felfedeznem Leónak, gyengéden hozzáfüzve, hogy ha mégis

megtenném, annál rosszabb lenne rám nézve. Arra is intett, hogy róla se szóljak, hacsak elkerülhetem, majd a maga idejében felfedezi magát Leónak.

Valóban egész lénye megváltozott. Arról itélve a mit eddig láttam, azt hittem, hogy az első kinálkozó alkalmat fel fogja használni, hogy a férfit, a kit régi szerelmének hitt, megnyerje a maga részére, de ezt, általam érthetetlen okoknál fogva, nem tette. Nem tett egyebet, mint hogy nyugodtan ápolta és gondoskodott szükségleteiről, még pedig oly alázattal, a mely éles ellentétben állt előbbi parancsoló modorával. Mindig bizonyos tisztelettel intézte hozzá a szót és majdnem mindig körülötte volt Leó természetesen ép oly kiváncsi volt e különös asszony arczát látni, mint én magam voltam, kivált miután annyit mondtam neki róla, hogy az teljesen méltó szép termetéhez és gyönyörü hangjához. Ez magában is elég volt, hogy egy fiatal ember kiváncsiságát a legmagasabb fokra csigázza, és ha nem lett volna még egy kissé gyenge és ha nem gondolt volna még mindig Ustanéra, a kinek szerelméről és önfeláldozásáról megható szavakban emlékezett meg, nem kételkedem, hogy rögtön beleszeretett volna Ayeshába. De igy csak szörnyü kiváncsi volt, bár egy kissé meg is volt félemlitve, mert önkéntelenül összeköttetésbe hozta Ayeshát a cserépen emlitett királynéval, bár mitsem szóltam neki koráról.

Végre sarokba szoritva kérdései által, a melyek záporként hullottak fejemre e harmadik reggelen, Ayeshához utasitottam őt, mondván, hogy nem tudom, Ustane hová lett, a mi igaz is volt. Igy hát Leó megreggelizvén, átmentünk tisztelegni Ő hozzá, a hová a némák vezettek be bennünket.

Ő, mint rendesen, a kis barlangban ült, melyet jobb kifejezés hiján Ayesha boudoirjának hivtunk és miután a függönyök összevonattak, felkelt és kinyujtott kezekkel sietett felénk, azaz Leó felé mert én persze tekintetbe sem vétettem ezentul.

- Üdvöz légy, idegen ifju - szólt legédesebb hangján. - Boldog vagyok, hogy ismét egészségesnek láthatlak. Hidd el nekem, hogy ha én meg nem mentettelek volna, soha többé nem keltél volna fel. De a veszély elmult és az én gondom legyen (különös hangsulylyal mondta ezt), hogy többé vissza ne térjen.

Leó mélyen meghajlott előtte és a legszebb arab nyelven köszönte meg neki, hogy annyit tett és fáradt egy előtte idegenért.

- A föld nehezen lenne el ilyen férfi nélkül - felelt hizelgő hangon. - A szépség ugy is nagy ritkaság rajta. Ne köszönj semmit annak, a kit jöveteled boldoggá tett.

- Tyhü, öregem! - szólt Leó hozzám angolul - de udvarias egy dáma! Itt ugyancsak jó helyre bukkantunk. Remélem, hogy nem vesztegetted az időt, Jupiterre, milyen remek két karja van.

Oldalba böktem, hogy békén maradjon, mert láttam, hogy Ayesha kiváncsian forditja felém éles, bár fátyolozott szemeit.

- Remélem, - szólt Ő ujra - hogy cselédeim jól elláttak, ha ugyan erről szó lehet, egy ilyen nyomorult helyen, mint ez. Nincs-e valamely kivánságod, a mit teljesithetnék.

- De igen, ah, királyné - felelt Leó sebtiben. - Nagyon szeretném tudni, hogy hová lett az a fiatal hölgy, a ki velem volt?

- Ah! - szólt Ayesha - az a leány! igaz, láttam. De nem igen tudok róla. Mondta, hogy elmegy valamerre, de nem tudom, hogy hova. Talán visszatér, talán nem. Fárasztó dolog a betegápolás és ezek a vad leányok olyan állhatatlanok.

Leó haragos és szomoru arczot vágott erre az értesitésre.

- Igen különös - szólt hozzám angolul, aztán Ő hozzá fordulva, folytatta: - Meg nem foghatom, hogy miért ment el - mert ő és én - nos - igen - mi kedveltük egymást.

Ayesha kissé nevetett, aztán másra terelte a beszédet.

V.

A leopárd.

A társalgás ezután olyan tévedező és nyugtalan fordulatot vett, hogy nem is emlékszem, miről beszéltünk. Ayesha, a ki nem akarta magát még elárulni, nem volt oly őszinte, mint rendesen. Egyszer csak hirtelen Leóhoz fordulva, értésére adta, hogy tánczmulatságot rendelt a mi szórakoztatásunkra. Elbámultam, soha sem hittem volna, hogy ezek a komor amahaggerek ilyen frivolitásra is képesek legyenek, de kisült, hogy az ő tánczmulatságuk ugyancsak kevéssé hasonlit más népek eféle mulatságához.

A mikor vissza akartunk vonulni, kérdezte, hogy Leó nem óhajtaná-e a sziklasirok csodáit látni, és a midőn az készséggel beleegyezett, elindultunk, Billali és Jób által kisérve. Látogatásunkat leirni, annyit tenne, mint ismételni a már mondottakat. A sirok ugyan nem voltak mind egyformák, de tartalmuk mindig ismétlődött. A csontvázpiramist is megnéztük, a mely álmaimat ugy megrontotta, és onnan egy hosszu folyosón keresztül a szegényebb sorsu polgárok kriptáihoz mentünk. Ezek ötszázával és ezrével feküdtek egymás fölött egy-egy kriptában, sok halotton semmi ruha nem volt és nem is voltak oly jól bebalzsamozva, mint a gazdagok tetemei. Leót roppant érdekelte e nagyszerü és rémitő látvány. De nem ugy szegény Jóbot. Idegeit, a melyeket a sokféle borzalom ugy is igen megrázott, épen nem erősitette meg a halott emberiség e tömegének látása. Az sem igen békitette meg, mikor az öreg Billali csillapitani akarván észrevehető rémületét, azzal vigasztalta, hogy nem érdemes megijedni e holttestektől, tekintve, hogy magunk is nemsokára ilyenek leszünk.

- Ugyancsak szép vigasztalás, - szólt szegény szolgánk, a mint leforditottam neki Billali szavait - no, de mit várhatna az ember egyebet egy ilyen vén emberevő vad embertől! Ámbátor nem állithatnám, hogy nincsen igaza, - sóhajtott szegény feje.

Kriptajárásunkat elvégezve, megebédeltünk, a mi ugyan jól esett mindnyájunknak, de különösen Leónak, mert már délután négyre járt az idő. Hat órakor ismét meglátogattuk Ő-t, a ki azzal mulatott, hogy még jobban elrémitse szegény Jóbot, különböző képeket mutogatva neki a büvös vizmedenczében. Hallotta tőlem, hogy Jóbnak tizenhat testvére volt, rászólt, hogy gondoljon vissza a testvéreire és igyekezzék arczukat emlékezete elé idézni, azután nézzen a vizbe. Soha sem fogom elfelejteni Jób rémült orditását, mikor rég látott nővérei és fivéreinek a képei jelentek meg egymásután a viztükrén és Ayesha csengő kaczaját, szolgánk ijedtsége fölött! Leónak sem igen tetszett a dolog, kezével arany haját borzolva, kijelentette, hogy a háta borsódzik a látottaktól. Egy óráig mulathattunk igy, mikor a néma leányok jelezték urnőjüknek, hogy Billali kihallgatásért esedezik. Megizentük neki, hogy tessék bemászni, a mit, szokás szerint meg is tett és jelentette, hogy a tánczot elkezdhetik, ha Ő és a fehér idegenek is ugy kivánják. Erre fölkeltünk és Ő egy sötét köpenybe burkolózott (ugyanabba, a melyet láttam rajta, mikor a tüz mellett átkozódott) s kimentünk. A tánczot a szabadban lejtették, egy sima sziklasikon, a nagy barlang bejárata előtt.

Három szék volt a számunkra oda készitve, de a tánczosok még nem voltak ott. Az éj majdnem teljesen sötét volt, mert a hold még nem jött fel, és én kiváncsi voltam, hogy mit fogunk a tánczból látni ilyen sötétben.

- Majd meglátod mindjárt - szólt Ayesha Leóhoz, a ki szintén a világitás módja felől kérdezősködött. Alig mondta ki e szavakat, midőn minden oldalról sötét alakok rohantak a sikra, vállukon czipelve valamit, a mit első pillanatban óriás lobogó fáklyáknak néztünk. Akármi volt is, dühödten égett, a láng majdnem ölnyire csapott a levegőbe, a fáklyahordozók

mögött. Vagy ötvenen jöttek egyre-másra, meghajolva lobogó terhük alatt, mint megannyi ördöge a pokolnak. Leó találta ki először, hogy mit czipelnek.

- Nagy ég! - kiáltott - ezek égő holttestek.

És igaza volt, a fáklyák, melyekkel a tánczhoz világitottak, a kriptákból vett holttestek voltak.

Alig husz lépésnyire tőlünk a halottakat keresztbe dobálták egymásra, mint egy máglyát és ott hagyták égni. És hogy égtek, jobban, mint megannyi hordó szurok. De ez még nem volt minden. Láttam, a mint egy nagy kamasz felkapott egy, a halomból kivált lobogó emberkart és elsietett vele a sötétben.

De nem messze megállt és egy hosszu lángnyelv lövelt a légbe, megvilágitva a homályt és a tárgyat is, a melyből eredt. A tárgy egy asszony holtteste volt, egy erős karóhoz kötve és a ficzkó a haját gyujtotta fel. Aztán tovább szaladt nehány lépést és ismét egy másikat gyujtott fel, aztán egy harmadikat és negyediket, mig három oldalról körül voltunk véve lobogón égő holttestekkel, a melyeket a folyadék, a melylyel preparálva voltak, oly gyulékonyakká tett, hogy szemükön és fülükön lángnyelveken csapkodtak ki. Nero is emberi fáklyákkal világittatott ünnepein, csakhogy hál' Istennek, a mi fáklyáink nem élő emberek voltak. Mihelyt egy mumia talpig égett, a mi husz perczet vett igénybe, a lábait odébb lökték és egy frisset tettek a helyébe.

A tüz folyton ilyen módon égett ropogva és füstölögve és fényénél az amahaggerek sötét árnyai, mint a pokolbeli tüzelő ördögök mozogtak ide-oda. Mi mind rémülve és utálattal és mégis megbüvölve néztük a különös jelenést.

- Megigértem, hogy különös látványt fogok mutatni, Hollym - kaczagott Ayesha, a kinek aczélidegeire a legkisebb hatással sem volt a dolog - és ime, beváltottam igéretemet. A tanulság abból, a mit láttok, ez: Ne bizzál a jövőben, mert nem tudhatod, hogy mit hoz! Azért élvezd a jelent és ne félj attól, hogy porrá lészsz, mert ez az ember sorsa. Mit gondolsz, ezek az urak és hölgyek mit éreztek volna, ha tudják, hogy valamikor egy vad nép tánczát fogják megvilágitani? De im, itt jönnek a tánczosok. Vidám egy csoport - mondhatom! A szin készen vár, kezdődjék a játék.

A mig beszélt, két sort vettünk észre, az egyik nők, a másik férfiakból állt, a kik a máglyát megkerülve jöttek elé, a szokott tigris- és kecskebőrköntösökbe öltözve, lehettek vagy százan. A legmélyebb csendben álltak föl egymással szemben és egy utálatos pokoli cancan-félét kezdtek tánczolni. Lehetetlen tökéletes leirást adni az egészről, mert bár sokat és erősen ugráltak és kezüket-lábukat hajigálták a levegőben, mégis inkább valami előadás-féle volt az egész mintsem a táncz. És amint azt egy ilyen komor, borzasztó néptől, a melynek tréfái is kriptaizüek voltak, várni lehetett, a játék tárgya is borzasztó volt. Első része gyilkos megtámadást ábrázolt, a második rész az áldozat elevenen való eltemetését és ennek küzdelmét a sir ellen. A dráma minden részét abszolut csendben játszották le és dühödt és utálatos tánczczal fejezték be az áldozat körül. De hirtelen megzavarta valami e kedves képet. Tolongás támadt és egy nagy, erős alaku asszony, a kit a legdühösebben tánczolók között láttam, jött felénk, őrülten vagy részegen az izgalomtól, ugrálva és tántorogva közeledett, folyton sikoltozva.

- Fekete kecskét adjatok! fekete kecskét hozzatok! fekete kecskét kell kapnom! - És leesett a földre, tajtékozott és rángatódzott és folyton kiabált egy fekete kecskéért. Utálatos és borzalmas egy látvány volt.

A tánczosok közül sokan körülfogták, mig a többi folytatta vad ugrándozását a háttérben.

- Az ördög szállt belé! - szólt az egyik - szaladjatok hamar és hozzatok egy fekete kecskét! Hallod, ördög, mindjárt hozzák a fekete kecskét, rögtön megkapod, maradj békével, légy csendesen, ördög!

- Fekete kecskét! fekete kecskét akarok! sikoltozott a vergődő és habzó szájú teremtés folytonosan.

- Jól van, jól, ördög, a kecske mindjárt itt lesz, csak csendesen viseld magadat; légy jó, ördög!

És ez igy tartott, mig valahonnan egy kecskét elő nem teremtettek, a melyet a szarvánál fogva huztak oda.

- Fekete-e a kecske? fekete-e? - kiabált a beteg.

- Koromfekete - felelte az, a ki eddig is csititgatta és oda szólt a többieknek: - forditsátok meg, hogy észre ne vegye az ördög, hogy fehér folt van a homlokán.

- Rögtön, ördög, mindjárt megleszünk, adjatok egy tálat!

- A kecskét! a fekete kecske vérét akarom! Meg kell kapnom! nem látjátok, hogy meg kell innom! Oh! ah! ah! adjátok nekem a fekete kecske vérét!

Ebben a pillanatban egy felkiáltás tudtunkra adta, hogy a szegény kecskét levágták, egy fiatal nő rohanva jött, kezében egy tál gőzölgő vérrel és megitatta vele a kapkodó és sikoltozó asszonyt, a ki erre rögtön magához látszott térni. Kinyujtotta karjait, mosolygott, felkelt és nyugodtan visszasétált a tánczosok közé, a kik ép ugy két sorban, mint a hogy jöttek volt, elhagyták a sikot, üresen hagyva a tért köztünk és a lobogómáglya között. Azt hittem, ezzel vége a mulatságnak és nem igen kellemesen érezve magamat, épen kérdezni akartam Ő-t, hogy nem távozhatnám-e el, midőn hirtelen egy pávián jött ugrándozva a tüz körül, vele szembe pedig egy oroszlán, vagyis inkább egy ember, oroszlánbőrbe öltözködve. Aztán jött egy kecske, aztán egy ökör, a szarvaival komikusan bólintgatva. Ezeket követte sok másféle állat, többek közt egy leány, a ki egy boa constrictor bőrébe volt belevarrva, melynek farka, mint egy uszály, huzódott utána. Mikor mind felértek, elkezdtek ugrálni és tánczolni és mindenik igyekezett a viselt állatbőrnek megfelelő hangokat adni, mig végre a levegő ugy megtelt bömböléssel, mekegéssel és kigyósziszegéssel, hogy majd megsiketültünk. Végre beleuntunk e látványba és engedelmet kértünk Ayeshától, hogy közelebbről szemügyre vehessük az emberi fáklyákat és elindultunk balra a körben. Miután megnéztünk egyet-kettőt az égő mumiák közül, épen vissza akartunk térni helyünkre, mikor a tánczosok egyike, egy igen élénk leopárd, a ki társaitól egy kissé elválva tánczolt, vonta magára figyelmünket, a mint körülöttünk ugrálva, folyton a két égő mumia közötti homályt igyekezett elérni. Kiváncsiságtól hajtva, követtük őt, a mint mellettünk elugorva, végre elért a világosság körén kivül és itt felegyenesedve, e szót vetette felénk: »Kövess!« és ezzel eltünt a homályban. Mind a ketten felismertük Ustane hangját. Leó rögtön sarkon fordult és utána ment a sötétben, a nélkül, hogy tanácsomat kérte volna és én remegő szivvel követtem őket. A leopárd vagy ötven lépésnyire mászott, mig teljesen tulértek a tüz és fáklyák világkörén, aztán felegyenesedve, Leó karjaiba borult.

- Oh, uram! - szólt susogva - hát mégis rád találtam! Figyelj! Életemet fenyegeti Ő, a kit szolgálunk. A pávián bizonyosan elmondta neked, hogy mint üzött el tőled? Szeretlek, uram, és te az enyém vagy, hazám szokásai szerint. Az életedet mentettem meg, uram! És te elhagynál most engemet!

- Dehogy hagylak! - kiáltott Leó. - Meg nem foghattam, hogy miért mentél el tőlem. Jer és magyarázzunk meg mindent a királynénak.

- Nem! nem! halálra sujtana bennünket. Te nem ismered még az ő hatalmát - de a pávián ismeri, mert látta őt sujtani. Csak egy módunk lehet. Ha szeretsz, futnunk kell együtt, a mocsárokon keresztül, de rögtön, igy tán megmenekülhetünk.

- Az Isten szerelméért, Leó - kezdtem mondani, de Ustane belevágott.

- Nem! ne hallgass ő reá! Gyorsan! gyorsan! halál a levegő is, a melyet szivunk! Ő tán e pillanatban is hall bennünket. - És, tán hogy érveit támogassa, Leó nyakába borult. A mint igy tett, a tigrisbőr lehullott fejéről és én láttam a fehér vonalat a haján ragyogni a csillagok gyenge fényénél. Teljesen átértve helyeztünk veszélyes voltát, még egyszer közbe akartam lépni, ismerve Leó gyengéd természetét, a hol asszonyokról volt szó, ekkor - ah, rémület! halk, ezüstcsengésü kaczajt hallottam a hátam mögött. Megfordultam. Ott állt - Ő - az öreg Billali és két néma férfi kiséretében. Majdnem a földre rogytam, tudva, hogy ez a helyzet csak valamely borzalmas tragédiával végződhetik, a melynek valószinü, hogy én leszek az első áldozata. A mi Ustanet illeti, lefejtette karjait Leó nyakáról és elfedte arczát, mig Leó, nem értve a helyzet borzalmát, csak elpirult és kissé zavartnak látszott, hogy ilyen kelepczébe jutott.

VI.

Diadal.

Egy percznyi kinos csend következett, a melyet Ayesha szakitott meg, Leóhoz intézvén szavait.

- Nos, uram és vendégem, miért e zavar? - mondá leglágyabb hangján - a mely mégis aczélkeménységünek hangzott fülemben. - Igazán kedves kép volt, a leopárd és az oroszlán együtt.

- Akaszszanak fel - szólt Leó angolul.

- És téged, Ustane - folytatta Ő - igazán meg nem ismertelek volna, ha a fehér vonal hajadon szemembe nem ötlik a hold fényénél - és a leány fejére mutatott. Lám! lám! a táncznak vége, a fáklyák kialudtak és minden dolog csenddel és hamuval végződött. Ugy, te ezt az időt alkalmasnak találtad a szerelemre, Ustane - cselédem - és én meg se álmodva, hogy nekem szót ne fogadjanak, azt hittem, hogy rég hazatértél.

- Ne üzz játékot velem - nyögött a nyomorult leány - ölj meg! és hadd legyen vége!

- De miért? Nem jó az, ily hirtelen leszakadni a szerelem forró ajakáról és a hideg sirba hanyatlani, - ezzel intett a némáknak, a kik rögtön megragadták Ustanet a két karjánál fogva. Leó egy szitokkal ugrott mellé, és az egyiket egy csapással leteritve, összeszoritott fogakkal és emelt ököllel fordult a másikhoz.

Ayesha ujra nevetett. - Pompás ütés volt, olyan ember öklétől - szólt, a ki csak nem rég hagyta el a betegágyát. De kérlek, mérsékeld udvariasságodat és engedd meg, hogy emberem éljen és parancsomnak engedelmeskedjék, nem fog kárt tenni a leányban, de az est hüvösödik és én szivesen látom őt magamnál; bizonyos, hogy a kit te kedvelsz, azt én is kedvelni fogom.

Megfogtam Leó karját és elvontam őt a leütött némától, elkábulva engedelmeskedett.

Aztán megindultunk mind a barlang felé, a sikon keresztül, a hol már csak egy halom fehér hamu jelezte a táncz helyét, a tánczosok mind eltüntek.

Hamarosan elérkeztünk Ayesha boudoirjába. A bekövetkezendők előérzete sulyosan nehezedett szivemre. Ayesha vánkosaira ült és elküldve Jóbot és Billalit, intett a némáknak, hogy igazitsák meg a lámpákat és vonuljanak vissza, egy néma leány kivételével, ki kedvencz szolgálója volt. Mi hárman állva maradtunk. Ustane tőlünk kissé balra.

- Nos, Hollym, - szólt Ayesha, - hogy esett az, hogy te, a ki hallottad parancsomat, mely e gonosz leányt - és itt Ustanera mutatott - távozásra itélte, hogy te, a kinek kérelmére elég gyenge voltam életét kimélni, hogy te részese voltál annak, a mit az éjjel láttam? Felelj! és saját jóvoltodért - mondom, hogy igazat szólj, mert nincs kedvem hazugságokat hallgatni ez ügyben.

- Véletlenül esett, oh királyné! - feleltem - semmit sem tudtam róla.

- Hiszek neked, Holly - felelt hidegen - és hitemnek te veszed hasznát, mert igy a vétek sulya egészen a leányra nehezedik.

- Semmi vétket nem látok ebben - tört ki Leó - ő nem a más felesége, de engem vett férjül, e borzasztó ország szokásaihoz hiven. Kinek mi gondja erre, de különben is, asszonyom, akármit vétett is ő, ha vétett, én részese vagyok vétkének és ha őt büntetni akarod, engem is büntetned kell; de mondom neked - folytatta dühösen - nehogy nyomorult siket-néma cselédeid egyike még egyszer reá tegye kezét, mert darabokra tépem.

Ayesha jéghidegen hallgatta végig és nem felelt. Mikor Leó elhallgatott, Ustanét szólitotta meg.

- És neked nincs mondani valód, asszony? Te üres szalma, te pehely, a ki azt hitted, hogy szenvedélyem és akaratom vihara ellen szállhatsz, mért tetted ezt, mondd, tudni szeretném.

- Azért tettem, oh Hiya - felelt fölegyenesedve és ledobva magáról a tigrisbőrt - mert szerelmem erősebb a sirnál. Azért tettem, mert életem, e férfiu nélkül, a kit szivem választott, rosszabb a halálnál. Ezért tettem koczkára életemet és most, hogy tudom, hogy elvesztettem haragod ellenében, még is örülök, hogy koczkára tettem és szivesen fizetem meg vele veszteségem árát, mert még egyszer ölelhettem őt és hallottam ajkairól, hogy szeret.

Itt Ayesha félig fölemelkedett párnáiról, de ismét visszahanyatlott.

- Nem értek a büvészethez - folytatta Ustane csengő hangon - és nem is vagyok királyné, sem örökéletü, de egy asszony szivét nem lehet kijátszani, oh királyné! és egy asszony szeme élesen lát, még a te fátyolodon keresztül is, oh királyné. Hallgass: tudom, hogy te is szereted ezt az embert és azért akarsz elpusztitani engem, mert utadat állom. Én meghalok, meghalok, lehanyatlom a sötétségbe, nem is tudom hová, de ezt az egyet tudom, mert szivem lángol keblemben és beragyogja tüzével az igazságot és a jövő kitárul szemem előtt; mikor először megismertem uramat - Leóra mutatott - tudtam, hogy halál lesz a nászajándéka, megéreztem azt, de azért nem fordultam el tőle, kész voltam megadni az árát és ime, a halál előtt állok! De, a hogy ezt tudtam, tudom azt is, hogy te hiába vágyol büneid jutalmára. Ő az enyém, és bár szépséged, mint a nap ragyog a csillagok között, ő az enyém és az is marad örökre. Soha ez életben nem fog ő szemeidbe tekintve, feleségének nevezni.

A te sorsod is meg vagyon irva és én látom - és hangja csengett, mint egy ihletett prófétáé - ah, én látom...

A düh és rémület kiáltása szakitotta félbe Ustanét. Ayesha felkelt és állva, kinyujtott karral mutatott Ustanéra, a ki hirtelen elhallgatott. Ránéztem a szegény leányra és arczán ugyanazt a fájdalmas, a rémülettől merev kifejezést láttam feltünni, mint egykor, midőn Leónak dalolt. Szemei kimeredtek, orrczimpái kitágultak és ajka elfehéredett.

Ayesha nem szólt, csak kiegyenesedett, karját kinyujtotta és merőn szegezte szemeit áldozatára. A mint igy tett, Ustane fejéhez kapott, élesen sikoltott és lerogyott a földre.

Leó és én hozzá ugrottunk, meg volt halva. Halálra sujtva a titokzatos villámos hatalom által, melylyel a rettegett királyné akaraterejénél fogva birt.

Egy pillanatig Leó nem tudta felfogni, mi történt. De, a mikor megértette, arcza borzasztóan elváltozott. Vad szitokkal állt föl a halott mellől és megfordulva, Ayeshának rohant. De Ő készen várta és látva mozdulatát, feléje nyujtotta karját és Leó hátra tántorodott s elesett volna, ha én fel nem tartom. Később elmondta, hogy ugy érezte, mintha erősen mellbe vágták volna és egyuttal megfosztották volna szivét férfias bátorságától.

- Bocsásd meg, vendégem, - szólt Ayesha Leóhoz fordulva - ha igazságos itéletem végrehajtásával megsértettelek.

- Megbocsátani neked, te démon! orditott szegény Leó, bánatában és haragjában - megbocsátani neked, te gyilkos! az égre, megöllek, ha hozzád férek!

- Nem, nem, ez nem lehet - felelt Ő ugyanama lágy, hizelgő hangon - te nem érted, de itt az ideje, hogy megtudj mindent. Te az én szerelmem vagy Kallikratesz, az én erőm, az én mindenem. Kétezer éve, hogy várlak, Kallikratesz, és ime, végre visszajöttél hozzám. A mi ezt az asszonyt illeti - a halottra mutatott - ő köztem és közted állt és én elháritottam őt.

- Átkozott hazugság! - kiáltott Leó - én nem vagyok Kallikratesz, a nevem Vincey Leó, ősöm volt Kallikratesz, legalább ugy tudom, hogy az volt.

- Te mondod - igen, ősöd volt Kallikratesz és te, te magad vagy Kallikratesz, a ki ujra született és visszajöttél hozzám, mert te vagy az én uram.

- Én nem vagyok Kallikratesz és a mi azt illeti, hogy az urad legyek, inkább egy pokolbeli ördögöt vennék feleségül, mert az is jobb lenne, mint te.

- Hogy mondtad ezt, hogy mondtad, Kallikratesz? Látszik, hogy régen nem láttál és szépségem kitörlődött emlékedből. Pedig én igen szép vagyok, Kallikratesz.

- Gyülöllek, gyilkos asszony és nem óhajtom látásodat. Mit ér nekem a szépséged? Gyülöllek, ha mondom.

- És mégis kis idő mulva térdeimhez fogsz csuszni és esküdni fogsz, hogy szeretsz, - felelt Ayesha csengő, gunyos kaczajjal. - Jer, kisértsük meg most, itt e leány holtteste mellett a ki téged szeretett. Nézz reám, Kallikratesz! és hirtelen mozdulattal lerázta fátyolát s vékony ruhájában, ragyogó szépségében és fenséges bájában állt előttünk. Mint Vénusz a habokból, ugy bontakozott ki Ő fátyolaiból. Előre hajolt és mélységes, ragyogó szemeit Leó szemeire függesztette és láttam, a mint ennek ökölbe szoritott keze kitágult és merev, fájdalom-dult vonásai elsimultak tekintete alatt. Láttam, mint változik bámulata csodálattá s aztán büvöletté és mentől jobban küzdött, annál jobban erőt vett rajta e borzasztó szépség hatalma, a mely megejtette érzékeit és megvesztegette szivét. Ismertem ez átalakulást, magam is keresztül mentem rajta, a ki kétszer annyi idős voltam, mint Leó. Most is ujra és ujra átéltem, pedig büvös tekintete nem reám sugárzott. Igen, ismét átéltem a mult est szenvedéseit, még hozzá féltékeny, őrülten féltékeny voltam Leóra, képes lettem volna reá vetni magamat. Szégyen reám! Ez az asszony megzavarta és majdnem tönkretette erkölcsi érzékemet, a hogy tönkretette mindenkiét, a kire földöntuli szépségében ragyogott.

- Nagy Isten, - szólt Leó - halandó asszony vagy-e te?

- Asszony vagyok - igazán az - és a te tulajdon nőd, Kallikratesz! - felelt - kerek patyolat karjait feléje nyujtva és édesen mosolyogva.

Leó nézte és nézte, és láttam, mint huzódik közelebb hozzá. Hirtelen Ustane holttestére esett tekintete, borzadva állt meg.

- Oh, hogy tehetném? - szólt rekedten - te gyilkosa vagy, pedig ő szeretett engemet.

Azt már nem mondta, hogy ő is szerette a szegény leányt.

- Ne törődjél vele - szólt halk, édes hangon, ahogy az esti szellő susog - ne törődjél vele. Ha vétkeztem, szépségem tulragyogja vétkemet. Ha vétkeztem, irántad való szerelemből tettem, azért felejtsd el és jer hozzám, - és ismét feléje nyujtotta karjait és susogva mondá - jer - és aztán vége volt.

Láttam Leót küzködni, láttam elfordulni, mintha menekülni akarna; de ez asszony szemei vonzották, mint mágnes a vasat. Szépségének és szenvedélyes vágyának sugárkörébe vonva, hatalmába keritette és legyőzte őt, itt az asszony holtteste mellett, a ki annyira szerette őt, hogy meghalt érte. Borzasztóan hangzik, de nem szabad azért Leót elitélni. A kisértő, a ki elcsábitotta őt, több volt, mint emberi, és szépsége is nagyobb, mint a föld leányainak szépsége.

Mikor ujra feltekintettem, az Ő remek alakja Leó karjaiban pihent és ajkai ajkát csókolták; kedvese holtteste volt az oltár, a melynél Vincey Leó hüséget fogadott véreskezü gyilkosának, még pedig örökre.

Hirtelen kigyószerü sima mozdulattal Ő kifejlett Leó karjaiból és zengzetes kaczajra fakadt.

- Nem megmondtam-e, hogy rövid időn a térdeimhez fogsz csuszni, Kallikratesz?

Leó nyögött fájdalmában és szégyenében. Mert bár legyőzetett és meghódolt, nem volt oly nyomorult, hogy ne lássa sülyedésének mélységét. Ellenkezőleg, jobb természete feltámadt bukott lénye ellen, a mint világosan láttam.

Ayesha ismét kaczagott, aztán hirtelen fátyolába burkolózva, jelt adott a néma leánynak, a ki az egész jelenetet kiváncsi, de ijedt tekintettel figyelte volt.

A leány elment, de rögtön visszatért két néma férfi kiséretében, a kiknek Ő szintén valami jelt adott. Ezek aztán megfogták szegény Ustane holttestét a karjai alatt és kivonszolták a szobából végig a barlangon. Leó egy darabig nézte, aztán kezével eltakarta szemeit; felizgatott eszemnek ugy tetszett, hogy Ustane is ránk nézett nyitott szemeivel, a mint elvitték.

- A mult meghalt és eltemettetett, - mondá Ayesha ünnepiesen, midőn a kisérteties proczesszió eltünt és a függöny eltakarta előlünk. Aztán azzal a hirtelen átmenettel, melyre csak ő volt képes, ledobta fátyolát és Arábia lakóinak ősi és költői szokása szerint, a diadal ünnepi dalára fakadt, a mely vadon és sebesen folyt ajkairól és a melyet majdnem lehetetlen prózai forditásban kifejezni. Körülbelül igy hangzott:

- A szerelem olyan, mint a pusztai virág.

- Olyan, mint az aloe Arábiában, egyszer virit s azután meghal. Az élet keserü ürességének a homokján virul és szépségének ragyogása olyan az élet sivatagában, mint a csillagfény a viharban.

- Egyetlen egy virága van az élet vadonának.

- Ez a virág a szerelem!

- Csak egyetlen egy csillag vezérel bennünket ködös utainkon.

- Ez a csillag a szerelem!

- Csak egy reménye van kétségbeesett szivünknek.

- Ez a remény a szerelem!

- Minden egyéb hamis! Minden egyéb csak árnyék! Minden egyéb csak üres hiuság!

Aztán Leóhoz fordulva és kezeit vállára nyugtatva, emeltebb hangon folytatta:

- Régóta szerettelek! ah, én egyetlen szerelmem, de azért szerelmem nem kisebbedett.

- Régóta várlak és ime, végre eljöttél.

- Régen volt, hogy láttalak, aztán eltüntél szemeim elől.

- Ekkor sirba vetettem a türelem magvát, keserü megbánás könyeivel öntöztem és a remény napjával melegitettem. És ime, eljött a kikelet.

- Legyőztem a halált és ő visszaadta nekem a halottat!

- Ezért örvendezek, mert jövőnk olyan mint a hajnal ragyogása és örökké viruló réteken fogunk járni!

- Örök ifjuságban! mérhetetlen hatalomban! a dicsőség ragyogásában fogunk élni! Mindaddig, mig sorsunk betelik és a sötétség elborit bennünket!

Befejezte különös énekét, a melyet alig birok itt leirni és aztán igy szólt Leóhoz:

- Talán nem is hiszed szavaimat, Kallikratesz - talán azt hiszed, hogy elámitalak azzal az állitással, hogy annyi ideje élek és hogy a te ujraszületésedet vártam? Ne nézz rám oly hihetetlenül. Mert a nap könnyebben téveszthetné el mindennapi utját és a fecske szokott fészkét, hogysem én hazugságot mondjak neked, Kallikratesz. Vedd el szemeim világát, borits örök sötétségbe, akkor is megismernélek felejthetetlen hangodról. Foszsz meg hallásomtól is és csak kezeddel érints - és ezer közül kiismerném érintésedet. Rabolj meg minden testi érzékemtől és akkor látni fogod, hogy szellemem erejével ismernélek fel. Ime, itt van Kallikratesz! ime, örvendezz, mert végtelen éjjeled virrasztása megszünt! ime, lásd te, a ki eddig sötétben bolyongtál, a hajnal csillaga ragyog fölötted. De megállj, ha kemény szived nem hajol meg az igazság fensége előtt, ha bizonyitékát kivánod annak, a mit nem vagy képes megérteni, azt is mutathatok és neked is, ah, Hollym. Fogjon mindenitek egy lámpást, és kövessetek oda, a hova vezetni foglak benneteket.

Gondolkozás nélkül felfogtuk a lámpákat és követtük Ő-t. Valójában, a mi engem illet, én már teljesen lemondtam a gondolkozás józan szokásáról, olyan körülmények között, a hol a gondolkozás örökösen a csoda kemény falába ütközött. Boudoirja tulsó végéhez érve, Ayesha egy függönyt vont félre és egy keskeny lépcsőt mutatott. A mint lesiettünk rajta, feltünt, hogy a lépcsőfokok közepe egészen ki volt járva. Már pedig a mi lépcsőt eddig csak jártunk körben, az mind teljesen ép állapotban volt, a mi nem is csoda, mert csak akkor jártak rajta, ha egy-egy uj halottat temettek. Ez a körülmény, rendkivüli izgatottságom daczára is, erősen feltünt, a hogy sokszor megesik az emberen, hogy bármennyire elfoglalt legyen is elméje nagy dolgokkal, apró körülmények is feltünnek előtte. A lépcső alján megállva, figyelmesen vizsgáltam a kopott kőlapokat. Ayesha észrevette.

- Kiváncsi vagy tudni, Hollym - szólt - kinek a lábai alatt kopott el annyira ez a sziklalépcső? Az én lábaim - az én tulajdon könnyü lábaim járása alatt. Jól emlékszem még, hogy valamikor ép és sima volt a lépcső, de kétezer éve, hogy nap-nap után lejöttem rajta és ime, szandáljaim, elkoptatták a kemény sziklát.

Nem feleltem, de nem hiszem, hogy bármi más is ugy megértette volna velem e csodás lény szörnyü korát, mint ez az Ő gyenge fehér lábai által kijárt lépcső. Milliomszor kellett neki ezen fel és lemenni, mig annyira elkophattak. A lépcső alagutban végződött, a melyben néhány lépésnyire előttünk láttam ugyanazt a függönynyel eltakart bejáratot, a mely mögött azon borzalmas éjszakán át láttam a büvös tüz mellett. Felismertem a függöny mintáját és az egész jelenet oly élénken merült fel szemeim előtt, hogy szinte megremegtem belé. - Ő belépett a kriptába - mert az volt - és mi követtük Őt - én szinte örvendettem, hogy a különös hely titka feltárul előttünk és mégis remegtem a felfedezéstől.

VII.

A halott és az élő találkoznak.

- Ime, a hely, a hol kétezer év óta háltam! - szólt Ayesha, elvéve a lámpát Leó kezéből és a feje fölé emelve. Sugara egy kis gödörre tévedt, a hol akkor a büvös tüz égett, de ennek semmi nyoma sem látszott, azután megvilágitotta a fehér leplekbe burkolt alakot, a mely a kripta egyik faragott kőpadján pihent és ezzel szemben a kripta másik oldalán egy hasonló kőpadra vetette világát.

- Itt - folytatta Ayesha, kezét a kőpadra téve - itt háltam minden éjjel, annyi emberöltő óta, csak egy köpenynyel takarva. Nem illett volna hozzám, hogy párnákon pihenjenek, mikor férjem emitt - és a merev alakra mutatott - a halálban megkövülve feküdt. Itt feküdtem az ő fagyos társaságában, minden éjjel, mig fekhelyem márványa ép ugy ki nem kopott testem nyugtalan forgolódásától, mint a lépcső, a melyen lejöttünk, ily hived voltam, oh, Kallikratesz, álmod hosszu ideje alatt. És most, én mindenem, különös dolgot fognak látni szemeid, látni fogod saját holttestedet, mert jól megőriztelek mind e századokon keresztül, Kallikratesz. El vagytok készülve?

Nem feleltünk, csak rémült tekintetet vetettünk egymásra, az egész jelenet oly borzasztó és mégis nagyszerü volt. Ayesha a halotthoz közeledett és kezét a lepel szélére téve, ujra megszólalt.

- Ne féljetek, bár csodálatosnak lássék, minden, a mi él, ép ugy élt már egyszer azelőtt is. Csakhogy mi nem tudjuk, emlékezetünk nem jegyezte a multat és a föld elnyeli a port, melyet kölcsön adott, mert még senki sem menekült meg a sirtól. De müvészetemmel és az elpusztult Kôr tudósainak müvészetével, a melyet ellestem tőlük, én megőriztelek az enyészettől, ah, Kallikratesz, hogy szépséged halott képe örökké szemeim előtt legyen.

- Ime, a halott és az élő találkoznak! Az idő nem semmisitheti meg az egyént, bár a jóltevő álom kitöröli elméjéből szenvedései emlékét, a melyek különben, mint a vérebek, üldöznék életről-életre, mig elméje megbomlanék a kin és nyomor kétségbeesett nyomásától. Azért ne félj, Kallikratesz, ha te, az élő - a ki csak az imént születtél - meglátod önmagadat - a ki oly rég ideje éltél és haltál meg. Csak egy lapot forditok lényed történetében és megmutatom az irást rajta.

Ide nézz!

Hirtelen mozdulattal lerántotta a leplet a halottról és rávilágitott a lámpával. Odanéztem és rémülten huzódtam vissza. Mert ott előttünk a kőpadon, fehérbe burkolva, feküdt Vincey Leó holtteste. Leóról, az élőről, a ki ott mellettem állt, Leóra, a halottra, bámultam, a ki ott feküdt, és nem tudtam különbséget tenni köztük, csak annyit, hogy a halott valamivel idősebbnek látszott az élőnél. Vonásról-vonásra egyformák voltak, egész a göndör aranyos apró fürtös hajig, a mi Leó legfőbb szépsége volt. Még a halott arczának kifejezése is ugyanaz volt, mint Leóé, ha mély álmában láttam. Soha sem láttam még ikreket sem ilyen tökéletesen hasonlitani egymáshoz. Megfordultam, hogy lássam, milyen hatással volt Leóra halott képmásának a látása. Megdermedve bámult nehány perczig, aztán szemeit eltakarva, kiáltott:

- Takard el! és vigy el innen engem!

- Megállj, Kallikratesz! - szólt Ayesha, a ki a feje fölé tartott lámpa világánál a hideg halott mellett állva, ugy nézett ki remek szépségében, mint egy ókori Sybilla. Megállj, mutatok még valamit, bünöm legcsekélyebb részét sem akarom előtted titkolni. Bontsd ki, Hollym, a holt Kallikratesz ruháját a mellén, mert uram tán fél hozzányulni.

Reszkető kezekkel engedelmeskedtem. Ugy tetszett, hogy szentségtörő dolgot mivelek, mikor a mellettem álló élet halott képmását érintem. Hirtelen kitártam széles mellén a ruháját és a szive fölött egy széles sebhely látszott.

- Nézd, Kallikratesz! - szólt - tudd meg, hogy én voltam, a ki megöltelek. Megöltelek az egyiptomi Amenartas miatt, a kit szerettél és a kit nem ölhettem meg, mint a hogy ma megöltem vetélytársnőmet, mert erősebb volt, mint én. Ekkor keserü haragomban téged sujtottalak, de azóta mindig sirattalak és vártam jöveteledet. Látod ezt a halottat, a ki te voltál? Századokon keresztül társam és vigasztalóm volt; de mert megjöttél te, többé nincs reá szükségem. Térjen vissza a porba, a melyből vétetett. Lásd, hogy készültem erre a boldog órára! - és a másik kőpadhoz menve, a mely állitása szerint fekvőhelyéül szolgált, egy kétfülü vázát vett le róla, melynek nyilása hólyaggal volt bekötve, ezt leoldotta s miután a halott fölé hajolva, gyöngéden megcsókolta fehér homlokát, a váza tartalmát gondosan végig öntözte rajta, óvatosan, nehogy a folyadék egy csöppje minket vagy őt magát érintse. Hirtelen sürü köd és fojtó füst töltötte el a barlangot, a melytől semmit sem láthattunk, de a hely felől, a hol a holttest feküdt, erősen sistergő és ropogó zajt hallottunk, a mely azonban elmult, mire a füst elhuzódott. Végre kitisztult a levegő és a kőpad, melyen az ősi Kallikratesz holtteste annyi évszázadokig pihent, üresen állt, csak egy maroknyi fehér hamut láttunk rajta. A folyadék tökéletesen elpusztitotta a testet, sőt néhol a kőbe is beleette magát. Ayesha lehajolt, egy marok hamut vett föl és a levegőbe szórva, ünnepies hangon szólt:

- Por, a porhoz! - Mult a multba! A halott térjen a halottakhoz!

Kallikratesz meghalt! és ujra született!

A hamu némán szállt a levegőbe és mi áhitattal néztük, sokkal jobban meg voltunk hatva, hogysem szólni tudtunk volna.

- Most menjetek - szólt Ő - és aludjatok, ha tudtok. Én virrasztok és gondolkozom, mert holnap estére kelvén, elindulunk innen és rég ideje, hogy az utat jártam, melyet követni kell.

Meghajoltunk előtte és eltávoztunk. A mint szobáinkba értünk, benéztem Jób fekvőhelyére, hogy lássam, hogy van, mert mielőtt Ustanéval találkoztunk volna, roppant ijedten hagyta ott az amahaggerek borzalmas tánczát. Mélyen aludt szegény, becsületes jó vén gyerek és én örültem, hogy szegénynek az idegei, a melyek ugy is nagyon meg voltak már bomolva, nem voltak kitéve e szörnyü napot befejező izgalmak elviselésének. Aztán szobánkba tértünk és itt végre szegény Leó, ki, a mióta saját énjének halott képmását látta volt, mintegy meg volt merevülve, kétségbeesetten tört ki. Most, hogy a rettegett királyné jelenléte nem kábitotta el, a történt dolgok emléke, kiváltképen Ustane meggyilkolása viharos erővel rohanták meg és a kétségbeesés, lelkifurdalás és rémület ugy megtörték, hogy fájdalom volt reá nézni. Átkozta magát, átkozta az órát, a mikor először olvasta a cserépre irt történetet, a melynek igazságáról oly különös módon győződött meg és legkeserübben átkozta meg saját gyengeségét.

Ayeshát nem merte átkozni. Ki is merte volna átkozni azt az asszonyt, a ki talán tudtunkon kivül most is figyel bennünket.

- Mitévő legyek, öregem? - szólt, fejét vállaimra hajtva bánatában. - Engedtem, hogy megöljék; nem mintha tehettem volna róla de öt perczre rá gyilkosát öleltem az ő holtteste felett. Alávaló nyomorult vagyok, de nem tudok ellentállni - itt hangja susogóra vált - a szörnyü büvésznőnek. Tudom, hogy holnap is igy fogok tenni, tudom, hogy hatalmában vagyok örökre és ha soha sem láthatnám többé, még sem gondolnék más asszonyra életemben soha. Követnem kell őt, mint tű követi a mágnest, ha mehetnék, sem mennék el, nem tudnám őt elhagyni, lábaim megtagadnák a szolgálatot, de az elmém még elég tiszta és eszemmel gyülölöm őt, legalább azt hiszem, gyülölöm. Mindez oly borzasztó! és az a halott! Mire véljem? Az én voltam! Bilincseibe vagyok verve és lelkemmel fizetem meg szépségének árát!

Ekkor elmondtam neki, hogy én sem vagyok különb helyzetben és kénytelen vagyok bevallani, hogy borzasztó elfogultsága daczára is részvéttel volt irántam. Talán azért, mert nem tartotta érdemesnek, hogy féltékeny legyen reám, tekintve, hogy hölgye ugyancsak semmibe sem vett. Ajánlottam neki, hogy szökjünk meg, de csakhamar elvetettük a tervet, mint kivihetetlent és hogy őszinte legyek, nem hiszem, hogy egyikünk is elhagyta volna Ayeshát, ha valami felsőbb hatalom hirtelen ajánlotta volna, hogy elvisz bennünket e sötét barlangokból és cambridge-i otthonunkban tesz le. Kétségtelen, hogy Ő gonosz egy asszony volt, tagadhatatlan, hogy megölte Ustanet, mivel az utjában állott, de Leóhoz hűséges szeretettel ragaszkodott és a férfi könnyen megbocsátja az asszony vétkeit, ha az az asszony szép és miatta vétkezett. Az én véleményem szerint bolond lett volna, ha lemond Ayesháról, igaz, hogy én magam is szerelmes voltam belé és szivesebben lettem volna kegyeinek élvezője egy hétig, mint a legszebb földi asszonyé egész életemben. Két óránál tovább együtt ültünk, izgatott idegekkel beszélgetve a csodálatos eseményekről, melyekben részt vettünk, az egész álomnak vagy tündérmesének tetszett; ki hitte volna, hogy a cserépen talált irás, nemcsak hogy igazat szólt, hanem hogy mi ketten voltunk arra hivatva, hogy megtaláljuk Ő-t, a ki türelmesen várta eljövetelünket a kôr-i sirokban. Ki hitte volna, hogy Leó személyében e titokteli asszony azt a lényt vélje feltalálni, a kire századok óta várt és a kinek hajdani földi burkát mind e mai napig megőrizte. De igy volt. Végre kimerülve lefeküdtünk, sorsunkat a gondviselés kezeire bizva, a ki minket választott e titokzatos dolgok felfedezésére.

VIII.

Jób sejtelmei.

Kilencz óra volt másnap reggel, midőn Jób, a ki még mindig ijedtnek látszott, a szobámba jött felkölteni, egyuttal hálát rebegve, hogy élve talált bennünket, a mit már nem is mert reményleni; mikor elmondtam neki Ustane sorsát, még jobban hálálkodott a mi megszabadulásunkon és nagyon sajnálta szegény Ustanet, bár a mig élt, nem voltak egymásnak igen nagy kedvelői. Ustane malacznak hivta őt arabul, Jób meg cédának czimezgette őt angolul, de mindezt elfelejtette, mikor hallotta, hogy mily csapással sujtotta a királyné keze a szegény leányt.

- Nem szeretnék olyat mondani, a mi nem tetszenék, uram, - mondá Jób, sopánkodásait abba hagyva - de amondó volnék, hogy ez az Ő az eleven ördög maga. Ez a hely valósággal az ördögök tanyája, uram, és Ő a gonoszok királynéja és ha valaha kijutunk innen, az nagyobb szerencse volna, mint a mekkorát megérdemeltünk. De semmi kilátásunk sincs reá. Már hogy eresztene el az a boszorkány egy olyan szép urfit, mint a milyen Leó ur.

- Ismerd be legalább, hogy az életét megmentette.

- Igaz, de a lelkével fizet meg a testéért. Boszorkánymestert farag belőle. Azt mondom, uram, hogy vétek még szóba is állni az ilyen néppel. Az éjjel, uram, elolvastam a bibliámban, melyet szegény öreg anyámtól kaptam, hogy mivé lesznek a boszorkányok és az affélék, mig a hajam szála mind az égnek nem meredt ijedtemben. Uram Isten, hogy csodálkoznék az öreg asszony, ha látná, hogy az ő Jóbja hová jutott.

- Az igaz, hogy furcsa ország és még furcsább nép közé jutottunk, Jób, - mondám sóhajtva.

- Igaza van, uram, - felelt a szegény - és ha nem mondaná, hogy szamár vagyok, hát mondanék valamit, a mig Leó ur nem hall bennünket (Leó korábban kelt és sétálni ment) és ez csak az, hogy ez az utolsó ország, a mit láttam valaha életemben. Különös álmom volt az éjszaka. Azt álmodtam, hogy apámat láttam ilyen hálóingfélében, mint a milyet ezek az idevalók viselnek, ha különösen kicsipik magukat; a kezében egy csomó hosszu füvet tartott, a mit aligha nem az uton szedett idejövet, mert sok olyast láttam itt a barlang körül. Jób! - szólt hozzám ünnepies hangon.

- Jób, - mondá - itt az idő, itt az idő; de soha se hittem vóna, hogy ilyen messzire gyűjjek utánad, még hozzá ilyen helyre. Mennyi bajom volt vele, mig kitaláltam, hol vagy, nem illett szegény apádat igy kifárasztani és még hozzá milyen rossz nép között kellett találnom tégedet, itt ebben a Kôrban. Aztán elmondta, hogy innen-onnan többet fogjuk egymást látni, mint szeretnők, gondolom azért mondta ezt, mert eszébe jutott, hogy sohse igen tudtunk három napnál tovább egymással megférni, tudom, hogy most is csak ugy leszünk, ha összejövünk.

- Csak nem gondolod, hogy meghalsz - mondám - azért, mert boldogult apáddal álmodtál? Ha az ember meghalna, a miért az apjával álmodott, mi történnék vele akkor, ha az anyósával álmodnék?

- Maga csak kinevet, uram - mondja Jób - persze, mert nem ismerte az apámat. Ha akárki más lett volna, például Mari néném, a ki szivesen tréfált, nem törődném vele. De tudja, uram, az apám olyan lusta volt világéletében, hogy semmiért ide nem fáradt volna utánam, csak épen hogy körülnézzen.

Biz', uram, hogy komoly szándéka volt neki. Hát iszen nem tehetek róla, tudom ugy is, hogy egyszer csak el kell mennem, csakhogy rosszul esik, hogy épen ilyen helyről kell indulnom, a

hol jóravaló keresztény temetést aranyért se lehet kapni. Csak az vigasztal, hogy legalább is jó cselédje voltam az uramnak és Leó urnak, az Isten áldja meg; ugy látszik, mintha csak tegnap vittem volna sétálni. És ha valamikor kijutnak ebből az istentelen országból, - a mit valószinünek hiszek, mert apám magukat nem emlitette - remélem, néha eszükbe jutnak megfehéredett csontjaim és hogy soha többé nem törődnek görög történetekkel, a melyek törött virágcserepekre vannak irva.

- Eredj! eredj! Jób - mondám komolyan - ne végy ilyen ostobaságot a fejedbe. Igaz, hogy sok furcsa dolgot értünk és még remélem, érünk is - de...

- Nem, uram, - felelt Jób a kemény meggyőződés hangján, a melyet rosszul esett hallanom - ez nem ostobaság. Én egy szegény elitélt ember vagyok, érzem, hogy meg kell halnom és mondhatom, hogy nem kellemes egy érzés biz ez, uram, mert az ember kénytelen mindig arra gondolni, hogy ugyan miképen is lesz az eset? Ha eszem, azt gondolom, hogy mérget eszem, aztán a falat kifordul a számból. Ha pedig ezekben a vakandturásokban járkálok, mindig kés lebeg az eszem előtt, hogy még a hátam is borsódzik. Pedig nem volnék válogatós, uram, csak legalább hirtelenül esnék meg, mint annak a szegény leánynak a halála; most, hogy nincs többé, igazán sajnálom, hogy keményen bántam vele, bár még most sem helyeslem az erkölcseit a férjhezmenetel körül, mert illetlenségnek tartom, hogy ugy sietett vele. Csak azt remélem, uram, - szegény Jób sápadt lett, a mint ezt mondta - csak azt remélem, hogy nem a tüzes fazék lesz a végem.

- Ostobaság! - vágtam bele haragosan - ostobaság!

- Jól van uram, - felelt Jób - nem illenék hozzám, hogy ellentmondjak, csak arra akartam kérni, uram, hogy ha valamerre mennek, engem is magukkal vigyenek, legalább jó emberem legyen mellettem a nehéz órában, tán akkor könnyebben esik. És most, uram, megyek a reggeli után látni. Elment, engem igen kényelmetlen kedélyállapotban hagyva. Nagyon ragaszkodtam a jó vén legényhez, a legbecsületesebb ember volt, a kivel életemben dolgom volt, inkább barátom volt, mint szolgám és a puszta gondolat, hogy őt valami baj érhetné, összeszoritotta torkomat.

Végre behozták a reggelit és Leó is - a ki a barlangon kivül sétált, hogy a fejét kiszellőztesse, megérkezett. Reggeli után ismét elmentünk sétálni és néztük, a mint néhányan az amahaggerek közül valami gabonafélét vetettek, melyből a sörüket készitették. Még egész bibliai módon dolgoztak, egy ember kecskebőr kötényébe öntötte a magot és le és föl járva a földön elszórta. Valóságos megkönnyebbülés volt e rémes népet ilyen egyszerü munkában látni, a mi legalább emberekhez hasonlóvá tette őket. Midőn sétánkból visszatértünk, Billalival találkoztunk, a ki értésünkre adta, hogy Ő szivesen lát bennünket, igy hát hozzá siettünk.

A némák szokás szerint bevezettek bennünket, mikor visszahuzódtak, Ayesha lebontotta fátyolát és kérte Leót, hogy csókolja meg, a mit ez, az elmult éjjel lelkifurdalásai daczára több hévvel teljesitett, mint a mennyit az udvariasság követelt volna.

Fehér kezét Leó fejére téve, gyengéden nézett szemeibe.

- Szeretnéd tudni, Kallikrateszem, hogy mikor leszek egészen és örökké a tied? Megmondom. Előbb neked is olyanná kell válnod, mint a milyen én vagyok, nem halhatatlanná, - mert én sem vagyok az - de oly keménynek és aczélozottnak az idő támadásai ellen, hogy nyilai ugy pattanjanak le ifju életed vértjéről, mint napsugarak a vizről.

Most és igy nem lehetünk társak, mert te és én különböző lények vagyunk és életem ereje és tüze megsemmisitené a tiedet. De nem sokáig kell türnöd, még ez este, egy órával napnyugta előtt, indulunk innen és holnap estére, ha minden jól megy és az utat nem felejtettem el - el fogunk érkezni az élet tüzéhez, ebben kell fürödnöd, hogy oly dicső légy, mint még soha férfiu nem volt és aztán nőd leszek, nőd és te férjem lész.

Leó valamit dadogott erre a különös kijelentésre, de nem értettem, hogy mit, Ő kaczagott zavarán és igy folytatta:

- És téged is elviszlek magammal, oh, Hollym, te is részesülj e kegyben, azután igazán örökzöld fa lész, és teszem ezt azért, mert te tetszel nekem, Holly, mert nem vagy bolond, mint a férfiak legtöbbje és mert bár tudós vagy, még nem felejtetted el, hogy kell csinos bókot mondani egy szép asszony szemeiről.

- Halló! öregem - sugott Leó régi jó kedvének felragyogásával - te még bókoltál is? sohasem hittem volna rólad!

- Köszönöm, Ayesha - feleltem annyi méltósággal, a mennyivel csak birtam - de ha létezik egy olyan hely, mint a milyenről szóltál és ha azon a helyen csakugyan létezik az a tüzes erő, a mely visszaverje tőlünk a halált, én nem kérek belőle. Nekem, oh, Ayesha, az élet nem volt oly puha fészkem, hogy örökre benne kivánjak maradni. Kőszivü anya a föld és követ ád gyermekeinek mindennapi kenyér gyanánt.

- De gondold meg, Hollym - mondá - hogy a hosszu élet, erő és szépség, hatalmat jelent és sok egyebet, a mi mindenek fölött drága az embereknek.

- És mi az, ah, királyné, a mi oly drága az embereknek? - feleltem. Szappanbuborék! A nagyravágyás egy véghetetlen létra, a melynek legmagasabb fokát soha sem lehet elérni. A gazdagság végre undort kelt és egy órai nyugalmat vagy élvezetet nem képes szerezni. A tudomány? Mentül többet tanulunk, annál jobban látjuk borzasztó tudatlanságunkat. És mi egyebet adhatna nekünk jót a hosszú élet?

- A szerelmet, ah, Hollym! a szerelmet, a mely mindent széppé tesz és megaranyozza a port is, a melyet taposunk.

- Meglehet - feleltem - de hát ha hiába szeretünk, vagy pedig az, a kit szeretünk, csak arra való, hogy a csalódás mérges nyilát verje szivünkbe? Miért vésse az ember bánatát márványba, mikor sokkal jobb azt homokba irni. Nem, ah, Hiya, én megelégszem a rám mért idővel, megöregszem kortársaimmal, meghalok és feledésbe merülök, a mikor az órám üt.

- Büszkén szólsz, Hollym, de majd ha elér az öregség és gyötör bajaival, keserüen fogod bánni, hogy visszautasitottad e fenséges adományt.

Nem feleltem, nem mondhattam meg neki Leó előtt, hogy nem óhajtottam egy élet meghosszabbitását, a mely örökre telve lesz a reménytelen szerelem keserüségével.

- És most, - folytatá Ő - mondd el nekem, Kallikratesz, hogy mi inditott arra, hogy engem itt felkeress? Az éjjel azt mondtad, hogy az, a kit láttál, Kallikratesz ősöd volt. Hogy volt ez minden, beszéld el.

Felszólitásának engedve, Leó elbeszélte a szekrényben talált cserép csodálatos történetét, a melyet ősanyja, az egyiptomi Amenartasz irt és a mely minket utnak inditott. Ayesha figyelemmel hallgatta és végre felém fordulva, igy szólt:

- Nem mondtam-e én neked egy napon, Holly, mikor a jó és rosszról beszéltünk, hogy a jóból rossz és a rosszból jó következhetik és hogy a ki eldobja a követ, nem tudhatja előre, hogy kit talál vele. Ime, ez az egyptomi Amenartasz, a ki gyülölt engem és a kit én még most is gyülölök, maga küldte el hozzám kedvesét. Ő miatta öltem meg Kallikrateszt és ő akarta visszajövetelét hozzám! És azt kivánta, hogy fia öljön meg, ha bir, mert én megöltem férjét. Ime! - és Leó térdeihez omlott, fehér ruháját kitárva márványkeblén, - ime, itt ver a szivem és ott a kezed ügyében van egy éles tőr, ragadd fel és verd keresztül bünös szivemet, hogy boszud le legyen hütve.

Leó ránézett, aztán kinyujtotta kezét és felemelte.

- Kelj fel, Ayesha - szólt szomoruan - tudod, hogy ugy sem birnálak megölni, még azért sem, a kit a mult éjjel gyilkoltál meg. A tied vagyok, rabszolgád, hogy birnálak megölni, inkább magamat veszíteném el.

- Nemsokára szeretni is fogsz engem - felelt Ayesha mosolyogva - és most beszélj hazádról - nagy nép a te néped, ugy van-e? olyan hatalommal, mint a régi rómaiaké volt. Tudom, hogy szeretnél visszatérni közéjök és én nem akarnám, hogy örökké itt maradj e sötét kôr-i barlangokban. Ha egyszer egyformák leszünk, visszatérünk együtt Angliába, mert te uralkodni vagy hivatva hazádban.

- De hiszen nekünk van királynénk - felelt Leó hirtelen.

- Nem baj - szólt Ayesha - könnyü lesz megfosztani trónjától.

Erre mindaketten rémülten kiáltottuk, hogy inkább magunkat fosztjuk meg életünktől.

- Különös - szólt Ayesha csodálkozva - egy királyné, a kit népe szeret! A világ ugyancsak nagyot változhatott, mióta én Kôrt lakom.

Igyekeztünk neki megmagyarázni, hogy az uralkodók is nagyot változtak azóta. Azt is igyekeztünk vele megértetni, hogy a királyné daczára, a tulajdonképeni hatalom a nép kezében volt, mert a nép választotta meg képviselőit.

- Értem - szólt - demokraták, de akkor bizonyosan van zsarnokuk - mindig ugy láttam, hogy a demokraták maguk soha sem tudván világosan, mit akarnak - zsarnokok akaratának hódoltak meg.

- Az igaz, hogy nekünk is vannak zsarnokaink - feleltem.

- Nos, hát akkor elpusztitjuk legalább e zsarnokokat - szólt megadással - és Kallikratesz fog helyettük uralkodni.

Én rögtön felvilágositottam Ayeshát, hogy az angol törvények nem igen hajlandók eltürni az eféle pusztitást, de ő megvetéssel kaczagott.

- Törvény! törvény! Hát nem vagy képes megérteni, Hollym, hogy én a törvény fölött állok! és fölötte fog állni Kallikratesz is. Emberi törvény nekünk annyi, mint hegytetőnek az északi szél. A hegy tér-e ki a szél elől vagy a szél a hegy elől? És most hagyj el és te is, Kallikratesz, készülnöm kell a holnapi utra és nektek is, szintugy mint szolgátoknak. De ne hozzatok sok holmit magatokkal, mert hiszem, hogy három nap alatt megfordulunk.

Eltávoztunk, mélyen elgondolkozva azon, a miket halottunk. A borzalmas - Ő - ugy látszik el volt határozva, hogy Angliába megyen és rettegtem a gondolattól, hogy milyen eredménye lenne az Ő odajövetelének. Hogy mily büvhatalma volt, azt láttam és hogy azt ott is fogja kénye-kedve szerint gyakorolni, arról meg voltam győződve. Ha egy kis ideig képesek lettünk volna is visszatartani; büszke, nagyravágyó szelleme bizonyosan kitör és boszut áll a századokig tartó elhagyatottságért és magányért. Ha szükségét látná, bizonyosan ott is könyörtelenül lesujtana mindenkit, a ki utját állja és nem lévén halandó, sőt megsebezhető sem, semmi sem tartóztatná föl utjában és végre nem kételkedtem benne, hogy magához ragadja az angol királyságok fölött való uralkodást. Az egész egy gonosz álomhoz hasonlitott és pedig tény volt. Sok töprenkedés után arra a meggyőződésre jutottam, hogy a gondviselés ezt a rendkivüli asszonyt, a kinek a szenvedélyei századokig le voltak lánczolva és nem árthattak az emberiségnek, arra rendelte, hogy a világ folyását megváltoztassa.

IX.

Az igazság temploma.

Előkészületeink nem tartottak sokáig. Egy váltóruhát csomagoltunk mindegyikünk számára, revolvereinket, jó sok töltéssel és egy-egy könnyebb kaliberü puskát. A többi holmikat, nehezebb fegyvereinkkel együtt, ott hagytuk. Néhány perczczel az indulás előtt Ayeshához mentünk, a kit szintén készen találtunk, sötét köpenyét viselte fehér ruhája fölött.

- Készen vagytok a nagy vállalkozásra? - kérdezte.

- Készen vagyunk, - feleltem - bár én a magam részéről nem hiszek benne.

- Ah, Hollym, te olyan hitetlen vagy, mint egy pogány. De majd meggyőződöl, mert ha tükröm nem hazudik, - és a vizmedenczére mutatott - az ut még most is nyitva áll, mint régente. És most induljunk az uj életre, a mely, ki tudja, hol fog végződni?

- Bizony, ki tudja, hol? - feleltem vissza és ezzel kimentünk a nagy barlangon keresztül a szabadba. Itt találtunk egy gyaloghintót, hat hordozóval, a kiket a némák közül válogattak ki és velük kellemes meglepetésemre, az öreg Billalit, a kit igen megkedveltem e szomoru helyen. Ugy látszott, hogy Ayesha ugy rendelkezett, hogy őt kivéve, mind gyalog menjünk, a mi igen jól esett a barlanglakásban elsenyvedt lábainknak. Vagy véletlenségből vagy tán az Ő parancsa folytán a tér a barlang előtt teljesen puszta volt, egy lelket sem láttunk indulásunkkor és azt hiszem, hogy a némákat kivéve, a kik nem árulkodhattak, senki sem tudott elutazásunkról.

Néhány percz mulva gyors léptekkel haladtunk keresztül a kôr-i sik, vagy tófenék megmüvelt részén, a mely, mint egy óriási smaragd, a zord sziklák közé volt foglalva és még egyszer alkalmunk nyilt megcsodálni a régi Kôr lakóinak remek választását fővárosuk fekvéseit illetőleg és a borzasztó erőt, szorgalmat és mérnöki ügyességet, a melyet kifejthettek, mig egy ekkora vizet le birtak vezetni, ágyát kiszáritani és szárazon tartani. Az egész Kôr páratlanul álló bizonyitéka annak, hogy mire képes az ember a természettel szemben, mert véleményem szerint sem a szuezi csatorna, sem a mont-cenisi alagut nem mérkőzhetnek e régi munkálatokkal nagyszerüségben.

Mikor körülbelül egy félórát gyalogolhattunk a kellemes, hüvös esti levegőben, tisztán láttuk a romokat, melyek, Billali szerint, valamikor a nagy Kôr városa volt. A város nem volt nagy, Babylonhoz vagy Thebához hasonlitva, külső fala alig foglalt be többet 12 angol mértföldnyi területnél. A falai sem voltak igen magasak, a minek az lehetett az oka, hogy a kôriak nem szorultak ilyen emberkéz rakta falakra külső ellenségek támadásai ellen; de annál szélesebbre volt épitve a fal és vizárok futotta körül, a melyben itt-ott most is volt egy kevés álló viz.

Napnyugta előtt tiz perczczel érkeztünk az árokhoz, lemásztunk bele, aztán a másik oldalán nagy keservesen föl, egészen a bástya tetejéig. Nem adnám sokért, ha képes volnék a látvány nagyszerüségét leirni, a mely ekkor szemeink elé tárult. Mértföldekre terjedve feküdtek előttünk a romok, oszlopok, templomok, csarnokok, királyi paloták, váltakozva zöld fákkal. Természetesen minden épület teteje rég be volt dőlve és elpusztulva, de a falak és oszlopok még mindig daczoltak az idővel. Egyenesen előttünk nyult el a város főutczája és miután az egész kemény sziklával volt kövezve, vagyis inkább megépitve, alig verhetett közte itt-ott egy kis rövid száraz fü gyökeret. A hajdani kertek ellenben valóságos őserdőket képeztek. A széles, az egész várost kettévágó ut mindkét oldalán óriási halmokban hevertek a romok. Mind egyforma szines kőből voltak épitve, sok helyütt még egész oszlopsorok épen álltak, a mint a halványuló világosságnál kivehettük. Végre egy óriási romhalmaz elé értünk, mely

valami templom romjának látszott. Itt is egy-egy oszlopsor keritett egy udvart, azután ismét egy és ismét - az egész rom körülbelül négy holdnyi területet födhetett. Ez óriási templom homlokzata előtt megálltunk és Ayesha leszállt hintójából.

- Itt volt valamikor egy jó hely, Kallikratesz - szólt Leóhoz, a ki odaugrott, hogy segitse - a hol megpihenhetünk ez éjjel. Kétezer évvel ezelőtt te, én és az az egyiptomi asszony itt pihentünk, de azóta nem jártam itt, sem senki más és lehet, hogy bedőlt az is.

És felfelé indult egy halom töredezett lépcsőn, mi követtük: felérve a külső udvarba, egy kissé körültekintett a homályban, aztán néhány lépést téve balra, a fal mellett megállt.

- Itt van - szólt, egyuttal intve a némáknak, a kik holminkat czipelték, hogy jőjjenek fel. Egyik közülök lámpát vett elő és meggyujtotta a parázstartóján, a melyet az amahaggerek uton mindig magukkal hordanak. A parázs ebben a tartóban apró darabokra tört és jól átnedvesitett mumiadarabkákból állt, a mi órákig is eltartott égő állapotban. Mihelyt a lámpa égett, beléptünk a kijelölt helyre, kis szobaforma volt ez, mely a roppant vastag falba volt vágva és abból itélve, hogy a közepén egy kőből faragott asztal állt, valószinü, hogy valamikor a kapus vagy őr szobája lehetett.

Itt letelepedtünk, miután annyira, a mennyire a homály engedte, rendbe hoztuk a szobát és némi hideg hust ettünk, azaz, hogy csak Leó, Jób és én, mert Ayesha mindig csak gyümölcsöt evett. A mig ettünk, feljött a hold és elárasztotta ezüst világával az egész helyet.

- Tudod-e, ah, Hollym, hogy miért hoztalak ide titeket ez éjre - szólt Ayesha, a mint kezére hajtott fejjel nézte a hold feljöttét; - azért hoztalak, de mily különös, tudod-e Kallikrateszem, hogy ugyan arra a helyre feküdtél most, a hol holttested feküdt ezelőtt kétezer évvel, mikor visszavittelek a kôr-i sirokba? Mily élénken merült fel emlékemben és mily kinosan - és megrázkódott.

Leó felugrott és hirtelen helyet változtatott; bármint hatott az emlék Ayeshára, bizonyos, hogy őt igen kellemetlenül érintette.

- Azért hoztalak ide, - folytatta Ayesha - hogy gyönyörködhessetek a legremekebb látványban, a melyet a halandó szeme valaha látott, Kôr puszta romjaiban a teli hold világánál. Ha jóllaktatok, kimegyünk és én megmutatom nektek ezt a nagy templomot és az istenség szobrát, a kit a kôr-iak imádtak. Természetesen rögtön felálltunk és indultunk. És itt el kell hallgatnom, mert nem birnám leirni, a mit láttunk, oly nagyszerü volt az még romjaiban is. Udvar udvar mellett, oszlopsor oszlopsor után, a melyek a külső udvarokban tetőtől talpig el voltak boritva faragásokkal, a temérdek üres szoba, mely ékesebben szólt a szivhez, mint népes utczák sokasága és végre mindenekfelett a halotti csend, a végtelen elhagyottság érzete, a mult gyászoló szelleme. Mily szép volt és mily fájó! Nem mertünk hangosan szólni. Ayesha maga is meg volt hatva, csak susogtunk és susogó hangunk is oszloptól oszlopig szállt, mig végre elhangzott a távolban. Fényesen világitotta meg a hold az udvarokat, oszlopokat, dült falakat és repedéseket, ezüst sugaraival bevonva és felruházva fenségüket az éj titokzatos bájával. Csodálatos látvány volt a tele holdfénye az elpusztult Kôr felett.

Csodálatos volt elgondolni, hogy mennyi időkön keresztül tekintettek igy egymásra, a kihalt csillagzat ott fent és a kihalt város itt alant, egymásnak kipusztulásuk szomoru történetét mesélve magányos éjeken.

- Jertek - szólt Ayesha végre - hadd mutatom meg a szépség tökélyét és csodák csodáját kőbe faragva, ha ugyan még áll most is, gunyolni az időt szépségével és eltölteni az ember szivét vágygyal, azután, a mit fátyola takar.

És elvezetett bennünket a régi templom legbelsőbb udvarába. És itt az udvar legközepében szemben álltunk a legdicsőbb allegoriai szoborra, melylyel a világot fiainak lángelméje valaha

megajándékozta. Az udvar közepén egy vastag négyszögtalapzaton volt egy nagy gömb sötét márványból, lehetett negyven láb átmérőjű és ezen állt egy óriás szárnyasalak, oly elbüvölő isteni bájjal, hogy mikor rátekintettem, a mint a hold fénye lágyan elöntötte, szivem verése elállt és lélekzetem elakadt.

A szobor oly tiszta és fehér márványból volt faragva, hogy régisége daczára szinte ragyogott a hold sugaraiban. Lehetett majdnem husz láb magas. Szárnyas női alakot ábrázolt, oly csodálatosan tökéletes és gyengéd formákkal, hogy nagysága szinte emelte nőies és mégis ideális formai szépségét. Kissé előre volt hajolva, mintha csak félig kiterjesztett szárnyai tartották volna tökéletesen egyensulyban. Karjai ki voltak tárva, mintha valakit meg akarna ölelni, a ki szivének drága kincse és egész lénye a leggyengédebb könyörgés kifejezését hordta magán.

Az egész tökéletes szépségü alak meztelen volt, kivéve - és ez volt a legkülönösebb - az arczát, a melyet vékony fátyol takart, csak vonásait mutatva az arcznak.

- Ki ez? - kérdém, a mint ismét szóhoz jutottam.

- Nem találod ki, Hollym? - szólt Ayesha. - Hol marad a képzelő tehetséged? Ez az igazság, a mint a földtekén áll és gyermekeinek könyörög, hogy tekintsenek arczába. Nézd, mi van a talapzatára vésve. - És mutatta a mélyen vésett betüket a talapzaton, melyek még most is olvashatók voltak, legalább Ayesha elbirta olvasni. - Az irás igy szólt:

> «Nincs köztetek ember, a ki fölemelje fátyolomat és arczomba tekintsen, a mely pedig igazán szép? Azé leszek, a ki a fátyolom megemeli és béke fog honolni szivében és a jó cselekedet és tudás édes gyermekeit nyeri általam. És egy hang igy szólt; Bár mindazok, a kik keresnek, birni is vágynak téged, asszonytól nem született még ember, a ki fátyolodat fellebbentse és veled éljen - és nem is fog születni. Csak a halálban lelhetnek meg téged, ah, igazság!»

És az igazság epedve nyujtotta ki karjait és sirt, mert azok, kik keresik, nem találhatnak reá és sohasem gyönyörködhetnek arczában.

- Látod, - szólt Ayesha, - ez bizonyosan a régi Kôr szent könyveiből való idézet. Az igazság volt Kôr népének istennője, ő neki épitették e szentélyt, őt keresték, bár tudták, hogy soha meg nem találhatják, de mégis keresték.

- És igy keresik mások mind e mai napig is, - feleltem szomoruan - de szintén nem találják, mert a mint ez az irás mondja, csak a halálban lelhető meg az igazság.

Aztán még egy tekintetet vetettem e márványcsodára, a melyet soha életemben nem fogok elfelejteni. Elfordulva, visszatértünk a szobába, a honnan kiindultunk. És én sohasem láttam többé az igazság szobrát.

X.

A veszedelmes ut.

Másnap a némák hajnal előtt felkeltettek bennünket és mire kidörzsöltük szemünkből az álmot és ugy a hogy megmosdottunk egy ott közel fakadó forrásban - Ő is felkészült és Billali és a némák összeszedték a holmikat. Ayesha, szokás szerint, el volt fátyolozva, mint az igazság szobra (szeretném tudni, hogy Ő eredetileg nem e szobortól tanulta-e ezt a szokást). De ugy vettem észre, mintha igen lehangolt volna és nem volt meg az a büszke, délczeg tartása, a melyről ezer asszony közül is ki lehetett volna ismerni, ha mind ugy lettek is volna fátyolozva, mint Ő. Feltekintett, a mint köszöntöttük, - eddig lehajtott fejjel állt - és Leó kérdezte tőle, hogy aludt.

- Rosszul, én Kallikrateszem, nagyon rosszul! Különös és gonosz álmok bántottak ez éjjel és nem tudom, hogy mit jelenthetnek. Majdnem ugy érzem, mintha valami baj érne, ámbár meg nem foghatom, hogy érhetne baj engem? Szeretném tudni - folytatta a női gyengédség hirtelen kitörésével - hogy ha valami baj érne és kénytelen volnék egy ideig aludni, a mig te ébren maradnál, hogy szivesen gondolnál-e rám? Szeretném tudni, Kallikrateszem, hogy várnál-e mig visszatérnék hozzád, mint a hogy én vártalak annyi századon keresztül?

Azután, feleletet sem várva, folytatta: Gyerünk, folytassuk utunkat, még messze kell mennünk és még mielőtt egy másik nap születnék a kék égen, az élet tüzében kell megfürödnünk.

Öt percz mulva folytattuk utunkat a puszta városon keresztül. Éppen, a mint a fölkelő nap arany nyilai löveltek szét a pusztulás e nagyszerü tanyáján, értük el a romváros tulsó végét és a sajnálkozás egy sóhajával (csak Jób nem sajnálta, ő meg nem foghatta, mi szépet találunk a romokon) váltunk meg tőlük, és ujra keresztül mászva az árkon, folytattuk utunkat a sikon keresztül.

A nap emelkedésével emelkedett Ayesha kedve is, reggelinél már ismét a szokott hangulatban volt és gunyolta hajnali levertségét, ráfogva, hogy a hely, a hol háltunk, befolyásolta kedélyét.

- Ezek a vadak azt állitják, - mondá - hogy Kôr falai közt kisértetek járnak - kezdem hinni, hogy igazuk van; sohasem volt ily rossz éjszakám, kivéve azt az egyet, mikor ugyanazon a helyen halva feküdtél lábaimnál, ah, Kallikratesz. Sohasem megyek oda többé, gonosz egy hely az.

Nagyon rövid és sietve elköltött reggeli után oly gyorsan folytattuk utunkat, hogy déli két óratájt elértünk a kráter-szikla pereméhez, a mely hirtelen, mintegy ötszáz lábnyi magas sziklafalként emelkedett előttünk. Itt megálltunk, a min nem is csodálkoztam, mert látszólag lehetetlen volt tovább haladnunk.

- Csak most kezdődik feladatunk sulyos része - szólt Ayesha, leszállva gyaloghintójából, - itt elválunk ezektől az emberektől és egyedül folytatjuk utunkat. És Billalihoz fordulva, hozzátette: Te és ezek az emberek, itt maradtok és megvárjátok jövetelünket, holnap a déli időre itt leszünk, ha nem, várjatok tovább.

Billali alázatosan hajolt meg, mondván, hogy az Ő fenséges parancsát teljesiteni fogja, ha itt kellene is megvénülniök.

- Legjobb volna, oh Hollym, ha ez az ember is itt maradna - szólt Ő Jóbra mutatva, - mert, ha a szive nem bátor és lelke nem erős, még valami baja eshetnék. A helynek, a hova megyünk titkai nem valók közönséges halandóknak.

Én leforditottam ezt Jóbnak, de szegény rögtön elkezdett könyörögni, majdnem könyes szemekkel, hogy ne hagyjuk őt itten. Azt mondta, hogy rosszabbat már ugy sem láthat, mint a milyet eddig is látott és hogy meghal ijedtében csak arra a gondolatra is, hogy ezzel a csunya néma néppel egyedül maradjon, a mely bizonyosan megtüzesfazekazza és megeszi, mire mi visszajövünk.

Leforditottam Jób aggodalmait Ayeshának, a ki vállat vonva, mondá: Nem bánom, hát jöjjön velünk, de saját felelősségére teszi és legalább hozhatja a lámpákat és ezt ni - és egy körülbelül tizenhat láb hosszu, keskeny szál deszkára mutatott, a mely eddig a gyaloghintó tetejéhez volt kötve; azt hittem azért, hogy a függönyöket jobban szétfeszitse, de ugy látszott, még egyéb czélja is volt. Igy hát Jóbra biztuk a deszkát és az egyik lámpát. A másikat, egy korsó olajjal együtt, én vettem a hátamra, mig Leó az élelmi szereket és friss vizet hozta egy kecskebőr tömlőben. Mikor elkészültünk, Ő ráparancsolt Billalira és a némákra, hogy huzódjanak egy csoport viruló magnolia mögé, mely száz lépésnyire volt és halálbüntetés terhe mellett elő ne jőjjenek, mig mi el nem tüntünk.

Alázatosan hajoltak meg és Billali barátságos kézszoritással vált meg tőlem, fülembe sugva, hogy jobb is szereti, hogy engem visz Ő, a kit szolgálunk, e veszélyes expediczióra, mintha őt vinné. A következő perczben eltüntek és aztán Ayesha röviden kérdezve, hogy készen vagyunk-e feltekintett a meredek sziklára.

- Szent atyám! - kiáltottam - mit gondolsz, Leó, csak nem mászhatunk fel ezen a meredeken.

Leó csak vállait vonogatta és Ayesha hirtelen elkezdett a meredeken felfelé mászni, mi meg persze utána. Bámulattal néztük Ayeshát, a ki kecscsel és könnyüséggel ugrott szikláról sziklára és lebegett a keskeny sziklautakon. A kapaszkodó különben nem volt oly meredek, mint a milyennek alulról látszott, bár jártunk néha olyan helyen, hogy nem lett volna tanácsos hátra nézni, de a sziklafal mégis egy kissé meneteles volt még itt alul. Ilyen módon vagy ötven lábnyi magasba kapaszkodtunk, sokat vesződve Jób deszkaszálával és vagy hatvan ölnyire eltérve balra a kiinduló ponttól, mert mindig oldalt másztunk.

Hirtelen egy keskeny sziklapárkányzathoz értünk, a mely kiszélesedett, a mint tovább mentünk rajta és mindig kanyarodva mélyedt a sziklába, mig végre oly magos partok között haladtunk, hogy alulról többé senki sem láthatott bennünket. Ez az ut - a mely természetalkotta szakadásnak látszott - ötven-hatvan ölnyire vitt bennünket és ekkor egy szintén természetalkotta barlangban végződött. A barlang bejáratánál Ayesha megállt és szólt, hogy gyujtsuk meg a lámpákat, a mit én meg is tettem, egyiket neki adva, a másikat magam vittem. Ayesha előre indult a barlangban, roppant óvatos léptekkel, mert az egész tele volt sziklatörmelékkel, mint egy hegyi folyó medre és olyan gödrökkel, hogy könnyen kitörhettük volna a lábunkat bennök. Ezen a barlangon vagy husz perczig haladhattunk, lehetett - mert biztosan a sok forduló miatt nem itélhettem - lehetett egy negyed mértföld hosszu. De végre eljutottunk a tulsó végére és a mint itt igyekeztem a sötétségben valamit látni, egy hirtelen szélroham, a mely végig söpört rajtunk, eloltotta mind a két lámpánkat. Ayesha szólitott bennünket és mi hangját követve, eljutottunk hozzá - mert ő egy kissé előre ment volt és itt fáradságunkat olyan látvány jutalmazta, a mely határozottan félelmet keltő volt zord nagyszerüségében.

Előttünk hatalmas szakadás volt a fekete sziklában, széttépve, törve-zuzva, mintha valamikor egy hatalmas földrengés repesztette volna meg a hegyet, vagy egy rettenetes égiháboru villámai hasogatták volna szét. Hogy mily széles lehetett ez a szakadás, a melyet az innenső oldalon egy meredek sziklafal határolt, azt nem láttuk, de a sötétségről itélve, nem lehetett nagyon széles. Lehetetlen volt még csak a körvonalait is kivenni, mert a pont, a hol mi álltunk, legalább 12 vagy 15 száz lábnyira volt a sziklatetők alatt és csak igen homályosan szürődött idáig egy kis világosság. A barlang talaja, a melyen idáig jöttünk, egy különös és óriási sarkantyu formában végződött, a mely vagy ötven ölnyire nyult ki a levegőbe az

előttünk tátongó mélység fölött, éles csucsban végződve és tökéletesen hasonlitva formára egy vivó kakas sarkantyujához. Ez óriási sarkantyu csak az alsó végénél fogva, a mely igaz, hogy roppant terjedelmü volt, függött össze az anyasziklával, épp ugy, mint a kakas sarkantyuja lábával. Különben teljesen szabadon meredt ki az ürbe.

- Ezen át kell mennünk - szólt Ayesha - vigyázzatok, nehogy szédülés fogjon el, vagy a szél ledöntsön benneteket a mélységbe, a mely itt valóban feneketlen.

És a nélkül, hogy időt engedett volna a meggondolásra, elindult a sarkantyun, ránk bizva, hogy kövessük őt, a hogy birjuk. Én voltam legközelebb hozzá, utánam jött Jób, keservesen vonszolva a szál deszkát. Leó zárta be a menetet. Csodálatos volt látni ezt a különös asszonyt, a mint egyenesen haladt a veszélyes ösvényen. A mi engem illet, én néhány lépés után, érezve a szél nyomását és arra gondolva, hogy mily következései lehetnének egy elcsuszásnak, jobbnak láttam leereszkedni és négykézláb folytatni utamat, a mögöttem jövők is követték példámat.

De Ayesha nem lett volna erre képes. Ment - a szél ellen hajolva testével és soha sem ingott meg, vagy szédült e veszélyes ösvényen.

Néhány percz alatt vagy husz lépésnyire jutottunk ezen a borzalmas hidon, mely lépésről lépésre keskenyebb lett; ekkor hirtelen egy roppant szélroham söpört végig a szakadékon. Láttam, a mint Ayesha küzd ellene, de a szél sötét köpenyét letépte róla és elvitte, csattogva sötét szárnyaival, mint egy megsebesült madár. Borzasztó volt repülését nézni, mig végre eltünt szemünk elől.

Én a sarkantyuba kapaszkodva, a mely a viharban remegett és zugott - néztem körül. Rémitő helyzet volt. Itt voltunk a homályban ég és föld között. Alattunk a végtelen ür, a mely teljes sötétségben veszett el. Fölöttünk a széditő magasságban a sziklacsucsok s egy parányi kék folt, az ég. És le a mélységen, a mely felett függtünk, rohant és bömbölt a légvonat vihara ködfelhőket boritva ránk, mig végre majdnem megvakultunk és teljesen meg voltunk zavarodva.

- Előre! Előre! - kiáltott a fehér alak előttünk, mert most, hogy köpenyét elvitte a szél, Ő ismét fehérben állt és inkább a vihar szellemének mint földi asszonynak látszott.

- Előre, vagy pedig lezuhantok és darabokra zuzódtok. A földre szegezzétek szemeiteket és erősen kapaszkodjatok a sziklába.

Szót fogadtunk és keservesen másztunk előre a reszkető ösvényen, a melyet a szél folyton rázott, a mint bömbölve és süvitve rohant keresztül rajtunk. Másztunk, nem tudom meddig, mig végre elértük a sarkantyu kiálló végét, a mely alig volt szélesebb egy közönséges asztal lapjánál, és a mely remegett a vihar nyomása alatt. Itt a sziklára hasalva lapultunk meg és tekintettünk körül, mig Ayesha a szélén állva és mit sem törődve az előtte ásitó mélységgel, előre mutatott. Ekkor láttuk, hogy a keskeny palló, melyet Jób és én keservesen huztunk idáig, mire való. Előttünk ür tátongott, de tul rajta volt ismét valami - hogy mi, azt nem láthattuk, mert itt a homály már teljes sötétséggé vált.

- Várnunk kell egy kissé - kiáltott Ayesha - mindjárt világos lesz.

Meg nem foghattam, mit ért ez alatt, hogy jöhessen valaha több világosság erre a borzalmas helyre? A mig igy töprenkedtem magamban, hirtelen, mint egy lángnyelv, a nyugvó napnak egy sugara tört keresztül a pokoli sötétségen, éppen odatüzve a sziklára, a hol feküdtünk, és glóriába foglalva Ayesha tündéralakját. Bár képes volnék leirni e tüznyelv vad és remek szépségét, a mint igy keresztültüzött a sötétségen és gomolygó ködfelhőkön. Hogy miként jutott ide, mind e mai napig sem tudom, de azt hiszem, hogy a szemben levő szikla valamely szakadékán lövelt keresztül, a mikor a nyugvó nap éppen annak az irányában ért. Csak annyit

tudok, hogy a hatása csodálatos volt, a mint lángnyelvével végighasitotta a sötétséget, éles világosságot árasztva arra a keskeny vonalra, a melyen keresztüllövelt, mig azonkivül mindenütt teljes sötétség uralkodott. És most, e fénysugárban, a melyre Ő várt, tudván, hogy ilyenkor kell e helyen megjelennie, láttuk, hogy mi van előttünk. Tiz vagy tizenkét ölnyire a sziklalaptól, melyen tanyáztunk, állt, tán a mélység fenekéből emelkedve, egy czukorsüveg alaku kup, a melynek csucsa éppen velünk szemközt volt. De ha csupán csak csucsa lett volna, ez nem sokat segitett volna rajtunk, mert a hozzánk legközelebb álló része a felső szélének is legalább negyven lábnyira volt tőlünk.

De a kup szélén, a mely kerek volt és üresnek látszott, feküdt egy roppant nagy lapos kő és ennek a széle nyult tiz-tizenkét lábnyi távolságra tőlünk. Ez az óriási sziklalap nem volt más, mint egy ringó kő, a mely tökéletes egyensulyban hevert a kup vagy kráter szélén, mint mikor valaki egy tallért egyensulyoz egy üvegpohár szélén; az éles világosságban, a mely rá és ránk tüzött, láttuk, a mint a vihar nyomásától ide-oda ingott.

- Gyorsan! - kiáltott Ayesha - a pallót! Át kell mennünk, a mig a világosság tart, a mely rögtön el fog tünni.

- Oh, uram - jajgatott Jób - csak nem kivánhatja tőlünk, hogy ezen helyen, meg ezen a deszkán keresztül mászszunk - és ezzel felém tolta a kért deszkát.

- Már miért ne másznánk, Jób? - rikoltottam vad kaczagással, pedig magam sem éreztem több kedvet a dologhoz, mint Jób.

Ayeshához toltam a pallót, a ki ügyesen keresztül lökte az ürön, ugy, hogy egyik vége a ringó sziklát érintette, mig a másik a reszkető sarkantyu szélén maradt. Aztán rátéve lábát, nehogy a szél elvigye, hozzám fordult.

- Mióta utoljára jártam itt, Hollym, - kiáltott - a ringó kő alapja nagyon megvásott, ugy, hogy nem tudom, elbirja-e még terhünket, vagy pedig egyensulyát veszitve, a mélybe zuhan. Azért én indulok rajta először, mert engem nem érhet baj; és bizton és könnyedén átlebegett a keskeny hidon és a következő perczben épségben állt a ringó sziklán.

- Még járható; kiáltott vissza. - Most fogd meg a deszkát, hogy le ne essék és én a szikla tulsó végére állok, hogy le ne forduljon nagyobb sulyotok terhe alatt. Most siess, Hollym, mert a világosság rögtön elmulik. - Térdre álltam és ha valaha féltem életemben, hát bizonyos, hogy akkor féltem és nem szégyellem bevallani, hogy haboztam és visszanéztem.

- Csak nem vagy megijedve? - kiáltott ez a csodás teremtés a viharon keresztül, mint egy madár állva a ringó kő legmagasabb szélén. - Ha igen, hát ereszd előre Kallikrateszt!

Ez határozott, jobb lezuhanni és elpusztulni nyomorultan, mint kinevettetni egy ilyen asszony által. Igy hát összeszoritottam a fogaim és a következő pillanatban a deszkán voltam, a feneketlen mélységgel alattam. Soha sem szenvedhettem a nagy magasságot, de soha az előtt nem tudtam, hogy mily borzasztó érzést kelt az emberben. Milyen utálatos érzés ez a hajló deszka alattam, két végével a két mozgó támponton. Elszédülve ugy éreztem, hogy már esem az ürben, a hátam borsódzott, és a gyönyör, a mint végre a kemény követ éreztem magam alatt, a mely le- és felszállt velem, mint egy csónak a hullámzó vizen.

Mindezt szóval lehetetlen kifejezni. Csak annyit tudok, hogy a mint átértem, rövid, de szivből fakadó hálát rebegtem a gondviseléshez, a mely eddig megőrzött. Ezután Leó következett és bár furcsán nézett, mégis ugy átjött, mint egy kötéltánczos. Ayesha kinyujtott kezeibe ragadta az övéit és hallottam, a mint mondá: Bátran cselekedtél, kedvesem - bátran! A régi görögök szelleme él benned!

Most még csak szegény Jób volt hátra, oda mászott a deszkához, azután orditott.

- Nem birok, uram! nem lehet! bele kell esnem ebbe az utálatos lyukba!

- Muszáj, Jób! muszáj! - kiáltottam neki illetlen enyelgéssel - muszáj, Jób! olyan könnyü, mint a légyfogdosás! Ma sem tudom, hogy miért mondtam ezt, mint a könnyüség illusztrációját, mert tudtommal alig van nehezebb feladat, mint legyet fogni meleg napokon.

- Igazán nem lehet, uram! nem lehet!

- Vagy jőjjön az az ember, vagy hagyjátok ott veszni - kiáltott Ayesha. - Nézzétek, a sugár elhuzódik, rögtön sötétben leszünk.

- Ha itt maradsz, Jób, egyedül kell elpusztulnod - kiáltottam - nézd, a napfény mindjárt elmulik.

- Jób, légy férfi! - orditott Leó - nem nehéz a dolog!

Ennyi biztatásra, szegény nyomorult Jób egy borzasztó kiáltással a deszkára vetette magát, arczával rá borulva, nem mert átjönni vagy csak mászni is rajta, csak ugy huzta magát át, rövid, szakgatott mozdulatokkal szegény, lábait két oldalt az ürbe lógatva. A mint igy odébb-odébb rángatta magát a gyenge deszkán, ugy megingatta a ringó követ, mely csak nehány hüvelyknyi sziklán egyensulyoztatott, hogy alig birtunk rajta megállni és hogy még rosszabbá tegye a helyzetet, a világosság hirtelen eltünt, a mikor Jób éppen a deszka közepén volt, tökéletes sötétségben hagyva a bömbölő vadont.

- Siess, Jób! siess! az ég szerelmére! - orditottam kétségbeesetten.

- Az Uristen legyen irgalmas! - kiáltott szegény Jób a sötétségben. - Oh jaj! a deszka csuszik! - és hallottam, a mint egy pillanatig vergődött, aztán azt hittem, mindennek vége. De ebben a pillanatban kétségbeesetten a levegőben kapkodó kezei az enyémet érték, én megragadtam és felrántottam, összeszedve minden erőmet, a melylyel a sors megáldott és a következő pillanatban Jób mellettem szuszogott a sziklán. De a deszka! éreztem, hogy csuszik, hallottam egy kiálló sziklához ütődni, aztán oda volt.

- Nagy ég! kiáltottam - hogy fogunk innen visszajutni.

- Bizony nem tudom - felelt Leó hangja a sötétségből - én egyelőre hálát adok a sorsnak, hogy ide jutottam. Ayesha csak annyit mondott, hogy fogjam meg a kezét és mászszam utána.

XI.

Az élet tüze.

Ugy tettem, a hogy parancsolta és éreztem, hogy a kő szélére jutottam, kinyujtott lábam alatt csak az ür volt.

- Leesem! - kiáltottam.

- Nem esel, - felelt Ayesha - csak ereszkedjél le és bizzál bennem.

Ha elgondoljuk a helyzetet, ez több volt, mint a mennyit tőlem kivánni lehetett, ismerve Ayesha jellemét. Hátha el akart tenni láb alól? De hát nem igen volt választásom.

- Ereszd el magadat! - kiáltott még egyszer és én engedelmeskedtem. Éreztem, hogy csuszom lefelé a meredek sziklafalon, aztán nem éreztem semmit, csak a levegőt, azt hittem, hogy végem van, de a következő másodperczben talpra estem valami sziklás talajon és kijutottam a széljárás utjából; tisztán hallottam azonban, hogy a fejem fölött fuj. A mint igy álltam, hallok valami zuhogást és csuszást és mellettem termett Leó.

- Halló, öregem! - kiáltott - a dolog érdekes kezd lenni, mi?

Éppen ekkor egy éles sikoltással Jób zuhant a nyakunk közé, mind a kettőnket földhöz vágva. Mire mind feltápászkodtunk, Ayesha is közöttünk állt és ránk szólt, hogy gyujtsuk meg a lámpákat, a melyek szerencsénkre épen maradtak az olajos korsóval együtt. Én elővettem a gyufatartómat és meggyujtottam; a lámpák világánál láttuk, hogy egy alig 10 négyszöglábnyi kis sziklakamrába voltunk összezsufolva és hogy elég ijedten néztünk ki, Ayeshát kivéve, a ki összefont karokkal, nyugodtan várta, hogy világot gyujtsunk. A szoba, ugy látszott, hogy félig az anyatermészet, félig pedig emberi kéz munkája. A természet alkotta résznek a ringó kő képezte tetejét, a szoba hátrészének pedig, a melyik lassan lefelé ereszkedett, a nyers sziklába volt a teteje faragva. Különben az egész hely száraz és meleg volt, valóságos paradicsom a széditő sziklacsúcshoz és ahhoz a borzasztón rengő sarkantyuhoz képest.

- Igy hát szerencsésen itt volnánk - szólt Ő - egyszer pedig féltem, hogy a ringó kő elveszti az egyensulyát és a feneketlen mélységbe zuhan velünk. A szikla, a melyen pihen, megkopott az örökös surlódástól. És most, hogy az, - Jóbra intett fejével, a ki a földön ülve törölgette izzadt homlokát egy piros pamukzsebkendővel, a kit joggal neveznek malacznak, mert ostoba, mint egy malacz, leejtette a deszkát, nem lesz könnyü feladat visszajutnunk a mélységen keresztül; ezen még gondolkoznom kell. De most pihenjetek egy kicsit és nézzetek körül. Mit gondoltok, hogy mi ez?

- Bizony nem tudjuk - feleltem.

- Hinnéd-e, Hollym, hogy egykoron egy ember ezt a szellős fészket lakásának választotta, csak egyszer hagyta el azt, minden tizenkettedik napon, hogy az élelmet, vizet és lámpájába szükséges olajat elhozza, a mit az emberek, a barlangnak, a melyen keresztül jöttünk, a bejáratánál raktak le a számára.

Csodálkozva néztünk körül; Ő folytatta:

- Igen, ugy volt. Volt egyszer egy ember - Nuut volt a neve, a ki bár sokkal később élt, mégis birt a régi Kôr fiainak bölcsességével. Remete volt ő és tudós és jártas a természet titkaiban és ő fedezte fel a tüzet, a melyet meg fogok nektek mutatni és a mely a természet élete és vére; és azt is, hogy aki abban fürdik és belélegzi, az él, a mig a természet maga is él. De ő, épp ugy, mint te, Hollym, nem akarta hasznára forditani tudását, állitván - hogy nem jó az embernek élni, mert arra született, hogy meghaljon.

Azért nem is mondta el ezt a titkot senkinek sem, sőt idejött lakni, a merre az életet keresőknek okvetlen el kellett mennie és attól a naptól fogva az amahaggerek szentnek és remetének tisztelték. Mikor én először jöttem ide ez országba - majd egykor elmondom, Kallikrateszem, hogy mint jöttem ide - hallottam a bölcsnek hirét, megvártam, mikor az élelmiszereiért jött és eljöttem vele ide, bár rettegtem átjönni a mélységen.

Ekkor megvesztegettem őt szépségemmel és eszemmel, hizelegtem neki nyelvemmel és rábirtam, hogy levezessen és megmutassa az élet tüzét és megmagyarázza titkait. De nem engedte meg, hogy használjam és félve, hogy talán megöl, ha nem teszem, engedelmeskedtem, tudva, hogy ez ember nagyon öreg és ugy sem élhet sokáig. Visszatértem, miután kivettem belőle mindent, a mit tudott, pedig sokat tudott az élet csodálatos titkaiból, mert igen bölcs ember volt. Ezután néhány napra találkoztam veled, Kallikratesz, a ki a szép egyiptomi Amenartaszszal bujdostál ide és ekkor megtanultam szeretni, először és utoljára, egyszer és mindenkorra egész életemben és akkor jutott eszembe, hogy eljövök veled ide és a te és a magam számára igénybe veszem az élet adományát. Eljöttünk hát, azzal az egyiptomi asszonynyal, a ki nem akart tőled elmaradni, és ime, a bölcs Nuut-ot halva találtuk. Ott feküdt és fehér szakálla, mint lepel takarta be alakját - és odamutatott, a hol én ültem, - de azóta már rég porrá vált és a szél szárnyaira kelt.

Kinyujtottam a kezemet és a porban valami kemény tárgyat érintettem. Emberi fog volt, egészen sárga, de jó állapotban. Feltartva, megmutattam Ayeshának, a ki kaczagott.

- Igen - szólt - kétségkivül az övé volt, ime, mi maradt az öreg Nuutból és az ő bölcsességéből - egy hitvány fog! Mondom, itt feküdt halva és mi leszálltunk oda, a hová titeket is el foglak vezetni és ott összeszedve minden bátorságomat és koczkáztatva a halált, hogy az élet dicső koronáját elnyerhessem, belé álltam a tüzbe és halhatatlanul és friss szépséggel léptem ki belőle. Ekkor feléd nyujtottam karjaimat, Kallikratesz és kértelek, hogy fogadj el mátkádnak. A mint igy szóltam, te megrettenve szépségemtől, elfordultál és karjaidat Amenartasz nyaka köré fontad. Erre düh futotta végig ereimet, kirántottam széles kardodat és a szivedbe mártottam. Lábaimhoz estél haldokolva és ott az élet szikrája helyett a halált oltottam beléd. Akkor még nem tudtam, hogy akaratom erejénél fogva a szemeim sugarával is ölhetek, azért örültségemben kardoddal öltelek meg.

- És midőn meg voltál halva, sirtam, ah! sirtam, mert én halhatatlan lettem, te pedig meghaltál. Ugy sirtam ott az élet helyén, hogy szivem beleszakadt volna, ha közönséges halandó asszony vagyok. És ő, a gyülölt egyiptomi nő megátkozott az istenei nevében. - Megátkozott Osiris és Isis, Nephtys és Hekt, Sekhet az oroszlán fejü és Set nevében, örökké tartó bánatot könyörgött le fejemre. Ah! még most is látom sötét arczát; mint a vihar állt felettem, de nem birt ártani és én, én nem tudtam, hogy birok e neki ártani. Nem is törődtem vele akkor és igy együtt elvittünk téged onnan. Azután elküldtem őt, az egyiptomit, messzire a mocsárokon tul és ugy látszik, ő megélt, hogy egy fiut szüljön, irásban megörökitse ezt a történetet, a mely visszahozott téged hozzám, az ő vetélytársához és a te gyilkosodhoz. Ez az igaz történet, szerelmem. Mint minden dolog az életben kétféle, jó és rossz ez is, tán több benne a rossz, mint a jó és vérbetükkel van az egész irva. De ez az igazság, semmit sem hallgattam el előtted Kallikratesz. Most még egyet, mielőtt elindulunk, lemegyünk a halál szine elé, mert élet és halál igen szorosan vannak egybefüzve és ki tudja? történhetnék olyan is, a mi elválaszthatna bennünket ujra egy bizonyos ideig. Én csak asszony vagyok, nem próféta és nem látok a jövőbe. De azt tudom - mert ezt az öreg bölcs Nuut-tól hallottam - hogy életem csak meg van hosszabbitva, de nem élhetek örökké. Ezért, mielőtt indulnánk, mondd, Kallikratesz, hogy igazán szeretsz és hogy szivedből megbocsájtasz nekem.

- Lásd, Kallikratesz, sok rosszat tettem - talán gonosz tett volt az is, hogy lesujtottam azt a leányt a mult éjjel, a ki téged még halálban is szeretett, de ő engedetlenkedett, és meg-

haragitott, szerencsétlenséget jósolva fejemre - és én lesujtottam. Igen, vétkeztem - szivem keserüségben, melyet nagy szerelmem szült - vétkeztem, de még érzem a jó és rossz közötti különbséget és szivem nincs elkérgesedve. A te szerelmed, Kallikrateszem, legyen megváltásom utja, mint a hogy időkkel ezelőtt szenvedélyem volt az ösvény, mely a rosszra vitt. Mert a nem viszonzott igaz szerelem, pokol a szivnek és osztályrésze az elátkozottaknak, de a szerelem, mely szerelmünk lelkéből tükröződik ránk vissza, szárnyakat ad, hogy magasan szállhassunk magunk felett. Azért, Kallikratesz, vedd kezemet, emeld fel fátyolomat, nézz a szemembe, és mondd, hogy szivedből szeretsz és mindenekért megbocsátasz nekem.

Elhallgatott, és a csodálatos gyengédség hangjában még ekkor is körülöttünk látszott lebegni. A hangja jobban meghatott, mint a szavai, annyira gyengéd és nőies volt. Leó is erősen meg volt hatva. Eddig inkább csak el volt büvölve, jobb itélete ellenére, de ez most elmult, és érezte, hogy igazán szereti e rendkivüli és remek asszonyt, mint a hogy, fájdalom, magam is szerettem. Szemei megteltek könnyel, és hozzá lépve gyorsan felhajtotta fátyolát, aztán kezét megragadva és mélyen a szemébe nézve, igy szólt:

- Ayesha! Szeretlek teljes szivemből, és a mennyire lehet megbocsájtani, megbocsájtom Ustane halálát. A többit, a mit nem ellenem vétettél, bocsássa meg néked a teremtő. Én szeretlek, a hogy soha ezelőtt nem szerettem, és a tied leszek utolsó lehelletemig.

- Nos - felelt Ayesha büszke alázatossággal - a mikor az én uram igy szól hozzám, nem illik, hogy én elmaradjak királyi nagylelküsége mögött. Ime - és megragadva Leó kezét, a saját formás fejére tette, aztán lassan meghajolt, mig egyik térde könnyedén a földet érintette. - Ime, engedelmességem zálogul meghajlok uram előtt. - Ime - és megcsókolta ajkait - hitvesi szerelmem zálogul megcsókolom uramat. - Ime, - és kezét Leó szivére tette - a bünre, melyet elkövettem, a rettenetes századok emlékére, melyeket várakozásban töltöttem el, és a szellemre, - az örök életüre, a melyből minden, a mi él, ered, és a melyhez minden visszatér, esküszöm! - Esküszöm szerelmem ez első boldog órájára, hogy lemondok a rosszról, és becsülni fogom a jót. Esküszöm, hogy mindig a kötelesség ösvényén fogok járni. Esküszöm, hogy lemondok a nagyravágyásról, és napjaim végtelen sorainak végeig az igazság csillagát fogom követni. Esküszöm, hogy szeretni és tisztelni foglak téged, Kallikratesz, a kit az idők hulláma visszahozott karjaimba, életünk végeig, legyen az most, vagy idők mulva. Esküszöm, - de minek esküdjem még - a szók nem érnek sokat, de majd meglátod, hogy Ayeshának nincs hazug nyelve.

- Igy, megesküdtem és te, Hollym, tanuja vagy esküvésemnek. Itt keltünk össze, én uram, a homálylyal fölöttünk nászmenyezet gyanánt, egyek vagyunk életünk fogytáig. A rohanó szelekre bizzuk esküinket, hadd ragadják az égnek és hordozzák meg az örökké mozgó föld körül.

- És most jőjjön vihar vagy napfény, jőjjön jó vagy rossz élet vagy halál, semmi sem választhat el bennünket többé.

- Induljunk, hogy minden ugy történjék, a hogy irva vagyon: és felvéve az egyik lámpát, a szoba vége felé közeledett, mely a ringó kő alatt volt s itt megállt.

Követtük Ő-t és láttuk, hogy a sziklafalban lépcső vagyis inkább csak oly formán, kiugró szikladarabok voltak, a melyeket lépcső helyett lehetett használni. Ayesha ezeken kezdett lefelé haladni, szikláról-sziklára ugorva, mint egy zerge. Mi követtük őt, kevesebb ügyességgel; mikor tizenhat vagy husz lépcsőn leértünk, láttuk, hogy egy rengeteg lejtőben végződnek, mely először kifelé futott, később pedig befelé fordult, mint egy felforditott kup alagutja. A lejtő igen meredek volt, néha igen sikos, de sehol sem járhatatlan és a lámpák világánál elég jól megjártuk, bár igen keserves volt igy menni, egyikünk sem tudta hova, talán egy tüzhányó kihalt központja felé. Én igyekeztem pontosan megjegyezni az utat, amerre jártunk, a mi nem

volt nehéz, mert sok különös formájú szikla volt az uton. Sokáig mentünk igy, tán egy fél óráig, mig végre sok száz lábbal kiindulásunk pontja alatt észrevettem, hogy elérkeztünk a forditott kup központjába.

Itt olyan szük és alacsony lett az utunk, hogy egymásután négykézláb kellett rajta keresztül másznunk. Vagy ötven ölnyire mászhattunk ilyen keserves módon, mig az alagut hirtelen oly óriási barlanggá tágult, hogy sem az elejét, sem az oldalát nem láthattuk, csak lépteink visszhangjáról itélhettünk nagyságára. Néhány perczig folytattuk utunkat abszolut csendben, mint lelkek, melyek eltévedtek Hades mélyeiben, Ayesha fehér, kisérteties alakja folyton előttünk lebegett, mig ismét egy szük alaguthoz értünk, a mely egy második, sokkal kisebb barlangban végződött. Itt már tisztán láthattuk a sziklafalakat és oszlopokat, melyek a tetőt támogatták. Ez a barlang egy harmadik alagutban végződött, a melyen keresztül halvány világosságot láttunk derengeni. Ayesha megkönnyebbülten sóhajtott fel, a mint a derengő fényt megpillantotta.

- Jó uton járunk - mondá - készüljetek a föld méhébe lépni, a hol az élet fogamzik, mely emberben, állatban, fában és virágban lüktet.

Gyorsan haladt előre és mi követtük őt félelem és kiváncsiságtól csordultig telt szivvel. Mit fogunk látni! A mint lefelé haladtunk, az alagutban a világosság mindig erősebb lett, mint egy világító torony kisugárzása ragyogva felénk. Ez nem volt minden, mert a tüzfényt dörgéshez hasonló hang követte. Most keresztül jutottunk az alaguton és, oh - Istenem!

Egy harmadik barlangba jutottunk, lehetett vagy ötven láb magas és ugyanolyan széles. Finom fehér homok képezte talaját és falai simára voltak csiszolva. A barlang nem volt sötét, mint a többiek, hanem halvány rózsaszinben ragyogott, melyet gyönyör volt nézni. De itt nem láttuk többé a villámszerü sugarakat, sem a dörgést nem hallottuk. De hirtelen, a mint elbámulva álltunk, a ragyogásban gyönyörködve és töprenkedve azon, hogy honnan eredhet ez a rózsás fény, egy rettenetes és gyönyörü dolog történt. A barlang távoli vége felől dörgő és csikorgó zajjal, a mely oly félelmet gerjesztett bennünk, hogy remegni kezdtünk, - Jób, szegény, térdre is esett, - lángfelhő, vagyis oszlop lövelt elő, oly gazdag szinezetü, mint a szivárvány és ragyogó, mint a villám. Egy ideig, talán negyven perczig dörgött és lángolt igy lassan körül-körül fordulva, aztán a borzasztó zaj fokonkint csendesült és a tüz eltünésével teljesen megszünt, ugyanazt a rózsás fényt hagyva maga után, a melyet már az imént csodáltunk.

- Közelebb, közelebb jertek, - kiáltott Ayesha izgatott hangon, - ime, az élet forrása és az élet szive, a hogy a föld keblében dobog. Nézzétek az anyagot, a mely minden élőnek erőt kölcsönöz, a föld szelleme, a mely nélkül kihülne és kihalna, mint a hold. Közelebb! közelebb! fürödjetek az élő tüzben és fogadjátok szüz erejét gyenge testetekbe, hogy ne oly gyengén lobogjon az élet sziveitekben, mint eddig, hanem oly erővel és fénynyel, mint a hogy itt a földi lét forrásánál lobog.

Követtük őt a rózsás fényen keresztül a barlang végéhez és megálltunk a föld ütere mellett, a mely a fényt és tüzet kilövelte. A mint közelebb értünk, bizonyos vad és éles gyönyört éreztünk, és az élet oly teljét és erejét ereinkben, a milyet soha, életünk legerősebb és gyönyörtelibb napjaiban sem éreztünk soha. Csak az elmult tüznek a lehellete volt, a mely ért bennünket és már ettől is erősek lettünk, mint az óriások, és élénkek, mint a madár. A barlang felső végéhez értünk és egymásra nézve, a rózsás fényben, hangosan kaczagtunk, szivünk örömében és agyvelőnk isteni mámorában. Még Jób is kaczagott, szegény, a ki pedig már egy hét óta azt sem tudta, mi a kaczagás.

Tudom, hogy ugy éreztem magamat, mintha a költészet géniusza szállt volna rám, - versben tudtam volna beszélni. Ugy éreztem, mintha a test sulyától megszabadulva, csupa lélek

volnék, - nagyszerü gondolataim támadtak. Az érzések, melyek elfoglalták egész valómat, leirhatatlanok. Egy egészen más, egészen uj énem volt, és a leglehetetlenebb is igen könnyü dolognak tetszett előttem. Ekkor hirtelen, a mig még gyönyörködtem uj énem remek mivoltában, - messziről - igen messziről hangzott megint az a szörnyü, morgó zaj és oly szörnyü ropogás, dörgés és csattogássá vált, a mely mindent magában foglalt, a mit zajban nagyszerünek ismerünk. Közelebb és közelebb ért, mig végre egészen rajtunk volt, robogva, mint a mennydörgés kerekei a villám kocsijában. Jött is vele ismét a szivárványszinü felhő vagy tüzoszlop és megállapodott előttünk egy másodperczig, aztán lassan fordulva, távozott, a rettenetes zaj pompájától kisérve és eltünt, nem tudom hová.

Oly csodálatos volt ez a remek látvány, hogy Ő-t kivéve, a ki karjait a tüz felé tárta, mi mindannyian a földre borultunk előtte, arczunkat a homokba rejtve.

Midőn elmult, Ayesha igy szólt:

- Most itt a pillanat, Kallikratesz, ha a hatalmas tüz ismét megjelen, belé kell állnod. De előbb dobd le ruháidat, mert ezeket megégetné, bár testedet nem sérti meg. A tüzben kell állnod, a meddig csak kibirod és ha körülölel, szivd be, hadd hasson a szivedig, hogy semmit el ne veszits a hatásából. Értettél, Kallikratesz?

- Értettelek, Ayesha, - felelt Leó - de, bár nem vagyok gyáva, félek ettől az ádáz tüztől. Hogy tudhatnám, hogy nem fog-e teljesen elpusztitani s igy magamat elveszitve, elveszitenélek téged is? De azért megteszem - tette hozzá.

Ayesha gondolkozott egy kissé, aztán igy szólt:

- Nem csodálom, hogy kételkedel, Kallikratesz; de szólj, ha engem látnál a tüzben állni és sértetlen maradni, akkor te is megteszed?

- Meg, - felelt Leó - beállok, ha elpusztulok is, hisz mondtam már, hogy most is beleállok.

- És én is bele akarok állni! - kiáltottam.

- Mit, te is, Hollym, - és hangosan kaczagott - azt hittem, hogy megveted a hosszu életet? Mit gondolsz?

- Nem tudom! - feleltem - de meg akarom kisérleni a lángot és élni óhajtok.

- Jól van, - szólt Ő - lám, még sem vagy olyan bolond, mint gondoltam. Ime, én másodszor fogok fürdeni az élő tüzben, szivesen megtoldanám éveim számát és szépségemet, ha lehetne. De ha ez lehetetlen is, legalább mitsem árthat. - Még egy más okom is van, - folytatta - hogy miért akarok ujra a tüzben fürödni. Mikor először élveztem lángját, szivem tele volt szenvedéllyel és gyülölséggel az egyiptomi Amenartasz iránt, és bármint igyekeztem is azután megjavulni, jellemem a szenvedély és gyülölség bélyegét viselte ama szerencsétlen nap óta, mind ez óráig.

De most máskép van. Kedélyem nyugodt és telve a boldogság gondolataival és ilyen szeretnék maradni örökre. Azért, Kallikratesz, még egyszer fürdöm, hogy méltóbb legyek hozzád. És kérlek téged is, ha majd te itt állsz a tüzben, üzz ki szivedből mindent, a mi gonosz, gondolj a legjobbra, a mit az élet csak álmaidban adhat, gondolj édes anyád csókjára.

- Most készülj! készülj ugy, mintha végórád közelgene és az árnyak országába kellene belépned és nem az élet dicső birodalmába. Készülj, mondom!

XII.

Csoda.

Ezután néhány percz következett, mialatt Ayesha erőt látszott gyüjteni a tüzpróbára, mi pedig némán vártunk, egymásra támaszkodva. Végre, nagyon nagy távolból hangzott a dörgés első moraja, a mely nőttön nőtt, mig végre ujra dörgött és ropogott, mint ezelőtt. Ayesha, a mint hallotta, gyorsan ledobta patyolatfátyolát, aztán leoldotta derekáról az aranykigyót, remek haját magára rázta, mint egy köpenyt, aztán e takaró alatt lebocsátotta fehér tapadó köntösét és az aranykigyót a haja fölött ujra a derekára fonta. Igy állt előttünk, csak gazdag hajába burkolva, a melyet az aranykigyó szoritott derekára, és szóval kimondhatatlan, hogy mily bájos volt igy, és mégis mily isteni. Közel és közelebb dörögtek az örök tüz szekerei és ekkor Ő egyik márvány karját kibontva haja közül, Leó nyaka köré fonta.

- Oh, én szerelmem! szerelmem, - susogta - meg fogod-e valaha érteni, hogy mennyire szeret-telek téged! - ezután homlokon csókolta, elment és az élet tüzének utjába állt.

Közeledett az iszonyú robogó, dörgő zaj, mintha a vihar erdőket zuzna utjában, aztán felkapva a szálfákat, meredek sziklaoldalakon hengergetné le. Mind közelebb és közelebb lángsugarak, az élő tüz előfutói czikáztak a rózsás levegőben és végre a tüzoszlop maga is megjelent. Ayesha feléje fordulva, kinyujtotta karjait, mintha üdvözölni akarná.

Lassan közeledett és körüllebegte az Ő alakját, tüznyelveket láttam végigczikázni testén. Láttam, a mint kezeit belemeritette, mintha viz volna és fejére öntötte velök a tüzet, láttam, hogy még ajkai is megnyilnak és tüdejébe szivja a tüzet, rettenetes és csodálatos egy látvány volt.

Aztán karjait kinyujtva, csendesen állt, igéző mosolylyal ajkain, mintha a tüz szellemének megtestesülése volna.

A titokzatos tüz végig futott sötét hullámos haján, megaranyozva minden szálát, aztán márvány keblét és vállait ragyogta be, a melyről a haja lecsuszott, innen végig futott nyakán és finom vonásain, mig végre, mintha dicső szemeiben megpihent volna, a melyek fényesebben ragyogtak, mint az élet tüze.

Oh, mily gyönyörü volt igy a tüzben állva! Az ég angyala sem lehetett volna szebb nálánál. Még most is fáj a szivem, ha eszembe jut, mint állt ott és mosolygott bámuló arczunkra, és életem hátralevő részének felét szivesen odaadnám, ha még egyszer láthatnám Ő-t igy.

De hirtelen - oly hirtelen, hogy kimondani sem lehetett volna - változás lepte meg arczát. A mosoly eltünt és helyét kemény száraz kifejezés foglalta el; a telt arcz megnyult, mintha a rémület nyujtotta volna meg A dicső szemekből kihalt a fény, sőt ugy tetszett, hogy formái is vesztettek tökélyükből és ruganyosságukból.

Szemeimet dörzsöltem, azt hivén, hogy hallucinálok vagy a tüz vakitó fénye okozza ez optikai csalódást, és a mig igy tettem, a tüz lassan elvillámlott és dörgött valamerre a föld mélyébe, Ayeshát ott hagyva, a hol állt.

A mint a tüz eltávozott, Ő Leó mellé lépett, ugy tetszett nekem, hogy járásából kiveszett a ruganyosság és kezét vállára tette. Tekintetem karjára tévedt, hová tünt kerekded formája? vékony és szögletes volt. És az arcza - Istenemre! az arcza szemem láttára kezdett vénülni! - Azt hiszem, Leó is látta, mert visszarettent tőle.

- Mi lelt, én Kallikrateszem? - szólt és hangja, hová lett gyönyörü zengő, mély hangja? éles és recsegő hangon szólt.

- Mi ez, Kallikratesz? mi van velem? szédülök. Csak nem változott meg a tüz csodahatása, hisz az élet elve nem változhatik. Szólj, Kallikratesz, mi lelte a szemeimet? nem látok tisztán, - és ezzel kezeit fejéhez emelve, végig simitott a haján és - ah, borzalom - haja lehullott róla a földre.

- Nézzék! nézzék! - rikoltott Jób a rémület éles hangján. - Nézzék! nézzék! nézzék! hogy töpörödik össze! szentséges Isten, valóságos majommá változik! - és a földre zuhant, görcsös rohamokban vergődve a rémület kinjától.

Fájdalom, igaza volt! Még most is szédülök, a mint emlékem előtt megjelenik. - Ő szemlátomást zsugorodott össze: az aranykigyó, mely oly sokáig emelte remek formáit, lecsuszott csipőjéről a földre, kisebb, mindig kisebb lett, bőre szint váltott és ragyogó selymes fehérsége piszkos sárgásbarna szint öltött, mig végre olyan lett, mint a régi pergament. Fejéhez kapott; a gyengéd fehér kéz rut karommá változott, mint egy egyiptomi mumia keze. És ekkor látszott megérteni a változást, a melyen keresztülment és sikoltozni kezdett - ah, hogy sikoltozott! - a földre vetette magát és ugy sikoltozott. Mindig kisebb és kisebb lett, mig végre nem volt különb egy páviánnál. A bőre millió ráncz volt és formátlan arczán a vénség kimondhatatlan bélyege. Sohasem láttam ehhez hasonlót, de soha nem is látott senki sem ilyen agg kort, a milyen ez arczon volt kifejezve, a mely nem volt most nagyobb, mint egy kéthónapos gyermek arcza.

Végre elcsendesült csak gyengén mozgott még. Ő! a kit alig két percze mint a legszebb, legremekebb asszonyát a világnak csodáltuk, itt feküdt előttünk, közel dus hajzata lehullott fürteihez, mint egy rut majom - utálat ránézni - és mégis ugyanez az asszony!

Haldoklott: láttuk és hálát adtunk az Istennek érte, mert a mig élt, érzett és milyenek lehettek érzelmei? Csontos kezeire támaszkodva, felemelkedett és lassan ide-oda ingatta fejét. Nem látott, mert szemeit hályog boritotta. Oh! e rettenetes látvány gyötrelme! de megszólalt.

- Kallikratesz, - szólt reszkető, fojtott hangon. - Ne felejts, Kallikratesz! könyörülj megaláztatásomon! Vissza fogok térni ismét ifju és szép leszek, esküszöm, hogy ugy lesz, ugy kell lennie! Oh-h-h - lerogyott és elhallgatott. Ugyanazon a helyen, a hol kétezer évvel ezelőtt megölte Kallikrateszt, halt meg Ő is.

Legyőzve a rémület sulya által, mi is elvesztettük eszméletünket.

. . . . . .

Nem tudom, meddig lehettünk igy. Azt hiszem, órákig. Midőn végre kinyitottam szemeimet, társaim még mindig a földön hevertek. A rózsás fény most is hajnalként ragyogott és az élet tüzének szekerei ekkor is szokott utjokon menydörögtek; ép a mint feleszméltem, tünt el a tüzoszlop. És az utálatos majom-alak is, a mely egykor a rettegett és dicső Ő volt, ott hevert ezer ránczokkal barázdált bőrében. Fájdalom, nem gonosz álmot láttam - de borzasztó valóságos történetet éltem át.

Mi okozhatta ezt a rettenetes változást? Megváltozott az életet adó tüz természete? Halált lehelt-e élet helyett? Vagy pedig a test, egyszer csodás anyagában fürödve, nem volt képes többet elbirni, és ha az eljárást ismételték, a két tüz hatása semlegessé tette egymását, és a testet, a melyre hatottak, olyannak hagyták, a milyen a tüz befolyása nélkül lett volna? Ez, csak ez magyarázhatta meg Ayesha szörnyü vénülését, a midőn kétezer évnek a nyomai egyszerre lepték el testét. Mert az előttem fekvő test olyan volt, a milyen csak egy kétezer évet élt vén asszonyé lehetne. De ki magyarázhatná meg a történteket? A tények bebizonyitották. Azóta sokszor eszembe jutott, hogy a gondviselés ujját lássam a történtekben. Ayesha, elevenen kriptájába zárkózva és kedvese visszajövetelét várva, századokon keresztül, kevés változást tett a világ forgásában. De Ayesha, a boldog és erős, halhatatlan szépséggel,

ifjusággal és századok bölcseségével felruházva, felforgatta volna a társadalmat, és tán megváltoztatta volna az emberiség sorsát. Ezzel ellene szegült volna az örök törvénynek, és bármilyen erős volt is, elpusztittatott és visszahanyatlott a semmiségbe, - visszahanyatlott utálatos káprázattal.

Nehány perczig e szörnyüségeken töprenkedve feküdtem, mig erőm e villamos légkörben csakhamar visszatért. Ezután társaimra gondoltam és felkapaszkodtam, hogy segitsek rajtuk. De először fogtam Ayesha ruháját és patyolat fátyolát, a melylyel sugárzó szépségét szokta volt takarni, és elfordulva, hogy ne lássam, befedtem velük irtóztató maradványait az egykori szépségnek. Féltem, hogy Leó felérezve meg találná látni. Aztán Jóbhoz léptem, a ki arczczal feküdt a földön és megforditottam.

A mint fordult, karja sulyosan hanyatlott le, szivem elszorult - egy tekintet arczára - és láttam, hogy vége van. Hü szolgánk halva volt. Zaklatott idegei nem birták ki az utolsó borzalmat, a melyet szemei láttak, meghalt ijedtében.

Hogy mennyire elzsibbasztották érzékeinket az utolsó órák rettenetes tapasztalatai, legjobban bizonyitja az, hogy nem is igen éreztük ez ujabb csapás sulyát. Egészen természetesnek látszott, hogy szegény öreg szolgánknak meg kellett halnia. Mikor Leó valamivel később magához tért és én megmondtam neki, hogy Jób meghalt, csak annyit mondott: - Oh, igazán? - És ezt nem szivtelenségből tette, mert ő és Jób igen ragaszkodtak egymáshoz és még most is sokszor szeretettel és sajnálattal emlékszik meg róla, de idegei érzéketlenekké váltak.

Mikor végre Leó teljesen magához térve felült, rettenetes dolgot láttak rajta szemeim. Haja mely szinaranyhoz hasonlitott, mikor ide beléptünk őszülni kezdett és mire felértünk a föld szinére, hófehérré változott. Arcza is husz évvel idősebbnek látszott.

- Mit tegyünk most, öregem? - kérdezte megtört hangon, a mint teljesen magához tért és megértette, hogy mi történt velünk.

- Igyekezzünk innen kijutni - felelém - ha csak nincs kedved ezt megkisérleni és az élő tüz éppen akkor előttünk ragyogó oszlopára mutattam.

- Ha bizonyos volnék benne, hogy megsemmisitene, - mondá nyers kaczajjal - bele állnék. Az én átkozott gyávaságom mindennek az oka. Ha én nem haboztam volna, Ő nem tette volna ki magát még egyszer a tüz hatásának. De hátha én rám ellenkező hatással lenne? hátha halhatatlanná tenne? És nekem nincs kedvem vagy türelmem ezer évekig várni az Ő visszatértét, mint a hogy Ő várta az enyémet. Inkább meghalok öregem, a mikor az órám elérkezik és az árnyak birodalmában keresem fel Őt. Kisértsd meg te, ha kedved tartja.

De én csak fejemet ráztam. Lelkesültségem lelohadt és az undor a hosszu élettől erősebben feltámadt bennem, mint valaha.

- Nos, fiam - feleltem - annyi bizonyos, hogy itt nem maradhatunk, ha csak őket követni nem akarjuk. - És a kis halom patyolatra mutattam, mely az Ő maradványait takarta és Jób merevülő testére. - Ha menni akarunk, hát induljunk. De lámpáink bizonyosan kialudtak eddig. - Felemeltem az egyiket, igy is volt.

- Még van olaj a korsóban, ha csak ki nem folyt - szólt Leó közömbös hangon. - Megvizsgáltam a korsót, rendben volt. Remegő kézzel töltöttem meg a lámpákat, aztán meggyujtottam. A mig igy el voltam foglalva, ujra hallottuk az élet tüzének közelgő dörgését, a mint soha nem szünő körutján robogott.

- Nézzük meg még egyszer, - szólt Leó - soha ez életben többé ehhez hasonlót nem fogunk látni.

Különös kíváncsiság volt, de én osztoztam benne, igy hát megvártuk a mint lassan, fenségesen megjelent és tengelye körül forogva, eltünt a szokott mennydörgés kiséretében. Ezután mi is elindultunk, de először mindenikünk megfogta Jób hideg kezét és megrázta. Ez volt tiszteletadásunk egyetlen módja öreg, hüséges szolgánk iránt.

Ayeshát nem néztük meg többé, nem kivántuk még egyszer látni ez iszonyatot, de lehajoltunk és mindenikünk vett egy fürtöt a hullámos fekete hajból, mely halálos kinjában hullott le fejéről és most is őrizzük e fürtöt, mint egyetlen emlékét Ayeshának, a kit szépsége és bája teljében ismertünk. Leó ajkaihoz szoritotta az illatos hajat.

- Azt mondta, hogy ne felejtsem el - szólt rekedten, - és hogy ismét fogunk találkozni. Istenemre! soha sem fogom Ő-t elfelejteni. Itt fogadom, hogy ha kijutunk is e sirból, soha ez életben nem lesz közöm más halandó asszonyhoz. És bárhová jussak, oly hiven fogom Ő-t várni, mint a hogy Ő várt engemet!

- Igaz - gondoltam magamban - ha oly szépen és ragyogón tér vissza, mint a milyen volt. De hát ha igy jönne vissza, mint a milyen most?

És azután elmentünk és ott hagytuk a kettőt, az élet forrásának közvetlen közelében, és még is a halál hideg ölében. Milyen elhagyatottnak látszottak! és mily rosszul illettek egymáshoz! Az a kis halom kétezer éven keresztül a legokosabb, legszebb és legbüszkébb lény volt a világon. És szegény Jób? a kinek sejtelmei igy beteljesedtek, is meghalt. Nos, legalább remek sirboltja van; és dicső dolog egy kriptába temetve lenni a királyi Hiya földi maradványaival.

Bucsupillantást vetettem reájuk, a mint ott feküdtek a rózsás fényben és aztán nehéz szivvel távoztunk el. Éreztük - igen, éreztük mind a ketten, hogy Ayeshát szeretjük és életünk utolsó napjáig nem fogjuk elfelejteni.

XIII.

Az ugrás.

Akadály nélkül jutottunk a barlangokon keresztül vissza, csak a mikor a lejtőhöz értünk, kezdődött feladatunk sulyos része. Az első, a fölfelémászás nehézsége, a második az ut megtalálásáé. Ha nem jegyeztem volna meg elmémben lejövet a sok különös alaku sziklát, sohasem találtunk volna vissza, hanem itt vándorolhattunk volna a tüzhányó méhében végkimerülésig és itt kellett volna meghalnunk. Borzasztó volt a sürü homályban és halálos csendben szikláról sziklára kapaszkodni és a lámpák gyönge világánál vizsgálni őket, hogy el ne téveszszük az utat. Ritkán szóltunk, mert szivünk igen nehéz volt, csak előre botorkáltunk, sokszor elesve és megzuzva magunkat, folyton merev csendben. Annyira meg voltunk törve, hogy nem igen törődtünk azzal, mi lesz velünk. Inkább csak ösztönszerüen igyekeztünk megmenekülni.

Igy mászkáltunk három vagy négy óra folyásáig, nem tudom bizonyosan meddig, mert óráink megálltak. Már azt kezdtem hinni, hogy teljesen eltévesztettük utunkat, mikor hirtelen egy nagy sziklára ismertem, a melyet a tetőhöz közel jegyeztem meg magamnak. Csoda, hogy felismertem, már éppen el akartunk mellette haladni, mikor ujra feltünt sajátságos formája, gondtalanul bámultam rá a lámpa világánál, és ekkor ötlött fel, hogy már lejövet is láttam. Ez volt a menekülésünk. Ezután gyorsan megtaláltuk a sziklalépcsőt, és utána a kis szobába jutottunk, a hol az áldott Nuut élt és meghalt.

De itt uj rémlet várt reánk. Itt jutott eszünkbe, hogy szegény Jób ijedtében, leejtette a pallót, a melyen a sarkantyuról átjöttünk a ringó kőre.

Hogy fogunk visszajutni palló nélkül?

Csak egy módja lehetett, - meg kellett kisérleni az átugrást, vagy itt kellett maradnunk és éhen halnunk. A távolság nem volt valami nagy, tiz vagy tizenkét láb, és láttam én már Leót husz lábnyira is ugrani a kollégiumban. Csakhogy most egészen mások voltak a körülmények. Két fáradt, kimerült férfi, az egyik közülök tul a negyvenen, egy ringó kő a kiinduló pont, egy remegő sziklacsucs, alatta a sötét feneketlen mélységgel a czélpont. Szörnyü volt az igaz, de mikor ezeket Leó elé terjesztettem, ő igen röviden azt válaszolta, hogy csak két dolog közt választhatunk, tudniillik, vagy hirtelen halállal mulni ki a levegőben vagy pedig az éhség lassu kinhalálával itt e sziklaszobában. Ez ellen nem lehetett érvelni, de egy mégis bizonyos volt, nem kisérhettük meg az ugrást sötétben, meg kellett várnunk a fénysugarat, mely napnyugtakor keresztül furta a sötétséget. Hogy mily közel, vagy mily messze lehetünk a napnyugtától, azt nem tudhattuk, de azt tudtuk, hogy a fénysugár nem sokáig tart, legfeljebb pár perczig, ugy, hogy készen kell azt várnunk. Igy hát elszántuk magunkat, hogy felmászunk a ringó kő tetejére és ott fekve maradunk, mig el nem érkezik az idő. Lámpáink kialvóban levő világánál kimásztunk tehát a sziklaszobácskából és fel a szikla tetejére.

A különbség helyzetünkben igen érthető volt. Lent a kis szobában csak hallottuk a vihar szelét tombolni fejünk fölött, de itt a ringó kövön, a melyen arczra borulva feküdtünk, ki voltunk téve könyörtelen dühének, a mely majd az egyik, majd a másik oldalról esett nekünk, orditva és csapkodva a hegyszakadék sziklahasadékaiban, mint tizezer elkárhozott lélek. Itt feküdtünk órákig remegés és félelem közt és hallgattuk a vihar üvöltését, melyhez a szemben levő sziklasarkantyu mély hangon, mint egy aeol-hárfa zengett. Semmi soha meg nem közelitheti annak a helynek szörnyü voltát és a sötétség démonainak sirását. Szerencsénkre nem volt hideg, a szél melegen fujt, különben elvesztünk volna. Igy feküdtünk és hallgattuk a vihar zenéjét és ekkor olyasmi történt velünk, a mi - bár csak véletlen lehetett - mégis borzasztón

hatott beteg idegeinkre. Emlékezni fog az olvasó, hogy mikor Ayesha a sarkantyu élén állt, mielőtt átjöttünk volna, a vihar letépte köpenyét és elsodorta, nem láttuk, hova. Nos, - alig akarom elmondani, oly különös a dolog - a mint igy feküdtünk a ringó kövön, ugyanaz a köpeny szállt felénk a levegőben lebegve, mint a halott emlékezete és Leóra hullt, tetőtől-talpig letakarva őt. Hirtelen nem is tudtuk, mi az, de aztán megismertük és szegény Leó ekkor először tört ki és keservesen zokogott, a sziklára borulva. Kevéssel ezután, hirtelen, minden előjel nélkül, az éles lángpallos keresztül hasitotta a levegőt, végigfénylett a ringó kövön, a hol feküdtünk és hegyével a sarkantyu tetejét érintette, a sötét ürön keresztül.

- Most - szólt Leó - most vagy soha. - Felkeltünk és kinyujtóztattuk fáradt tagjainkat, aztán néztük a ködfelhőket, a melyeket vérpirosra festett a sugár, a mint a vihar keresztül kergette őket rajta, a feneketlen mélység felé, aztán néztük az ürt a remegő sarkantyu és a ringó szikla között és sziveinkben kétségbeesve, a halálra készültünk. Nem fogjuk tudni keresztülugrani, bármily kétségbeesett erővel fogjunk is hozzá.

- Ki ugrik először? - kérdeztem.

- Te ugorj, öregem - szólt Leó, majd én a ringó kő másik szélére állok, hogy megszilárditsam. Olyan messziről kell neki futnod, a milyen messziről csak lehet és magasan ugranod; a többit az Isten kegyelmére kell biznunk.

Beleegyezésem jeléül biczczentettem, aztán olyat tettem, a mit Leó gyermekkora óta nem tettem volt. Feléje fordultam és megölelve, megcsókoltam.

- Isten veled, fiam - szóltam - remélem, hogy találkozunk, bárhová menjünk is.

Meg voltam győződve, hogy végórám elérkezett.

Erre visszahuzódtam a szikla szélére és vártam, mig a szél a hátam mögé került, aztán lelkemet Istennek ajánlva, neki futamodtam a kő hosszán végig és vadul neki ugrottam a levegőnek. Oh, az a rémitő érzés, a mint kirepültem az ürbe, és rögtön tudtam, hogy - rövidet ugrottam! Lábam nem érintette a sziklacsucsot, csak testemmel horzsoltam, a mint leestem a semmiségbe. Egy éles sikoltással kaptam feléje mind a két kezemmel, de az egyik lesiklott és én megfordulva, félkaromon szemközt lógtam a sziklával, a melyikről ugrottam. Vad erélyl-lyel kaptam balkezemmel a szikla felé és ezuttal sikerült egy kiálló kődarabot megfognom és igy lógtam az éles, vörös sugárkörben ezer és ezer lábürrel lábaim alatt és a kiálló szikla-sarkantyuval fejem felett. Ha erőm lett volna is a kezeimen felhuzni magamat, utamat állta a szikla.

Nem tehettem egyebet, minthogy a sziklába kapaszkodjam, a mig lehet, aztán essem - essem le a végtelenbe. Ha valaki ennél utálatosabb helyzetet el tud képzelni, hát szóljon. Én tudom, hogy a mig a fél percz tartott, majd eszemet vesztettem.

Hallottam Leót felorditani, aztán láttam hirtelen a levegőn keresztül ugrani, magasan és könnyedén, mint egy zergét. Remek ugrást tett kétségbeesése és rémülete hatása alatt, ugy repülve át az ürt, mintha ez csak játék volna és bizton elérve a sziklán a kitüzött pontra, a hol leborult, nehogy a vihar lesodorja. Éreztem, hogy a szikla megremegett fölöttem a lökéstől és láttam, a mint a ringó kő, melyet erősen lehajlitott volt, a mint felugrott róla, visszapattant és évezredek óta először elveszitvén egyensulyát, rettentő csattanással zuhant bele a szikla-szobába, mely annyi ideig az öreg Nuut remetelakása volt, - örök időkre elzárva a lejárást az élet tüzéhez.

Mindez egy másodpercz alatt történt és rémitő helyzetem daczára is arra gondoltam, hogy soha többé halandó ember nem fogja látni az élet tüzét.

A következő pillanatban éreztem, hogy Leó jobb csuklómat mind a két kezével megragadta. A kőre fekve, épen hogy elérhetett.

- El kell eresztened magadat, hogy a kő ne legyen feletted, - hallottam nyugodt és komoly hangját - aztán megpróbálom, hogy felhuzhatlak-e, ha nem, együtt veszünk el mind a ketten. Megértettél?

Felelet gyanánt eleresztettem a sziklát előbb a balkezemmel, aztán a jobbal, minek következtében kilódultam a levegőbe, egész sulyommal Leó karjain függve. Rettenetes pillanat volt.

Tudtam, hogy Leó igen erős férfi, de lesz-e annyi ereje, hogy engem most felhuzhasson a szikla tetejére, mikor semmi támaszponttal nem bir? Néhány másodperczig ide-oda lóbálóztam a levegőben, mig ő összegyüjtötte erejét, aztán hallottam izmait ropogni fejem fölött és éreztem, hogy felkap, mintha kis gyermek volnék, mig végre balkarommal megkaphattam a szikla tetejét és testemmel ráfekhettem. A többi könnyen ment; két vagy három másodpercz mulva teljesen fönt voltam és kimerülten lélekzet után kapkodva, feküdtünk egymás mellett remegve, mint a nyárfalevél és a kiállt rémület hideg verejtékével homlokunkon. Ekkor hirtelen eltünt a napsugár.

Egy félóráig pihenhettünk igy szó nélkül, aztán elkezdtünk a sötétben nagy keservesen a sarkantyun végigmászni. Itt a szél is kevésbbé ért bennünket és elég gyorsan elértük az első barlang vagyis alagut bejáratát. De itt ujabb nehézséggel álltunk szemben; sem olajunk, sem lámpánk nem volt, hogy megyünk végig ezen a sötét alaguton, melynek a talaja tele volt sziklatörmelékkel? Nem maradt hátra egyéb, mint a tapintás érzékére bizni magunkat és megjárni az alagutat sötétben, igy hát bemásztunk, attól félve, hogyha késlekednénk, a kimerülés erőt venne rajtunk és ott feküdnénk le meghalni, a hol vagyunk. Szörnyü egy ut volt! tele sziklatörmelékkel, a melyeken elbotlottunk és véresre zuztuk magunkat. Egyetlen vezetőnk az alagut oldalfala volt, a melyet folyton tapogatva, haladtunk a sötétben. Tovább, tovább haladtunk, lassan és gyengén, minden pillanatban megálltunk pihenni, mert erőnk fogytán volt. Egyszer el is aludtunk és jó sokáig alhattunk, mert felébredve, éreztük, hogy minden tagunk merev és a vér keményre száradt sebeinken. Aztán ismét tovább vonszoltuk magunkat, már-már kétségbeesés töltötte el sziveinket, midőn ujra megláttuk a napvilágot és kijutottunk a sziklás mély utba, mely a hegyoldalon vezetett végig.

Kora reggel volt, éreztük ezt a levegő frisseségén és láttuk a remek kék égen, melyet soha nem reméltünk többé viszontláthatni. Egy órával naplemente után léptünk be az alagutba, igy hát egész éjjel tartott, mig végig tudtunk mászni e rettenetes uton.

- Még egy erőfeszitést, Leóm, - szóltam fuldokolva - és elérjük a lejtőt, a hol Billalit hagytuk, ha ugyan el nem ment. Jer, ne hagyd el magadat. - Azért szóltam igy, mert Leó a földre vetette magát. Fölkelt és egymásra támaszkodva, valahogy lejutottunk a meredeken, maig sem tudom, hogyan, csak arra emlékszem, hogy egyszer csak egymáson fekve, lent voltunk a gyepen és azután elkezdtünk négykézláb mászni a sürü felé, a hol az Ő rendelete szerint Billalinak várni kellett reánk. Nem voltunk képesek többé lábra állni. Alig mászhattunk igy ötven ölnyire, a mikor egy kis sürüből egy néma sietett felénk, hogy megnézze, miféle különös állatok vagyunk. A mint közelünkbe ért, megállt, ránk bámult egy darabig, aztán kezeit összecsapva feje fölött, majdnem lerogyott ijedtében. Nem is csoda, rettentő látványt nyujtottunk. Először is Leó, megfehéredett hajával, megtépett ruhájában, véres sebekkel boritott arczával és kezeivel elég fájdalmas képet nyujtott, a mint keservesen vonszolta magát a földön és magam sem voltam sokkal különb. Tudom, hogy mikor két nappal ezután valamely viztükörben megnéztem arczomat, alig ismertem magamra. Mindig is rút voltam, de azóta a rútság mellett különös bélyeget viselek az arczomon - valami hasonlót ahhoz a vad tekintethez, a melyet egy álmából hirtelen fölkeltett ember ijedt szemeiben látunk. De nem csoda. A mit csodálok, az, hogy ép észszel menekültünk meg onnan. Hirtelen nagy megkönnyebbü-

lésemre az öreg Billalit láttam felénk sietni és alig tudtam megállni, hogy el ne nevessem magamat a megdöbbenés különös kifejezésére, mely tisztes arczán mutatkozott.

- Oh én páviánom! oh, én páviánom! - kiabált - én édes fiam! igazán te vagy ez - és az oroszlán? Jaj nekem! hisz a sörénye oly érett volt, mint a gabona, most meg fehér, mint a hó. Honnan jöttök? Hol hagytátok a malaczot és hol van Ő, a kit szolgálunk!?

- Meghaltak! mind a ketten meghaltak! - feleltem - de ne kérdezz most; segits rajtunk, adj ennünk és innunk, mert különben szemeid láttára halunk meg. Nem látod, hogy nyelvünk fekete a szomjuságtól? Hogy tudjunk beszélni vele?

- Meghalt! - kiáltott. - Lehetetlen! Ő a ki halhatatlan, meghalt! Hogy lehetne ez?! - Aztán észrevéve, hogy a némák, a kik elősiettek, figyelik szavait, elhallgatott és intett nekik, hogy vigyenek minket a tanyájukra, a mit rögtön meg is tettek.

Szerencsénkre épen valami husféle főtt a tüzön, ebből Billali megetetett bennünket, mert magunk gyöngébbek voltunk, hogysem enni tudtunk volna. Azután megparancsolta a némáknak, hogy mossák le rólunk a vért hideg vizzel és fektessenek egy halom száraz, illatos fűre, a hol rögtön elaludtunk, testünk és lelkünk végkimerülésében.

XIV.

A hegyeken keresztül.

A mire legközelebb emlékszem, az borzasztó merevség volt minden tagomban, és az a meggyőződés, félig éber agyamban, hogy pokrócz vagyok, a melyet éppen most poroltak ki. Felnyitottam szemeimet és az első, a kire tekintetem esett, az öreg barátom Billali volt, a ki rögtönzött ágyam szélén ülve, gondolatokba mélyedve simogatta hosszu szakállát. Az ő látása egyszerre eszembe hozta mindazt, a mit átéltünk, kivált mikor szegény Leóm összezuzott arczára és megfehéredett hajára tévedt tekintetem. Lehunytam szemeim, és fájdalmasan nyögtem.

- Soká aludtál, páviánom - szólt az öreg Billali.

- Milyen sokáig, atyám? - kérdeztem.

- A nap egy fordulójáig, és a hold egy fordulójáig, egy nap, és egy éjjel aludtál, és nézd, az oroszlán még most is alszik.

- Áldott legyen az álom - feleltem - mert elnyeli az emlékezetet.

- Mondd el, hogy mi ért benneteket? - kérdezett - és mit jelent az a különös história az - Ő - haláláról, a ki halhatatlan? Gondolkozzál, fiam, mert ha ez igaz, akkor te és az oroszlán nagy veszélyben forogtok, majdnem tüzes már a fazék, a melyet fejetekre huznak és azoknak a gyomra, a kik meg fognak benneteket enni, korog immár az éhségtől. Nem tudod, hogy ezek az amahaggerek, az én gyermekeim, ezek a barlanglakók gyülölnek titeket? Minden idegent gyülölnek, titeket pedig különösen, testvéreik miatt, a kiket Ő kínhalállal öletett meg miattatok. Bizonyos, hogyha egyszerre megtudják, hogy nincs mit félniök Hiyától, a borzalmastól, a kit szolgálunk, megölnek benneteket a tüzes fazékkal. De hadd hallom történetedet, szegény páviánom.

Igy biztatva, hozzáfogtam elbeszélésemhez, de nem ugy mondtam el mindent, a mint történt. Az Ő halálát ugy igyekeztem megmagyarázni, hogy valamiképpen tüzbe esett és elégett. Elmondtam neki egyet-mást menekülésünk borzalmaiból, a mi igen nagy hatást tett rá. De világosan láttam, hogy nem hisz Ayesha halálában. Azt elhitte, hogy mi hisszük, hogy Ő meghalt, de szerinte, Ő csak jónak látta eltünni szemeink elől egy időre. Egyszer - mesélte - édes atyja életében tünt el igy tizenkét esztendőre és egy hagyomány szól róla a régi időkből, a mikor egy emberöltőig nem látta senki, egy más asszony már el is foglalta a helyét és ekkor hirtelen előtünt és megsemmisitette az álkirálynét.

Én erre mit sem feleltem, csak szomoruan ráztam a fejemet. Haj! jól tudtam én, hogy Ayesha sohasem fog többé megjelenni, vagy legalább is az öreg Billali sohasem fogja többé látni.

- És most, páviánom - folytatta Billali, mit szándékoztok tenni?

- Nem tudom biz én, atyám. Nem szökhetnénk meg ez országból?

Fejét rázta.

- Igen nehéz feladat. Kôr-on nem mehettek keresztül, mert ha azok a vadak megtudják, hogy egyedül vagytok - nos - és jelentős mosolylyal olyan mozdulatot tett, mintha kalapot tenne a fejére. - De van egy titkos ösvény is, a melyet egykor emlitettem előtted. Hanem azután következik a mocsár három napi járóföldre, és hogy a mocsár után mi következik, azt nem tudom, de hallottam emlegetni, hogy két napi járó földre van egy hatalmas folyó, a mely a fekete vizbe ömlik. Ha odáig eljuthatnátok, talán meg tudnátok szabadulni, de hogyan juttok el odáig?

- Billali - mondám - tudod, hogy én egyszer megmentettem az életedet. Most fizesd vissza a tartozásod, atyám, és mentsd meg az enyémet és az oroszlánét. Jó lesz rá visszaemlékezni, ha majd végórád közeledik, és lesz mit a mérlegbe vetni életed gonosz cselekedetei ellenében, ha ugyan cselekedtél gonoszat. De meg ha igazad van abban, hogy ő még visszatér, bizonyosan meg fog jutalmazni ezért.

- Fiam, pávián - felelt az öreg - ne hidd, hogy háládatlan a szivem. Nagyon jól tudom, hogyan mentettél meg, mikor azok a kutyák a vizbe hagytak volna fulni. Megfizetek neked mindenekért, és ha meg lehet menteni benneteket, hát meg foglak menteni. Figyelj! holnap hajnalban legyetek készen, gyaloghintókon foglak benneteket átvitetni a titkos utakon és keresztül a mocsárokon. Ezt fogom tenni, de az Ő nevében fogom nekik parancsolni, hogy tegyék, mert azt tudják, hogy a ki az Ő parancsát nem teljesiti, az a hiénák martaléka leszen.

Leó állapota fölkelése után nem bizonyult olyan rossznak, mint a milyennek külseje után hitte volna az ember. Mindaketten jól megreggeliztünk, aztán elsántikáltunk egy forráshoz, megfürödtünk és ismét aludtunk estig, a mikor aztán hat helyett vacsoráztunk. Billalit nem láttuk egész nap, kétségkivül menekülésünk érdekében járt gyaloghintók és emberek után, mert az éj közepén egy jó csoport ember megérkezése zavart fel álmunkból.

Hajnalban az öreg ember maga is megérkezett és elmondta, hogy az Ő rettegett nevében sikerült elég embert, gyaloghintót és két vezetőt szereznie, hogy a mocsárokon keresztül kalauzoljanak bennünket, egyuttal sürgette indulásunkat, kijelentve, hogy velünk jön, nehogy árulás ejtsen meg bennünket.

Nagyon meghatott ennek a vén vad embernek a jósága, irántunk, védtelen idegenek iránt. Mert egy három napi, sőt neki hat napi ut, mert vissza is kellett térnie - azokon a halált lehelő mocsarakon keresztül, nem volt könnyü feladat az ő korában és ő jókedvvel indult utnak, hogy védelmünkre legyen jelenlétével. Ez azt bizonyitja, hogy még azok között a borzasztó amahaggerek között is akad jószivü derék ember. Pedig ők komorságuknál és pokoli kegyetlen szokásaiknál fogva, a legvadabb vadak, a kiket csak valaha láttam. Lehet, hogy az önérdek is sarkalta az öreget. Azt is hihette, hogy Ő hirtelen visszatérhet és számon kérheti tőle a vendégei sorsát, de mégis csak nagy dolog volt, a mit velünk tett és én életem utolsó napjáig hálásan gondolok öreg Billali barátomra.

Igy hát némi reggeli után felkaptunk gyaloghintóinkra és a mi testi jó voltunkat illeti, kitünően éreztük magunkat a pihenés és alvás után. Lelki állapotunk elképzelését az olvasóra kell biznom.

Ezután egy keserves hegymászás következett, néha a természettől alkotott, de legtöbbször emberkéz által a sziklába vágott kigyózó régi utakon. Természetesen itt a gyaloghintóknak nem vehettük hasznát, mindnyájan gyalogoltunk. Délre elértük a sziklahegység magas és széles tetejét és nagyszerü kilátást élveztünk innen egyfelől a kôr-i sikra romjaival, a melyek között tisztán kivehettük az igazság templomának óriási formáit, másfelől a végtelen, elhagyatott szomoru mocsárra. E sziklafal, mely valamikor a kráter széle lehetett, egy mértföldnyi széles volt. Keresztül mentünk e hatalmas védőfalon és következett a leszállás, a mi nem volt oly nehéz, mint a kapaszkodás, de majdnem veszélyesebb, és egész estig tartott. Éjjel pihentünk a hegy aljában, még mindig igen magasan a mocsárok felett.

Következő reggel megkezdődött utunk a borzalmas mocsár-tengeren, a melyet már egyszer leirtam. Három egész nap hurczoltak bennünket hordozóink, mig végre szilárd talajra értük, mely a végtelenig terült előttünk, miveletlenül, majdnem teljesen fa nélkül, de tele a vad mindenféle nemeivel.

És itt a következő reggelen bucsut vettünk, nem minden bánat nélkül, öreg Billali barátunktól, a ki fehér szakállát simogatva ünnepélyesen megáldott bennünket.

- Áldott légy, fiam, pávián, utaidon és áldott légy te is, oh, hatalmas oroszlán. Többet nem tehetek értetek. De ha valaha visszajuttok hazátokba, legyen több eszetek és ne induljatok olyan földre, a melyet nem ismertek, mert nem mindig térhetnétek meg onnan, hanem ott hagyhatnátok fehér csontjaitokat, hogy földi utaitok véghatárát jelölje. Még egyszer légy áldott, fiam, sokszor fogok rád gondolni és tudom, hogy te is megőrződ emlékemet, mert bár arczod rut, de a szived igaz. - Ezzel elfordult és ment, és vele ment a sok komor amahagger is és soha sem láttuk őket többé.

Utánuk néztünk, a mint lassan-lassan eltüntek egymásután a mocsár ködében, aztán megfordultunk és egymásra néztünk. Három héttel ezelőtt négy férfi érkezett a kôr-i mocsárok közé, ketteje meghalt és a másik kettő olyan események szemtanuja volt, melyek fölértek a halállal. - Három rövid hét alatt! - Az időt az események szerint kellene mérni és nem az órák mulása szerint. Ugy tetszett nekünk, hogy harmincz esztendeje, hogy hajónk elsülyedt.

- Zanzibár felé kell indulnunk, Leó - szóltam - bár a jó Isten tudja, hogy el fogjuk-e valaha érni.

Leó biczczentett - és elindultunk az egy öltő ruhában, a mi velünk volt, egy iránytűvel, revolvereinkkel, expresszpuskánkkal, és vagy kétszáz töltéssel. És igy végződött látogatásunk a hatalmas és királyi Kôrban. A mi ezután ért bennünket utunkban, arról itt e könyvben nem akarok szólni. Elég legyen annyi, hogy hihetetlen fáradtság és nélkülözések után elértük a Zambesit, a mely százhetven mértföldnyire volt onnan, a hol Billalitól elváltunk. Ott hat hónapig be voltunk zárva egy vad törzsnél, a kik földöntuli lényeknek tartottak bennünket, leginkább Leó fiatal arcza és hófehér haja miatt. Innen megszökve, átmentünk a Zambesin és délnek vándoroltunk, a hol félholtan az éhségtől, szerencsénkre egy félvér portugál elefántvadászra akadtunk, a ki messzebb eljött egy csoport elefánt után, mint szándéka lett volna. Ez az ember vendégszeretettel bánt velünk és az ő támogatásával számtalan kaland és mondhatatlan szenvedések után végre eljutottunk Delagoa-Bay-ba, tizennyolcz hónappal azután, hogy elhagytuk Kôrt és a következő napon sikerült gőzösre szállnunk, a mely Angliába szállitott bennünket. Utunk hazafelé szerencsés volt és Southamptonban szálltunk partra, éppen két évvel ama nap után, a melyen vad és látszólag nevetséges kutatásunkra indultunk volt, és én e sorokat régi lakásomon irom, Leóval a hátam mögött, ugyanabban a szobában, melybe huszonkét évvel ezelőtt szegény barátom, Vincey, tántorgott be a nehéz vasszekrénynyel kezében.

És ez a vége ennek a különös történetnek, a világra nézve. Hogy mi lesz a vége, Leóra vagy reám nézve, nem tudom. De érzem, hogy még nincsen vége.

Egy történet, a mely kétezer éve kezdődött, még messze kinyulhat a homályos és távol jövőbe.

Hogy Leó igazán a régi Kallikratesz megtestesülése-e? vagy csak Ayeshát csalta meg az öröklött rendkivüli hasonlatosság? Itéljen az olvasó. Én azt hiszem, hogy Ő nem csalódhatott.

Sokszor ülök egyedül, éjjel, elmém szemeivel fürkészve a jövő sötétségét és azon töprenkedve, hogy milyen lesz a nagy dráma végső jelenete, és hol lesz végső jeleneteinek a szinpada? És ha a végső kifejlődés bekövetkezik - a mint nem kétlem, hogy be kell következnie - milyen szerepet fog benne játszani a szép egyiptomi Amenartas, a Faraók királyi véréből való herczegnő, a ki iránt való szerelmében szegte meg Kallikratesz, Isis papja, fogadalmát, a kit a bosszuálló könyörtelen istennő haragja elől futva, Kôrban, Lybia partjain ért utól végzete.

- V É G E. -